

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATILIMI VE ENTEGRASYON
SÜRECİ ÜZERİNE BİR ANALİZ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Ahmet AKBULUT

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU

MAYIS – 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATILIMI VE ENTEGRASYON
SÜRECİ ÜZERİNE BİR ANALİZ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Ahmet AKBULUT

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

“Bu tez sınavı 29/05/2021 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU	BAŞARILI
Prof. Dr. Mehmet Barış HORZUM	BAŞARILI
Prof. Dr. Cemal İYEM	BAŞARILI
Doç. Dr. Furkan BEŞEL	BAŞARILI
Doç. Dr. Adem KARAKAŞ	BAŞARILI

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C.		Sayfa : 1/1
	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ		
	SOSYAL BİLİMLER... ENSTİTÜSÜ		
	TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU		
Öğrencinin			
Adı Soyadı	:	AHMET AKBULUT	
Öğrenci Numarası	:	1360D06102	
Enstitü Anabilim Dalı	:	MALİYE	
Enstitü Bilim Dalı	:	MALİYE	
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS	☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATILIMI VE ENTEGRASYON SÜRECİ ÜZERİNE BİR ANALİZ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ	
Benzerlik Oranı	:	%....17	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,			
☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.			
			...../...../20..... İmza
☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.			
Bilgilerinize arz ederim.			
			...../...../20..... İmza
Uygundur			
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı:			
Tarih:			
İmza:			
☐ KABUL EDİLMİŞTİR		Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	
☐ REDDEDİLMİŞTİR			
EYK Tarih ve No:			

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	5
1.1. Göç'ün Tanımı ve Göçle İlgili Diğer Kavramlar	5
1.1.1. Göçüm Tanımı.....	5
1.1.2. Göçmen.....	6
1.1.3. Mülteci.....	7
1.1.4. Sığınmacı	8
1.1.5. İltica	8
1.2. Göç Kuramları	9
1.2.1. Ravenstein Göç Kuramı	9
1.2.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı	13
1.2.3. Everet Lee'nin İtme-Çekme Kuramı.....	14
1.2.4. Merkez Çevre Kuramı	15
1.2.5. Network Kuramı	17
1.2.6. Uyum Teorileri	18
1.2.6.1. Sosyal Kimlik Teorisi	18
1.2.6.2. Çok Kültürlülük Teorisi.....	23
1.2.6.3. Göç ve Uyum.....	26
1.3. Göç Türleri	26
1.3.1. İç Göç	27
1.3.2. Dış Göç.....	29
1.3.3. Zorunlu Göç.....	30
1.3.4. Serbest Göç.....	31

1.3.5. İlkel Göç	31
1.3.6. Uluslararası Göç	33
1.3.7. Beyin Göçü	33
1.3.8. Ekonomik Göç	34
1.4. Göçe Etki Eden Faktörler	35
1.4.1. Ekonomik Sebepler	36
1.4.2. Siyasi Sebepler	37
1.4.3. Çevresel Sebepler	38
1.4.4. Sosyal Yaşamdan Kaynaklanan Sebepler	39

BÖLÜM 2: ULUSAL VE ULUSLARASI SÖZLEŞMELER BAĞLAMINDA

SURİYELİ SİĞINMACILARIN ANALİZİ	40
2.1. Göçün Tarihsel Gelişimi.....	40
2.1.1. Göçün Tarihsel Kökenleri	40
2.1.2. Suriye’den Türkiye’ye Gerçekleşen Göç Dalgası (2011- 2020)	48
2.2. Mültecilere Yönelik Uluslararası Sözleşmeler	55
2.2.1. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi	56
2.2.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüyle İlgili 1967 Protokolü	59
2.2.3. 1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi	61
2.2.4. Schengen Anlaşması: Serbest Dolaşım İlkesi	62
2.2.5. Maastricht Antlaşması: Üç Sütunlu Yapıda Göç Politikası (1993).....	62
2.2.6. Arap Birliği Sözleşmesi (27 Mart 1994)	64
2.2.7. Amsterdam Antlaşması	66
2.3. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	67
2.3.1. Vize Muafiyeti.....	71
2.3.2. İkamet İzni.....	72
1.1.1. Çalışma İzni	73
2.4. Geçici Koruma Yönetmeliği.....	75

BÖLÜM 3: SURİYELİLERİN GÖÇ SÜRECİNDE UYUMU..... 78

3.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Ekonomik Entegrasyon Süreci	78
3.1.1. Suriyelilerin İş Gücüne Katılımı	78

3.1.2. Şirket Kuran Suriyeliler.....	79
3.2. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Yaşadığı Ekonomik Problemler	89
3.2.1. Düşük Ücret Politikası.....	90
3.2.2. Emek Sömürüsü.....	91
3.2.3. Kayıt Dışı İstihdam.....	92
3.3. Ekonomik Entegrasyon Sürecine Destek Olan Kurumlar	96
3.3.1. Kızılay	96
3.3.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	98
3.3.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	99
3.3.4. Sivil Toplum Dernekleri.....	101
3.3.4.1. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)	101
3.3.4.2. Yeryüzü Doktorları Derneği	103
3.3.5. Uluslararası Kuruluşlar.....	104
3.3.5.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)	105
3.3.5.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).....	106
3.3.5.3. Avrupa Birliği (AB).....	107

BÖLÜM 4: İZMİR’ DEKİ SURİYELİLERE YÖNELİK BİR SAHA ÇALIŞMASI

.....	108
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	108
4.2. Literatür Çalışması	109
4.3. Araştırmanın Ön Kabulleri ve Sınırları	133
4.4. Çalışmada Kullanılan Yöntem.....	134
4.4.1. Örneklem	134
4.4.2. Mülakat İçin Veri Toplanmasına İlişkin Yöntem.....	135
4.4.3. Veri Toplama Yöntemi.....	135
4.4.4. Verilerin Analizi	136
4.5. Mülakatların Yapılması	136
4.5.1. Suriyelilere Yönelik Mülakatlar	136
4.5.2. İzmir de İşletme Sahibi Suriyelilere Yönelik Mülakat.....	184
4.5.3. Devlet Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Yapılan Mülakat	223

SONUÇ	279
KAYNAKLAR.....	293
EKLER	317
ÖZGEÇMİŞ	328

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGİM	: Aydın Göç İdaresi Müdürlüğü
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
AÜBK	: Arap Ülkeleri Birliği Konseyi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DFD	: Deniz Feneri Derneği
EAY	: Eren Alper Yılmaz
ESA	: Emine Sare Aydın
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HÜGO	: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
İDD	: İnsan Der Derneği
İGİM	: İzmir Göç İdaresi Müdürlüğü
İGV	: İnsani Gelişme Vakfı
İHD	: İzmir Hatuniye Derneği
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İHH	: İnsani Yardım Vakfı
İKD	: İzmir Kızılay Derneği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IRO	: Uluslararası Mülteci Örgütü
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KA	: Kadir Aydın
KPD	: Kestane Pazarı Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MR	: Mustafa Raşit

OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
RG	: Resmi Gazete
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SUY	: Sosyal Uyum Yardım
TAMP	: Türkiye Afete Müdahale Planı
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TGR	: Türkiye Göç Raporu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WFP	: Dünya Gıda Programı
YÖBİS	: Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemine
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Göç Sınıflandırması	27
Tablo 2: Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kır Nüfusu	28
Tablo 3: Almanya’daki Türk Vatandaşları (1975-2020)	29
Tablo 4: Türkiye'nin Göç Verdiği Meslek Dalları (%).....	34
Tablo 5: Yıllara Göre Sayısal Bazda Türkiye’ye Yönelik Kitlesele Göç Hareketleri	43
Tablo 6: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Vilayetlere Göre Dağılımı	50
Tablo 7: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk On İle Göre Dağılımı	52
Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	52
Tablo 9: 2014-2019 Yılları Arasında Suriyelilerin Üçüncü Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi	53
Tablo 10: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezilerine Göre Dağılımı	55
Tablo 11: Suriye Ortaklı Kurulan Yabancı Sermaye Şirketleri (Temmuz 2019).....	84
Tablo 12: Türkiye’de Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirket Sayısı (Temmuz 2019)	85
Tablo 13: Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler..	85
Tablo 14: Yabancı Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Toplam Şirket Sayısına Oranı En Yüksek Olan İlk 10 İl (Mart 2020)	85
Tablo 15: Yabancı ortak sermayeli kurulan şirket sayısı en fazla artış gösteren ilk 10 il	86
Tablo 16: Sektörlere Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%)	92
Tablo 17: Araştırmanın Katılımcı Profili	137
Tablo 18: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Katılımı ve Entegrasyonu	180
Tablo 19: İşletme Kuran Suriyeli Katılımcı Profili	184
Tablo 20: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin İşletme Sahiplerinin Türkiye Ekonomisine Katılımı ve Entegrasyonu	220
Tablo 21: Katılımcı Profili.....	224
Tablo 22: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Destek Veren Devlete Bağlı Kuruluşlar, Sivil Toplum Örgütleri ve Alanında Uzman Akademisyenler Görüşleri :	276

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	49
Şekil 2: 2018 Yılında Türkiye’de Çalışma İznine Sahip Olan Yabancılar	74
Şekil 3: Çalışma İzni Alan Suriyeli Sığınmacılar	79

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre İkamet İzni İle Türkiye’de Bulunan Yabancılar.....	73
Grafik 2: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeliler	76
Grafik 3: Geçici Barınma Merkezleri İçinde Ve Dışında Kalan Suriyeliler	76
Grafik 4: Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Sayısı (sol eksen) ve Suriye Ortak Sermayesi Miktarı (Sağ eksen, Milyon TL) (Temmuz 2018 – Temmuz 2019)	84
Grafik 5: Bölgelere Göre Kayıt Dışı İstihdam	96

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☒
Tezin Başlığı: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Katılımı ve Entegrasyon Süreci Üzerine Bir Analiz: İzmir İli Örneği			
Tezin Yazarı: Ahmet AKBULUT		Danışman: Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU	
Kabul Tarihi: 29/05/2021		Sayfa Sayısı: xii (ön kısım)+ 317 (tez) + 11 (ek)	
Anabilim Dalı: Maliye			
<p>Bu çalışmada, 2011 sonrasında İzmir iline göç eden ve Türkiye Devleti tarafından “Geçici Koruma” statüsü verilen Suriyelilerin, ekonomik alanda yaşadıkları problemlerin tespit edilebilmesinin yanı sıra özlük haklarının yeterince iyi olup olmadıklarının ve emek sömürsüne maruz kalıp kalmadıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, İzmir ilinde yaşayan Suriyelilerin göç ettikten sonraki süreçte ekonomik piyasalardaki kalıcılıklarını tespit edebilmek, entegrasyon teorileri bağlamında Suriyelilerin ekonomik durumlarını, algılarını ve memnuniyet düzeylerini analiz edebilmek, İzmir’deki yerel ve özel sektör bazlı paydaşların Suriyelilere yarattığı istihdam alanlarını, bu alanlarda çalışan Suriyelilerin özlük hakları ve çalışma koşullarını analiz edebilmek amaçlanmıştır.</p> <p>Ayrıca İzmir’de çalışan Suriyelilerin kayıt dışı istihdam düzeylerinin ölçülerek onların ne kadar emek sömürsüne maruz bırakıldıklarını analiz etmek, bu sömürünün önüne geçilebilmesi ve Türkiye’deki çalışma izni yönergelerinin İzmir genelinde uygulanabilirliğinin tespit edilebilmesi için yerel aktörlere ve karar alıcılara çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.</p> <p>Tez sürecinde Suriye’den İzmir’e gelen ve şirket kuran işletme sahibi Suriyeliler ile mülakatlar yapılarak onların ekonomik istihdam piyasalarındaki konumları birinci ağızdan öğrenilmiştir. Bunun yanında İzmir’de Suriyelilere destek veren devlete bağlı kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile de mülakatlar yapılmış, yerel aktörlerin gözünden de Suriyelilerin ekonomik durumları tespit edilmiştir. Çalışma bu bağlamda ekonomik entegrasyonu çift taraflı ele alarak güvenilir bir tablo çizme noktasında literatüre katkı sağlayacaktır.</p>			
Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeliler, İzmir, Ekonomik Entegrasyon, İstihdam.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☒
Title of Thesis: An Analysis on the Participation of Syrians Under Temporary Protection in the Turkish Economy and the Integration Process: The Case of İzmir Province			
Author of Thesis: Ahmet AKBULUT Supervisor: Prof.Dr. FatihYARDIMCIOĞLU			
Accepted Date: 29/05/2021		Number of Pages: xii (pre text) + 317 (main body) + 11 (app)	
Department: Finance			
<p>In this study, it was aimed to analyse the economic problems of Syrians, who migrated to İzmir after 2011 and were given "temporary protection" by Turkish Government, as well as to reveal whether their employee personnel rights are good enough or not and whether they are exposed to labor exploitation or not. In this context, it has been aimed to determine the permanence of Syrians living in the province of İzmir in the economic markets after immigration, to analyze the economic situation, perceptions and satisfaction levels of Syrians in the context of integration theories. Apart from that, it has been supposed to analyse the employment areas created by local actors and private sectors for Syrians, and to determine working conditions and rights of Syrians working in economic markets.</p> <p>In addition to that, it has been aimed to determine how much Syrians are exposed to labor exploitation by measuring the rate of shadow employments of Syrian workers in İzmir, so it has been supposed to offer solutions to local actors and decision makers in order to find out the applicability of work permit directives in İzmir.</p> <p>During the thesis process, face-to-face interviews were made with Syrian business owners who established companies in İzmir and their position in economic employment markets was learnt at first hand. In addition, face-to-face interviews were held with State-based organizations and non-governmental organizations that support Syrians in İzmir, and the economic conditions of Syrians were determined through the eyes of local actors. In this context, the study will contribute to the literature in terms of drawing a reliable picture by considering economic integration not only one-sided, but also two-sides.</p>			
Keywords: Migration, Syrians, İzmir, Economic Integration, Employment.			

GİRİŞ

2010 yılının sonlarına doğru Orta Doğu'nun diktatörlükle yönetilen ülkelerinde patlak veren ve domino etkisiyle kıtaya yayılan Arap Baharı ile başta Suriye olmak üzere birçok Arap ülkesinde savaşın getirdiği yıkımdan kaçan siviller Türkiye gibi sınırlarını açan ülkelere göç etmişlerdir. Bugünkü sayıyla 3,6 milyonu aşkın Suriyeli Türkiye'ye ilk geldikleri yıllarda ülkeye olan yabancılıkları, kısa süre sonra geri dönecekleri ümidi, Türklerin kendilerine olan ön yargılı tutumları, savaşın yaratmış olduğu psikolojik travma ve dışarıya karşı güvensizlik hissiyatı gibi sebeplerle Türkiye'deki yerel halk ile uyum noktasında bazı sorunlar yaşamış; izole bir yaşam sürerek daha çok kendi yuruklarından olan insanlarla iletişim kurma yoluna gitmişlerdir.

Zamanla bu "geçici misafirlik" kavramı evrilme yaşamış, Suriye'deki iç savaş uzadıkça ve uluslararası sistemde dengeler değiştikçe Suriyelilerin ülkeye dönüş ümitleri azalmıştır. Artık Türkiye'de kalıcı olacaklarını anlayan Suriyeliler, zorunluluktan da olsa Türkiye'ye uyum sağlamaya başlamış; bu çerçevede Türkçe öğrenmiş, mesleki kurslara katılmış, çalışma izni alarak statü elde etmiş, birtakım ekonomik ve sosyal desteklerden faydalanmış, nihai aşamada bir kısmı vatandaşlığa geçerek kalıcılık noktasında ciddi adımlar atmışlardır. Tüm bu durumlar neticesinde bir bölüm Suriyelinin Türkiye'ye olan güvenleri artmış; yerel halk ile olan ilişkileri gelişmiş ve Türk halkına olan ön yargıları kırılmıştır.

Bir ülkede azınlık olarak yaşayan bireylerin o ülkeye aidiyet hissedebilmesi ve yaşadıkları şehrin vatandaşları tarafından dışlanmaması için ekonomik olarak o ülkeye uyum sağlaması ve sağlıklı bir entegrasyon süreci yaşaması gerekir. İzmir'de "Geçici Koruma Statüsü" altında yaşayan Suriyelilerin de Türkiye ekonomisine ekonomik katılımı ve entegrasyon süreci, mikro ölçekte uyum noktasında büyük önem arz etmektedir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışma, "Geçici Koruma" statüsünde İzmir'de yaşayan Suriyelilerin, Türkiye ekonomisine katılımlarına ve ekonomik entegrasyon süreçlerine dair bir durum tespiti yapılmasını konu almaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde göçün kavramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda “göç, göçmen, mülteci, sığınmacı, iltica” gibi kavramlar tanımlanmıştır. Akabinde göç kuramları açıklanmış, bu çerçevede “Ravenstein Göç Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, İtme-Çekme Kuramı, Merkez-Çevre Kuramı, Network Kuramı ve Uyum Teorileri” gibi kuramlar ve teoriler ele alınmıştır. Bunun yanı sıra entegrasyon ve göç kavramının daha iyi anlaşılabilmesi açısından göç çeşitleri üzerinde durulmuş; son olarak da göçün ekonomik, siyasi, çevresel ve sosyal sebepleri analiz edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ulusal ve uluslararası sözleşmeler bağlamında Suriyeli sığınmacılar analiz edilmiş ve göçün tarihsel gelişimine değinilmiştir. Akabinde mültecilerin haklarını ve yasal sorumluluklarını daha iyi anlayabilmek adına mültecilere yönelik uluslararası sözleşmelere vurgu yapılmış, özel olarak “6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” detaylı biçimde ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin göç sürecindeki ekonomik uyumları ele alınmıştır. Bu bağlamda Suriyelilerin iş gücüne katılımları ve şirket kuran Suriyeliler üzerinde bazı raporlardan alınan istatistikler ve sayısal verilere yer verilerek konunun daha somut temeller üzerine oturtulması sağlanmıştır. Türkiye’deki Suriyelilerin maruz kaldığı düşük ücret politikası, emek sömürüsü, kayıt dışı istihdam gibi konulara vurgu yapılarak ekonomik olumsuzluklar tespit edilmiştir. Ayrıca Suriyelilerin ekonomik entegrasyon süreçlerinin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi için sorumluluk alan kurum ve kuruluşlara yer verilmiş; Kızılay, AFAD, İHH, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi kurumların görev ve sorumlulukları üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın son bölümünde ise İzmir’de yaşayan Suriyelilere yönelik bir saha çalışması yapılmış; İzmir’de yaşayan Suriyeli vatandaşlara, işletme sahibi Suriyelilere, aktif olarak Suriyelilere hizmet eden devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik mülakatlar yapılarak Suriyelilerin ekonomik entegrasyon süreçleri bizzat uyum sürecine dahil olan aktörlerin ağzından öğrenilmiştir. Mülakatlar, İzmir’de Suriyelilerin yoğun yaşadıkları bölgelerde yüz yüze olarak tatbik edilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Çalışmanın Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin ekonomik entegrasyon süreçlerinin mikro ölçekte İzmir örneğinde açıklanması açısından önemli olduğu söylenebilir. Suriyelilerin yaşadıkları sosyal ve ekonomik koşullardan yola çıkarak ülkedeki uyum sürecinin kendileri için nasıl geçtiğini anlamak, yabancı bir ülkeye uyum sürecinde yaşadıkları sorunları tespit etmek ve uzun vadeli kalıcı göç politikalarına katkı sağlamak mümkündür. Bu bağlamda kısa vadeli çözümler yerine kalıcı politikalara fikir verebilmek esas alınmıştır. Çalışma kapsamında bizzat Suriyelilerle, Suriyelilere ekonomik destek veren kurum ve kuruluşlarla mülakatların yapılması; çalışmanın güvenilirliğini artıran bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca İzmir özelinde buna benzer çalışmaların az olmasının çalışmaya ayrı bir farklılık kattığı iddia edilebilir.

Çalışmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 2011 yılından itibaren İzmir iline zorunlu göç eden ve Türkiye devletince “geçici koruma” statüsü verilmiş Suriyelilerin topluma uyum süreçlerini belirlemek, onların sosyoekonomik sorunlarını cevaplar doğrultusunda tespit etmek ve bu sorunlara bazı çözümler üretebilmek olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda daha iyi bir entegrasyon sürecinin yürütülebilmesi ve politikalar üretilbilmesi açısından politika yapanlara fikir verilmesi de araştırmanın amaçları arasında sayılabilir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada literatür taramasının yanı sıra Suriyeliler ve Türkiye’de Suriyelilere destek veren kurum, kuruluş ve STK’lerle mülakatlar yapılmıştır. Çalışma verileri derlenirken alan yazın taranarak genel yapı belirlenmiş, amacın saptanması nihayetinde evren ve örnekleme beraber mülakat sürecine geçilmiştir.

Araştırmada kullanılacak olan mülakat soruları oluşturulurken konu ile ilgili farklı illere uygulanan mülakat örnekleri önceden taranmış, bu mülakatlarda sorulan sorular İzmir iline uyarlanmıştır. Bu sorulara ek olarak Suriyelileri yakından tanıyan bir dernek sorumlusu Mustafa Reşit ve Mühendis Ali Bayraktar’ın tavsiyeleri doğrultusunda İzmir’deki Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve problemlerini ortaya çıkarabilecek yeni sorular oluşturulmuştur.

Mülakatın ilk kısmında Suriyelilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmenin ikinci bölümünde Suriyelilere İzmir iline uyum (entegrasyon) durumlarını ve memnuniyetlerini belirlemek için sorular sorulmuştur.

Mülakatın üçüncü bölümünde Suriyelilerin İzmir ilinde ekonomik olarak ne durumda olduklarını belirlemek amacıyla “sosyoekonomik” sorular sorulmuştur. Mülakatın son bölümünde ise Suriyelilerin İzmir’e göç etme ve İzmir’de kalıcı olma sebeplerine yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorularla Suriyelileri gerek Türkiye’ye göç etmeye teşvik eden sebepler gerekse Türkiye’ye göç ettikten sonra onu çekici kılan fırsatların niteliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Verilerin analiz kısmında ise öncelikle deneklere mülakat soruları yöneltilmiş, kendilerinden alınan cevaplar deneklerin izinleri doğrultusunda kaydedilmiştir. Daha sonra verilen cevaplar konu bağlamında niteliksel olarak analiz edilip yorumlanmıştır.

BÖLÜM 1: GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Göç'ün Tanımı ve Göçle İlgili Diğer Kavramlar

1.1.1. Göçüm Tanımı

Göç meselesi, üzerinde uzlaşmış bir tanımı bulunmamakla birlikte çeşitli niteliklerine vurgu yapılmak suretiyle farklı şekillerde tanımlanmıştır. Göç, insanların milli sınırlar içerisinde veya ülkeler arasında bir coğrafi bölgeden diğerine geçişi şeklinde tanımlanabilir (Giddens ve Sutton, 2014, s.109). Uluslararası Göç Örgütüne göre ise “Bir veya bir grup insanın uluslararası sınırlar veya ülke sınırları içinde hareket etmesi; uzunlukları, bileşimleri ve nedenleri değişiklik göstermekle birlikte insanların yaşadıkları yeri değiştirmesi ve göçü.” şeklinde tanımlamıştır (IOM, 2020, ss. 20-21).

Göç kavramının hareketli, karmaşık ve kapsamlı bir olguyu işaret ettiği söylenebilir. Değişik durumlarda farklı biçimlere bürünüp içinde olgunlaştığı yerde etkileşime girerek dönüşümler geçirir. Milli kimlik ile sosyal üyeliği mevzu edinen milletlerarası göç, geçici ya da kalıcı sürelerde kişilerin bir bölgeden başka bir bölgeye gidip yerleşmesidir (Bartrami D. Poros, M. V. ve Monforte, 2017).

Göç süreci, göç eden topluluk üzerinde ciddi sonuçlar doğurur. Topluluğun nüfus yapısını farklılaştırır ve yeniden şekillendirir. Dolayısıyla hangi sebepten ötürü gerçekleşirse gerçekleşsin göç süreci bireyin, grubun veya topluluğun temel yapısında derin izler bırakmaktadır (Castles ve Miller, 2008 s.55). Medeniyetlerin oluşumundan bu yana görülen sürekli yer değiştirmelerle birlikte yaşanan maddi ve manevi unsurlar; farklı kültürden toplulukların kültürel alışverişlerinin varlığı, etkileşimi ve sonucundaki değişimleri kültürleşmeye yol açmıştır (Güvenç, 1999, s.122). Göçün nedenleri incelendiğinde ilk olarak ekonomik ve sosyal farklılıklar göze çarpmaktadır. Dünya yaratıldığından beri insanlar köle, işçi ayrımı; kıtlık, yoksulluk veya savaş yüzünden daha iyi bir yaşam umuduyla başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır (Castles ve Miller, 2008, s. 56). Seyahat etmenin ve farklı coğrafyalarda yaşamının güvensizliği düşünüldüğü zaman toplumsal olarak göç etmenin “hoş karşılanmadığını” ifade etmek abartılı olmayacaktır.

Göçün en hassas döneminin 16. yy.da yaşandığı ifade edilebilir. 16. yy.dan önce oluşan göçlere bakıldığında daha çok açlık, iklim değişikliği ve savaş nedeniyle gerçekleştiği görülür. Fakat 16. yüzyıldan sonra Avrupa'nın dünya politikası ve ekonomisi üzerinde söz sahibi olmaya başlaması, sömürgeciliğe yönelmesi, ulus-devlet olarak emperyalist emeller gütmesi ve kapitalist sistemin büyüüp olgunlaşması ile eş zamanlı olarak uluslararası göç artmıştır. Özellikle sanayileşme ile yeni fabrikaların kurulması ve iş olanaklarının şehirlerde artması kırdan kente büyük bir göç dalgası başlatmıştır (Çelebi, 2011, s. 13).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında göç, kişilerin tek veya çoğul olarak yaşadıkları bölgelerin olumsuz etkilerinden uzaklaşıp gidilmek istenen yerlerdeki olumlu koşullara doğru kalıcı yönelme hareketi şeklinde tanımlanabilir. Yani olumsuz koşullardan daha uygun ve olumlu koşullara doğru hareketin yönü genelleştirilebilir. Göç bir mekân değişikliği olarak da söylenebilir. Nitekim Giddens ve Sutton uluslararası göçü “İnsanların bir ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek üzere gitmesi.” olarak açıklar. Ancak bu mekân değişikliğinin altındaki temel motivasyon bireyin olumsuz koşullardan daha elverişli ve olumlu koşullara doğru hareket ederek faydasını artırma isteğidir (Giddens ve Sutton, 2016, s. 717).

1.1.2. Göçmen

Göçmen, en yalın haliyle nüfus hareketleri ve insanların yerlerinden edilmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Geçici veya kalıcı ikamet etmek için yeni bir ülke ve/veya bölgeye gelenlere göçmen denir. Belirli durumlarda ve zamanlarda göç edenlerin karşılaştığı her nevi olumsuz duruma “göçmen sorunları” denilmektedir (Demirtaş, 2009, s.5).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (2015, 5.22) göre insanların farklı bir ülkede bir yıldan fazla yaşamış olması “göçmenliğini” ifade etmektedir. Göçmenlik eylemi gerçekleştiren kişilerin temel motivasyonu, maddi imkânlarını daha iyi hale getirmek ve daha iyi yaşam olanaklarına kavuşmaktır. Bu kişiler kendisine ve ailesine daha iyi yaşam olanakları sunmak ve daha güvenli bir gelecek tesis etmek istemektedir (IOM, 2009). Ancak bu süreçte göçmenler uyum problemi ve toplumsal dışlanma sorunları yaşamakta ve bu durumda da birtakım engellerle yüz yüze gelmektedirler. Bu engellerin; dinsel, kültürel, dile ilişkin ve etnik kökene yönelik sorunlardan müteşekkil olduğu ifade

edilebilir. Bu unsurlar uyum sorunlarını oluşturmaktadır. Bu sorunlar; bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklarından beslenmektedir, denilebilir (Yavuz, 2013, ss.610-622).

Kadın ve çocukların uyum sağlamada daha yetenekli oldukları kabul edilmektedir. Yine sınır bölgelere göç edenlerin çevreleriyle ilişkileri tamamen kesilmemiş olduğundan uyum sorunlarının da nispeten daha az olduğu ifade edilebilir (Tunç, 2015, s. 45). Sosyal hayata katılımı sağlayan faktörlerden birinin eksikliği diğer alanları da etkilemekte, bu durumun yarattığı çarpan etkisi aynı anda birçok alanda sosyal dışlanmayı hissettirmektedir (Tartanoğlu, 2010, s. 2).

1.1.3. Mülteci

Mülteci kavramı 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre "1 Ocak 1951'den önce oluşan olaylar neticesinde çeşitli sebeplerle ülkesinde yaşamaktan çekindiğinden dışarıda bulunan, ülkenin himayesinden yararlanmayan ve yine söz konusu sebeplerle ülkesine dönmek istemeyen kişiler." (madde 1/A/2) şeklinde ifade edilebilir. Gerek 1951 Sözleşmesi'nin 1/B/1(a) maddesi gerekse 1967 New York Protokolü'ne ve Odman'a göre (akt. Doğan, 2008, s.106) bir kişinin baskı ve zulümle kendi vatanından ayrılmak zorunda kalmış olması, kişinin mülteci olduğunu ifade etmek için yeterlidir.

Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci "İrki, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu korku yüzünden ülkesini terk eden ve bu nedenle dönmek istemeyen kişidir." (Kasdemir, 2010, s. 28).¹

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Kurulu (BMMYK) mültecileri "Ülkelerinin dışında olan ve ırkları, dinleri, uyruklukları, siyasi tercihleri ya da üye oldukları herhangi bir sosyal grup sebebiyle gördükleri haksız zulüm korkusu yüzünden ülkelerine dönemeyen kişiler." olarak tanımlamıştır. 1969 Afrika Birliği Mülteci

---

¹ Ancak uzmanlar ilgili sözleşmenin tanımında söz konusu nedenler arasında savaş korkusu, askeri, ekonomik ve doğal afet nedenlerine yer verilmemiş olmasını eleştirilmektedirler (Doğan, 2008, s. 106).

Anlaşması ve Latin Amerika'daki 1984 Cartagena Deklarasyonu gibi yerel belgeler, savaş ya da iç karışıklıklarla kaçanları da içine alarak mülteci tanımını genişletmiştir.²

Uluslararası Göç Örgütüne (IOM) göre her mülteciye göçmen denilse de her göçmen mülteci olarak nitelendirilemez. Burada vurgulanmak istenen göçmen olarak adlandırılan kişinin göç etme kararını dış faktörlerin zorlamasıyla almaması ve kendisi için göçü uygun bulması söz konusudur. Fakat mülteci olarak tanımlanan kişi vatandaşı olduğu ülkeyi savaş, iç çatışmalar, dini ve ideolojik özgürlüklerinin kısıtlanması gibi nedenlerden terk etmek zorunda kalmaktadır.

1.1.4. Sığınmacı

Sığınmacı ifadesi, ne sebeple olursa olsun ülkesinde yaşama hakkına ilişkin risk altında bulunmak gerekçesiyle başka bir ülke tarafından “mülteci” sayılmayı talep eden kişiler için kullanılır (BMMYK, 1997, s.183). Sığınma hakkı; muhtemel sığınılan ülke tarafından talebi henüz kesin hükme bağlanmamış kimseye, başvurduğu ülke sınırları içerisinde bulunma müsaadesini ve insani davranılma hakkını verir (Kılıç, 2008, s. 28). Sığınmanın talebi, yasal koruma sağlamak ve iyi niyetli mülteciler olarak tanınabilmek içindir. Bu konudaki güncel verilere bakıldığında 2003 yılında dünya çapında 809 bin insan sığınma için başvurmuşken bu sayı 2019'da birikmiş başvurularla birlikte 1.330.000'e çıkmıştır (UNHCR, 2019).

Göçmen ve sığınmacı kavramları birbirine karıştırılıyor olsa da farklı olgulara işaret etmektedirler. Göç Terimleri Sözlüğü'ne (2009, s.22) göre göçmen “Çoğunlukla ekonomik olarak kendi iradesi ve tercihiyle ülkesinden ayrılan kişi.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bakımdan sığınmacının ekonomik kaygıların daha üst seviyesi olan “yaşam kaygısı” çekmesi dolayısıyla yer değiştirmeye zorlandığı ifade edilebilir.

1.1.5. İltica

İlticanın kelime anlamı sığınma demektir. İltica veya sığınma; bir kişinin vatandaşı olduğu ya da yaşadığı ülkeyi çeşitli baskılara maruz kalması sebebiyle terk edip yabancı bir ülkenin topraklarına, konsolosluk binasına, savaş gemisine veya devlet uçaklarına giderek o devletin kendisini korumasını talep etmesidir (Pazarcı, 2011, s. 215).

---

² Toplam 145 ülke, 1951 Cenevre Mülteci Anlaşması ve onun 1967 Protokolü'ne imza atmış, tanımlamalara ve anlaşma metinlerine göre kişileri mülteci olarak tanımlamıştır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre iltica eden kişiler(mülteciler) herhangi bir sebeple kendi ülkelerinde yaşamının imkânsız olması dolayısıyla ülkelerinden ayrılmak zorunda olan kimselerdir. Bu durum göçlerin yaşandığı ülkelerin çevresindeki diğer ülke veya bölgelerin dengelerini bozucu etkiler yapmaktadır (Newman ve Selm, 2003). İltica hakkı kavramı da bir kişinin iltica talebinin başka bir ülke tarafından kabul edilmesi, geçici olarak sığındığı ülkenin kişiyi koruma altına alması ve yargılanmasına izin vermemesi olarak tanımlanabilir (Boed,1995, s.3).

1.2. Göç Kuramları

1.2.1. Ravenstein Göç Kuramı

Göçe ilişkin yapılan akademik çalışmaların başlangıcı 1885 yılına dayanmaktadır. Daha çok göçün nedenleri ve sonuçlarını sosyo kültürel ve coğrafi olarak incelemeye çalışan bu araştırmalar içinde öne çıkan isim Ravenstein'dır.

1885 yılında yayımlanan çalışmasıyla göç konusunda ilk bilimsel çalışma yapan kişi unvanına sahiptir (Yalçın, 2004, s.22). Göç konusunda kesin bir yasanın olmadığını söyleyenlerin aksine Ravenstein, göç olgusuna ilişkin genel olarak geçerli yasaların olduğunu göstermek için bazı çalışmalar ortaya koydu. Bu bakımdan çalışmaları literatürde önemli bir yere sahiptir (Çağlayan, 2006, s.68).

Ravenstein ayrıca göç teorileri ve modelleri üzerine gelecekteki çalışmalar ve araştırmacılar için kaynak görevi görmüştür. Örneğin Ravenstein'ı destekleyen Samuel A.Stouffer, kentlerin çekim merkezleri olarak etkisini dikkate alarak göç etmeye karar veren bireyler veya gruplar için önemli faktörün göç mesafesi olduğunu belirtmiştir (Stouffer, 1940, s.846). Bireylerin uzun mesafelere göre yakın mesafelerde istihdam fırsatları hakkında daha detaylı bilgilere ulaşabileceğini ifade eden Stouffer'in mesafeyi iş gücü piyasasında bilgi akışı açısından analiz ettiği görülmektedir (Stouffer, 1940, ss. 847-848).

Ravenstein, çalışmasını 1871 ve 1881 Britanya nüfus sayımı istatistiklerine dayandırmış ve bu verilere dayanarak yedi göç yasası belirlemiştir. Bu çalışmanın ilerleyen dönemde ortaya çıkan göç teorilerine öncülük etmesi bakımından önemli olduğu söylenebilir. Ravenstein'ın 1885'te yayınlanan çalışması göç konusunda bilinen temel eser olarak ifade edilebilir (Yalçın, 2004, s. 22).

Ravenstein yayılma bölgelerinin kırsal bölgeler olduğunu, bu bölgelerde tarımsal faaliyetler yapıldığını, nüfuslarının yükselse de az yükseldiği ya da gerilediği sonucuna varırken emme bölgelerinin ticaretin ve sanayinin merkezleri olduğu ve nüfuslarının ülke ortalamasından daha fazla yükseldiği sonucuna varmıştır. 19. yy. İngiltere’inde ortaya çıkan üretim ilişkilerindeki devrim sonucunda tarım bölgelerinin iticiliği kaçınılmaz olmuş, ticaret ve sanayi faaliyetleri bakımından merkezi kentlerin çekiciliği artmıştır. Bu bakımdan Ravenstein’a göre göç, gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğrudur ve temelinde bireylerin fayda ve zenginliklerini artırma arzusu yatmaktadır. Ravenstein’in “göç kanunu”nun maddeleri şöyledir (Ravenstein, 1885, s.187):

* **Göç ve mesafe:** Göçmenlerin çoğu yalnızca kısa bir mesafeye göç etme eğilimindedir. Bu kısa göç, varış noktasında büyük etki yaratabilecek güçtedir. Göç dalgaları büyük merkezlere, ekonomik açıdan kalkınmış olan yerlere yönelir. Bu gelişmekte olan sanayi şehirlerindeki yerli nüfusun büyük merkezlere doğru göçün kapsamını belirleyen şeydir. Diğer bir deyişle Ravenstein; çok sayıda iş fırsatı, sosyo-ekonomik fırsat ve şehrin nüfus yoğunluğunun göç merkezlerindeki göçün boyutunu belirlediğini savunmaktadır.

* **Göç ve basamakları:** Gelişen sanayi ve ticaret sonucunda insanlar çevreden (perifer) merkezlere akın ederler. Sanayileşme ve ticaretin gelişmesiyle birlikte kentsel bağlamda meydana gelen hızlı ekonomik büyüme, insanları çevredeki alanlardan şehirlere hızla çekmektedir. Şehirlerin çevre bölgelerinde kırsal alanlardaki seyrelme, uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Göç edenlerden boşalan yerler, o bölgelere çevreden gelenlerle dolacaktır. Şehrin özellikle ekonomik nimetleri fark edildikçe göçün yayılma ve hissedilme potansiyeli artacaktır.

* **Yayılma ve emme süreci:** Bu süreçler birbirini desteklemekte ve birbirine paralel olarak gelişim göstermektedir. Bu dinamikleri ortaya çıkararak hedefe varmak amaçlanmıştır. Yani yayılma ve soğurma süreçlerinde ortak bir amaç vardır. Ravenstein'a göre göç tek başına amaç olamaz, bireyler sadece göç etmek istedikleri için hareket etmezler. Göçmenler için amaç, şehirde gelişen ekonomik ve ticari faaliyetin gelirinden pay almaktır. Şehrin gelirinden pay alma arzusu veya daha iyi yaşama arzusu genişleme sürecini destekler. Yeni ve hızla gelişen sanayinin ihtiyaç

duyduğu iş gücü göçle karşılanmakta ve bu nedenle gelen göç kentsel sanayi merkezleri tarafından emilmektedir. Ravenstein'in ortaya koyduğu bu süreçte de görülebileceği gibi her iki ihtiyaç da göç yoluyla karşılanmakta ve amaç doğrultusunda birlikte hareket edilmektedir.

* **Göç zincirleri:** Ravenstein, göçün zamanla bir zincir halinde geliştiğini ve göç alan yerleşimlerin de göç verdiğini belirtti. Böylece her göç dalgası tetikleyici olarak hareket ederek yeni bir göç dalgası yaratır. Ravenstein için göçün kısmen zincir halinde ve birbiri ardına devam eden bir süreç olduğu ortadadır.

* **Doğrudan göç:** Ravenstein, ilk dört yasadaki kademeli ve zincir göçten bahseder. Ancak Ravenstein'in beşinci yasası doğrudan, uzun mesafeli ve kademesizdir. İlk dört yasında tanımladığından başka bir göç türünü tanımlar. Uzun mesafeli göçlerde göçmenler büyük ticari ve endüstriyel merkezlere yönelmekte ve bu şehirlere adım atmadan doğrudan yerleşmeyi tercih etmektedir.

* **Kır kent yerleşimcileri farkı:** Ravenstein'a göre şehir sakinleri, kırsalda yaşayanlara göre daha az göç etme eğilimindedir. Şehirlere göç, şehirde yaşayanları yerinden etmemektedir. Ancak kırsala göç; kırsalda yaşayan insanların yerinden edilmesine, göç dalgalarına ve kademeli göçlerine neden olmaktadır.

* **Kadın erkek farkı:** Ravenstein'in en son göçmenlik yasası cinsiyetle ilgilidir. Buna göre kadınlar erkeklerden daha fazla göç etme eğilimindedir. Ravenstein; 1889'da yayınlanan diğer makalesinde kadınların iç göçlere ve kısa mesafeli göçlere katılma olasılığının daha yüksek olduğunu, erkeklerin ise uzun mesafeli ve denizaşırı göçe daha fazla katılma eğiliminde olduğunu ve daha yüksek bir göç eğilimine sahip olduğunu belirtmiştir (Yalçın, 2004, s.25).

Ravenstein, 1881 ve 1889'da yayınlanan aynı isimli iki makalesinde³ yukarıdaki yasaları ortaya koymuştur. Hem iç hem de dış göç için göç sürecinin temel mekanizmalarını belirlemeye çalışmıştır (Jackson, 1986, s. 14). Ancak ikinci makalesinin birincisinden temel farkı, uluslararası göç konusunda da bilgi vermesidir. Uluslararası göç olgusunda, Ravenstein yine ekonomik kararlılığa dayalı bir yaklaşım

---

³ Göç olgusunu açıklamaya çalışan ilk kuramlardan biri Georg Ravenstein'nin 1885 ve 1889 tarihlerindeki "The Laws of Migration" adlı çalışmalarıdır. Ravenstein'in göçle ilgili temel düşünceleri bu çalışmalarda belirtmiştir.

getirmiş ve kentsel ve endüstriyel kalkınma ile ilgili olarak uluslararası göçü incelemiştir. Ravenstein, ikinci makalesinde temel olarak düşüncelerine iki ekleme yapmaktadır: İlk ekleme göçün nedenleriyle ilgilidir. Göçü yaratan veya artıran faktörler olarak kötü veya baskıcı yasalar, olumsuz iklim koşulları ve ağır vergiler gösterilmiştir.

Ravenstein, göçün temel sebebinin ekonomik olduğunu, diğer koşulların ikincil seviyede önem taşıdığını belirtmektedir. Ekonomik temelli göç dalgaları, diğer koşulların yarattığı göç dalgalarından daha güçlüdür. Ravenstein'ın yaptığı ikinci ekleme ise göçün sürekliliği hakkındadır. Ravenstein, göçün devam eden bir süreç olduğunu ve bu sürecin nedeninin sanayinin gelişmesi ve endüstriyel ve ticari merkezlerin çoğalması olduğunu vurgulamaktadır (Yalçın, 2004, s.26).

Revansteinin bu modeli sosyal demografi ve sosyoloji gibi alanları da etkisi altına almaktadır. Bu modelde, göçün maliyeti ve insanlar üzerindeki etkileri de önemli kabul edilmektedir (Castles ve Miller, 1998, s. 31).

Bugün göçün nedenlerine bakıldığında, Ravenstein'ın ekonomik ve endüstriyel gelişme bağlamında ilgilendiği uzaklık olgusunun, göç ifadesinin gerçeklerini ve içeriğini anlamak için yeterli bir gerekçe olarak ifade edilemediği söylenebilir. Meseleye Türkiye'de yaşayan Suriyeliler perspektifinden bakıldığında iki ülkenin de aynı coğrafyada yer aldığı ifade edilebilir. Suriyeliler Türkiye'ye göç edince uzaklık etmeni akıllara gelmiştir. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan sınır kapısı Suriye'ye açılarak sığınmacıların Türkiye'ye girişi yapıldı. Türkiye'nin Suriye'ye olan yakınlığı, Esed rejiminin tavrı ve ülke içerisindeki yoğun çatışmalar Türkiye'yi tercih sebebi haline getirmiştir. Suriyeliler, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere de sığınmışlarsa da Türkiye'de uygulanan "açık kapı politikası" ve diğer komşu ülkelere göre ekonomik seviyenin daha yukarıda olması, Türkiye'nin tercih edilmesinin gerekçeleri arasında ifade edilebilir (Yılmaz, 2020, s.92).

1.2.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Stouffer'ın 1940 yılında yaptığı “Kesişen Fırsatlar” adlı çalışmasında⁴ elde ettiği bulgular sonucunda geliştirilen bir teoridir. Göçün sebeplerinin ortaya çıkarılması için yapılan araştırmaların sonuçlarından müteşekkildir. Araştırma sonucunda göç için tercih edilen yer/mesafenin fırsat ve fırsatların çokluğu ile doğru orantılı olduğu bulunmuştur (Tavas, 2015, s. 326). Kurama göre mesafenin, istihdam olanaklarının ve imkânların öngörülebilir seviyede olması gerekmektedir. Hareket ve göç orantılı olmak durumunda değildir, buradaki orantı göç edilecek yerdeki potansiyel fırsatlarla ilgilidir. Dolayısıyla göç, ekonomik anlamda müspet bir etki yaratması beklenen bir durum olarak ifade edilmektedir (Şenol, 2016).

Stouffer'ın çekici faktörleri göçün yoğunluğunu ve seyrini tayin eden ana etmen olarak ifade etmesine ilaveten mesafenin de dikkate alınması gerektiği önerisi gözardı edilmemesi gereken bir durum olarak dikkati çekmektedir. Mesafenin kısa oluşu, bireyleri cesaretlendirerek göçler açısından harekete geçirici bir rol oynamaktadır (Akt. Çağlayan, 2006, s.77).

Stouffer, doğrudan ilişkinin göç ile mesafe arasında değil, göç ile fırsatlar arasında olduğunu varsaymaktadır. Mesafenin iş gücü piyasasında bilgi akışı açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirtilerek bireylerin daha uzun mesafelerden ziyade daha yakın mesafelerdeki fırsatları bildikleri vurgulanmıştır (Stouffer, 1940, ss.847- 848).

Bu varsayım kısmen doğru olmakla birlikte sosyal ağlar sebebiyle daha uzak mesafelerin de göçmenleri çekmesi mümkündür. Hele ki günümüz ulaşım ve iletişim olanaklarının geliştiği küresel ortamda bu eğilim daha da güçlenmiştir.

Stouffer, 1960 yılında yayımladığı eserine “rekabet eden göçmenler” (competing migrants) değişkenini eklemiştir. Buna göre belirli bir dönemde bir şehirden bir şehre göç edenlerin sayısının göç edilen şehirdeki fırsatlarla doğru orantılı, şehirler arasında kesişen fırsatlarla ters orantılı olduğu ifade edilmiştir. Yine göç edilen şehirde fırsatlar için birbirleriyle rekabet eden göçmenlerin sayısı ters orantılı olduğu ifade edilmiştir. Buna göre göç mesafesinin kısalığının olumlu etkileri yanında mesafenin sonunda göç

---

⁴ Stouffer 1940 yılında yayımladığı “kesişen fırsatlar” isimli çalışmasında: (Stouffer, 1940, 845-846).

edilen yerdeki istihdam imkânlarıyla orantılı bir seyir göstermektedir (Özcan, 2017, s.18).

Göç edilen ülkedeki bürokratik engeller ve bu engelleri ortadan kaldırmak için yapılacak işlemler de göç için engel teşkil etmektedir. Günümüzde gelişen hava taşımacılığı ile mesafelerin önemi her ne kadar azalmış olsa da hem iç hem de uluslararası göçü etkilemeye devam etmektedir (Özgür, 2013, s.29).

1.2.3. Everet Lee'nin İtme-Çekme Kuramı

Önceki yıllarda bilim adamları tarafından incelenen itme-çekme kavramları ilk olarak E. Lee'nin 1965 tarihli "A Theory of Migration" çalışmasında ifade bulmaktadır. Ravenstein'in çalışmasından bu yana iç göç konusunda fazla genelleme yapılmadığını belirten Lee, yalnızca Thomas'ın ilgili çalışmasında (1938) genç yetişkinlerin göçe daha yatkın olduğunun iç göçle ilgili genellemelerden biri olabileceğini belirtmiştir (Lee, 1969, s. 284).

Bu önerme bugün hala geçerli olsa da günümüz dünyasında göçmenlerin yaş bileşiminde önemli değişiklikler bulunmaktadır. ILO tarafından hazırlanan "World of Work 2014: İşlerle Gelişmek" raporunda göçmenlerin yaş dağılımının dünya çapında değiştiği belirtilmiştir. Lee'nin teorisine kadar 1990-2013 yılları arasında gerçekleşen göç ile yaş, cinsiyet, ırk, mesafe, eğitim ve iş gücü arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok çalışma ortaya çıkmış ancak bunların pek azı göç nedenlerine ya da göçmenlerin gittikleri yerlerdeki özümseme ve uyum sürecine odaklanmıştır. Lee çalışmasında, göç hareketlerini itici ve çekici faktörlere göre açıklayarak olumlu ve olumsuz faktörlerin bireylerin çıkış ve varış noktaları üzerindeki etkilerinin önemini vurgulamıştır. Karar sürecinde göç sürecinde karşılaşılan engellere de yer verilmiştir. Lee'nin "itme-çekme" kuramında sadece göç ve göçmen konusunu ve özelliklerini değerlendirmek yeterli değildir. Çünkü göç olgusu karmaşık birçok süreçten müteşekkildir. Bu nedenle yaşanan yer ile göç edilen yer arasındaki engelleri ve farkların belirlenmesi gerekmektedir. Lee, bu engel ve farkları kişisel farklılıklara dayanan, insana özgü problemleri konu edinen "mikro faktörleri" göç olgusuyla beraber ortaya çıkan sosyo kültürel, hukuksal, göç mesafesi, ulaşım, maddi problemler yani insanın çevresinde gelişen ve göçmeni etkileyen problemler olarak sınıflandırmıştır. Lee; göç konusunun genel kanunlarını, göçün kendi iç dinamiklerinden meydana gelebilen sorunsal

alanlarını, fiziki ve uyumluluk mekanizmalarını “makro faktörler” olarak sınıflandırmış ve göç olgusuna farklı boyutlar kazandırmıştır (Çağlayan, 2006, s. 68).

Everett Lee, 1966 yılında yayımladığı Göç Teorisi⁵ adlı eserinde, Ravenstein’in görüşünü genişleterek göçü etkileyen dört ana unsurdan bahsetmiştir. Bunlar: yaşanan yer, gidilen yer, göç esnasında karşılaşılan sorunlar ve bireysel faktörler olarak tanımlanmıştır (Yaman, 2016, s.100). Bu kapsamda, göçü belirleyen kapsayıcı dört faktör üzerinde ayırım yapmıştır; köken ülkedeki faktörler, varış ülkesindeki faktörler, mesafe, dil gibi var olan engeller ve yaş, aile statüsü gibi bireysel faktörlerdir (Olejarova, 2007, s.12). Lee’ye göre her faktör bir dizi olumlu ve olumsuz etkiye sahiptir. Olumlu faktörler, insanı kendi içinde tutmak için hareket eden veya diğer alanlardan insanları çeken koşullar olsa da olumsuz faktörler onları itme eğilimindedir. Kişisel faktörler, Lee’nin göç teorisinde de etkilidir. Farklı insanlar, finansal durumlarına, yaşam evrelerine ve kişiliğine göre değişik itme-çekme varyasyonlarına değişik şekilde dönüt verirler (King, 2012, s.13).

1.2.4. Merkez Çevre Kuramı

Ekonomik olarak birbirleriyle sıkı ilişkiler içerisinde olan merkez ve çevre ülkelerin çevreden merkeze göç etmesi suretiyle hareketlenmesi sıklıkla görülen bir durumdur. Meydana gelen bağımlılık sisteminde ham madde ve mamul ürünlerin pazarlanması için merkez ülkelerin ucuz iş gücüne, komşu ülkelere ihtiyacı vardır. Çevre ülkeler de benzer şekilde, kapitalist gelişmelerini tamamlamak ve ekonomik refahlarını artırmak için çekirdek ülkelere ihtiyaç duyar. Böylece çift yönlü bir bağımlılık durumu ortaya çıkar. Dünya piyasalarının kontrolünde çevre ülkelerin mevcut iş gücü, ham madde ve toprakları ile çeşitli göç akışları ortaya çıkmakta ve bunların önemli bir kısmı farklı ülkelere yönlendirilmektedir (Abadan ve Unat, 2006, ss.16-17).

Merkez ülkeler, üretim maliyetlerini düşürmek için ucuz olan çevresel emeği kullanmaktadırlar. Kendi ülkelerinde emek daha organize ve pahalı olduğundan bu yolu tercih etmektedirler. Çevre ülkelerin iş gücü piyasalarının merkez ülkelere girmesiyle iş gücü talebinin arttığı görülmektedir. Bu iş gücü talebi öncelikle fabrika bazında istihdam edilecek kadın iş gücüne yönelik olarak görülmektedir. Nihayetinde

---

⁵ Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), ss. 47-57.

uluslararası göç, pazar dinamikleri ve küresel ekonomik yapılardan kaynaklandığı için ülkeler arasındaki istihdam veya ücret farklılaşmasından çok fazla etkilenmez (Massey,1993, s.11).

Çevre ülkelerin kalkınması merkez ülkelerce engellenir çünkü sömürü sistemi devam ettikçe çevrenin merkeze bağımlılık ilişkileri devam edecektir (Toksöz, 2006, s.17). Ancak küreselleşmenin ekonomik etkileriyle sermaye girdi maliyetleri düşük olan küçük ülkelere yönelince bu ülkeler cazibe merkezi haline gelmişlerdir (Çağlayan, 2006, s. 65). Ancak bu teori, sermaye dışındaki diğer grupları etkisiz olarak gördüğü ve küreselleşme sürecini her şeyin nihai karar vericisi olarak betimlediği için eleştirilmektedir (Sert, 2016, s. 37).

Merkez ülkelerden çevre ülkelere akan bu sermaye ve bilgi birikimi, temelde kapitalist ilişkilere olanak sağlamaktadır. Merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkisini karşılıklı olarak derinleştiren bu durum, çevre ülkede bazı değişikliklere neden olmaktadır. Merkez ülkelerde kapitalist firmaların kurduğu fabrikalar ve bu fabrikalarda çalışan iş gücü, çevredeki ülkelerin geleneksel üretim mekanizmalarını ve üretim sistemlerini zayıflatmaktadır. Zayıflayan üretim mekanizmaları ve geleneksel üretim faaliyetlerinden kopan yeni işçiler, ucuz iş gücü piyasasına girmekte ve bu piyasayı canlı tutmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde ucuz iş gücüne olan talep, kadın ve çocuk işçiliğine olan ihtiyacı da artırmakta ve bu ihtiyaç doğrultusunda çalışma hayatına katılan kadınlar ataerkil aile yapısı başta olmak üzere toplumsal yapıda pek çok değişime ve dönüşüme neden olmaktadır. Söz konusu kapitalist operasyon, çevredeki ülkelerde de göçe neden olmaktadır. Geleneksel üretim tarzından kopan işçiler, endüstriyel merkez şehirlere göç etmekte ve bu da ülke içinde bir göçe neden olmaktadır. “Sanayinin gelişmesiyle birlikte köyün potansiyeli ve köydeki nüfus hem sanayi için bir iş gücü yaratmış hem de sanayi toplumunu beslemeyi taahhüt etmiştir.” (Oktik, 1997, s.81).

Vurgulamak gerekirse kapitalist ilişkiler ağı hem çevre ülkelerden çekirdek ülkelere göç hem de çevredeki ülkenin kendisi içinde sürekli bir göçe neden olur. Toksöz’ün de belirttiği gibi “Bir kez açılmış olan göçmen musluğunu kapatmak mümkün değildir.” (Toksöz, 2006, s. 20).

Bugün tek kutuplu ve tek boyutlu ilişki sistemleri, merkezi ve çevresel ikiliğini yitirmektedir. Çünkü politik, kültürel ve ekonomik küreselleşmeyle sözde merkez ülkelerin varlığının yerini ulusötesi şirketler aldı. Herhangi bir ulus-devlet sermayesinin güç kaybı veya bu tür sermaye gruplarının ortadan kalkması bu süreci hem destekler hem de hızlandırır nitelik taşımaya başladı. Bu gelişmeler hem iş gücünü harekete geçirmekte hem de bu hareketin yarattığı rekabet özellikle kadın ve çocuk işçiliğinin sömürülmesine yol açmaktadır. Sayın'a (2001, s.12) göre rekabet nedeniyle en çok istismara uğrayan kadın ve çocuk işçiliğidir. Kadınların daha ucuz ücretle çalıştırılması tercih sebebi olmalarını sağlar. Bu bağlamda rekabetin en yoğun olduğu tekstil alanında özellikle bekâr veya çocuksuz kadınların tercih edildiği görülmektedir.

1.2.5. Network Kuramı

İstihdam politikalarına ya da ücret farklılıklarına rağmen göçün neden devam ettiğini açıklamaya yardımcı olan kuram İlişkiler Ağı Teorisi'dir. Bu sistem doğrultusunda göçün yol açtığı masraflar ve içerdiği riskler azaldığından ücret farklılıkları önemini kaybetmekte, ilişkiler ağının varlığı göçmenlerin kararlarını ve yer seçimlerini etkilemektedir (Vertovec, 2002, s.14).

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, göçmenlerin gerek göç ettikleri ülkelere gerek ülkeler arasında kurdukları sosyal ağlara ve onların sayesinde meydana gelen göç hareketlerine dayanmaktadır. Göçe etki eden bu ağlar, sosyal temellere oturtulmuş zayıf ve güçlü ağlar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Çağlayan, 2006, s.65). Göçmen İlişkiler Ağı; geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır (Abadan ve Unat, 2002, s.18).

Sosyal ağlar her yeni göçmen tarafından genişletilip güçlendirildiği için potansiyel göçmenler, göç edilen ülkede hâlihazırda kurulmuş ağlardan ve etnik topluluklardan kolaylıkla faydalanabilmektedirler. Nitekim göç araştırmaları sosyal ağların göç planlarında ve göç edilecek yerin seçiminde belirleyici olduğunu ve bu anlamda göç kararlarını önemli derecede etkilediğini ortaya koymaktadır. Sosyal ve kültürel bağlamda ele alınan yaşam döngüsü veya eğitim gibi faktörler, doğrudan veya dolaylı olarak göç kararına etki etmektedir. Sosyo-kültürel faktörler üç şekilde göç kararına etki etmektedir: Göçün gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine, ne şekilde gerçekleşeceğine yani

kalıcı mı yoksa dairesel bir biçimde mi olduğuna ve göçmenlerin yeni ortamdaki deneyimlerine göre (Haug, 2008, s.588).

Network kuramına göre sosyal ağlar arkadaş ve aile gibi kişisel ilişkiler üzerinden oluşturulduğu gibi işverenler ve işçiler dâhil ticari ortaklar, seyahat acenteleri, kaçakçılar ve tacirlerle de oluşturulabilmektedir. Söz konusu ağlarla olan ilişkiler gönüllü veya gönülsüz olabilir. Ama ağlar, birtakım bilgileri yaymak gibi göçü kolaylaştıracak pek çok imkân sağlayabilmektedir. Bu ağlar; göç veren ülke, göç alan ülke, yani hedef ülke ve bu ikisi arasındaki transit ülkeler olarak tanımlanan üçgende çalışmaktadır (Koser, 2002, s.36). Portes ve Bach'ın 1985 yılında yaptıkları bir çalışmada Meksikalı göçmenlerin yüzde doksanının aile veya işveren bağlantılarıyla informal ağları kullanarak ABD'de yasal oturma izni aldıklarını sonucuna yer verilmiştir (Portes ve Bach, 1985, s. 387).

1.2.6. Uyum Teorileri

1.2.6.1. Sosyal Kimlik Teorisi

Bu kuram “benlik” olgusuna vurgu yaparak olumlu bir benlik değerine sahip olmanın bireyin temel ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Bu ihtiyacın giderilmesine yönelik sosyal karşılaştırma sürecinde bireyin kendi iç grubunu diğer gruplardan üstün görmesi, grup üyesi olarak benlik değerinin geliştirilmesine destek olur (Abrams ve Hogg, 1988).

Bireyin sosyal gruplara üyeliği, ait olma ile sosyal kabul ve onay ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir olgudur. Herhangi bir ilişkinin belirgin olmadığı durumlarda insanlar bencil dürtülerle hareket etme eğilimindeyken sosyal bağların belirgin olduğu koşullarda kişisel çıkarlarını geri plana iterek grubun çıkarlarına göre davranmaktadırlar (Toi ve Batson, 1982, ss. 281–292).

İnsanların kendi ihtiyaçlarını kısıtlayarak grubun lehine olacak şekilde iş birliği kurma davranışlarının ait olma davranışlarıyla doğru orantılı olarak açıklanabileceği ifade edilmiştir (Kramer ve Brewer, 1984, s.1055). Aidiyet, aslında bireyler için asli bir gereksinim olsa da bireylerin sosyal ortamlarında çeşitli sosyal kimlikler edinmesiyle açıklanabilir. Sosyal kimlik anlayışı gruplar arası davranışın bu şekilde başladığını savunur. Bu sebeple evvela sosyal kimliklerin karşılaştırılmalı tanımlamasının yapılması gerekir. Bu, iç grup ve dış grup üyeleri arasında karşılaştırma sağlar. Bu

karşılaştırma sürecinin altında sosyal benliği olumlu değerlendirme motivasyonu yatar ve bu süreç kolektif düzeyde yaşanır. Bu durumda iç grup üyeleri kendilerini değerli karşılaştırma boyutlarında dış gruptan desteklemeye çalışırlar ve böylece gruplar arası ayrımcılık ve grup içi ön yargı gibi süreçler ortaya çıkar (Tajfel, 1982, s. 33).

Grup içi algı ve davranışı ifade etmede motivasyonel ve bilimsel süreçlerin önemini vurgulayan teori, II. İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa ve Almanya'da esir kamplarında yaşayan Henri Tajfel'in kazandığı deneyimler sonucunda ortaya çıktı.

Tajfel, çalışmalarında geniş örneklem gruplarına ilişkin psikolojik süreçleri ve gruplar arası çatışmanın sonuçlarını ele aldı. Paris'teki Moscovici ve Bristol Üniversitesi'nden arkadaşlarının desteğini alan Tajfel, John Turner ile birlikte yaptıkları çalışmalar sonucunda 1970'lerin ortalarında "Sosyal Kimlik Teorisi"ni tanıttı (Wetherell, 1996, ss. 5-6).

Tajfel, dini ve ırksal gruplar gibi geniş örneklem gruplarının psikolojik süreçleri ve gruplar arası çatışmanın sonuçlarıyla ilgileniyordu. Paris'teki Moscovici ve Bristol Üniversitesindeki arkadaşlarından destek alan Henri Tajfe ve John Turner, birlikte yaptıkları çalışmalar sonucunda 1970'lerin ortalarında Sosyal Kimlik Teorisi'ni geliştirdiler (Wetherell, 1996, s.6).

Turner'a göre sosyal kimlik, benlik kavramının grup üyeliğinden kaynaklanan bir parçasıdır. Öyle ki bireyin benlik kavramı ve dolayısıyla benlik saygısı, sosyal sınıf üyeliğine yani algılanan sosyal kimliğine bağlıdır. Temel insan güdülerinden birini tatmin etmek "pozitif bir özgüvene sahip olma ihtiyacı" bazen sosyal kimliğe düşer. (Turner, 1982, s.33).

Bireyler, mensubu buldukları sosyal gruba göre kendilerini tanımlar ve sınıflandırır. Bu sınıflandırma nihayetinde kendilerini konumlandıkları grupla özdeşleşirler. Bu özdeşleşmenin neticesi olarak bireylerin sosyal kimlikleri belirir (Turner, 1987, s. 30). Sosyal kimlik, grup üyeliğine bağlı benlik kavramının bir parçasıdır (Hogg ve Vaughan, 1995, s.8). Bireyin mensubu bulunduğu grubun toplum içerisindeki konumu yeterince çekici değilse o gruba üyelik bireyde yetersiz ve olumsuz bir sosyal kimliğin oluşmasına yol açabilir (Demirtaş, 2003, s. 140). İnsanlar, grup içi kayırmayı benimseyerek, kendi gruplarını diğer gruplardan üstün algılayarak olumlu bir sosyal

kimlik edinme eğiliminde olabilirler. Ancak bazen diğer grupların bireyin üyesi olduğu gruba üstünlüğü çok açıktır. Bu nedenle bireyin üyesi olduğu gruptan olumlu bir sosyal kimlik kazanması mümkün değildir (Turner, 1991, s.35).

Cinsiyet, milliyet, din, doğum yeri ve işe alınan ekip gibi faktörlerin her biri bireylerin sosyal kimliğini temsil etmektedir. Sosyal kimlik, başkalarıyla sahip olduğumuz benzerlik ve farklılıklara dayanarak kim olduğumuzu tanımlayan ilişkisel bir kavramdır. Paylaşılan sosyal kimlik insanlar arasındaki ilişkileri, etkili iş birliğini mümkün kılan şekillerde dönüştürür. (Reicher, 2010, s.27).

Toplumdaki grupların oluşumunda grup üyelerinin birbirlerine benzer olması zorunlu bir koşul değildir. İnsanların kendileri ya da diğerleri tarafından o grubun üyesi olarak tanımlanmaları yeterlidir. Kendimizi ait hissettiğimiz gruba ya da gruplara üyeliğin sağladığı sosyal kimliğin ve sosyal statünün olumlu veya olumsuz nitelik kazanmasında sosyal karşılaştırma etkilidir. Sosyal karşılaştırma, kişinin kendi grubu ile diğer grupları karşılaştırmasıdır. Bu karşılaştırma sonucunda kişi grubunu diğer gruplardan ayırt eden özellikleri belirlediği gibi sosyal kimliğinin toplumdaki statüsüne ve değerine de karar verir (Hogg ve Williams, 2000, s.81). Pozitif benlik değeri motivasyonları için ve kendi grubumuzu diğerlerinden farklılaştırmak için sosyal karşılaştırmalara ihtiyaç duyulur. Böylelikle sosyal karşılaştırma grup içi ve gruplar arası davranışların her ikisinde de rol oynamış olur (Turner, 1982, s.17). Sosyal Kimlik Kuramı'nın temel varsayımlarını maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Bireyler, üye oldukları sosyal grubu dikkate alarak kendilerini tanımlar, değerlendirir ve sınıflandırır (Turner, 1987, s. 30). Bu sınıflandırmanın sonunda kendilerini konumlandıkları grupla özdeşleşirler. Bireylerin sosyal kimlikleri bu özdeşleşmenin sonunda oluşur.

2. Sosyal çevredeki diğer gruplar, bireyin kendi grubunun konumunu değerlendirmesi için bir temel sağlar. Üye olunan grubun konumu, diğer benzer gruplarla yapılan sosyal karşılaştırma (iç grup/dış grup karşılaştırması) sonucunda belirlenir (Turner, 1975, s. 30). Bu karşılaştırma, belirli davranış ve niteliklere (güç, ten rengi, beceriler) atfedilen değerlerle ilgilidir.

3. İnsanlar bu sosyal karşılaştırmayı pozitif bir sosyal kimlik kazanmak ve özgüvenlerini artırmak için yaparken kendi grubunu kayırmaya ve diğer grubu küçümsemeye yönelik bir ön yargı gösterirler. Bu sürece grup içi kayırma denir. Bu, en küçük grup paradigması araştırmasının bir sonucu olarak elde edilen bulgularla gösterilmiştir (Doosje ve Ellemers, 1997, s.70).

4. Bireyin olumlu sosyal kimliği, üyesi olduğu grubun öznel yapısına bağlıdır (Condor, 1990, s. 260). Yukarıda bahsedilen süreçler, grubun sosyal konumu çok iyi olmasa da genel olarak sosyal kimliği olumlu kılmaktadır. Bununla birlikte bazen grubun konumu diğer gruplara kıyasla göz ardı edilemeyecek kadar düşüktür (Hinkle ve Brown, 1990, s. 65). Bu durum sosyal kimliğin olumsuz olmasına neden olur. Bu olumsuzluktan kurtulmak ve pozitif bir sosyal kimlik oluşturmak için çeşitli stratejiler geliştirilir (Mummendey ve Schreiber, 1983, s. 390).

Toplumda kim olduğumuz kadar bireyler için toplumda ne ifade ettiğimiz de önemlidir. Bu bağlamda Hogg ve Abrams, toplumun güç ve statü açısından farklılık gösteren sosyal sınıflardan bir araya geldiğini ve bu sınıfların altında yatan kaynaklar arasında dengesiz bir dağılım olduğunu çünkü gruplar arasında grup bazlı bir sınıflandırma sistemi olduğunu belirtmektedir. Bu grup bazlı sınıflandırmada, baskın grup ve alt grup olarak iki ana noktadan bahsedilmektedir. Baskın grup güç, sağlık ve refah gibi daha yüksek pozitif sosyal değerlere sahipken alt grup yoksulluk, düşük sosyal sınıf ve kötü sağlık gibi olumsuz sosyal değerleri içerir. Grup içi algı ve davranışı ifade ederken motivasyonel ve bilişsel oluşumlardaki önemini açıklayan sosyal kimlik teorisinin odak noktası, söz konusu sınıflandırmada gruplar arası ilişkilerin bireyler üzerindeki etkilerine dayanmasıdır (Öner, 2015, ss. 5-6).

Sosyal kimlik teorisinin yakından ilgilendiği diğer bir süreç ise “sosyal sınıflandırma” kavramıdır. Bireyler sosyal sınıflandırma yaparken, öteki insanları değerlendirirken bir “birey” olmanın dışında içerisinde bulunduğu toplumsal “grubun üyesi” olarak algılanmaya eğilim göstermektedir. Bireylerin sosyal sınıflandırmayı etnik yapı, cinsiyet ile yaş temeli gibi noktalar üzerinden yaptığı görülmektedir. Bu perspektifte bireyler insan olarak değil de “Erkekler, Ermeniler, yaşlılar, Müslümanlar vb.” kimlikler ile adlandırılmaktadır. Bireyler tarafından gerçekleştirilen bu süreç ile iki veya daha fazla sayıya sahip olan her bir insan birer grup olarak değerlendirilir ve algılanır.

Gerçekleştirilmiş olan sosyal sınıflandırma aracılığıyla söz konusu grup diğerlerinden ayrı tutulmaya ve farklı olarak değerlendirilmeye başlar (Bilgin, 2001, ss.15-17). Bu çerçevede doğrultusunda sosyal kimlik kuramında karşımıza çıkan sosyal sınıflandırma vurgusu, sürecin sonuçlarına verilen değerlerden kaynaklı ortaya çıkmaktadır ve Turner' a göre bu süreç iki sonuç doğurmaktadır (Demirtaş, 2003, s.15):

1. Abartma etkisi; grup içi benzerliklerle birlikte gruplar arası farklılıkların abartılarak anlatılmasını ifade eden bir süreçtir. Bu süreç sosyal sınıflandırmada da karşımıza çıkmakta ve kişilerin, ait oldukları grupların içerisindeki diğer kişiler ile benzerlikleri ve diğer gruplar ile kendi grupları arasındaki farklılıkları olandan daha fazla algılamalarıyla birlikte abartmalarına neden olmaktadır.
2. Karşılaştırma etkisi; sosyal sınıflandırma sürecinde bireyler ait oldukları gruplarla birlikte diğer gruplar arasında sosyal bir karşılaştırma yapar. Bireyler, bu karşılaştırma aracılığı ile pozitif sosyal kimlik ve benlik algısı arayışı içerisindeyler. Bireyler söz konusu bu karşılaştırmayı gerçekleştirirken de ait oldukları sosyal gruplarını diğer gruplardan kayırarak kendi gruplarını üstün görürken diğer sosyal grupları da küçümseme eğilimi gösterirler. İç grup kayırmacılığı olarak tanımlanan bu durum, bireylerin ait oldukları grupların lehine gelişen bir yanlılığı ifade etmektedir.

Çalışmamız açısından bakıldığında Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin hukuki anlamda yasal statülerine çok sonradan hak kazanmaları ve statünün getirmiş olduğu haklardan uzun bir süre yararlanamamaları, sosyal uyum sürecinin gecikmesine neden olmuştur. Bu durum sahadaki belirsizliği artırmış ve Suriyeliler ile yerel halk arasında geri çekilmeye neden olmuştur. Yerel halkın bir kısmının Suriyelilerin varlığına yönelik olumsuz tutumları ve daha sonradan bu tutumların eylemlerine yansımaları, yerel toplumda "biz" duygusunu artırırken Suriyelilerin "öteki" olarak konumlandırılmasına neden olmuştur (Çetin, 2016, s.201).

Genel anlamıyla Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin, sosyal uyumlarını olumlu ve olumsuz bir şekilde etkileyen sosyo-ekonomik faktörler ele alındığında ekonomik, sosyal, hak ihlallerinden doğan problemler, misafir ülkeye sosyal uyumu %36,7 oranında olumsuz etkilemektedir. Hanede bulunan çocuk sayısındaki artış sosyal uyumu %21,7 oranında azaltmakta, yasal haklarını bilme durumu sosyal uyumu %21,2

arttırmakta, elde edilen hakların sonucunda alınan hizmetlerden memnuniyet arttıkça %21,2 oranında sosyal uyuma etki yapmakta, bireylerin eğitim seviyesi arttıkça sosyal uyum da %18,9 oranında artmaktadır. Yerel halkın toplumsal kabul noktasında sosyal uyumu olumlu ve olumsuz olarak etkileyen faktörler olarak Suriye krizinden sonra Suriyelilerin yaşamış olduğu duruma empati duyan kişilerde kabullenme oranı %43,6, Suriyelilerin istihdama katılması ve ortak alınan hizmetlerden etkilenen kişilerde kabullenmeme oranı %37,3, yerel halktaki bireylerin yaşı her 5 yıl arttığında kabullenme oranı %30, Suriyeliler ile sorun yaşamış kişilerde kabullenmeme oranı %11 ve Suriyelilerde iyi yanların bulunması yerel halktaki kişilerde kabullenme derecesi %1,2 oranında arttırmaktadır (Tunç, 2015, s.59).

Sonuç olarak Türkiye'nin Suriye krizi ile birlikte oluşan göç sonucunda geçici koruma altındaki Suriyelilerin hareketleri Türk toplumu arasındaki etkileşimlerinin evrensel mülteci hareketi ve etkileri ile kıyaslandığında benzer oldukları görülmektedir. Türkiye deneyiminin evrensel özelliklerden ayrılan iki unsuru bulunmaktadır: Yerel toplumun Suriyelilere yönelik yüksek kabul oranı, Suriyelilerin ise Türkiye'de olmaktan duydukları memnuniyet. Bu iki unsur, bu krizin yabancı düşmanlığına ve toplumsal çatışma ortamına evrilmemesi açısından önemli görülmektedir. Nitekim toplumsal kabullenme konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriyelilere yönelik yürüttüğü bir kamu algısı çalışması, T.C. vatandaşlarının %64,6 oranında Suriyelilerin ülkeye kabulünü hiçbir şekilde ayırım yapmadan insani bir görev olarak benimsediğini göstermektedir. Diğer bir gösterge ise Suriyelilerin savaş devam etse bile ülkelerine dönmeleri şeklindeki var olan önermeye verilen cevaptır. Bu önermeye destek verenlerin oranın %30,6 olmasına rağmen önermeye karşı çıkanların oranın %57,8 olması, toplumsal kabulün ne derece yüksek olduğunu göstermektedir (Erdoğan, 2018, s.126).

1.2.6.2. Çok Kültürlülük Teorisi

Çok kültürlülük kavramının ilk olarak sömürge döneminde kullanıldığı görülmektedir. Batı sömürgeciliğinin yayılmasıyla birlikte toplumların sosyal yapılarında değişiklikler meydana gelmiştir. Sömürge toplumları ile sömürgeleştirilmiş toplumlar arasındaki kültürel etkileşim ve ilişkiler sadece bu iki kültür arasında sınırlı değildir. Kurulan ekonomik ilişkilerle birlikte dünya çapında kültürler arası etkileşimler başlamış ve

bunun sonucunda yeni sanayi ve ticaret alanlarında çalışmak isteyenler dünyanın farklı bölgelerine göç etmişlerdir. Bu durum, çok kültürlülük kavramının oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Milliyetçilik, çok kültürlülük için bir sorun haline gelmiştir. Çok kültürlülük kavramı ilk olarak 1957 yılında İsviçre'de kullanılmış ancak Kanada'da 1960'larda kullanıldığı görülmüştür. Böylece çok kültürlülük kavramı Anglo-Sakson ülkelerine hızla yayılmaya başlamıştır (Sengstock, 2009, s. 239). Bu kavramın modern Kuzey Amerika ülkelerinde ortaya çıktığı söylenebilir. Kuzey Amerika ülkelerinde yaşayan ve kültürlerinin yaşadıkları topraklarda tanınmasını isteyen kişilerin talepleri sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır. (Özensel, 2012, s.61):

Çok kültürlülük, çok farklı kültürlerden insanların barış içinde bir arada yaşayabileceği inancına dayanır. Çok kültürlü toplumlar, aynı topluluk içinde birlikte yaşayan farklı ırk, etnik köken ve milletlerden insanlar tarafından tanımlanır. Bu nedenle toplumun kültürel çeşitliliğini koruyarak, kültürel çeşitliliğe saygı göstererek hatta kültürel çeşitliliği teşvik ederek zenginleştirildiği görüşünü savunmaktadır. Çok kültürlülük, yüksek derecede kültürel çeşitliliğe ulaşmanın anahtarıdır. Bunu başarmak, tez-antitez süreci temelinde bilimsel ilerlemeyi hızlandıracak, ekonomik faaliyetlerin daha fazla çeşitlenmesini kolaylaştıracak ve farklı kültürler yok olmayacaktır.

Çeşitlilik; farklı ırklardan, milliyetlerden, inançlardan, etnik kökenlerden ve felsefelerden bireyler bir topluluk oluşturmak için bir araya geldiğinde ortaya çıkar. Bu konuda iki farklı görüş dikkat çekmektedir: Çok kültürlülük savunucuları, insanların geleneksel kültürlerinin bazı değerlerini korumaları gerektiğini savunur. Bu görüşe karşı çıkanlar, çok kültürlülüğün egemen kültürün kimliğini ve etkisini azaltarak sosyal düzen için bir tehdit oluşturduğunu düşünmektedir. Çok kültürlülük teorisini ifade edebilmek için çoğunlukla “eritme potası” ve “salata tabağı” olarak isimlendirilen benzetmeler kullanılmaktadır. Çok kültürlülüğün erime potansiyeli teorisi; çeşitli göçmen gruplarının kendi bireysel kültürlerini terk etme eğiliminde olacağını, egemen toplumu tamamen özümseyeceğini ve sonunda “birlikte eriyeceğini” varsayar. Eritme potası modeli kültürel çeşitliliği azalttığı ve gelenekleri yitirdiği için eleştirilmektedir.

Çok kültürlülüğün eritme potasından çok daha liberal bir teori olan “salata tabağı teorisi” insanların birlikte yaşadığı ancak geleneksel kültürlerinin en azından bazı benzersiz özelliklerini korudukları heterojen bir toplum anlayışını tanımlar. Salata

malzemeleri gibi farklı kültürler bir araya getirilir ancak tek bir homojen kültüre uyum sağlamak yerine farklı tatlarını korur ve salatanın tadı bu farklılıklardan kaynaklanan farklı ve özgün bir lezzet olarak ortaya çıkar. Salata tabağı teorisi, insanların kültürel mirasından vazgeçmesinin yönetici toplumun üyeleri olarak görülmesinin gerekli olmadığını belirtir (Thought Co, 2019).

Bu iki metaforun Türkiye'deki Suriyeli mülteciler bağlamında etkileşimini gözlemlemek mümkündür. Türkiye ve çevresinde yaşanan istikrarsızlık, büyük bir insani krize dönüşmüştür. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan son ankete göre Nisan 2019'da Türkiye'de 3 milyon 606 bin 208 Suriyeli bulunmaktadır (GİGM, 2019). Son dönemdeki mülteci hareketinden de anlaşılacağı üzere, Türkiye genelinde yaşanan nüfus hareketliliği ülkenin tarihindeki en önemli hareketlerden sayılabilir. Göç krizinin başlangıcından bu yana Suriyeli mültecilere karşı Türkiye'nin üç ilkesine dayalı politikalar izlenmektedir. Bu, sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılayan ve geri göndermeme ilkesini karşılayan açık kapı politikasıdır (Özcan, 2018, s.19). Başlangıçta Suriyelilerin geçici olacağı düşünülmüştü ve olası sorunlar için kalıcı çözümlere ihtiyaç yoktu. Ancak iç savaş beklenenden uzun sürdü. Ülkelerinin ne zaman istikrara kavuşacağı belli değildir (GİGM, 2019).

İçişleri Bakanlığının Mayıs 2019 verileri uyarınca Kasım 2018 itibarıyla 8 yılda toplam 415 bin 582 bebeğin Türkiye'de dünyaya geldiği anlaşılmaktadır.

Bu durum, Suriyelilerin Türkiye'de kalma eğiliminin varlığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla daha kalıcı politikaların üretilmesi gerekmektedir. Savaşın uzamasıyla Suriyelilerin sadece kamplarda veya sınır şehirlerinde değil ülkenin tüm şehirlerinde yaşamaya başlaması dolayısıyla tüm ülkeyi ilgilendiren sosyal göç politikaları üretilmesi mecburiyet halini almaktadır. Suriye'de çıkan iç savaş ve bunun neden olduğu ülkemize göç hareketi hem toplumsal yaşamı hem de kamu düzenini etkileyen bir olay olsa da karşı karşıya olduğumuz duruma ilişkin bir tanımlama sorunu bulunmaktadır. Problemin çözülebilmesi için problemin kavramsal tanımlarının doğru bir şekilde sunulması önemlidir. (Gören, 2019, s.8).

1.2.6.3. Göç ve Uyum

Uyum; göçmenlere ve mültecilere bir ülkenin vatandaşlarına sunduğu tüm fırsatlara, sosyal, ekonomik, kültürel ve dini fırsatlara eşit erişim sağlanmasıdır (Yıldız, 2017 s. 60). Uyumun göç literatüründeki kavramsal anlamı, göçmen mültecilerin yaşam biçimlerini göç yerinin ve toplumun beklentileri doğrultusunda değiştirerek daha tatmin edici bir yaşam sürmeleridir (Saygın ve Hasta, 2018, s.309).

Uyum, iki farklı toplumun bütünleşmesi olarak ifade edilebilir. Bu bütünleşmenin çok boyutlu olduğu söylenebilir. Uyum veya diğer adıyla entegrasyon, hukuksal/siyasal zeminde sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik unsurlarla sosyo-ekonomik/kültürel ve sosyo-psikolojik unsurların birleşmesidir. Entegrasyonun daha kapsamlı ele alınmış hali aşağıda görülmektedir (Türker ve Yıldız, 2015, s.6).

Türkiye’deki göç ve entegrasyon süreci yönünden bakıldığında ilk yıl Türkiye’ye göç eden Suriye ve Türk hükümeti tarafından çeşitli sınır illerinde kurulan çadır kente konuk olmuşlardır. Türkiye gelenleri önce “misafirler” olarak değerlendirdi. Sonra göç edenler için “Açık Kapı Politikası” uygulandı. Ayrıca göçmenlerin temel ihtiyaçları da karşılanmıştır (Afad, 2013).

Sınıra yakın şehirlerde kurulan kamplara gelen Suriyeli vatandaşlar yerleştirilmiştir. Bu kamplarda yiyecek, güvenlik, eğitim, sağlık, sosyal aktiviteler, eğlence, ibadet, tercümanlık gibi birçok hizmet verilmektedir (Dizman, 2012, s.4). Resmi olmayan yollarla Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilere ilk zamanlar YUKK’un uluslararası koruma statüleri uygulanmamıştır. YUKK’un 46. maddesinde yer alan acil ve olağanüstü durumlarda uygulanan ve geçici ikamet izni sayılan “İnsani İkamet İzni” uygulanmıştır. Sonuç olarak göç ve uyum konusunda Türkiye’ye gelen Suriyeli misafirlere yönelik entegrasyon çalışmalarını başarıyla yürütmüş ve yeni projeleri devreye almıştır (Yukk, 2013).

1.3. Göç Türleri

Birçok çalışmanın göçle ilgili farklı gruplamaları vardır. Örneğin Fichter, göçü genellikle zorunlu ve gönüllü olarak ikiye ayırırken Peterson'a göre ilkel göç, kontrollü göç, serbest göç ve zorunlu göç arasında bir ayrım bulunmaktadır. Akkayan ise göçleri; güdümlü, mevsimlik, daimi, kademeli ve kademesiz olarak beş gruba ayırmıştır.

Türkiye’de ise yoğun olarak kentten kente, kentten kıra, kırdan kente ve kırdan kıra şeklinde ayırım yapılmaktadır (Peterson, 2002, s.24). Yalçın ise göçleri belli ölçülere göre şu şekilde sınıflandırmaktadır:

Tablo 1: Göç Sınıflandırması

İrade Esasına Göre Göçler	Gönüllü Göçler	Zorunlu Göçler
Göçün Yoğunluğu Esasına Göre Göçler	Kitlesel Göçler	Bireysel Göçler
Ülke Sınırları Esasına Göre Göçler	İç Göçler	Dış Göçler
Yerleşim Sürelerine Göre Göçler	Geçici Göçler	Sürekli Yerleşmek Amacıyla Yapılan Göçler

Kaynak:(Yalçın, 2004)

Genellikle sınıflandırmalar; ‘iç-dış göç’, ‘zorunlu-gönüllü göç’ ve ‘kalıcı- geçici göç’ şeklinde yapılmaktadır. Aşağıda göçün genel olarak kabul gören çeşitleri ifade edilmektedir.

1.3.1. İç Göç

Ülkenin sınırları içerisinde yapılan göçlerdir. Bu göçler genelde köyden kente yönelik yapılmaktadır. Çok fazla kişi veya büyük gruplar halinde değil de daha çok bireysel ve birbirlerinden bağımsız olarak yapılmaktadır. Sebepleri genelde ticari ve ekonomiktir. Türkiye’de İstanbul, İzmir ve İzmit gibi büyük sanayi şehirlerinin köylerden veya daha ufak şehirlerden aldığı göç bu kısım göçlere örnektir (Saydam, 2010, s.2). Başka bir tanıma göre iç göç, bir ülkedeki nüfusun mekânsal olarak yeniden dağılımı ile ilgilidir. Bu türden nüfus hareketlerinin yönü genellikle görece az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğrudur. İç göç denildiğinde sadece kırsal alandan kentlere doğru göçü düşünmek yetersizdir. Bu sınıflandırmaya ekonomik, sosyal ve kültürel sebeplerle kentten kente göçün de eklenmesi gerekmektedir. Yaşanan göçler, müspet ve menfi manada birçok sonucu da doğurmaktadır. Göçlerin birçoğu isteğe bağlı olarak değil, zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Gündümlü göç kavramıyla ifade edilmek istenen ise devletin çeşitli ekonomik ve sosyal politikalarla aldığı kararlar doğrultusunda vatandaşın hareketli bir pozisyon alması halidir (Eş ve Ateş, 2004, s. 211).

İç göç, itici ve çekici faktörlerden oluşur. İtici faktörleri; işsizlik, düşük gelir düzeyi ve tarımsal yetersizlikten oluşurken yüksek gelir düzeyi, aşırı iş imkânları ve şehirdeki akrabalık ilişkileri çekici unsurlar olarak açıklanabilir (Çelik, 2006, ss. 151-155). İç göç dört farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; kentten kente, kentten kıra, kırdan kente ve kırdan kıra göçler olarak ifade edilebilir (Özdemir, 2008, s.23).

Tablo 2: Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kırsal Nüfusu

Yıl	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Toplam İçindeki Payı (%)	Köy Nüfusu	Toplam İçindeki Payı (%)
1927	13,648,270	3,305,879	24.2	10,342,391	75.8
1935	16,158,018	3,802,642	23.5	12,355,376	76.5
1940	17,820,950	4,346,249	24.4	13,474,701	75.6
1945	18,790,174	4,687,102	24.9	14,103,072	75.1
1950	20,947,188	5,244,337	25.0	15,702,851	75.0
1955	24,064,763	6,927,343	28.8	17,137,420	71.2
1960	27,754,820	8,859,731	31.9	18,895,089	68.1
1965	31,391,421	10,805,817	34.4	20,585,604	65.6
1970	35,605,176	13,691,101	38.5	21,914,075	61.5
1975	40,347,719	16,869,068	41.8	23,478,651	58.2
1980	44,736,957	19,645,007	43.9	25,091,950	56.1
1985	50,664,458	26,865,757	53.0	23,798,701	47.0
1990	56,473,035	33,326,351	59.0	23,146,684	41.0
2000	67,803,927	44,006,274	64.9	23,797,653	35.1
2007	70,487,917	49,747,858	70.6	20,740,059	29.4
2010	73,722,938	56,222,356	76.3	17,500,582	23.7
2015	78,741,053	72,523,134	92.1	6,217,919	7.9
2019	83,154,997	77,151,280	92.8	6,003,717	7.2

Kaynak: (TÜİK, 2020).

Tabloya bakıldığında Türkiye’nin genel nüfusunun 1927 yılında 13 milyondan yaklaşık 6 kat artışla 2019 yılında 83 milyona çıktığı görülmektedir. Nüfus artış hızı %2,4’lük seviyesinden günümüzde %1,5’e gerilemiştir. Yani nüfus artış hızı yavaşlamaktadır. TÜİK tarafından yapılan projeksiyonlara göre 100 milyon sınırının 2040 yılında geçilmesi beklenmektedir. Tabloda dikkat çekici diğer bir gelişme kent-kırsal nüfus dağılımıdır. Görüldüğü gibi 1927 yılında nüfusun %76’sı köylerde yaşarken şehir nüfusunun payı %24’ü bulmaktadır. Ancak zamanla Türkiye’nin sanayileşmesi,

kalkınma ve büyümesine paralel olarak sosyal yapı değişmiş ve kırsal nüfusun payı %7,2'ye gerilemiş, şehir nüfusunun payı ise %92,8'e yükselmiştir. Böylelikle Türkiye kent kökenli faaliyetlerin ve kararların belirleyici rol oynadığı bir ülkeye dönüşmüştür.

1.3.2. Dış Göç

Dış göç, birey veya kitlelerin ülke sınırlarını aşarak çeşitli sebeplerle belirli bir süreliğine veya kalıcı olarak yer değiştirme durumuna denir. Dış göç kavramı sınır ötesi nüfus hareketi olarak nitelendirilir ve uluslararası göç kavramıyla aynı tanıma sahiptir. Birleşmiş Milletler'e göre bir göç hareketinin uluslararası bir statü kazanması için yer değiştirme durumunun bir yıldan daha fazla sürede olması gerekir. Uluslararası göçün özneleri 6 kategoride toplanmaktadır. Bunlar Gençler (2004: s.174) tarafından aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Sürekli yerleşenler
- Süreli sözleşmeli çalışanlar
- Süreli çalışan profesyoneller
- Gizli veya yasal olmayan çalışanlar
- Sığınmacılar
- Mülteciler

Bu sınıflandırmalarla birlikte globalleşmenin etkisiyle üretim faaliyetlerinin dünyada farklı yerlere özellikle iş gücünün ucuz ve ham maddenin zengin olduğu az gelişmiş bölgelere doğru dağılması göçün de yönünü bir nebze olsun etkilemiştir (Özyakışır, 2013, ss. 9-10) .

Tablo 3: Almanya'daki Türk Vatandaşları (1975-2020)

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
1975	1 077 097	669 995	407 102
1980	1 462 442	876 154	586 288
1985	1 401 932	808 468	593 464
1990	1 694 649	940 948	753 701
1995	2 014 311	1 102 011	912 300
2000	1 998 534	1 083 102	915 432
2005	1 764 041	937 581	826 460
2010	1 629 480	852 633	776 847
2015	1.641.733	862.681	787.052
2020	1.653.706	872.629	797.077

Kaynak: (TÜİK , 2020).

Tablo 3'te, 1975-2020 yılları arasındaki Almanya'ya göç eden Türk vatandaşlarının dağılımı verilmektedir. Almanya'nın Türkiye'den de işçi almaya karar vermesiyle başlayan süreç önemli miktarda nüfus hareketine yol açmıştır. Tablo 3'te de görüldüğü gibi 1975 yılında 670 bini erkek 407 bini kadın olmak üzere yaklaşık 1 milyon kişi Almanya'ya çalışmak için gitmiştir. 1970'li yılların başında Türk işçilerin ailelerini de Almanya'ya getirmesiyle süreç hızlanmıştır. Kadın nüfusundaki bu oranın sebebi, Türk işçilerin eşlerinin ve çocuklarının da yasa ile birlikte buraya göç etmesidir. 1990 yılından itibaren ise artık Almanya'da yaşayan Türklerin vatandaşlık almasıyla birlikte göç hareketleri hız kazanmaya başlamış, 1990-1995 yılları arasında yaklaşık 400 bin Türk Almanya'ya göç etmiştir. 2020 yılına gelindiğinde Almanya'da yaşayan Türklerin sayısı 1,6 milyona ulaşmıştır.

1.3.3. Zorunlu Göç

Zorunlu göç “Kişilerin veya grupların siyasi otorite ya da daha büyük ve güçlü bir grup tarafından şiddet ve zorlamayla yaşadığı yerden başka bir yere gönderilmesi, gitmek zorunda bırakılması.” olarak tanımlanır. Bu nedenle sürücü ya da cebri göç kavramlarından ayırılır. Zorunlu göçte sürgün, zulüm ve baskı söz konusu değildir. Çoğunlukla kitle ve grupların iradesi doğrultusunda tanımlanır. İstisnai olarak da bu iradenin aksine göç alan ve göç veren iki ülkenin kendi etnik kökenlerinden oluşan kitleleri değiş-tokuş etmeleri ya da kitlelerin başka bir ülkeye göç etmeleri şeklinde gerçekleşir. 1922-1930 döneminde Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi, her iki ülkedeki gruplar yönünden “zorunlu göç”e bir örnektir. O kadar ki “din” unsuru kriter alındığı için Türk oldukları halde Hıristiyan Karamanlılar da Türkiye'den göç etmek zorunda bırakılmıştır (Çavuşoğlu, 2006, s.2).

Zorunlu göçte örnek olarak 1933 yılında Adolf Hitler'in Almanya'nın başına gelmesiyle İkinci Dünya Savaşı sürecinde Yahudilere uyguladığı sürgün politikası örnek verilebilir. Dışa dönük saldırgan bir politika takip eden Nazi Partisi, içte de bilhassa Yahudilere yönelik sert bir tutum takınmıştır. Bu bağlamda Yahudileri gündelik hayattan ve toplumdan dışlamaya yönelik ırkçı bir politika uygulamış, bu politikasını savaş esnasında işgal ettiği yerler üzerinde de sürdürmüştür. Bu esnada Yahudilerin en çok tercih ettikleri yerlerden birisi de İngiliz idaresindeki Filistin olmuştur. Nazi baskısından kaçan Yahudiler, kutsal toprak olarak saydıkları Filistin'e gidebilmek için yasal olan ve

olmayan bütün seçenekleri değerlendirmişlerdir. Ancak 1941 yılı ilkbaharında nazi Almanya'sı ile komşu olduğu için gerek Yahudi mülteciler konusunda gerek dış politikada daha temkinli hareket etmek zorunda kalmıştır (Çanak, 2015, ss.127-144).

1.3.4. Serbest Göç

Serbest (seçmeli) göç, zorunlu göçten daha esnek ve göç olgusunun gerçekleşmesini, göç etme ihtimali ve arzusu kişilerin iradesine bırakan göç türüdür. Bununla birlikte bu göç türü de neredeyse tüm ayrıntıları ve yönleri itibarıyla dışa göç verecek ülke devleti ile içe göçü kabul edecek ülke devleti arasında varılan uzlaşmaya, kararlaştırılan esaslara göre yürütülür. Daha açık bir ifadeyle kural olarak grupları değil kişileri kapsar (Peter J. Stein, 1988, s. 505).

Serbest göç olarak kavramlaştırılan göç tiplerinde diğer göç şekillerinin aksine kişilerin bunu tamamen kendi iradesi ile gerçekleştirmiş oldukları kabul edilir. Serbest göç daha çok bireysel olarak daha konforlu bir hayat, daha iyi iş arama gibi şahsi nedenlerle kişinin başka bir yerde yaşamayı istemesinden kaynaklanmaktadır (Petersen, 1958, ss.262-263). Gönüllü, özgür uluslararası göçün ortaya çıkmasında genellikle göç alan ülkenin itici faktörleri ve alıcı ülkenin çekici faktörleri üstlenir. Başka bir deyişle bir bireyin göç etme kararı bazı makro düzey değişkenler tarafından şekillendirilir. Yüksek ücretler, istikrarlı çalışma koşulları, gelişmiş demokratik hak ve özgürlükler, yabancı bir eşle evlilik çekici faktörlerdir. Buna ek olarak düşük ücretler, profesyonel araştırma ve çalışma araçlarının yetersizliği ve ilgisizliği, katı idari düzen, siyasi haklar üzerindeki baskı, siyasi belirsizlikler, iş ve aile ortamındaki huzursuzluk ikamet edilen ülke için itici faktörlerdir. Terk edilen ülkenin itici faktörlerini göç ülkelerinin cazip faktörleriyle karşılaştıran kişi, kararını bu karşılaştırma sonucuna göre verir (Gençler, 2002, ss. 28-29).

1.3.5. İlkel Göç

Kişilerin ve/veya grupların, tabii-ekolojik güçlerle ya da kıtlık- kuraklık gibi olaylarla başa çıkamadığı zamanlarda bunlardan kurtulmak için başlattıkları harekete ilkel/basit (primitive/simple migration) anlamıyla göç adı verilmektedir (Peter J. Stein, 1988, s. 505).

İlkel göç, daha çok doğal nedenler yüzünden gerçekleşir. Ancak bu yer değiştirme hareketleri yalnızca göçebe toplumların daha rahat yaşamak amacıyla yapmış oldukları bir göç de değildir. İlkel göç, insanın zorlu doğa koşullarına dayanamayacak hale gelerek topluca yer değiştirmesidir (Petersen, 1958, s.259). Bu göç tipine seller, yanardağ patlamaları, kuraklık, deprem gibi doğa olaylarından kaynaklanan göçlerin yanı sıra nükleer kazalar ve çevre kirliliği gibi insan kaynaklı sorunlar da örnek verilebilir (Özgür ve Baklacioğlu, 2010, s.134). Tarih yukarıda zikredilen etkilerle ortaya çıkmış olan ilkel-basit göçlere sayısız defa tanıklık etmiştir. Bu bağlamda zikredilen göç türü “fiziksel veya iklimsel göç” şeklinde ifade edilebilir (Beth, 1988, s.505).

Ortak etnik veya dini özellikleri bulunan bireylerin, aralarında herhangi bir anlaşma bulunmayan iki ülke arasında çoğunlukla baskıcı kamu politikaları nedeniyle blok halinde buldukları ülkeyi terketmelerine “grup göçü veya toplu göç” denilmektedir (Beth, 1988, s.505). Ulaşım teknolojisindeki gelişmelerin de katkısıyla göçün kolaylaşması, giden göçmen grupların özendirilmesi ve destek olması kitlesel göçün gerçekleşmesinde önemli faktörlerdir (Petersen, 1958, ss. 262-263).

Kitlesel göç çağındaki eylemlerin temel özelliği, göç eden iş gücü açısından söz konusu dönemde Avrupa’da kıt ama diğer kıtalarda bol olan yeni topraklara sahip olma düşüncesinin ön plana çıkmasıdır. Coğrafi keşifler, gelişmiş deniz araçları ve gelişen ulaştırma teknikleri ile 17. yy.dan itibaren Avrupa’dan milyonlarca insan zenginlik umuduyla Amerika kıtasına göç etmiştir. Göçler sayesinde kıtanın demografik yapısı değişmiş kıtada yeni devletler kurulmuştur. Bunlardan en dikkat çekenini dünyanın süper gücü ABD’dir. Bu güce erişmesinde eğitim, teknolojik ilerleme, çaba gibi etmenlerin önemli etkisi olmakla beraber dünyanın hemen hemen her ülkesinden nitelikli iş gücünü çekmesi de ekonomik kalkınma ve büyüme için itici güç olmuştur. Bilindiği gibi büyümenin önemli kaynaklarından biri insan sermayesidir. Göç veren ülkeler yönünden değerlendirildiğinde göçün, sanayileşmeyle yaşanan iş gücü artışıyla ücret rejimindeki baskı unsurunu dengeleyici bir fonksiyonu olduğu ifade edilebilir (Ghoose, 2002, s.26).

Niteliksiz ya da basit iş gücünün Amerika’nın en fazla göç aldığı dönemde büyük işlev gördüğü ifade edilebilir. Özellikle demir yolu, fabrika ve yapı işlerinde söz konusu iş

gücüne önemli ölçüde ihtiyaç duyulduğu ortadadır (Stalker,1994). 1821-1915 yılları arasında Amerika'ya giden yaklaşık 34.000.000 göçmenin yüzde birinden bile daha az (yaklaşık 250.000) kişinin uzman denilebilecek yeterlilikte olduğu bilinmektedir. Amerika'nın geliştikçe kabul ettiği kimselerin niteliğinde de artış beklediği ifade edilebilir (Fortney, 1972, s.52).

1.3.6. Uluslararası Göç

Uluslararası göç siyasal, sosyal ve kültürel manada hızlı ve yoğun bir etkileşimi beraberinde getirir. Bu etkileşim bireyler, gruplar ve örgütler arasında olabilir. Küreselleşme süreciyle beraber insanların birbirleriyle daha fazla etkileşim halinde olması dolayısıyla hibrit ve benzer bir kültürel yapılanma süreci yaşanırken bir taraftan da özgün değerlerin muhafaza edilmesi ve öne çıkarılması farklılaşmaya yol açmaktadır.

Küresel dünyanın en önemli oyuncularını durumundaki çok uluslu şirketler, turizm, çevre ve kültür faaliyetleri icra eden sanal topluluklar; farklı kültürleri buluşturan ve birlikte hareket etmeye zorlayan alanlar arasında yer alıyor. Çünkü farklı kültürlerden bireyler bir araya geldiklerinde öncelikle alışkanlıklarının doğru ve uygun olduğu düşüncesiyle hareket etme eğiliminde olmaktadır. Alışılmadık yaklaşımlar ve stiller yanlış, eksik veya ilkel olarak algılanabilmektedir (Ügeöz, 2003, s.36).

Yerel yönetimler, uluslararası göç konusunda göçmenlerin toplumsal uyumunu gerçekleştirebilmek hususunda politikalar üretmektedirler. Burada iki yönlü bir bakış açısı dikkati çekmektedir. Birincisi mahalli idarelerin toplumsal birlikteliği sağlayabilme konusundaki etkisidir. Her ne kadar toplumsal farklılıkları azaltıcı uyum politikalarının hayata geçirilmesi merkezi idareye biçilmiş bir görev olarak görülse de yerel yöneticilerin kente dâhil olan aktörlerin toplumsal uyumunun tesis edilmesi konusundaki sorumlulukları göz ardı edilmemelidir (Ray, 2003).

1.3.7. Beyin Göçü

Beyin göçü gelişmekte olan ülkelerin mevcutta tuttıkları yüksek düzeyde yetişmiş bilim ya da meslek insanlarının gelişmek ya da çalışmak için ülkelerinden ayrılmaları olarak tanımlanmaktadır (Jagdish Bhagwati, 1985, s.301). Birleşmiş Milletler'e göre beyin göçü nitelikli insanların az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere yaptığı harekettir

(Jean, 1999, s.2). Gürkaynak'a göre beyin göçü; yükseköğrenim görmüş veya mesleğinde ilerlemiş, gelişmiş elemanların gelişmiş ülkelere çalışmak ya da yerleşmek için gerçekleştirdikleri göç hareketidir. (Gürkaynak, 1970, s.27). Beyin göçünün faydası ise gelişmiş ülkelerin ihtiyacı olan yüksek düzeyde yetişmiş bilim adamlarını beşeri yatırım yapmaksızın hazır bulmasıdır (Oğuzkan, 1971, s.2).

Tablo 4: Türkiye'nin Göç Verdiği Meslek Dalları (%)

Meslek	2008	2010	2012	2014	2016	Ortalama
Mimar	17	23	17	21	17	19
Mühendis	19	21	18	18	19	19
Akademisyen	13	11	15	21	23	17
Sanatçı	4	4	3	3	4	4
Bilişim	9	11	12	8	9	10
Sağlık	14	14	11	12	12	13
Finans	11	9	7	8	6	8
Diğer	13	7	17	9	10	11
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: (OECD , 2018).

Tablo 4'te 2008 yılından itibaren Türkiye'den yurt dışına beyin göçü kapsamında göç eden nitelikli bireylerin oranı verilmiştir. Bu bağlamda 2008 yılından 2016 yılına kadar göç eden meslek grupları incelendiğinde bu kategoride %19 mimar, %19 mühendis, %17 akademisyen, %4 sanatçı, %10 bilişim, %13 sağlık, %8 finans ve %11 diğer meslek grupları yer almıştır. Özellikle mimarlık, mühendislik ve akademisyenlik gibi zihinsel yetenek gerektiren meslek gruplarından parlak beyinlerin yurt dışını daha çok tercih ettikleri bulgusuna rastlanmıştır. Bazı sektörlerde yurt dışına göç oranında yıllara göre azalış olsa da genel itibarıyla nitelikli yurttaşların göçü, Türkiye açısından önemli bir kayıp olarak görülebilir.

1.3.8. Ekonomik Göç

Göçün asıl sebebinin ekonomi olarak gören teorilerden ziyade emek göçüne odaklanan, itme-çekme teorileri olarak da bilinen teoriye neo-klasik ekonomi teorileri denilmektedir. Temel savı, iş gücü arzının fazla olduğu yerden az olduğu yere doğru bir

hareket olacağıdır. Bununla birlikte varılacak yerdeki ekonomik beklentinin halen bulunulan yere göre fazla olması da göç etmek için yeterli bir sebeptir.

Makro seviyede göçe açıklama getirmeye çalışan bu teorinin yanı sıra göçü, kişilerin gelirlerini arttırmak için aldıkları kararların sonucu gören mikroekonomi kuramı da mevcuttur (Sert, 2012, s.32). Bu kuramın temelini bireylerin rasyonel davranacağı düşüncesi oluşturmaktadır. Hem mikro hem de makroekonomi teorileri bireylerin faydayı arttırmaya çalışacağını varsayarlar (Paydak, 2012, s.19). Bu teoriler göçü kontrol etmenin yolu bir yolunu da emek piyasalarının şekillendirilmesi olarak görürler (Massey, 2014, s.14). Bir başka ekonomik göç teorisi ise ikili iş gücü piyasası teorisidir. Bu teori göçü bulunulan ülkedeki itici faktörlere değil, gidilecek ülkedeki çekici faktörlere dayandırır (Sert, 2012, s. 33).

Göçü sadece ekonomik nedenlerle açıklamaya çalışan bu teorilere tepki olarak ortaya atılan yeni iş gücü göçü ekonomisi ya da göçün yeni ekonomisi teorisi diğer bazı faktörlerin de göz önüne alınmasını gerektiğini söylemektedir (Massey, 2014, s.16). Göçü sadece piyasa şartlarıyla açıklamanın yetersizliğini belirten teori ilave olarak sigorta imkânları, kredi olanakları ve sermaye piyasalarının da göç kararını etkilediğini ileri sürmektedir. Ayrıca bu teoriye göre göç tek başına alınan bir karar değil, ailenin ortak kararıdır (Sert, 2012, s. 34).

1.4. Göçe Etki Eden Faktörler

Göç üzerinde muhakeme edilen bir sürecin sonucunda karar verilmiş bir harekettir. Göçe karar vermede nelerin ve kimlerin etkili olduğu ise göçün türünü ve göçmenin ait olduğu yapıyı göstermektedir. Göç hem neden hem sonuçtur. Ekonomik ve toplumsal değişimlerin sonucunda ortaya çıktığı için bir sonuç, neden olduğu ekonomik ve toplumsal değişimlerden dolayı da bir nedendir.

Göçler ve göçleri hazırlayan gerekçeler her daim var olagelmıştır. Göç mevzuu, yaşanan yerden insanların koparıldığı ve her zaman olumsuz bir durum olarak hafızalarda yer almıştır.

Olumsuz deneyimlerin sonucu olarak göç edenler, ekonomik koşulların iyi olmadığı bölgelerde mali sıkıntı yaşayanlar, ekonomik krizden etkilenenler, ülkelerindeki yönetimden memnun olmayanlar veya doğal afetler ve güvenlik konusunda

endişelenenlerden müteşekkildir. Bunların yanı sıra eğitim için farklı bir ülke seçenler, kendi ülkesindeki işini bir adım öteye taşıyıp yurt dışında çalışmaya başlayanlar veya sosyal ve kültürel arayış içinde olanlar da göç etmektedir. Göç, olumlu veya olumsuz olarak kabul edilebilecek bir şey değildir. Gerçekte göç; gelişen teknolojiye, ulaşım ve iletişim sistemlerine, siyasi baskılara ve kişisel ihtiyaçlara bir tepkidir (Değirmenci, 2011).

1.4.1. Ekonomik Sebepler

Ülkeler arasındaki göç hareketlenmesinin en mühiminin ekonomik kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu hareketlenme bireylerin çalışma, gelir ve daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan bir süreç olarak da ifade edilebilir (Aksoy, 2012, s.294). İnsanlar ekonomik yetersizlik yaşadıklarında kendilerini rahatlatmak için yerleri seçerler ve oraya gitmek için harekete geçerler (Arwen, 2008, s.1). Bu nedenle göç yönü oldukça cazip ve gelişme oranları yüksek şehirlere ve ülkelere yöneliktir (Yaylagül, 2011, s.4).

Amerika’da tarımsal iş gücü talebini karşılamak için ilk toplu göç hareketi gerçekleşti. 1846-1932 yılları arasında 52 milyon kişi Avrupa kıtasında kendi bölgelerinden başka yerlere göç ederken II. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gerileyen Avrupa ekonomisini yeniden şekillendirmek için birçok Avrupa ülkesi ekonomik bakımdan zayıf ülkelerin iş gücü akınına uğradı. Bugün ABD, Batı Avrupa ülkeleri, Japonya, Kanada, Avustralya ve bazı petrol üreten Arap ülkelerine göç var. Bu ülkelerin gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğu ve kişi başına düşen milli gelirin 10.000 doların çok üzerinde olduğu göz önüne alındığında göçün belirleyici faktörünün ekonomi ve gelir farkı olduğu söylenebilir. Özellikle Batı ülkelerinde yüksek yaşam kalitesi, göçün yaşandığı ülkelerdeki ekonomik krizler ve işsizlik göçün en önemli nedenleridir.

Göç, iş gücünün yerinden edilmesinin bir sonucu olarak kentsel alanlarda iş bölümüne katkıda bulunan ekonomik, sosyal ve sosyal bir olgudur. 1960’lı yıllarda ekonomik kalkınmanın yavaş seyrettiği Avrupa ülkeleri, nüfus sıkıntısı ve iş gücü talebini karşılamak için ülkelerine göçmen işçi aldı. Avrupa ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda bir değişim yaşadı ve göçmen kabul etti. 1970’lerde yaşanan olayların bir sonucu olarak yerel kamuoyu göç karşıtı politikaları destekledi. Bugün Avrupa Birliği ülkeleri, göçmenlerin işe yaramaz olduğuna inanmakta ve göçmenlerin sınırlarını aşarak ülkelere gelmelerini engellemektedir. Zaten AB üyesi ülkelerin ekonomileri bu

noktada belli bir doygunluğa ulaştı. Bunlara ek olarak düşük ücretler, yüksek vergi oranları, ekonomik istikrarsızlık, gelir dağılımında bozulma, kötü çalışma koşulları ve bunun sonucunda vasıflı işçilerden kaynaklanan memnuniyetsizlik, ekonomik kriz döneminde en eğitilmiş kişilerin işten çıkarılması ve yoksullukta artış ekonomik sebepler arasında ifade edilebilir (Bayraklı, 2007, s.42).

Dünyadaki örneklere bakıldığında özellikle Avrupa'daki İrlandalı göçmenlerin Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Doğu ve Güney Avrupa, Kuzey Avrupa'daki sanayi bölgeleri, özellikle Fransa ve Almanya'ya göç ettikleri görülmektedir. Rusya'da ise göçmenler güneydeki gelişmiş şehirlere ve tarım alanlarına yönelmişlerdir. Hindistan'da güney ve kuzeydoğudaki çay tarlalarından madencilik ve tekstil bölgelerine ve kıtadaki kentsel yerleşimlere doğru bir hareket olmuştur. Çin'de kıyı kentlerine doğru artan bir göçe rastlanır. Bu göçlerin tamamının en önemli sebebinin ekonomik olduğu söylenebilir (Adam, 2019).

1.4.2. Siyasi Sebepler

Göçe yön veren önemli sebeplerden biri de siyasi sebeplerdir. Kişiler yaşadıkları baskılardan, inançlarına ve dillerine yönelik engellemelerden kurtulmak ve özgür bir şekilde yaşamak amacıyla göç edebilmektedirler (Başel, 2003, s.48).

Ekonomik nedenler göçün önemli nedenlerinden biri olsa da siyasi nedenlerin de en az ekonomik nedenler kadar önem taşıdığını ifade etmek gerekir. Ülkedeki iç karışıklıkların, baskı vb. unsurların etkisiyle göç hareketleri söz konusu olmaktadır. Ülkedeki siyasi baskılar nedeniyle memleketinden ayrılanlar, sadece yoksul insanlardan değil eğitilmiş ve iş sahibi bireylerden de oluşmaktadır.

Bireylerin göç etme sebepleri ister sosyal ister siyasal olsun kendi kültür, eğitim, inanç, etnik yapı vb. sistemlerini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca göç alan ülkede bahsedilen sistemlerin etkisiyle kültürel, ekonomik ve sosyal anlamda çeşitlilik ve çok kültürlülük meydana gelmiştir.

Göçmen bireyler zaman zaman asimile olmuşlardır. Nüfusu artan ülke, kültürel çeşitliliğe sahip bir toplum olmanın yanı sıra kültürler arası çatışmayı da engellemektedir. Göçmenlerin gidecekleri ülkede kalış süreleri arttıkça menşe yeri ile

bağları da azalmaya başlayacaktır. Bu süre daha uzun yıllar sürerse geldikleri yerden tamamen kopmaları mümkün olabilir (Güllüpnar, 2012, s.32).

Tarihte bilinen ilk ve en büyük göç dalgası 4. yy.da görülmüştür. Çin baskısından kurtulmak isteyenlerin Batı Avrupa'ya doğru hareketiyle günümüz Avrupa devletlerini oluşturan Kavimler Göçü, dünya tarihini şekillendiren en önemli olaylardan biri olarak bilinmektedir. I. ve II. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında birçok insan göç etmek zorunda kalmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra eski düzeni kurmaya çalışan Avrupa ülkeleri, 1954'ten 1970'lere kadar az gelişmiş ülkelere ihtiyacını yeniden karşılamak istemiş ve iş gücü alımını gerçekleştirmiştir (Naz, 2015. s.15).

Yine 1961'de Doğu Türkistan'da yaşayan bazı Uygurların Çin'in baskısı nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalmaları göçe başka bir örnek olarak verilebilir. Bu göçün en önemli gerekçesinin can güvenliği olduğu iddia edilebilir. Çin'in diğer bölgelerinde uygulanan baskıcı politikalar sebebiyle insanların göçe zorlandığı bilinmektedir. Söz konusu göç, Afganistan'da başlayarak Türkiye'de nihayetlenmiştir (Rose, 2007, s.257). Ayrıca Arap Baharı süreciyle Suriye'de yaşanan karışıklıklar ve çıkan iç savaşla beraber milyonlarca ifade edilecek Suriyelilerin çevre ülkelere göç etmesi bir başka örnek olarak ifade edilebilir.

1.4.3. Çevresel Sebepler

İnsanları bir yerden bir yere göçe zorlayan nedenler yalnızca ekonomik ve sosyal faktörler değil doğa olayları gibi faktörler de etkili olabilir. Mutluer (1990), farklı kaynaklardan sentezlediği çalışmasında göç nedenleri arasında depremler, seller, volkanik patlamalar, çölleşme ve kuraklığı göstermiştir. Örneğin kuraklık, Hunların ve Moğolların dördüncü ve beşinci yüzyıllarda Orta Asya'dan göç etmelerinin sebebidir. ABD'nin Kaliforniya eyaletinin depremlerden sonra göç ettiği bilinmektedir. 1988 yılında Ermenistan'ın Erivan kentinde meydana gelen deprem sonucunda 500.000 Ermeni, Rusya ve Ukrayna'ya göç etmek zorunda kaldı. Kırgızistan ve Tacikistan'ın bulunduğu bölgede depremler, toprak ve çamur kaymaları da insanları göçe zorladı. Bir başka örnek de 1840'larda patates yetiştiriciliğindeki sıkıntılar sonucu yeni dünyaya göç eden İrlandalılarıdır. Bazı bölgelerde küresel ısınma nedeniyle topraklar çölleşmekte, ormanlar azalmakta, tarım alanları ters sınırlara ulaşmaktadır. Bu tür durumlar insanları

hareket etmeye zorlar. Mutluer'e göre günümüz göçlerine "çevresel mülteci" gibi yeni bir kavram da eklenmiştir (Mutluer, 1990, s.17).

Çernobil nükleer kazası, çevresel göçün bir örneği olarak verilebilir. Bu kazada radyoaktif ışınların oluşturduğu yoğun ısı sonucunda 28 kişi hayatını kaybetti. Acil ekipte çalışan 134 kişi, akut radyasyona bağlı hastalıklara yakalandı. Yaklaşık 100.000 kişi evlerinden tahliye edildi. Çevre ülkeler ve Ukrayna'da terk edilmiş şehirler ortaya çıktı. 750.000'den fazla personelin katılımıyla reaktör sahasında yüksek maliyetli temizlik ve iyileştirme çalışmaları yapıldı. Kazadan etkilenen bölgelerde son zamanlarda görülen tiroid kanseri vakaları bu kazanın etkileriyle ilişkilendirilmektedir (Yılmaz, 2017, ss. 22-37).

1.4.4. Sosyal Yaşamdan Kaynaklanan Sebepler

Göç birçok sebebe dayandırılabilirken eğitim gibi sosyal ihtiyaçlardan da kaynaklanabilmektedirler. Kırsal kesimde yaşayan gençlerin bir kısmı eğitimlerini geliştirmek ve becerilerini artırmak, bir kısmı da kırsal yaşam koşullarının zorluklarından kurtulmak için göç ederler. Aileler, çocuklarının daha iyi bir eğitim almaları ve daha iyi üniversitelerde okumaları için tüm mali imkânlarını zorlayarak kentlere göçmektedirler (Yenigül, 2005, ss.273-288).

Eğitim hizmetlerinin, coğrafi koşulları zor ve nüfusun az olduğu kırsal kesimde niteliksiz olması, köylerde ilkokuldan sonra okula devam edecekler için okul bulunmaması, öğrencilerin veya ailelerin eğitim için başka şehirlere göç etmesine neden olmaktadır (Çelik, 1999, s. 41). İlde sağlık hizmetlerinin kırsal kesime göre daha gelişmiş olması ve kentte sağlık hizmetlerine erişiminin daha hızlı olması göçün artmasında etkilidir. Kırsal kesimde yaşayanların sağlık hizmetlerine doğrudan erişimi yetersiz olduğundan çocuk sağlığı, koruyucu ve gezici sağlık hizmeti uygulamalarının yaygınlaştırılması ve bu hizmetlerin etkin bir şekilde vatandaşların kullanımına sunulması gerekmektedir (Kandemir, 2010, s. 123).

BÖLÜM 2: ULUSAL VE ULUSLARASI SÖZLEŞMELER BAĞLAMINDA SURİYELİ SİĞİNMACILARIN ANALİZİ

2.1. Göçün Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Göçün Tarihsel Kökenleri

Göçler tarihi olayların yanı sıra insanların yeryüzündeki dağılışını da etkileyen önemli faktörlerdendir. Göçler nedeniyle farklı ülkelerin, toplumların ve yapısal örgütlenme formlarının ortaya çıktığı görülmüştür. Göç; farklı toplulukların ortaya çıkması, var olanların değişmesi hatta yeni siyasi ve kültürel kimliklerin oluşmasını sağlayan değiştirici güçlerden birisidir. Dünya tarihi boyunca göçler her zaman olmuştur. Örneğin Kuzey ve Güney Amerika, Avusturalya gibi ülkeler göçler sayesinde kurulmuşlardır.

İnsanların vatandaşı olduğu ülkeleri terk edip yeni yaşam yerleri edinmelerinin sebepleri tarih boyunca sürekli değişmiştir. Kuraklık, sert geçen kışlar, iklim değişiklikleri tarih boyunca yaşanan göçler üzerinde etkili olmuştur. Bununla birlikte ekonomik nedenler de göçleri büyük oranda etkilemiştir. Özellikle hayvancılığa ve tarıma bağlı olarak geçimini sağlayan insanların bu alanlarda yaşadıkları sorunlardan geçimlerini sürdürmeleri zorlaşınca göç bir kurtuluş yolu olmuştur. Dünya ölçeğinde göçe bakıldığında antropolojik kanıtlara göre insanlığın kökleri Doğu Afrika'ya dayanmaktadır. İnsanlar dünyanın farklı yerlerine buradan dağılmıştır. Dolayısıyla bugün dünyanın her neresinde olursa olsun insanlar ya göçmen ya da göçmen soyundan gelmektedir (Hayter, 2004, s. 8).

Ancak insanlık tarihinde gerçekleşen göçlerin büyük bir kısmı kanıt eksikliğinden detaylı şekilde bilinmemektedir. Durum böyle olsa da bazı arkeolojik kazılar tarihte gerçekleşen göçlerin özellikleri ile ilgili bize bazı ipuçları vermektedir. İnsanların yaşadığı bölgeden farklı bölgelere göç etmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu bağlamda göç; nüfus artışı, iklim değişikliği, üretim ve ticaretin ilerlemesine orantılı olarak gelişmekte ve insanlık tarihinde önemli bir yer oluşturmaktadır. Göçmenlerin bir kısmı ekonomik refahını artırmak ya da yeni yerler keşfetmek gibi gönüllülük esasına dayalı nedenlere hareket ederken önemli bir kısmı da zorunluluktan göç etmektedir. Çoğu zaman insanlar, köle veya işçi olarak ya da kıtlık, yoksulluk, savaş yahut siyasi

baskılardan kaçarak farklı yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte maddi imkânları iyi olanlar hedeflerine ulaşabilmekte ancak fakir olanlar göçmemekte veya en yakın yere göçmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 69).

Dünya tarihinin ilerleyen dönemlerinde endüstri devrimi ve sömürgeciliğin hızla yayılması bu açıdan önemli göç nedenleri olarak belirlemiştir. Sanayileşmenin başlaması ile birlikte ciddi bir iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmış ve kitlesel halde iş gücü göçü kırsal kesimlerden kentlere doğru veya az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmiştir. Emperyal devletlerin artan iş gücü ihtiyacı köle ticareti ile giderilmeye çalışılmıştır. Köleleştirme daha önceki dönemlerde rastlanan bir sistem olsa da sömürgeleştirme ile birlikte daha sistematik ve profesyonel hale gelmiş, uzmanlaşmış tüccarlar tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Avrupalı devletlerin emperyalist yayılmacı politikası ile başlayan bu süreç dünya savaşı ile sona ermiştir. Bu noktada üç yüzyıl boyunca Avrupa ülkelerinin ekonomi politığının, uluslararası göç hareketleri üzerinde belirleyici rol oynadığını söylemek mümkündür (Yılmaz, 2014, s. 1688).

Türkiye'deki göç süreci Malazgirt Savaşı'yla başlamaktadır. 1071 tarihindeki Malazgirt Savaşı'yla Türklerin Anadolu'ya yerleşme süreçlerinin başlamasıyla birlikte göçün de hızlandığından bahsedilebilir. Göç yönünün batıya doğru olduğu düşünüldüğünde Selçuklu sultanlarının Türkmen boylarını Anadolu'ya yönlendirdiği iddia edilebilir. Bizans İmparatorluğu'yla ilişkiler ve toprak kazanımları sonucu bölgeye göçebe Türk boylarının yerleşiminin bir politika olarak sürekli devam ettiği ifade edilebilir. Bu durum Cengiz Han'ın baskı ve zora dayanan politikasından kaçan Oğuz boylarının yapmak zorunda oldukları göçe de dayandırılabilir. Anadolu'nun ziraate ve hayvancılığa elverişli coğrafyasının bölgeyi Türkmen boyları için bir cazibe merkezi durumuna getirdiği ifade edilebilir (Kayapınar ve Ayönü, 2015, ss. 17-18).

Osmanlı Devleti ilk kurulduğu yıllarda Anadolu'da yoğun göç hareketlerine sahne olmuştur. Ancak zamanla devletin konumunu sağlamlaştırması, şehirlerin kurulması ve uluslararası ticaret ağlarına eklenmeye başlaması ile göç hareketleri iskân politikaları çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır (Akşin, 2005, s. 7). Osmanlı'nın batıya doğru genişleme politikaları doğrultusunda Rumeli'yi tercih eden Türkler, (Akşin, 2005, s. 18) 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlara yerleşmeye başlamışlardır.

Bizans, Moğollardan kaçan Türkmen beylerini 1262 yılından itibaren Balkanlara yerleştirmeye başlamıştır. Bu dönemde Sarı Saltık liderliğindeki 10.000 civarındaki Türk'ün Dobruca'ya iskânı sağlanmıştır (Kayapınar ve Ayönü, 2015, s. 25). Ankara Savaşı sonunda Yıldırım Bayezid'in kaybetmesiyle Türklerin Balkanlara göçünde hızlanma görülmüştür. 16. yy'da Balkanlardaki Müslüman nüfusun yaklaşık 1.000.000'a ulaştığı belirtilmektedir (Kayapınar ve Ayönü, 2015, ss. 30-31).

Osmanlı İmparatorluğu'nda görülen ana göç tarzı, ele geçirilen yerleşimlerin canlandırılması ve iskân edilmesi için yapılan hareketlerdir. Yani devletin müdahale ettiği, planladığı ve kontrol ettiği bir süreç olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin iskân politikası gereği, nüfusun fazla bölümünü dağıtmak ve yönetimi batıya doğru yöneltebilmek için devlet tarafından göçler koordine edilmiştir. İkincisi "gönüllü" olarak ifade edilebilecek derviş fatihlerinin göçleridir. Üçüncü tür göç, cezai yaptırım olan göçtür. Örneğin isyanı başlatan veya bölgede isyana karışan aşiretlerin, toplulukların vb. başka bölgelere sürgün edilmesi söylenebilir (Karpaz, 2015).

Osmanlı'da göçler Müslümanlarla sınırlı değildir. Orta ve Kuzey Avrupa'daki ülkelerde yaşayan ve baskı altında kalan Yahudiler, Hristiyanlar ve diğer toplulukların da dönem dönem Osmanlı İmparatorluğu'na sığındıkları görülmektedir. Edirne'nin fethi sonrasında Yahudi nüfusun önemli bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'na sığınarak varlıklarını sürdürebildikleri iddia edilebilir (Güleryüz, 2015, s.52). Yine İstanbul'un fethi sonrasında nüfusun azaldığı bölgelere Ermenilerin ve Rumların yerleştirildiği bilinmektedir. İspanya'dan kaçan Yahudilerin İstanbul'a yerleştirildiği, Anadolu ve Mora'dan nüfusun İstanbul'a aktarıldığı ve bu nüfusun bölgede iskân ettirildiği bilinmektedir (Efe, 2018, s.19).

1771'de Kırım, Ruslar tarafında işgal edilince Osmanlı İmparatorluğu 1789'da Kırım'dan gelen göçlerle karşı karşıya kalmıştır. Bölge Rus yerleşimine açılınca orada yaşayan Tatarlar göç etmeye mecbur kalmışlardır. İlk dalgada Osmanlı İmparatorluğu'na iltica eden Tatar sayısının 500.000 civarında olduğu ifade edilmektedir. Azerbaycan'dan yapılan göçler 1800 yılından itibaren hız kazanmış ve 1920 yılına kadar yaklaşık 45.000 kişi göç etmiştir. Göçmenler Kars, Ardahan, Posof ve İğdir bölgelerine yerleştirilmiştir.1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ve sonrasında 200.000 civarında Kırım Tatarı'nın göç ettiği tahmin edilmektedir. Kırım

göçlerini Çerkes, Çeçen ve Abazalar başta olmak üzere birçok etnik grubun Kafkas göçleri izlemiştir (Yakut, 2015, ss.121-125).

Osmanlı İmparatorluğu'nun uygulamış olduğu "hoşgörü politikası" inanç, etnik köken ve dil ayrımı yapılmaksızın göçmenlerin kimliklerinde değişimi gerektirmediği için asimilasyon gibi durumların yaşanması söz konusu olmamaktaydı. Söz gelimi Ortodoks mezhebi, Yahudi, Süryani, Bulgar, Yunan, Moldovyalılar ve birçok etnik, dini ve milli kimliğin Osmanlı İmparatorluğu'nun sözü edilen politikaları sonucunda günümüze kadar geldiği ifade edilebilir (Ünver, 2003, s.36).

Osmanlı Devleti'nde yaşanan göç olayları Türk toplumunun ve Osmanlı coğrafyasının sosyokültürel ve etnik konumlanışının daha iyi irdelenmesine ışık tutmaktadır (Bayraktar, 2007, s.407). İmparatorluk döneminde görülen göç hareketlerinin Cumhuriyet döneminde de devam ettiği ifade edilebilir (Dönmez, 2015, s. 146).

Tablo 5:Yıllara Göre Sayısal Bazda Türkiye'ye Yönelik Kitleli Göç Hareketleri

YILLAR	ÜLKELERE GÖRE KİŞİ SAYILARI
1921-1938	Yunanistan'dan 384 Bin Kişi
1923-1945	Balkanlardan 800 Bin Kişi
1933-1945	Almanya'dan 800 Kişi
1988	Irak'tan 51.542 Kişi
1989	Bulgaristan'dan 345 Bin Kişi
1991	I.Körfez Savaşı Sonrası Irak'tan 467.489 Kişi
1992-1998	Bosna'dan 20 Bin Kişi
1999	Kosova'dan 17.746 Kişi
2001	Makedonya'dan 10.500 Kişi
2011-2019	Suriye'den 3.6 Milyon Kişi

Kaynak: (GİGM, 2019).

Tabloda da görüldüğü gibi Türkiye, 1922'den günümüze kadar 6,5 milyondan fazla kişiye kucak açmıştır. Bu sayıya çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dâhil değildir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve başka sebeplerle gelmiş olan yabancılara ilişkin veriler incelendiğinde son 15 yılda yaklaşık 3,3 milyon yabancıların oturma onayı aldığı kaydedilmiştir (GİGM, 2019).

1910'lu yıllarda Türkiye'de 16.000.000 civarında insanın yaşadığı bunların yaklaşık 13 milyonunun Müslüman, geri kalan 3 milyonun ise gayrimüslimlerden oluştuğu tahmin edilmektedir (Courbage ve Fargues, 1998, s.128). Gayrimüslim olan ve Türk olmayan 3 milyon kişinin yarısını Rumlar, 1,2 milyonunu Ermeniler oluşturmuştur. Bu dönemde Yahudi nüfusunun 128.000, Rum ve Ermeni dışındaki diğer Hıristiyan nüfusunun ise 176.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir (İçduygu, 2008, ss. 358-389).

Bu rakamlar yorumlanırsa 1914 yılında bugünkü Türkiye nüfusunun yüzde 19'u diğer bir deyişle her beş kişiden biri Türk ve Müslüman olmayan Osmanlı tebaasıdır.

1927 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan dört yıl sonra, nüfus 13 milyon üzerindedir ve gayrimüslim nüfus oranı %3 civarındadır. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında ve sonrasında Anadolu coğrafyası hızla Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştır. Nitekim 1915'teki iki temel gelişmeyi ortaya koyan homojenleştirme olaylarının nüfus olarak algılanan belirleyici faktörlerinin ulus-devlet oluşum süreci, "Ermenilerin tehciri" ve bu çerçevede Yunanistan ile Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi ve 1923 Lozan Antlaşması olduğu söylenebilir. Azınlık gruplara bakıldığında Ermeniler, Musevi ve Rumlarla birlikte Türkiye'de resmi olarak tanınan üç azınlık grubundan bir tanesidir. Azınlıkların yasal durum ve hakları 1923 Lozan Antlaşması'yla belirlenmiştir. Ermeniler, Anadolu'nun otokton halklarından bir tanesi olmakla beraber bugün 40.000 ile 60.000 arasında bahsedilen nüfusunun neredeyse tamamı İstanbul'da yaşamaktadır. Ermeni azınlığın bugünkü sosyal, ekonomik ve politik yapısını anlayabilmek için parçayı bütünle ilişkilendirmek gerekir (Özdoğan, 2009, s.15).

Ermeni azınlığın bu coğrafyadaki kendi tarihinin yanı sıra Türk toplum ve devletiyle ilişkilerinin arka planına bakmak gereklidir. Türk milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun son on yılı içinde şekillenmiştir. Osmanlı'nın son döneminde İttihat ve Terakki, 1911'de yapılan kongresinde Osmanlılık politikasını Türkleştirmiş ve bu kongre gayrimüslimler için yeni ve zor bir dönemi başlatmıştır (Dündar, 2002, s.32). İttihat ve Terakki'nin tehcir kararını aldığı Ermeni tehciri diğer tehcirlere göre farklılık gösterir çünkü bütün bir Ermeni halkı topyekûn yerinden edilmiştir. Boşaltılan bölge ile "yeniden iskân edilmesi hedeflenen" bölge arasında topografya ve iklim uyumluluğu

önemlidir. Ancak önemli olan bu hususların bilinmesine karşın İttihat ve Terakki tehcir kararını ısrarla almıştır (Dündar, 2008, s. 251).

Gayrimüslim nüfusun yurt dışına göçmesinin ve Modern Türkiye'nin sınırları dışında kalmasının Osmanlı Devleti topraklarında var olmuş olan ülkelerdeki Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye'ye göçünün sağlanması; ulus-devlet inşası sürecinin temel atma evresi olarak adlandırabilecek bir dönem olan 1923-1950 yıllarında Türkiye'deki nüfus hareketlerini şekillendiren temel motivasyon olduğu iddia edilebilir. Söz konusu dönemde Türkiye nüfusunu saflaştırmak veya daha homojen hale getirmek için çeşitli göç hareketleri meydana gelmiştir. Bu göçler sonucu Müslüman olmayan nüfusun 350.000'lerden 225.000'lere düşmesi ve toplum içerisindeki oranının yüzde 3'lerden yüzde 1'lere gerilemesi söz konusu olmuştur. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin son zamanlarındaki Balkan Savaşları ile birlikte Müslüman ve Türk nüfusun Türkiye'ye kaçıışı başlamıştır. Başta Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya olmak üzere Balkan ülkelerinden yaklaşık 850.000 insanın göçü 1923-1950 yılları arasındaki süre zarfında gerçekleşmiştir (Kirişçi, 2000, s. 8).

1950-1980 arası gayrimüslim nüfusun 225.000'den 150.000'e düştüğü görülmüştür. Yine bu dönemde bu düşüşle birlikte toplam nüfus içerisindeki pay binde iki seviyelerine gerilemiştir. Bu dönemde 6-7 Eylül olayları önemli bir belirleyici olmuştur. Kıbrıs sorununun kışkırtılması ile 06/07.09.1955'te başta Rumlar olmak üzere gayrimüslim vatandaşlara yönelen şiddet olayları yaklaşık 60.000 bin kişinin ülkeyi terk etmesi ile sonuçlanmıştır. 1964 yılında yine Kıbrıs sorunu nedeniyle Rumların İstanbul'dan zorunlu göçü yaşanmış, 1974 yılında Türkiye'de Kuzey Kıbrıs Barış Harekâtı sürecinde Rumların artması ve yabancı düşmanlığının yükselişinin ardından göçler yaşanmıştır. İsrail'in kurulmasından sonra Yahudilerin Türkiye'den İsrail'e göç etmesi bir başka göç örneğidir. Bu dönemde Türkiye'nin gayrimüslim nüfusundan gelen genel göç, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan bazı sorunlarda "günah keçisi" olarak değerlendirilmesinin sebebi olmuştur (İçduygu, 2008, ss. 358-389).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Balkanlardan Anadolu'ya yapılan göç, en büyük göç akımlarından biri haline gelmiştir. Nüfus mübadelesi ve zorunlu göç nedeniyle Balkanlardan Anadolu'ya günümüze kadar önemli göç hareketleri yaşanmıştır. Bunlar arasında en önemli yeri Bulgaristan'daki Türk azınlıktan gelen

göçmenler almaktadır. 1950'den bu yana Bulgaristan'dan Türkiye'ye siyasi ve ekonomik faktörlerle önemli göçler yaşanmıştır. Bu göç dalgalarının en önemlisi 1989-1991 yılları arasındadır. Bu iki yıllık süreçte Bulgaristan'da komünist rejim tarafından uygulanan asimilasyon kampanyası nedeniyle yaklaşık 350.000 Türk, Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınmak zorunda kalmıştır. Bu zorunlu göçün ardından o dönemde Bulgaristan'daki kötü ekonomik koşullar nedeniyle Türkiye'ye daha küçük ölçekte ancak istikrarlı bir göç hareketi olmuştur. Resmi bir anlaşma olmamasına rağmen Bulgaristan'dan 1989 yılına kadar günümüz Türkiye'sine 700.000 kişi göç etmiştir. Bu kişilerin önemli bir kısmı Türk vatandaşlığına alınırken çoğuna çalışma ve oturma izni verilmiştir. Ancak Bulgaristan'ın Avrupa Birliği üyesi olması, göçün son dönemde tersine dönmesine sebep olmaktadır (Ekici, 2003).

Tarihin farklı dönemlerinde nüfus hareketleri Türkiye'de görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Osmanlı'nın kaybettiği topraklarda yaşayan Türk kökenli Müslümanların göçü dışarıdan gelen ilk nüfus hareketi olarak değerlendirilmektedir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan, Bulgaristan ve Oniki Ada'dan gelen göçmenler ile Avrupa'dan gelen Yahudilerin toplam 67.000 civarında olduğu ve büyük çoğunluğunun kısa bir süre sonra ana vatanlarına döndüğü veya başka yerlere göç ettikleri ifade edilmektedir (Kirişçi, 2000, s.2).

1945 – 80 yıllarında Bulgaristan ve Yugoslavya göçmenleri bu hareketi takip etmiştir. 1980'lerde ve 90'larda ise Afganistan'dan gelen göçler ve Bulgaristan Türklerinin göçleri görülmektedir. 1985-2005 arasındaki 20 yıllık dönemde İran, Irak ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaklaşık 2.000.000 kişi göç etmiştir. 1979 İran Devrimi akabinde bir milyona yakın İranlı'nın iltica talebinde bulunduğu bilinmektedir. Bu dönemde Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi gereğince İranlıların mülteci olarak kabul edilememesi dolayısıyla birçok İranlı göçmen Türkiye'deki vizeleri dolunca Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir (İçduygu, 2000, s.360).

Yukarıda belirtildiği gibi 1985-2005 yılları arasında Irak ve Asya'dan üç büyük göç hareketi ve Afrika merkezli mülteci hareketi gerçekleşmiştir. 1988'de İran-Irak savaşının sona ermesinin ardından, Türkiye'deki geçici kamplarda 50.000'den fazla Kürt peşmerge Irak'tan gelen ilk göç dalgasını oluşturmuştur. 1990-1991 yıllarında Körfez Savaşı'ndan kaçan ve ikinci dalgayı gerçekleştiren yaklaşık 467.489 Irak ve

Kuveytli mülteci grubu kısa bir süre sonra geri dönmüştür. Son büyük dalga kapsamında 1991’de Irak ordusundan kaçan Kürtlerin yanı sıra Türkmen, Arap ve Keldaniler de dâhil olmak üzere yaklaşık 500.000 kişilik bir mülteci hareketi yaşanmıştır. 1988’deki göç dalgası tecrübesiyle Türkiye sınırlarını açmak istememiş ve Avrupa’nın da desteğiyle Kuzey Irak’ta bir kamp oluşturulmuştur (İçduygu, 2000, s.362).

1992 yılında Bosna Hersek Savaşı neticesinde yaşanan göç hareketinde Türkiye’nin geçici bir yerleşim olarak kullanıldığı söylenebilir. Mültecilerin sadece bir kısmı Türkiye’ye yerleşmiş, büyük çoğunluğu Dayton Anlaşması’ndan sonra geri dönmüştür (İçduygu, 2000, s.363). Öte yandan 1997 yılında Bosna Hersek, İran ve Irak’tan 2.200 mülteci ülkede kalmış ve sonraki yıllarda Somali, Afganistan, Sri Lanka ve Filistin’den yoğun olmayan sığınma hareketleri gerçekleşmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 259-265). 2001 yılında Türkiye’de, üç ay süreyle giri-çıkışı öngören esnek vize rejimi söz konusu olmuştur. Bundan sonra yeni bir yasal statü elde eden Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye’ye gelişleri hız kazanmıştır. 1997-2001 yıllarında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmen sayısı 140.000 iken 2001’deki vize değişiklikleri sonrasında bu sayı 1.000.000’u bulmuştur (Parla ve Daniş, 2008, s.40).

Cumhuriyet döneminde, 1922-1938 yılları arasında Yunanistan’dan 384 bin göçmenin geldiği bilinmektedir (Vatandaş, 2016, s.4). 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi gelmiştir. 1933-1945 yılları arasında Almanya’dan 800 bin, 1988’de Irak’tan 52 bin, 1989’da Bulgaristan’dan 345 bin, Birinci Körfez Savaşı ve 1999’da yaşanan iç savaş nedeniyle Irak’tan 51 bin ve Kosova’dan 18 bin kişi göç etmiştir. Son olarak Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş sonrası yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli göçmen, yaşamak için Türkiye’yi seçmiştir (Dönmez, 2015, s 135).

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere Türkiye stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca kolektif iltica hareketleri de dâhil olmak üzere göçün son durağı olmuş ve milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Türkiye; çatışmaların ve istikrarsızlığın, refahın ve insan hakları standartlarının olduğu doğu ve güneydeki bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleri ile Avrupa ülkeleri arasındaki en önemli köprü konumundadır. Türkiye’nin son yıllarda artan ekonomik ve siyasi gücü nedeniyle düzenli ve düzensiz göç hareketleri için bir cazibe merkezi haline geldiği söylenebilir (GİGM, 2016, ss. 5-6).

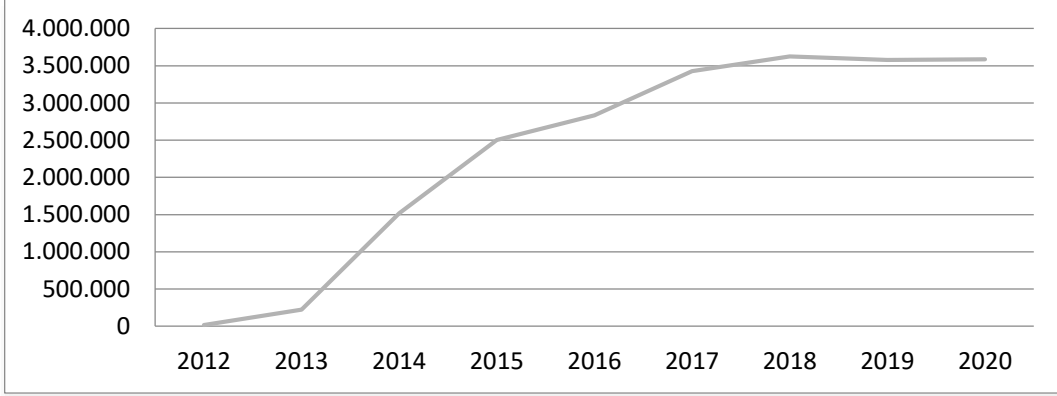
2.1.2. Suriye’den Türkiye’ye Gerçekleşen Göç Dalgası (2011- 2020)

Aralık 2010’da Tunus’ta başlayan ve 2011’de Suriye’ye sıçrayan olaylar “Arap Baharı” olarak adlandırılmaktadır. Arap ülkelerinde hızla yayılan bu süreç Suriye’de de olumsuz etkilerini göstermiştir⁶. Suriye’deki gösteriler rejim güçleri tarafından şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılmış ve ülkede çeşitli radikal gruplar arasında çatışmalar ve iç savaşa varan olaylar yaşanmıştır. Bu aşırı şiddet durumu ve çatışmalardan dolayı Türkiye’ye ve diğer sınır ülkelere kaçan Suriyeli mülteciler önemli bir soruna yol açmıştır. Türkiye, bu dönemde “açık kapı” politikasını takip ederek Suriye ile sınır kapısını açmış ve göçmenleri kabul etmiştir. Ancak Suriye’deki çatışmanın giderek şiddetlenmesi, Türkiye’nin tarihindeki en büyük göç dalgasıyla yüz yüze gelmesine sebep olmuştur. 23 milyon Suriyeli nüfusun 11 milyonu iç savaş nedeniyle hayatta kalmak için yardıma muhtaç hale gelmiştir. Suriye sınırlarında kurulan mülteci kamplarında 7 milyon kişi yaşamak zorunda kalmış ve 5 milyonun üzerinde Suriyeli komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. İç savaş nedeniyle ülkedeki mali ve ekonomik bunalım zirveye ulaşmış durumdadır (Kap, 2014, s.30).

Bu olaylar sonucunda oluşan göç dalgası ile Türkiye’ye milyonlarca Suriyeli gelmiştir. Ancak Türkiye’deki yasal ve idari düzenlemelerden dolayı Suriyelilerin “mülteci” olarak tanımlanmasına izin verilmemiştir. Mülteci kelimesinden ziyade “sığınmacı” veya daha çok “misafir” kavramı kullanılması tercih edilmiştir. Ancak Türkiye’de bulunan Suriyelilerin uluslararası hukuk bağlamında tanımlanması, 30 Mart 2012’de BMMYK’nin de önerisiyle yayınlanan bir genelgeyle netleştirilmiş ve Suriyeliler resmi olarak “geçici koruma statüsü altındaki yabancılar” olarak tarif edilmiştir (Erdoğan, 2017, s.13).

---

⁶ Alimi, E. Y. and D. S. Meyer (2011), “Seasons of Change: Arab Spring and Political Opportunities”, Swiss Political Science Review, (17), 4: 475-479.

Şekil 1:Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Şekil 1’de görüldüğü gibi Türkiye genelinde 2019 sonu itibarıyla geçici koruma altına alınan toplam 3.667.435 Suriyeli vardır. 2011 yılından 2018 yılının sonuna kadar Suriyelilerin sayısı her geçen yıl artmış; 2014’te bir milyon, 2015’te iki milyon ve 2017’de üç milyon sınırı aşılmıştır.

Tablo 6: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Vilayetlere Göre Dağılımı

Plaka No	İller	Suriyelilerin Sayısı	İl Nüfusu	Suriyelilerin Yerli Nüfus Sayısına oranı(%)	Plaka No	İller	Suriyelilerin Sayısı	İl Nüfusu	Suriyelilerin Yerli Nüfus Sayısına oranı (%)
1	Adana	251.882	2.237.940	11,26	42	Konya	117.863	2.232.374	5,28
2	Adıyaman	22.200	626.465	3,54	43	Kütahya	2.030	579.257	0,35
3	Afyon	11.007	729.483	1,51	44	Malatya	30.220	800.165	3,78
4	Ağrı	1203	536199	0,22	45	Manisa	13.650	1.440.611	0,95
5	Amasya	1008	337.800	0,3	46	K. Maraş	92.804	1.154.102	8,04
6	Ankara	99.602	5.639.076	1,77	47	Mardin	88.942	838.778	10,6
7	Antalya	2.692	2.511.700	0,11	48	Muğla	11.273	983.142	1,15
8	Artvin	40	170.875	0,02	49	Muş	1.597	408.809	0,39
9	Aydın	7.979	1.110.972	0,72	50	Nevşehir	11.345	303.010	3,74
10	Balıkesir	4.817	1.228.620	0,39	51	Niğde	5.869	362.861	1,62
11	Bilecik	626	219.427	0,29	52	Ordu	917	754.198	0,12
12	Bingöl	1.050	279.812	0,38	53	Rize	1.094	343.212	0,32
13	Bitlis	1.241	348.115	0,36	54	Sakarya	15.420	1.029.650	1,5
14	Bolu	3.837	316.126	1,21	55	Samsun	7.426	1.348.542	0,55
15	Burdur	8.178	270.796	3,02	56	Siirt	4.427	330.280	1,34
16	Bursa	178.221	3.056.120	5,83	57	Sinop	201	218.243	0,09
17	Çanakkale	5.352	542.157	0,99	58	Sivas	3.554	638.956	0,56
18	Çankırı	796	195.789	0,41	59	Tekirdağ	12.483	1.055.412	1,18
19	Çorum	2.978	530.864	0,56	60	Tokat	1.074	612.747	0,18
20	Denizli	12.822	1.037.208	1,24	61	Trabzon	3.459	808.974	0,43
21	Diyarbakır	23.400	1.756.353	1,33	62	Tunceli	38	84.660	0,04

22	Edirne	1.065	413.903	0,26	63	Şanlıurfa	421.410	2.073.614	20,32
23	Elazığ	12.245	59.108	2,07	64	Uşak	2.652	370.509	0,72
24	Erzincan	118	234.747	0,05	65	Van	2.247	1.136.757	0,2
25	Erzurum	1.137	762.062	0,15	66	Yozgat	5.017	421.200	1,19
26	Eskişehir	5.466	887.475	0,62	67	Zonguldak	681	596053	1,1
27	Gaziantep	452.278	2.069.364	21,72	68	Aksaray	3.681	416.367	0,88
28	Giresun	220	448.400	0,05	69	Bayburt	23	84.843	0,03
29	Gümüşhane	87	164.521	0,05	70	Karaman	819	253.279	0,32
30	Hakkari	5.152	280.991	1,83	71	Kırkkale	1.857	283.017	0,66
31	Hatay	433.265	1.628.894	26,6	72	Batman	15.538	608.659	2,55
32	Isparta	6.829	444.914	1,53	73	Şırnak	14.995	529.615	2,83
33	İçel (Mersin)	222.172	1.840.425	12,07	74	Bartın	299	198.249	0,15
34	İstanbul	517.916	15.519.267	3,34	75	Ardahan	118	97.319	0,12
35	İzmir	147.512	4.367.251	3,38	76	Iğdır	93	199.442	0,05
36	Kars	188	285.410	0,07	77	Yalova	3.898	270.976	1,44
37	Kastamonu	3.043	379.405	0,8	78	Karabük	1.146	248.458	0,46
38	Kayseri	78.746	1.407.409	5,6	79	Kilis	105.311	142.490	73,91
39	Kırklareli	974	361.836	0,27	80	Osmaniye	47.613	538.759	8,84
40	Kırşehir	1.632	242.398	0,67	81	Düzce	1.756	392.166	0,45
41	Kocaeli	55.154	1.953.035	2,82					

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

2020 yılı itibarıyla geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere göre dağılım tablosuna bakıldığında 517.916 Suriyeli ile İstanbul en başta gelmektedir. İstanbul nüfusunun %3'ünden fazlasını oluşturan Suriyeliler, özellikle anakent olması ve istihdam alanlarının geniş olması sebebiyle bu şehri tercih etmektedirler. İstanbul'u 452.278 kişi ile Gaziantep ve 421.410 kişi ile Şanlıurfa izlemektedir. Gaziantep nüfusunun yaklaşık %22'sini, Şanlıurfa nüfusunun ise yaklaşık % 20'sini Suriyeliler oluşturmaktadır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise Kilis şehrindeki Suriyelilerin nüfusunun şehirdeki yerli halkın yarısından fazlasını oluşturmasıdır. Burada yaşayan Suriyeliler, tüm nüfusun %73'üne tekabül etmektedir. Çalışmamızın çerçevesini oluşturan İzmir ilinde yaşayan Suriyeliler ise 147.512 kişi olmakla birlikte tüm İzmir nüfusunun yaklaşık %3.38'ine tekabül etmektedir.

Tablo 7: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk On İle Göre Dağılımı

Şehir adı	Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeli Sayısı
İstanbul	492.013
Gaziantep	452.278
Hatay	440.059
Şanlıurfa	426.635
Adana	245.484
Mersin	208.879
Bursa	175.511
İzmir	146,560
Kilis	115.129
Konya	112.952

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020

Yukarıdaki tablo günümüz itibarıyla geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımını vermektedir. Buna göre Suriyelilerin en çok ikamet ettiği il 492.013 kişi ile İstanbul iken bu ili Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Mersin ve Kilis gibi Suriye'ye yakın güney illeri takip etmektedir. İç bölgelerde ise Konya ve Bursa, sanayi ve tarım alanlarının fazla olması nedeniyle Suriyelilerin tercih ettiği iller haline almıştır. Kıyı bölgedeki İzmir ise Avrupa'ya transit geçiş noktası olması gerekçesiyle Suriyelilere ev sahipliği yapmıştır.

Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ ARALIĞI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	255 Bin 958	247 bin 316	503 bin 274
5-9	282 bin 622	259 bin 721	542 bin 343
10-14	203 bin 413	184 bin 589	388 bin 2
15-18	142 bin 114	118 bin 516	260 bin 630
19-24	286 bin 862	212 bin 812	499 bin 674
25-29	202 bin 982	148 bin 3	350 bin 985
30-34	159 bin 158	115 bin 923	275 bin 81
35-39	119 bin 15	96 bin 915	215 bin 930
40-44	84 bin 752	75 bin 806	160 bin 558
45-49	60 bin 488	57 bin 266	117 bin 754
50-54	49 bin 872	48 bin 926	98 bin 798
55-59	37 bin 999	37 bin 999	75 bin 998
60-64	28 bin 425	29 bin 288	57 bin 713
65-69	20 bin 326	20 bin 745	41 bin 71
70-74	7 bin 735	8 bin 705	16 bin 440
75+	7 bin 723	9 bin 994	17 bin 717
TOPLAM	1.949.444	1.672.524	3.621.968

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımına bakıldığında toplam 1.949.958 erkek, 1.672.524 kadın Suriyeli Türkiye sınırları içerisinde yaşamaktadır. Erkek Suriyelilerin yaş dağılımına bakıldığında 19-24 yaş arasındaki gençlerin 286.862 ile en fazla sayıyı oluşturduğu görülmüştür. Bu noktada Suriye'deki iç savaştan kaçan yaş grubun genç ve dinamik nüfus olduğu sonucuna varılabilir. Bu grubun Suriye'den farklı bir ülkede yeni bir gelecek kurmak istedikleri, istihdam arayışı içinde oldukları ihtimali düşünülebilir. 5-9 yaş grubu ve 0-4 yaş grubu çocukların ise sayılarının yüksek olması; savaş başladığından bu yana Türkiye'de pek çok Suriyeli çocuk doğduğunu, doğan çocukların direkt olarak geçici kimlik statüsüne sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan Suriyeli çocuklar Türkiye'de doğmasa bile Suriyeli ailelerin küçük çocuklarının güvenliklerini sağlamak ve onlara gelecek kurmak için farklı bir ülkede yeni bir hayat kurmak istedikleri ve çocukları ile birlikte Türkiye'ye göç ettikleri ihtimalini güçlendirmektedir. Kadınlarda ise en fazla bulunan yaş grupları 19-24, 5-9 ve 0-4 yaş gruplarıdır. Yani kadınlarda da genç bir nüfus söz

konusudur. Yaş ilerledikçe ülkelerini terk eden Suriyeli sayısı düşmektedir. Bu durumun sebebi, Suriye’de uzun yıllardır yaşayan insanların topraklarına daha bağlı olmaları ve topraklarını terk etmek istememeleri, ayrıca gelecek endişelerinin de olmaması olabilir.

Tablo 9: 2014-2019 Yılları Arasında Suriyelilerin Üçüncü Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi

S.N	ÜLKE	ÇIKIŞ YAPANLAR
1	ABD	3.933
2	NORVEÇ	1.926
3	İSVEÇ	168
4	AVUSTURALYA	155
5	İNGİLTERE	2.437
6	BELÇİKA	46
7	KANADA(BMMYK)	4.735
8	KANADA(DOĞRUDAN)	2.645
9	LÜKSEMBURG	46
10	AVUSTURYA	58
11	LİHTEŞTAYN	18
12	İZLANDA	13
13	HOLLANDA	3
14	FRANSA	1
15	ROMANYA	43
16	YENİ ZELANDA	15
	TOPLAM:	16.242

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020

Türkiye dışındaki ülkeler, özellikle AB ülkeleri göçmenlere karşı sert politikalar izlemektedir. Bu sebeple bu ülkeler, Suriyelilerin ülkeye girişine pek sıcak bakmamakta bilakis onları üçüncü ülkelere geri yollamaktadır. Tablo 9’da görüldüğü gibi bu süreçte ABD, Kanada, İngiltere gibi ülkeler, binlerce Suriyeliyi sınır dışı ederek üçüncü ülkelere göndermiştir. Tabloya göre 2014-2019 yılları arasında toplam 16.242 Suriyeli 16 ülkeden üçüncü ülkelere göç etmek üzere çıkış yapmıştır.

Tablo 10: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA(1)	SARIÇAM	21.555	21.555
KİLİS(1)	ELBEYLİ	8.531	8.531
K.MARAŞ(1)	MERKEZ	10.849	10.849
HATAY(3)	ALTINÖZÜ	2.672	10.702
	YAYLADAĞI	4.015	
	APAYDIN	4.015	
OSMANİYE(1)	CEVDETİYE	12.411	12.411
TOPLAM	64.048		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI	3.523.218		

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020

Yukarıdaki tabloda geçici koruma altındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı gösterilmiştir. 2020 itibarıyla Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay ve Osmaniye illerinde toplam 64.048 Suriyeli, 7 adet geçici barınma merkezinde kalmaktadır. Fakat bu merkezlerin sayısı gün geçtikçe azalmaktadır zira birçok Suriyeli artık metropollere doğru göç etmekte, şehir hayatının imkânlarından faydalanmak istemektedir. Geçici barınma merkezleri dışında kalan 3.523.218 kişi bu tezi doğrular niteliktedir.

2.2. Mültecilere Yönelik Uluslararası Sözleşmeler

Mültecilerin haklarının korunması adına II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası hukuk çerçevesinde bazı sözleşmeler imzalanmıştır. Bu sözleşmeler mültecilerin ülkeye kabul edilmişlerini ve kabul edildikten sonraki süreçte haklarını ve sorumluluklarını vurgulamıştır. Bu kısımda mülteci hakları ve yükümlülüklerinin korunmasına yönelik sözleşmelere değinilmiştir.

2.2.1. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi

Mültecilerle ilgili uluslararası düzenlemeler 20. yy.ın başlarına dayanmaktadır. Bunlar mültecilerin hukuki durumunu netleştirmeyi, onlara yasal statü ve güvence kazandırmayı, mültecilerin asgari insani hayat standartlarında hayatını idame ettirmesini hedefleyen milletlerarası antlaşmalardır. Bu noktada 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928’de ilk Cenevre düzenlemesi yapılmış⁷, 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 sözleşmeleri kabul edilmiş ve 14 Eylül 1939’da Uluslararası Mülteci Protokolü imzalanmıştır.⁸

Bunca düzenleme ve antlaşmaya rağmen mülteci sorununun hala çözümlenmemiş olması, mültecilerin hukuki statülerinin yeniden ele alınması gereğini ortaya koymuştur. Cenevre Sözleşmesi ilk olarak sığınmanın yasal çerçevesini belirleyerek insani bir gereksinime karşılık vermek amacıyla tasarlanmıştır. Bununla birlikte bu belge, soğuk savaş politikalarının amaçlarına da hizmet etmek üzere düşünülmüş bir belgedir. Sözleşmede önem verilen konu, kişinin sivil ve siyasi haklarına riayetten çok kolektif komünist ideallerin geliştirilmesi mücadelesinin önemli olduğu demir perde ülkelerinden kaçan sığınmacılara koruma sağlamaktır. Böylelikle kişinin doğal haklarından “Yaşama Hakkı”nın güvenceye alınması için önemli bir adım atılmıştır (Özdemir, 2008, s. 23).

Görüşmelerde önce Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1947-1950 yılları arasında Sözleşme’nin hazırlık çalışmaları yapılmıştır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinin belirlediği bir özel komite tarafından, mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin bir sözleşme tasarısı hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun kararlaştırdığı gibi mültecilerin hukuki durumlarıyla ilgili bir sözleşme ve vatansız kişilerin statülerine ilişkin bir protokol hazırlanması ve imzalanması için Resmi Delegeler Konferansı’nın (RDK) yapılmasını kararlaştırmış ve 2-25 Temmuz 1951 tarihleri arasında Cenevre’de Birleşmiş Milletlerin Avrupa bürosunda ilk toplantısını yapmıştır. Konferansa içinde Türkiye’nin de bulunduğu 26 devlet katılmıştır. Genel Kurul’un talebi üzerine, BMMYK, IRO, ILO ve Avrupa Konseyi oy hakları olmadan

⁷ https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/94356/mod_resource/content/0/M%C3%BClteciler.pdf

⁸ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, s. 179-180,

https://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf

konferansa davet edilmişlerdir. Bazı sivil toplum kuruluşları da konferansa gözlemci olarak katılmıştır. Konferans katılımcıları, görüşmelerde Özel Komite'nin (ÖK) hazırlamış olduğu sözleşme tasarısını, ön sözü ve "mülteci" teriminin tanımını içeren 1. maddeyi dışarıda tutarak esas almıştır. 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de, mültecilerin durumuna ilişkin sözleşme hiç çekimsiz ve olumsuz oy olmadan 26 oyla kabul edilmiş ve aynı tarihte devletlerin imzasına açılmıştır. 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiş olan bu sözleşme, uluslararası mülteci hukukunun temeli olarak kabul edilmektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1016).

Cenevre Sözleşmesi, uluslararası bağlayıcılığa sahip olmakla beraber sözleşmenin temel dayanağı BM Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'dir. Bu sözleşmeyle "geri göndermeme ilkesi" ve buna bağlı olarak da mülteci kavramının ortaya çıktığı görülmektedir (Birleşmiş Milletler, 1951, md.1-36). Anlaşma bu kapsamda milletlerarası anlaşmaların uymakla yükümlü olduğu teamül hukuku kurallarına ve 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi hükümlerine tabidir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin giriş bölümünde anlaşmanın konu ve amacının mültecilerin haklarının korunmasının sağlanması ve bu doğrultuda milletlerarası iş birliğinin gerçekleştirilmesinin teşvik edilmesi olduğu ve mülteci insanların, insan haklarına vurgu yapıldığı görülmektedir (Acer-Kaya ve Gümüş, 2005, s.38). Sözleşmenin 1. maddesinin A bendinin 2. fıkrasına göre "mülteci" terimi "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar neticesinde ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle vatandaşı olduğu ülke dışında olup bu ülkenin korumasından yararlanamayan, zulüm görmekten haklı olarak korktuğu için yararlanmak istemeyen veya uyruğu bulunmayan ve bu tür olaylar sonucunda ikamet ettiği ülke dışında kalan, oraya dönemeyen veya dönmek istemeyenlere uygulanacaktır." şeklinde tanımlanmaktadır. Mülteci teriminin tanımı dışında kalan kişiler (Acer- Kaya ve Gümüş, 2005, ss. 38-44);

- BMMYK dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimseler,
- İkamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülkenin vatandaşı olanların sahip oldukları hak ve yükümlülüklerle sahip sayılan bir kişi,
- Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi uluslararası belgelere tanımlanan bir suç işleyen,

- Mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işleyen,
- Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişiler, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsü dışında kalır. Kapsam dışı kalma, mültecilere sağlanan haklara ihtiyacı olmayanlar ve bunları hak etmeyenler şeklinde düşünülmektedir.

1951 Sözleşmesi birinci bölüm tanım kısmı madde 1 C bendinde⁹ mülteci statüsünün, sahibinin iradesine bağlı davranışlar neticesinde dört nedenden dolayı sona erebileceği söylenmektedir. Bunlar “Mültecinin vatandaşı olduğu devletin korumasının gönüllü olarak yeniden kullanılması, mültecinin kaybettiği menşe devletin vatandaşlığını gönüllü olarak geri kazanması, mültecinin ülkesi dışında başka bir devletin korumasından yararlanabilmesi ve mültecinin kendi talebi üzerine menşe ülkeye yeniden yerleştirilmesi.” olarak sıralanmaktadır (Goodwin – Gill / Mc Adam,1985, s.135).

Kişi, bu kuralları kendi rızası ile ihlal ettiği durumda 1951 Cenevre Anlaşması sayesinde doğan “mülteci statüsü”nü kaybetmiş kabul edilir. Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ni 24 Ağustos 1951'de imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde ihtirazı kayıt ile onaylamıştır. Bulunduğu coğrafi konum itibarıyla göç dalgaları ile sık sık karşılaşan Türkiye, sözleşmeye iki önemli çekince koymuştur:

Birincisi; bu anlaşmanın hiçbir hükmü, Türkiye'deki mültecilere, Türk vatandaşlarına vatandaşların haklarından daha fazla hak sağladığı şeklinde yorumlanamaz. İkincisi; Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci teriminin tanımına göre Türkiye yalnızca Avrupa'dan göçmen olarak gelenleri mülteci kabul etmektedir. Buna göre Türkiye, Avrupa dışından gelen göçmenleri “sığınmacı” olarak kabul etmektedir. (Erdoğan, 2015, s.44). Bu bağlamda ülkeye gelen düzensiz göçmenler üçüncü bir ülkeye gidebilmek için sığınma aramakta ve BMMYK'ye başvurarak beklemektedirler (Adıgüzel, 2018, s.86).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde göçün Avrupa dışına akmasının ardından çeşitli güncellemeler yapılması gerekmiştir. Mülteci statüsü 1951'den önce meydana gelen

---

⁹ UNHCR, Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, p. 15, <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>

olaylar neticesinde verilen bir statü olarak sözleşmede yer almaktadır. 1 Ocak 1951'den sonra meydana gelen olayların sözleşme kapsamına girmediğine dair tarihi çekinceye ek olarak sözleşme coğrafi çekinceye esneklik kazandırmıştır. Bunun neticesinde sadece Avrupa ülkelerinden mültecilerin kabulü ile dünyanın her yerinden mültecilerin kabulü arasında bir seçim yapılabilmektedir. Sözleşmede Avrupa'dan olma ayrımı, sözleşmenin Birinci Dünya Savaşı'nın başından beri ikamet ettikleri yeri terk etmek zorunda kalan Avrupalı mültecilere dayandırılması ve bugün kurulan uluslararası mülteci rejiminin ilk olarak Avrupa'da kurulmuş olmasıyla açıklanabilir. Ancak bu tarihten sonra gerçekleşen olaylar neticesinde göç hareketleri artmış ve bu durum, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni yetersiz kılmıştır. 1951 sonrası mülteci durumuna düşen kişilerin sözleşmeye uymaması neticesinde tarih ve coğrafya durumlarına bakılmaksızın mülteci statüsünden eşit olarak faydalanmaları adına 1967 Ek Protokolü imzalanmıştır. 1967 Ek Protokolü ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kesin sınırları ortadan kaldırılmış ve mülteci statüsünün Avrupa kıtasına özgünlüğü bitirilmeye çalışılmıştır (Erdoğan, 2015, s.44).

2.2.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüyle İlgili 1967 Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesinden sonra dünyanın farklı coğrafyalarında meydana gelen göç hareketleri ve bu hareketler sonrasında göç eden insanların içinde bulunduğu zorlu koşullar, var olan Cenevre Sözleşmesi'ni yetersiz kılmıştır. Sözleşmede bulunan tarih ve coğrafya kısıtlaması, gerçekte mülteci durumunda olan ancak sözleşme gereği bu hakkı edinemeyen insanları zor durumda bırakmıştır (Ünlü, 2008, s.84). Özellikle sözleşmede tarih bakımından sınırlandırmanın bulunması, 1951'den sonra Avrupa'da yaşayanlar da dâhil olmak üzere yüz binlerce insanın bu sözleşmenin kapsamı dışında kalmasına ve mülteci statüsünden yararlanamamasına neden olmuştur. Sömürge yönetimlerin sona ermesi neticesinde Afrika'da yaşanan çatışmalar ile Avrupa dışındaki diğer bölgelerde meydana gelen siyasi karışıklıklar nedeniyle yüz binlerce insan yerlerinden edilmiştir. Fakat sözleşmede yer alan coğrafi sınırlama yüzünden bu kişiler mülteci statüsünden yararlanamamışlardır (Özcan, 2013, s.16). Bunun üzerine 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ek protokol hazırlanmış ve 1967 yılında bu protokol yürürlüğe girmiştir (Ünlü, 2008,

s.84). 1967 Protokolü, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin eksiklerini tamamlayabilmek adına yürürlüğe girmiştir.

BM Genel Kurulu, bu ek protokolü 16 Aralık 1966 tarihinde kabul ederek katılımlarının tesisi için devletlere göndermiştir. Söz konusu belge 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Odman, 1995, s.41). Buradaki temel gaye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan "1951 yılından önce meydana gelen olaylar." cümlesinin, sözleşmenin yürürlüğe girmiş olduğu tarihten sonra da mülteci olaylarının yaşanmasından dolayı kaldırılmasıdır. Devletler, protokolü imzalayarak mülteci statüsünün belirlenmesinde tarih şartının devreden çıkarıldığını onaylamış olmaktadır. Öte yandan protokol, coğrafi sınırlamalar konusunda devletlerin koydukları çekincelerle "Avrupa'da veya Avrupa dışında" oluşabilecek vakalara ilişkin tercih yapabileceklerini ifade etmektedir (BMMYK, 1998, s.88).

Protokolün 1. maddesinin 3. fıkrasına göre çekince belirtmiş olan devletler, isterlerse çekincelerini devam ettirebileceklerdir (1967 Ek Protokolü, 1.m 2. ve 3. fıkralar). Bununla birlikte İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) 14. maddesine atıf yapılarak göçmenlere iltica hakkı tanınmanın barışçıl ve insani bir hareket olduğu ve bunun başka devletler tarafından düşmanca bir davranış olarak nitelendirilemeyeceği vurgulanmıştır. Ayrıca bir kimsenin iltica talebini değerlendirmenin sığınma ülkesinin görevi olduğu belirtilmiştir. Cenevre Sözleşmesi'ne kıyasla daha geniş kapsamlı bir mülteci tanımının verildiği bu beyannamede ırk, din, milliyet, siyasi düşünce ve belirli bir toplumsal gruba mensubiyetten dolayı gerçekleşen baskı ve zulüm kriterlerine ek olarak insani sebeplerle de iltica hakkının tanınması gerektiği tavsiye edilmiştir. Beyanname (1967 Ek Protokolü) Cenevre Sözleşmesi gibi temel mülteci belgelerinde bahsedilmeyen iltica hakkına yer vermiştir. Bu beyannamenin devletler üzerinde bir bağlayıcılığı yoktur. Sadece tavsiye niteliği taşımakta ve üye olan devletlerin mülteci politikalarına bir ışık tutmaktadır (Güner, 2007, s. 4). Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi'nin en önemli özelliği, BM çatısı altında yapılmış daha önceki 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol'de hiç değinilmeyen sığınma konusuna değinmesi ve devletler için tavsiye niteliğinde bile olsa birtakım ilkeleri açıkça ortaya koymuş olmasıdır. Üye devletlerin daha sonra belirlenen ilkeler doğrultusunda uygulamalar ve düzenlemeler yapmalarına öncü olması noktasında bu bildiri önemli bir yere sahiptir (Özcan, 2018, s. 17).

1967 Ek Protokolü, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile bir bütün olmasına karşın bağımsızdır. Mülteciler için oluşturulan sözleşme ve protokol mültecileri korumayı, onların ayrımcılığa uğramalarını engellemeyi, din ve vicdan özgürlüklerini sağlayabilmeyi, çalışma, barınma, eğitim, sağlık gibi haklarını savunmayı amaçlamaktadır (Urk, 2010, s. 32). Türkiye, 1967 Ek Protokolü'nü 5 Ağustos 1968 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamıştır. Aynı zamanda Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde ortaya koyduğu çekinceleri 1967 Ek Protokolü'nde de devam ettirmiştir. Türkiye ile beraber coğrafi kısıtlama uygulayan ülkeler arasında Kongo, Madagaskar ve Monako da vardır (Ekşi, 2012, ss.185-186).

2.2.3. 1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi

Kolombiya'da 19-22 Kasım 1984 tarihleri arasında “Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Problemlerden Korunması Hakkında Uluslararası Konferans” başlığı ile birçok konferans düzenlenmiş ve mülteci krizine çözüm bulmak, mülteci sorununun nedenlerini ortadan kaldıracak girişimlerde bulunmak amacıyla uzman ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir “ad hoc”¹⁰ grup kurulmuştur (Büyükçalık, 2015, s.60).

BMMYK başta olmak üzere birçok ülke bu konuyla ilgili akademik çalışmalara başlamış ve BMMYK'nın önderliğinde 19-22 Kasım 1984 tarihleri arasında Kolombiya'nın Cartagena şehrinde bir bilimsel toplantı düzenlenmiştir. Bu bildiri, “Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Problemlerden Korunması Hakkında Uluslararası Konferans Dizisi”nden uyarlanarak hazırlanmıştır (BMMYK, 1998, s.328). Bu bildiri de mülteci terimi 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan tanımdan daha farklı bir şekilde ele alınmıştır. Bildiri, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ndeki mülteci tanımını kabul etmenin yanında, tanımın kapsamının genişletilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu tanıma göre mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde sayılanlara ek olarak yaygın şiddet hareketleri, iç ve dış saldırılar, yaygın insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini bozan olaylar nedeniyle yaşamları, güvenlikleri ve özgürlükleri tehlike altında bulunan kişilerdir (Loesher, 1999, s.235).

---

¹⁰ Ad hoc diplomasi tek taraflı ve geçici nitelik taşıyan bir diplomasi türüdür. Bu diplomasi anlayışı çerçevesinde, bir devlet tarafından gönderilen elçilerin diplomatik eylem ve davranışları sadece belirli konu ya da konuları ihtiva etmekte, elçiler görevlerini ve amaçlarını yerine getirdikten sonra ülkelerine dönmektedirler (Erdem, 2008:8).

Cartagena Bildirisi, Afrika Birliği Sözleşmesi'nde yer alan mülteci tanımı ile benzerdir. Afrika Birliği Sözleşmesi'ne ek olarak yaşamın, güvenliğin ve özgürlüğün tehlikede oluşu ibareleri Cartagena Bildirisi'nde yer almaktadır. Yani zülüm korkusu olmasa bile kişi, özgürlüğünün tehlikede olduğunu düşünerek yaşadığı yeri terk edip yeni bir bölgeye gittiği zaman da mülteci olarak değerlendirilir (Acer, 2005, s.47).

2.2.4. Schengen Anlaşması: Serbest Dolaşım İlkesi

Antlaşmalar yoluyla Avrupa Birliği vatandaşlarına verilmiş olan temel haklar arasında kişilerin serbest dolaşımı hakkı bulunmaktadır. Bu durumun AB'ye üye olan ülkeler arasındaki sınırları kaldırarak özgürlük, güvenlik ve adalet alanını tesis edebileceği öngörülmüştür. Ortak bir sığınma ve göçmenlik politikası kapsamında, AB'nin dış sınırlarının güçlendirilerek iç sınırların kaldırılması ve AB üyesi olmayan ülke vatandaşlarının giriş ve ikametlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Kişilerin serbest dolaşımı konusu, 1985 yılında Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg arasında sınır kontrollerini kademeli olarak kaldıran ve vize uygulamalarını benzer hale getiren Schengen Anlaşması'nın imzalanmasının ardından 1990 Schengen Konvansiyonu'nun imzalanması söz konusu olmuştur (AB Türkiye Delegasyonu, 2020).

Schengen iş birliği, AB üye ülkelerinin yanı sıra AB üyesi olmayan bazı ülkeleri de içine alır şekilde kademeli olarak uzatılmıştır. Bu antlaşmanın göçmen kaçakçılığı açısından birtakım sonuçları bulunmaktadır. Bu antlaşmaya göre taraf devletler arasındaki sınırlar kalktığından ve bireylere sınırsız seyahat özgürlüğü tanınmış olduğundan bu ülkeler arasında göçmen kaçakçılığı suçu ortadan kalkmış olacaktır. Ancak antlaşmaya taraf olmayan ülkelere bu ülkelere yasalara aykırı şekilde göçmen transfer edilmesi bu suçu oluşturacaktır (Doğan, 2008, s.71). Bu durumun potansiyel bir sorun olduğu iddia edilebilir.

2.2.5. Maastricht Antlaşması: Üç Sütunlu Yapıda Göç Politikası (1993)

Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrası "sıfır" göç politikaları izleyen AB üyesi ülkeler Doğu Blok'u ülkelerinden gelebilecek toplu göç ihtimaline karşın ülkelerinin güvenliği konusunda endişelenmeye başlamışlardır. Ekonomik nedenlerden dolayı göç eden kimseler yasa dışı yollarla ya da mülteci statüsüyle AB'ye giriş yapma girişimlerinde

bulununca bu ülkeler dış sınırların etkin kontrollerin yapılmasını istemişlerdir. Bu taleplerinin üzerine üye devletler 1993 Maastricht Antlaşması'yla¹¹ hükümetler arası niteliği taşıyan bir üçüncü sütun oluşturmuşlardır. Üçüncü sütun “adalet ve iç işleri”, “sığınma politikası” ve “göç politikası” hususlarından oluşmaktadır. Dış sınırlardaki geçiş işlemleri; göç, iltica, madde bağımlılığı, dolandırıcılık, medeni ve cezai konularda adli iş birliği, gümrükler, polis iş birliği gibi hususlarında önemli tedbirleri ve uygulamaları içermektedir (Özdek, 1993, ss. 3-44). Liman girişlerinde daha sert denetimlerin yapılmakta, üye devletlerde genel kontroller arttırılmakta; öncekinden daha kapsamlı idari gözaltı yöntemleri, yabancılar hakkında daha çok ve ayrıntılı veri tabanı oluşturulmakta ve çeşitli idari ve sosyal birimlerden ağ iletişimiyle bilgi toplanmakta, yabancılar üzerindeki denetimin arttırılması desteklenmekte ve üye ülkeler için ortak bir alan oluşturmaktadır.¹²

Maastricht Antlaşması ile Avrupa vatandaşlarının Avrupa Birliği sınırları içinde kısıtlama olmaksızın seyahat etmelerine olanak tanınmıştır. Bu durum, Avrupa Birliği sınırları içindeki bir ülkeye sığınmak isteyenler için birlik üyesi vatandaşlara özgürlük sağlanması ve diledikleri ülkeye başvuru imkânı bulması açısından önemlidir. Avrupa Birliği, tüm sorumluluklarını yerine getirmek, ideal bir uyum ve iş birliği içinde olduğunu göstermek için bu antlaşma ile önemli bir teste girmiş görünmektedir. Maastricht'ten 20 yıl sonra bile AB genelinde iş gücü göçü politikalarını AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşları için uyumlu hale getirme çabalarına rağmen düzenleme hala ulusal hükümetlerin gündemini oluşturmaktadır (Czaika, 2013, s.499).

Genel olarak Maastricht göç ve sığınma alanındaki aşamalı gelişmeleri kanun halinde birleştirmeye ve birlik çerçevesinde kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Bu amaçla üçüncü

---

¹¹ 1987 Tek Senedi'nden sonra Avrupa Birliği'ne giden yoldaki ikinci büyük anlaşmadır. Antlaşma ile Ekonomik ve Parasal Birlik için yapılacaklar, bu süreçte izlenecek politikalar ve bunların gerektirdiği kurumsal değişiklikler düzenlenmiştir. Anlaşma ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini, sürdürülebilir ekonomik yapıyı, enflasyonsuz ve aynı zamanda çevreyi korumaya yönelik politikalarla büyümeyi, üye ülke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupalılar için daha güçlü bir AB yaratmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda somut olarak tek para birimine geçilmesi, Avrupa Birliği vatandaşlığının kabul edilmesi, Avrupa ordusuna evrilecek olan Ortak Dış Güvenlik Politikaları'nın oluşturulması ve hukuk, iç işleri gibi konularda devletler arası tam iş birliği olmak üzere kararlar alınmış ve tek Avrupa devleti kurma yolunda oldukça iddialı hedefler belirlenmiştir. (Avrupa Birliği'ni Kuran Antlaşma Maastrich, Çev. Can Baydarol, İktisadi Kalkınma Vakfı, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A5-tr.pdf>, s. 4-6)

¹² Council Of The European Communities, Treaty on European Union, Provisions On A Common Foreign And Security Policy, Title V, ECSC– EEC - EAEC, Brussels-Luxembourg, ISBN 92-824-0959-7 https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

ülkelerden gelen sığınmacılara yönelik politikalarda güvenlik, denetim ve sığınma konularına vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu konuda üye devletler arasında olan iş birliği de kurumsallaştırılmıştır. Fakat üye ülkelerde yaşamakta olan üçüncü ülke vatandaşlarının yaşadığı ayrımcılık ve dışlama gibi konularda gelişme sağlanamamıştır. Avrupa tek devletine giden yolda ulusal kaygılar giderilememiş, küresel denklemde Rusya ve Çin'in güçlenmesi ve Avrupa'nın ekonomik gücünü kaybetmeye başlamasıyla üye devletler daha içe dönük ve dışlayıcı politikalar izlemeye başlamışlardır. Bu yeni paradigma göçmen politikalarına da yansımış ve Avrupalı devletler göçmenlere karşı daha katı bir tutum içine girmiştir. Daha çok üye ülke vatandaşları ve göçmenler arasında olan statü farklılığı, Avrupa vatandaşlığı kavramının yaratılmasıyla birlikte daha da açığa çıkmıştır (Ece, 2005, s. 479).

2.2.6. Arap Birliği Sözleşmesi (27 Mart 1994)

Mülteciler hakkındaki Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü, Arap ülkelerinde meydana gelen iltica hareketlerine yeteri kadar çözüm ve olanak sağlayamamıştır. Bunun üzerine Arap Ülkeleri Birliği Konseyi (AÜBK) 27 Mart 1994'te "Arap Sözleşmesi"ni kabul etmiştir. Sözleşme; Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn Devleti, Suudi Arabistan Krallığı, Irak Cumhuriyeti, Umman Devleti, Katar Devleti, Kuveyt Devleti ve Fas'ın aralarında buldukları Arap Devletleri tarafından imzalanmıştır. Diğer bir ifadeyle AÜBK ülkelerinde meydana gelen iltica hareketleri, Arap Devletleri'ni bölgesel kapsamlı bir mülteci sözleşmesi yapmaya zorlamıştır. Savaş, işgal, yabancı denetimi ve doğal afet sebebiyle gerçekleşen iltica hareketleri; Cenevre Sözleşmesi'nde yer almadığı için Arap ülkelerinde önemli problemler yaşanmıştır. Bu sözleşmeyle mülteci tanımı genişletilerek koruma altına alınan mülteci gruplarına, ülkeye yönelik savaş, işgal, yabancı denetimi ya da ülkenin bütününde veya bir bölümünde kamu düzeninin bozulmasıyla sonuçlanan doğal afetlerden dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar da dâhil edilmiştir (Akyürek, 2013, s. 50). Sözleşmede yer alan 11. Madde; mültecinin sığındığı ülkenin yasalarına, kurallarına, geleneklerine ve düzenlemelerine saygı göstermesi gerektiğini belirtir ve kamu düzenini bozacak olası herhangi bir davranışın ortaya çıkmasını engellemeyi amaçlamaktadır (BMMYK, 1998, ss. 333-337).

Arap Devletlerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi Arap devletlerinin dini inançları ve ahlaki kuralları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Sözleşmede, 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve 1992 Kahire Bildirgesi'ne atıf yapılarak mülteci tanımının yapıldığı 1. maddenin 1. paragrafında, 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımına “etnik köken” kavramı da eklenerek aynen kabul edilmiştir.

- Dublin Konvansiyonu ve Sığınmacıların Statüsü

Dublin Sözleşmesi¹³, AB sınırları içinde bulunan sığınmacıların sığınma prosedürlerinden hangi AB ülkesinin sorumlu olacağını düzenleyen bir sözleşmedir. Sözleşmeye göre sığınmacıların AB sınırına ilk giriş yaptığı ülke, bu sığınmacıların iltica prosedürlerinden sorumlu tutulmaktadır. Bu yolla sığınmacıların birden fazla ülkeye kayıt yaptırması engellenirken aynı zamanda sığınmacıların AB sınırları içerisine sürekli göç etmesi de engellenmektedir. Dublin Sözleşmesi ilk olarak 1990 yılında İrlanda'nın başkenti Dublin'de imzalanmış ve 01 Eylül 1997'de yürürlüğe girmiştir. 12 ülke; Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz İspanya ve Birleşik Krallık sözleşmeyi ilk kez imzalamış ve aynı yıl Avusturya ve İsveç de bu birlikteliğe katılmıştır. 1998'de ise Finlandiya katılmış, sözleşmenin 2013 yılında güncellenmesi ile de Danimarka dışındaki tüm AB ülkeleri sözleşmeye dâhil olmuştur. (Anadolu Ajansı, 2019).

Dublin Sözleşmesi; vize, sınır kontrolleri, göçmenlik ve iltica hukuku konularında üye devletler tarafından imza altına alınmış olan tek AB Sözleşmesi'dir. Sözleşme, üye devletler arasındaki iç sınırlardaki kontrollerin kaldırılmasını içerir. Ortak sınırlardaki kontroller kaldırıldığında iltica başvuruları artacağından bu sorundan hangi devletin sorumlu olacağını belirlemek için ortak kurallara ihtiyaç duyulacağı öngörülmüştür. Sözleşme, bu konuda bir başvuru yapılması durumunda hangi üye devletin sorumlu

---

¹³ Dublin Sözleşmesi, iltica sürecinde hangi ülkenin iltica başvurusundan sorumlu olduğuna dair uygulanan bir prosedürdür. Dublin Sözleşmesi'ne göre, iltica eden kişinin başvurusundan sadece bir ülke sorumludur. İltica başvurusunda hangi ülkenin sorumlu olduğu Dublin Sözleşmesi (AP ve AB Konseyi'nin 26 Haziran 2013 tarihli 604/213 no'lu Yönetmeliği -III) kriterlerine göre belirlenir. Örneğin, Avrupadaki A ülkesine başvuru yapmak isteyen kişi parmak izleri ilk olarak başka bir Avrupa ülkesinde kaydedilmiş ve dosyalanmışsa veya A ülkesinden önce başka bir yere sığınma başvurusunda bulunmuşsa, iltica prosedüründen A ülkesi değil diğer ülke sorumludur. Sözleşme 01 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Danimarka haricindeki tüm Avrupa ülkeleri kabul etmiştir (Derya Özgül, Eylül, 2017, Dublin Sözleşmesi, <https://www.haberpodium.ch/dublin-sozlesmesi/#:~:text=Dublin%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi%20%20iltica%20s%C3%BCrecinde%20hangi,ba%C5%9Fvuru%20yapma%20haklar%C4%B1na%20sahip%20de%C4%9Filler>).

olacağını belirlemek için bir liste oluşturmuştur. Sözleşmenin yürütülmesini izlemek için her üye devletten ve komisyondan bir temsilcinin katılımıyla bir komite meydana getirilmiştir (Bozkurt, 2008, s.343).

Üye devletlerdeki göç politikalarından sorumlu bakanlar, Dublin Konvansiyonu hükümleri ve Maastricht Avrupa Konseyinde alınan karar uyarınca Haziran 1992’de Lizbon’da yaptıkları toplantıda, sığınma ile ilgili tüm konularda bilgi alışverişinde bulunmuş ve bu konular için bir merkez oluşturulmasını kararlaştırmışlardır. Merkezin kurulmasındaki temel amaç, üye ülkelerin birbirleriyle hızlı bir şekilde temas kurmasını sağlamak ve iltica politikalarına ilişkin uygulamaları uyumlaştırmaktır. Bu durumda oluşturulan merkez, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine bağlı olarak hizmet verecek ve komisyon, merkezin çalışmalarını tam olarak izleyebilecektir (Bozkurt, 2006, s. 333).

1990’lı yıllarda Bosna ve Kosova’daki elim hadiseler dolayısıyla yüz binlerce insan yerlerinden olmuştur. Nihayetinde beş yıl için Avrupa Mülteci Fonu kurulmuştur. Avrupa Birliğinde sığınma başvurularının incelenmesinden sorumlu ülkeyi belirleyen Dublin Sözleşmesi’nin hükümleri birleştirilerek Dublin II olarak ifade edilen sözleşmenin uygulaması ile ilgili bir tüzük çıkarılmıştır (Caşın, 2013, s.1419).

2.2.7. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması¹⁴ ile yapılan değişikliklerle ATA’nın birinci kısmının IV. başlığı altında “Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımı” ile ilgili politikalar ile ilgili yeni hükümler yer almıştır. Bu anlaşma ile birliğin göç politikasını belirleme yetkisi konseye verilmiştir. Konseyin uzun süreli vize ve ikamet izinlerinde yer alan giriş, oturma şartları, uygulanacak usul ve esasları, illegal yollarla göç ve ikamet edenler ve bu kişilerin geri gönderilmesi başta olmak üzere alınacak tedbirleri saptaması kararlaştırılmıştır (Doğan, 2008, ss. 71-72). Göç politikasına ilişkin olarak giriş, oturma koşulları ve aile birleşmeleri için uzun dönemli vize ve oturma izinlerinin verilmesine dair standartlar, illegal olarak ikamet edenlerin, vatandaşı oldukları ülkelere geri

---

¹⁴ 2 Ekim 1997 tarihinde tüm Avrupa Birliği üyesi ülkelere imzalanmış ve 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması’nın koşullarında köklü değişiklikler yapmıştır. Antlaşma 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bundan önce ortak karar alma mekanizması para sistemi ile sınırlıyken artık istihdam yaratma, fırsat eşitliği, halk sağlığı, sahtecilik, şeffaflık, veri güvenliği gibi konular da ortak karar mekanizması alanına girmiştir.

gönderilmeleri ve bir üye devlette ikamet eden üçüncü ülke vatandaşının diğer bir üye devlete giderek ikamet edebilme haklarını düzenlemiştir (Amsterdam Antlaşması, 2000). Amsterdam Antlaşması ile birlikte serbest dolaşımı engelleyen son etmenler de kaldırılmış; güvenli bir ortamda yaşamayı sağlayacak tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Antlaşmayla eskiden üye ülkelerin ulusal yetkileri arasında bulunan göç, iltica ve dış sınırların kontrolleri gibi hususların, birliğin yetki alanını kapsayan birinci ayağa kaydırılması planlanmıştır (Güleç, 2015, s.86).

Desmond Dinan'ın tespitleri Amsterdam Antlaşması'nın tamamı dikkate alındığında önemli görülmektedir. Dinan'a göre bu antlaşmayla kabul edilmiş olan hükümler sanılanın aksine kısıtlı etki yapabilmiştir. Hükümetlerin beklentilerine öncelik verme konusunda isteksiz olduklarını, büyük ve küçük üye ülkeler arasındaki uçurumun genişlediğini ve Fransa ile Almanya'nın güçlü liderliğinin sona erdiğini vurgulamıştır. Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Birliği'nin ileride yüz yüze gelebileceği muhtemel problemlerle baş edebilme yeteneği açısından yeterli bir gösterge olarak değerlendirilemeyeceğini ortaya koymuştur (Desmond, 2005, s. 60).

2.3. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye'de gün geçtikçe artan ve karmaşık hale gelen göç hareketlerinin oluşturduğu göç alanını daha kapsamlı bir bakış açısıyla yönetmek amacıyla köklü değişiklikler içeren hukuki reform çalışmaları yürütülmüştür. Türkiye'nin Avrupa Birliği'yle entegrasyon sürecinde mülteci hukuku sistemi oluşturma çalışmaları, uzunca bir süre bu konuda gayret göstermemiş olmasına rağmen bu dönemde başlamıştır. Bu çerçevede, güncel gelişmeler doğrultusunda yapılan düzenlemelerin de yetersiz kaldığı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile Pasaport Kanunu'nun belirli hükümleri yürürlükten kaldırılmış ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu adında yeni bir kanun çıkarılmıştır. 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilerek 11.04.2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu tarihten sonra göç yönetimi, uluslararası koruma ve yabancılar hukuku alanlarında temel yasa niteliği taşımıştır (Tavas, 2015, s.327).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 91'inci maddesinde "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, acil ve

geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma.” sağlanabileceği belirtilmiştir. Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri ve Türkiye’den yapılacak çıkış işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktadır. Merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından 13 Ekim 2014 tarihinde çıkarılan yönetmelikle düzenlenmiştir. Ayrıca 6458 sayılı Kanun’un 18. maddesi ile Bakanlar Kuruluna düzenleme yapma yetkisi tanınmıştır. Bakanlar Kurulu bu yetkiyi 3 farklı şekilde kullanabilmektedir (YUKK, 2014, 91 md.):

İlk olarak Bakanlar Kurulu; pasaport ve vize işlemleri ile ilgili antlaşmalar yapmaya, ihtiyaç duyulduğu durumlarda bazı ülkelerin yurttaşları için vize zorunluluğunu tek taraflı olarak kaldırmaya, vizelerin harç muafiyeti uygulamaları da dâhil olmak üzere vize kolaylığı getirmeye ve vize sürelerinde değişim yapma hususlarında yetkiye sahiptir (m.18/1-a). Bakanlar Kurulunun sahip olduğu bu yetki genel olarak kanunun getirmiş olduğu şartlara göre daha lehte olan sonuçlar yaratmakta olan etkili bir düzenleme niteliği taşıyıp kanunda özellikle belirtilmemiş olsa dahi yürütme yetkisinin kullanımını kapsamında olan bir yetkidir (GİGM, 2020, s. 12024).¹⁵

Bu haliyle Anayasa’nın 16. maddesi de dâhil, anayasal ilkelere uygundur. Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu ikinci durum, savaş veya diğer olağanüstü durumlarda ülkenin bir kısmını ya da tamamını kapsayacak şekilde yabancılar için pasaporta kayıt ve şartlar koyma işlemidir (m.18/1-b). İlk bahsedilen yetki gibi bu yetkide de anayasal ilkelere aykırılık mevcut değildir çünkü Anayasa’nın 15. maddesi savaş ya da diğer olağanüstü durumlarda pasaporta kayıt ve şartlar koyma gibi sınırlandırmaların uygulanabilmesine olanak tanımaktadır. Kurulun yetkili olduğu üçüncü durum ise yabancıların Türkiye’ye girişlerini belli şartlara bağlayacak veya kısıtlayacak her türlü önlemi alma işlemidir (m.18/1-c). Bu üçüncü durum, anayasal ilkeler bakımından tartışmalı görünmektedir. Bu yetki ile beraber 6458 sayılı Kanun’la gösterilmiş olanlardan ayrı ve fazla olarak yabancıların ülkeye giriş ve iltica etmeleri noktasında, Bakanlar Kurulu yeni şartlar ve kısıtlamalar uygulayabilecektir. Bu hükmün, Anayasa’nın 16. maddesinde yer alan

---

¹⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

yabancılar için temel hak ve hürriyetlerinin sınırlanmasının kanuniliği ilkesi ile bağdaşp bağdaşmadığı tartışılmalıdır. Bakanlar Kuruluna üçüncü durum ile tanınan bu yetkinin kanun ile tanınmış olmasının yetkinin kullanımında yasal dayanak oluşturmakta, aynı zamanda Anayasa'nın aradığı kanunilik ilkesini gerçekleştirmektedir (Öztekin, 2013, s.59).

YUKK, uluslararası koruma statülerini, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama çekincesi ile imzaladığımızı da dikkate alarak mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olmak üzere 3 farklı şekilde düzenlemiştir. YUKK'ta, uluslararası koruma başvurusunun şartları ve içeriği, başvuran kişilere sağlanan barınma olanakları, idari gözetimle ilgili konular, uluslararası koruma başvurularının incelenmesinde kullanılan ölçütler, mülakat, karar ve verilen kararlara itiraz aşamaları özenle düzenlenmiş; uluslararası korumanın gerçekleşecek olan bütün süreci açık kurallara bağlanmıştır. Başvuran kişilerin, başvurularının durumlarını takip edebilecekleri hukuki yollarla ilgili her aşamada bilgilendirilmeleri esas alınmış; başvuru sürecinde hiçbir mağduriyetin yaşanmaması için gerekli olan düzenlemeler yapılmıştır. Gerekçeye göre YUKK'ta, göçü sınırlama politikalarının aksine yabancıların ve halkın bilinçli ve düzenli olarak birlikte yaşamalarını sağlayan bir politika takip edilmiştir (Ekşi ve Nuray, 2016, s. 169).

Şahsi iltica davalarında mülteci statüsü arayan kişi veya kişilerin mülteci şartlarını karşılayıp karşılamadığını ortaya çıkarmanın kolay olduğu söylenebilir. Öte yandan kitlesel iltica hadiseleri için aynı şeyi söylemek zor görünmektedir. Dolayısıyla bu gibi durumlarda kamu politikası gereği "geçici koruma statüsü" sağlanması yaygın olarak görülen devlet / hükümet davranışı olarak ifade edilebilir. Bu durumda Cenevre Sözleşmesi'nin "muhafaza sisteminin" sapmaya uğradığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan bu muhafaza "geri gönderilememe ilkesi"ni harekete geçirmektedir. Uluslararası mülteci hukukuna göre bilinen uluslararası bir "kitlesel sığınma" tanımına rastlanmamaktadır. Bu tanıma yakın olarak "belirli bir ülke ya da coğrafyadan gelen yerinden edilmiş çok sayıda kişi" şeklinde bir ifadeden söz etmek mümkündür (Çiçekli, 2014). Bu kapsamda göç idaresince geçici koruma; zorla ülkesinden ayrılan, ayrılmış olduğu ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla toplu olarak ülkemiz sınırına gelen veya sınırlarımızı geçmiş ve haklarında kişisel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi uygulanmayan yabancı bireylere sağlanan koruma olarak tanımlanır (GİGM, 2019).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesine göre ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırlarını geçen yabancılara “geçici koruma” sağlanabileceği kabul edilmiştir. Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısının 2 milyona yaklaşmasıyla önemi gün geçtikçe artan “geçici koruma” statüsüne ilişkin olarak 13 Ekim 2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı “Geçici Koruma Yönetmeliği” yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik'te “geçici koruma” statüsünün geçici olduğu vurgulanmış (m.7(1)), mülteci ya da sığınmacı statülerine hak kazandırmayacağı belirtilmiş (m.7(3)) ve “geçici koruma” kararının İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından verileceği kabul edilmiştir (m.9). Yönetmeliğin geçici 1. maddesinde ise, 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların “geçici koruma” statüsüne alındıkları açıkça düzenlenmiştir (YUKK, 2014, 7 m.).

Geçici korumadan yararlananlara bazen mültecilere tanınan hakların tamamı tanınamayabilir. Ancak geçici koruma sağlanmış kişilere, insan hakları ilkeleri doğrultusunda ve insani standartlara uygun bir biçimde davranılmalıdır. Geçici korumanın kısa ve sınırlı bir süreye dayanması gerekirken bu düzenlemeden yararlanan kişilere resmi statü açıkça tanımlanmış oturma hakkı, uygun konut edinme olanağı, toplumsal yardımlar, tıbbi bakım, ruhsal ve toplumsal destek ve aile birleşme girişimleri sağlanmalıdır. Sürgün süresi boyunca geçici koruma sağlanmış mültecilerin çocukları, ana dil derslerini de içeren uygun eğitim görebilmelidir. Geçici koruma altındaki kişilere sağlanan haklar ve yararlar, sığınma ülkesinde daha uzun kalması gereken kişiler için kademe kademe iyileştirilmelidir. Kendi ülkelerine dönemeyen sığınmacılar için uzun dönemli seçenekler sunulmalıdır (K.D.K, 2018, s.238).

Bu seçenekler arasında sığınma ülkesinde bütünleştirme, bir üçüncü ülkeye yeniden yerleştirme ya da geldiği ülkenin güvenli bir bölgesine kendi isteğiyle dönme yer alabilir. Geçici koruma altındaki kişilerin dönüşleri kolaylaştırılmalı ve bu kişiler dönüşte teşvik edilirken çok dikkatli olunmalıdır çünkü ilgili topluluğun en azından bir bölümü bireysel düzlemde başvuruda bulunmuş olsalar mülteci statüsüne hak kazanacak kişilerden oluşmuş olabilir. İnsanların ülkelerinden kaçmasına yol açan koşullarda temelden bir değişiklik meydana gelmesi halinde geçici koruma sona erdirilmeli ama dönüş, sürecin başlangıcından itibaren gönüllü olarak yürümelidir. İltica edilen ülkede

korumanın sürdürülmesine ihtiyaç duyanlara, gereği kadar uzun kalma izni verilmelidir. BMMYK'nin geçici koruma altındaki kişilerin istek dışı dönüşlerine karşı çekincesi, örgütün böylesi dönüş hareketlerinin savaşın acılarını yaşamış toplumlarda istikrar bozucu etkilere yol açabileceğini göz önünde bulundurmasından da kaynaklanmaktadır (UNHCR, 1998, ss. 210-212).

2.3.1. Vize Muafiyeti

Türkiye'ye giriş yapmak isteyen kişilerin vize almaları zorunludur. Bunun yanı sıra alınan vize veya sahip olunan vize muafiyeti, Türkiye'ye mutlak bir giriş hakkı sağlamamaktadır (m.11/3). Devlet yönünden bakıldığında da yabancı bireye vize vermiş olması yahut vize muafiyeti tanımış olması, yabancı bireyin, ülkeye kabul etme konusunda yükümlülük oluşturmamaktadır (Öztekin, 2013, s.82). Bu muafiyet, sadece o bireye vizesiz yabancılara göre avantajlı olmasını sağlayan bir izindir. Tüm bunların yanında ülkeye girmek isteyen yabancı vize almış olsa ve hatta vize muafiyetine sahip olsa bile 6458 sayılı Kanun'un 7. maddesince yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilir (YUKK, 2014, 7 md.).

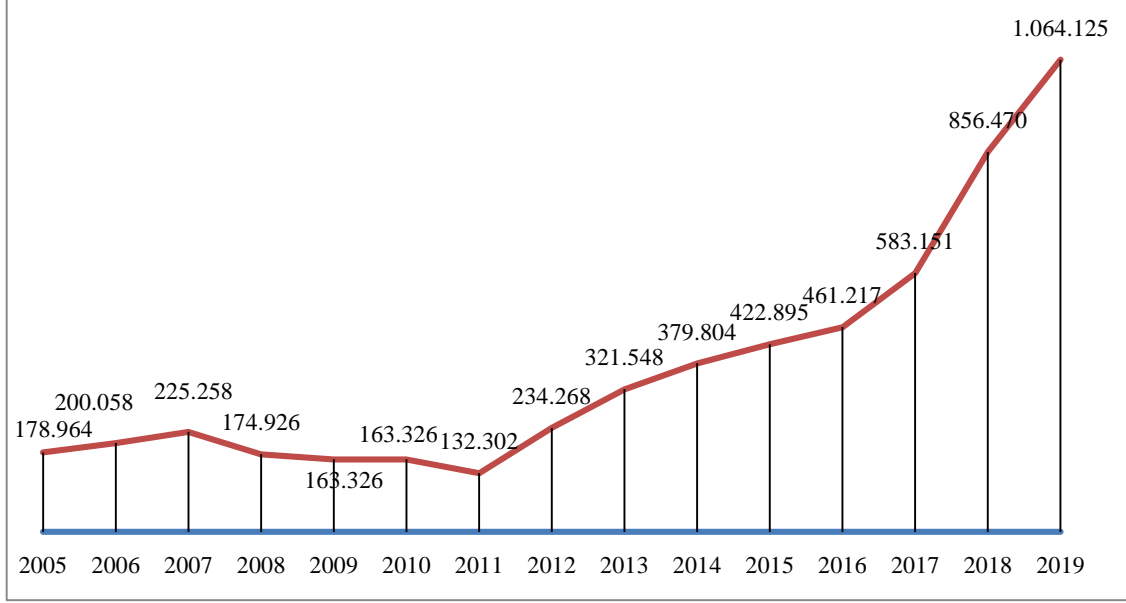
Vize alma zorunluluğu ve genel olarak yabancıların Türkiye'ye girişi bakımından, uluslararası hukuka uygun olarak kullanılabilecek karşı işlem (mukabele-i bilmisil) yetkisi, 5682 sayılı Kanun döneminde olduğunun tersine özel olarak hüküm altına alınmamıştır. 5682 sayılı Kanun'un yabancı bireylerin ülkeye girişi konusunda karşı işlem yetkisinin kullanılmasını özel olarak düzenleyen 9. maddesidir. 6458 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte bu 9. madde, yürürlükten kaldırılacak olan maddeler arasında yer almıştır. 6458 sayılı Kanun'un 18. maddesinin 1.fikrasının (c) bendi ile Bakanlar Kuruluna tanınan yetki, karşı işlem yapma amacıyla kullanılmaya müsaittir. Yabancıların Türkiye girişi noktasında uymak zorunda olduğu şartlardan daha olumsuz şartları ve uygulamaları Türk vatandaşlarının kendi ülkelerine girişinde uygulayan devletlerin vatandaşlarına karşı, gerekli görüldüğü durumlarda Bakanlar Kurulunun bu hüküm ile karşı işlem niteliğinde tedbirleri uygulama yetkisi vardır. Buna paralel olarak vize alma zorunluluğu hususunda, ilgili devlet vatandaşlarına 6458 sayılı Kanun'da belirtilen koşullardan farklı veya daha ağır koşullar getirilebilir. Aynı zamanda karşı işlem yetkisi, uluslararası hukuka uygunluk ilkesine aykırı değildir (YUKK, 2014, 18 md.).

2.3.2. İkamet İzni

6458 sayılı Kanun'da yabancıların ikamet izni düzenlenmiştir. Buna göre Türkiye'deki yabancıların vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. Eğer kişi bu hakkını 6 ay içinde kullanmazsa kaybeder (madde 19). 2016 yılında 6458 sayılı YUKK'ta ikamet iznine dair birtakım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede:

- Türkiye'de Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar ile eş ve çocuklarına en fazla beşer yıllık süreyle kısa dönem ikamet izni düzenlenebilmesi imkânı getirilmiş ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak nitelikli yabancılara yönelik teşvik ve kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.
- Kısa dönem ikamet izninin her defasında birer yıllık sürelerle verilebileceği düzenlemesi iki yıla aile ikamet izninin her defasında iki yılı aşmayacak şekilde verilebileceği düzenlemesi üç yıla çıkarılmıştır.

Türkiye'de çeşitli ikamet izinleri ile bulunan yabancıların geçmiş yıllara ait sayıları incelendiğinde 2016 yılında ikamet izni ile bulunan kişi sayısının 2015 yılına göre %9'luk bir artışla 461.217 olduğu görülmektedir. 2016 yılında Türkiye'de ikamet izni ile bulunan yabancıların ilk 10 ülke dağılımı incelendiğinde Irak vatandaşları 55.983 kişi ile birinci, Suriye vatandaşları 48.738 kişi ile ikinci sırada yer almaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016, s. 39).

Grafik 1:Yıllara Göre İkamet İzni İle Türkiye’de Bulunan Yabancılar

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020

Yukarıdaki grafikte Türkiye’de ikamet izni bulunan yabancıların sayısına yer verilmiştir. Suriyelilerin de ülkeye gelmesiyle birlikte oturma izni alanların sayısında hızlı bir artış görülmüştür. Özellikle 2014 yılından itibaren 2019 yılının Eylül ayına kadar ikamet izni oranında düzenli olarak yükselme görülmüştür. 2017 yılı içinde bu rakam 461.217’den 2019 yılının Eylül ayı itibarıyla 1.064.125’e ulaşmıştır.

1.1.1. Çalışma İzni

6458 sayılı Kanun kapsamında 15 Ocak 2016 tarihinde 29594 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliği”ne göre “Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir.” (madde 5) şeklinde bir ifadeye yer verilmektedir. Yine aynı maddenin devamında şöyle açıklamalar bulunmaktadır:

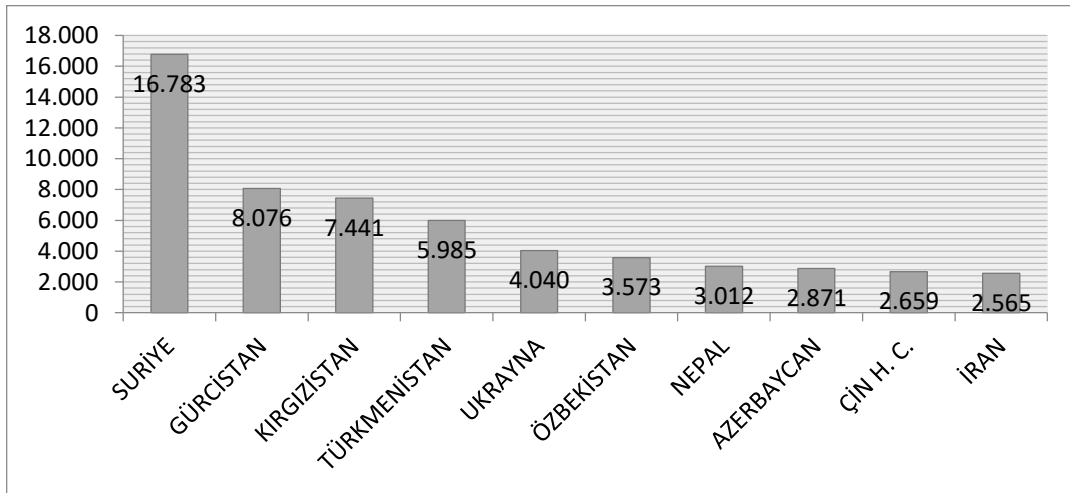
- Geçici koruma sağlanan yabancıları çalışma izni müracaatları, işveren tarafından e-Devlet üzerinden yapılır.
- Geçici koruma kapsamında bağımsız çalışma iznine sahip yabancılar kendi adına başvuru yapabilir.

- Geçici koruma sağlananlardan mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak yabancılar çalışma izninden muaftır. Muafiyete ilişkin başvuruları valilikler kabul eder, değerlendirir ve bakanlığa bildirir.

Söz konusu yönetmelik uyarınca çalışma izni verilecek kişilere istihdam kotası ayrılmıştır. Buna göre “Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, iş yerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Bu oran çeşitli istisnalar hariç çalışan Türk vatandaşlarının yüzde onunu geçemez.” denilmektedir. Yine çalışan sayısı 10’un altında olan iş yerlerinde bu sayı en fazla 1 kişi şeklinde bilrlenmiştir. Yönetmelikte çalışma izni verilmesi, bildirim ve ücret konularında ise şu noktalara değinilmiştir:

- Başvurusu olumlu bulunan yabancılara Bakanlık tarafından çalışma izni verilir ve bu durum İçişleri Bakanlığı ile işverene bildirilir (madde 9).
- Geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez (md. 10).

2018 itibarıyla 20.000’den fazla Suriyeliye çalışma izni verilmiştir. Çalışma izni verilen yabancılar arasında Suriyeliler, bu yabancıların %24’ünü oluşturmaktadır (TRT, 2018).

Şekil 2: 2018 Yılında Türkiye’de Çalışma İznine Sahip Olan Yabancılar

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

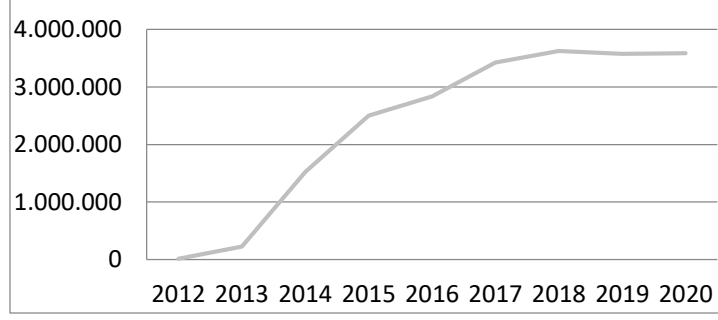
Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi 57.005 yabancının Türkiye’de çalışma izni bulunmaktadır. Bu kişilerden 16.783’ü Suriye vatandaşı olarak ilk sırada bulunmaktadır. 8.076 kişi ile Gürcistan vatandaşları 2. sırada gelmektedir. Kırgızistan ise 7.441 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır (T.G.R, 2018). Buna göre Suriyeli vatandaşların diğer ülkelerin vatandaşlarına nazaran çalışma hayatında daha fazla yer aldıkları söylenebilir.

2.4. Geçici Koruma Yönetmeliği

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri bireysel olarak yabancının şahsına yönelik tanımlanmış olan statülerdir. Buna karşılık geçici koruma ise kitlesel göç durumlarında acil çözümler bulmak için geliştirilmiş olan koruma şeklidir (Birinci, 2016, s. 3). Geçici koruma kavramı, Suriye gibi iç savaşın yaşandığı ülkelere kitle halinde gelen kişiler için kullanılmaktadır. Buna göre ülkesini terk etmeye zorlanan, ülkesine dönemeyen, geçici koruma bulmak için topluluk halinde sınırlara gelmiş ya da sınırları geçene geçici koruma sağlanabilmektedir (Dalar, 2013, ss. 346-347). Geçici koruma uygulaması; silahlı çatışmalara, yaygın şiddet olaylarına ve insan hakları ihlallerine karşı bir acil durum politikası olarak hazırlanmıştır. Aynı zamanda bu insan hareketliliğinin yöneldiği devletin çıkarlarının korunması amaçlanmıştır (Topal, 2015, s.14). YUKK’un 91. maddesine göre:

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla topluluk halinde sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

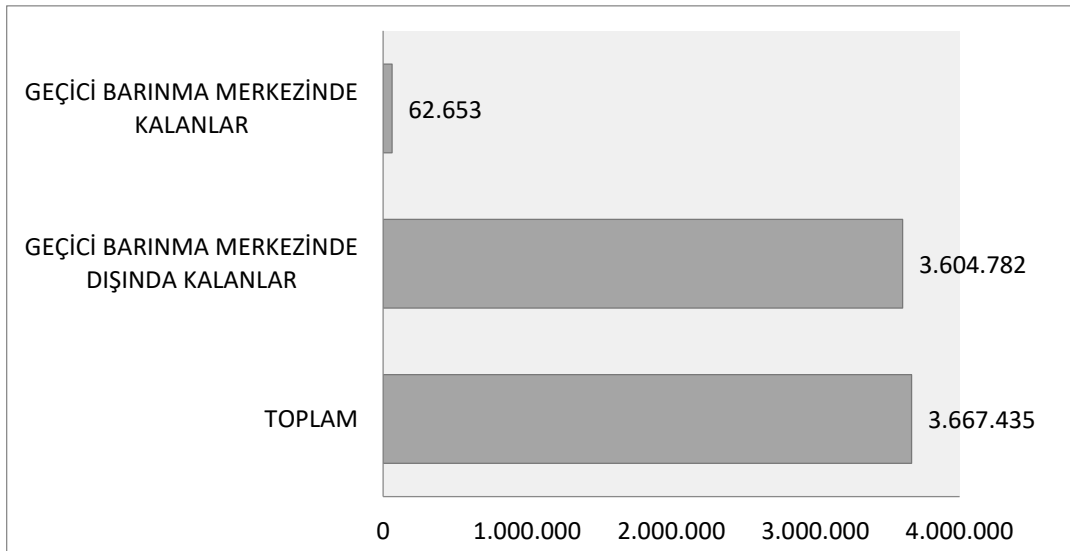
(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabul edilmesi, Türkiye’de kalmaları, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi görevleri Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (YUKK, 2013,91 md.).

Grafik 2: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Yukarıdaki grafiğe göre 2020 itibarıyla Türkiye’de 3.587.266 Suriyeli bulunmaktadır. 2011 yılı itibarıyla söz konusu sayının sürekli artma eğiliminde olduğu görülmektedir. 2014 ve 2015 yıllarında bu sayıların önemli ölçüde artışlar gösterdiğini söylemek mümkündür. Suriye’de yaşamın giderek güçleşmesi, terör vb. olayların ve iç savaşın yaşamı olanaksızlaştırması gibi faktörlerin göçü nicelik olarak hayli arttırdığını söylemek mümkündür. Türkiye’nin yaptığı askeri operasyon ve harekâtların huzuru tesis etmeye yardımcı olduğu söylenebilir. Bu durumun göçün azalmasına müspet etki yaptığı görülmektedir. Öte yandan belirli bölgelerde huzurun sağlanmasıyla yaşadıkları bölgeye geri dönen Suriyelilerin de göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Yılmaz, 2019, s.147).

Grafik 3: Geçici Barınma Merkezleri İçinde Ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Göç İdaresinin 2019 yılı verilerine göre 3.667.435 Suriyeliden 3.604.782'si geçici barınma merkezi dışında, 62.653'ü ise geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin büyük ölçüde kentsel alanlarda ya da kırsal bölgelerde yaşadıkları görülmektedir.

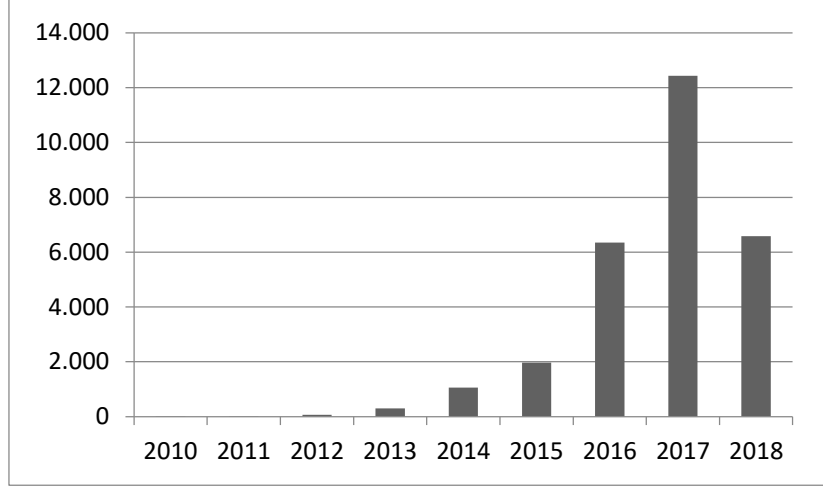
BÖLÜM 3: SURIYELİLERİN GÖÇ SÜRECİNDE UYUMU

3.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Ekonomik Entegrasyon Süreci

3.1.1. Suriyelilerin İş Gücüne Katılımı

Suriye krizi nedeniyle Suriye’de insan gücünün azalması, fiziki altyapının tahrip olması, üretim ve tüketimin sektöre uğraması çevre ülke ekonomilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Mültecileri kabul eden ülkelerin altına girdiği ekonomik sorumluluk ise yurt içi piyasalarında farklı tepkilere sebep olmuştur. Eğitim, sağlık ve kamu hizmetlerinde devletin üzerine düşen bütçe yükü artmış; kiralık veya satılık gayrimenkule talep artmıştır. Türkiye’de yaşayan Suriyeli nüfusun yoğunluğu ise kayıt dışı ekonomik sektörlerin genişlemesine neden olmuştur (Aygül, 2018, s.69).

Bu kapsamda hükümet bazı sosyal ve ekonomik tedbirler almak zorunda kalmıştır. Suriyeli sığınmacıların ekonomi üzerindeki etkileri daha çok hissedildiğinden ilk önlemler ve düzenlemeler bu alana dönük olmuştur. Söz konusu düzenlemelerden biri çalışma hayatına ilişkindir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının, Bakanlar Kuruluna sunduğu teklifler ile geçici koruma altındaki bireylerin çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar belirlenmektedir. Geçici korunanlar çalışma izni alabilmek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurmakta ve çalışabilecekleri sektörler, iş kolları ve coğrafi alanlar bakanlık tarafından belirlenmektedir (GKY, 2014, s. 6213). Yabancıların çalışamayacakları meslekler “dişçilik, ebelik, hasta bakıcılık, eczacılık, veterinerlik, özel hastanelerde müdürlük, noterlik, avukatlık, özel güvenlik görevlisi, gümrük müşavirliği, kara sularında kaptanlık, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, çarkçılık, kâtiplik, tayfalık” olarak belirlenmiştir (AÇSHB, 2019). Burada amaç söz konusu mesleklerde kayıt dışılığı önlemek, hizmet kalitesinin düşmesine ve yurt içi fiyat dengesinin bozulmasına engel olmaktır.

Şekil 3: Çalışma İzni Alan Suriyeli Sığınmacılar

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Şekil 3'te 2010-2018 yılları arası Türkiye' de yasal çalışma izni almış Suriyeli sığınmacıların sayısı verilmektedir. İç savaşın başlangıcında 100'ün altında seyreden izin sayısı uzunca süre 2000 bandını aşmamıştır. Ancak son üç yılda gelen sığınmacı sayısındaki hızlı artışla birlikte çalışma izinleri artarak 2017 yılında 12.436 adete çıkmıştır. Toplamda yaklaşık 30 bin olan çalışma izni sayısı ekonomideki 28 milyonluk toplam istihdamı düşündüğümüzde oldukça düşük bir rakamdır.

3.1.2. Şirket Kuran Suriyeliler

Mart 2011'de başlayan iç savaştan beri Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların sayısı resmi rakamlara göre yaklaşık 3,6 milyonu (Türkiye nüfusunun yaklaşık %4,4'ü) bulmuştur. İç savaş nedeniyle çevre ülkelere (Lübnan, Ürdün, Mısır gibi) göç eden 5,6 milyon sığınmacının yaklaşık %64'ü Türkiye'de bulunmaktadır. Bu durum Türkiye'de görülen en büyük göç olarak tarihe geçmiştir. Kendi memleketlerinde yaşamaları imkânsız hale gelen Suriyeliler daha iyi yaşam standartlarına kavuşabilmek ümidiyle başta Türkiye olmak üzere çevre ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır (Öztürk ve Çoltu, 2017, ss.188-189).

Türkiye, kıtaların kesişim noktasında olduğu için tarih boyunca birçok göçe ya ev sahipliği yapmış ya da göçlerin geçiş güzergâhında bulunmuştur. Sürekli olarak Balkan, Kafkasya ve Yahudi göçleriyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne taraf ülkelerden

biridir. Ancak sözleşme kapsamında Türkiye'nin koyduğu bir coğrafi sınırlama şerhi mevcuttur. Bu coğrafi kısıtlamaya göre Türkiye, sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü verirken Avrupa ülkeleri dışından gelen ve sığınma talep eden kişilere “geçici sığınma” imkânı tanımaktadır. 2014'te kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla “Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma ve Geçici Koruma.” gibi kavramlar hukuk diline girmiş ve Suriyelilerin hukuki durumları bu kavramlar üzerinden belirlenmiştir (Uzun, 2012, s.25).

Buna göre geçici sığınma, üçüncü bir ülkeye kalıcı olarak yerleştirilinceye kadar Avrupalı olmayan kişilerin sığınma hakkı olarak ifade edilmektedir. Suriye'deki iç savaştan kurtulmak için Türkiye'ye göç eden veya şartlı Suriyeli mülteci (sığınmacı) statüsü yoktur. Suriyelilere verilen statü geçici koruma şeklindedir. Bu kapsamda Türkiye'ye gelen sığınmacıların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı güncel verilere göre yalnızca %3'ü kamplarda kalmakta geri kalanlar ise Geçici Barınma Merkezleri dışında yaşamaktadır (Kirişçi, 2014, s.13). Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmı kendilerine “geçici koruma statüsü” verilen sınıftadır. Bunun dışındaki yaklaşık 80 bin kişi ise “oturma ve çalışma iznine sahip” olan ve ülkeye düzenli giriş yapan kimselerdir (Kaya ve Eren, 2015 s.19).

Türkiye'ye dağılan bu sığınmacıların 1 milyon 956 bin 459'u erkeklerden, 1 milyon 657 bin 185'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu nüfusun yaklaşık %40'ı 18-39 yaş arası çalışabilecek genç yaştaki nüfustur. Yurt içine dağılmış Suriyelilerin neredeyse tamamının büyük şehirlerde olduğu unutulmamalıdır. Türkiye'nin çeşitli illerine dağılmış Suriyelilerin yalnızca 31 bin 185'nin (%1'den az) çalışma izni bulunmaktadır. Bununla birlikte 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısı 15 bin 159'dur.

Bu demografik bilgiler ışığında konuyu doğrudan yabancı yatırımlar açısından değerlendirdiğimizde Türkiye'deki sığınmacıların yurt içi ekonomi ile etkileşime girmesi kaçınılmazdır. Söz konusu etkileşim Türkiye ekonomisi açısından hem olumsuz hem de olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Bilindiği gibi doğrudan yabancı yatırımlar, marka, teknoloji ve yönetim gibi sabit kıymetlerin ve yatırım yapılabilir kaynakların şirketler ve bireyler tarafından başka ülkelere aktarılması olarak tanımlanmaktadır (Afşar, 2004, s.87). Buna göre

yatırımcının sıfırdan iş kurması, mevcut bir işletmeyi kontrol etmesi veya bulunduğu ülke dışında başka bir ülke ekonomisinin yönetiminde söz sahibi olması mümkündür.

Bu süreç bazı avantaj ve dezavantajları beraberinde getirir. Düşük çalışma ücretleri, yüksek verimlilik, yüksek iç talep ve büyüme trendi, iç ekonomide üretim artışı, döviz girişi ve istihdam, sermaye açığının kapanmasına yardımcı olmak, rekabet gücü yüksek mal ve hizmetlerin iç ekonomiye ve dış pazarlara sağlanması koşuluyla ekonomik, sosyal ve politik istikrar sağlar. Uluslararası yabancı şirketlere karşı teklif verme, sermaye birikimine katkı sağlama, yeni teknolojilerin ülkeye devredilmesi, kapalı ekonomiden açık ekonomiye geçiş, yasal düzenlemelerin zayıflaması ve iç yönetimlerin pazarlık gücünün zayıflaması, uluslararası yabancı şirketlere karşı pazarlık imkânı gibi avantajların yanı sıra artan döviz arzına karşı yerli üreticiler için güçlü bir rakip döviz kurundaki olası dalgalanmalar, yetersiz verimlilik ve sektörler arası iletişim sorunları yabancı sermayenin dezavantajları olarak ifade edilebilir (Eğilmez, 2016).

Doğrudan yabancı yatırımların sermaye birikimine katkı sağlayamaması, yerli firmaları piyasadan uzaklaştırması, bilgi, teknoloji, yetenek ve uzmanlık gibi alanlarda ülkeye olumlu katkı yapmaması gibi durumlarda yabancı yatırımlardan beklenen faydalar elde edilemeyecektir (Agosin ve Mayer, 2000, s.1).

Eğitim, sağlık, dil, yapısal uyum, sosyal ve psikolojik uyum gibi birçok sorunla uğraşan Türkiye'deki Suriyeliler; bir taraftan da ekonomik faaliyetlerini sürdürmektedir. Konumuz açısından değerlendirildiğinde Suriye göçünün olumlu katkılarından biri de doğrudan yabancı sermaye yatırımı ile kurulan yabancı sermayeli şirketlerdir. Türkiye'deki konut kiralalarının artması, kaçak işçi çalıştırılması sonucu ücretlerin genel dengesinin bozulması gibi durumlar kamuoyunda tartışılmaktadır. Suriyelilerin ekonomik etkilerine bakıldığında riskler ve fırsatlar sunan bir tablo görülmektedir (Özaydın ve İlğazi, 2019, ss. 133-134).

Sığınmacıların olumlu katkıları açısından değerlendirildiğinde farklı bilgi ve becerilere sahip Suriyeli iş gücünün çalışma hayatına katkısı ifade edilmelidir. Toplumun şekillenme yönünü tespit eden Suriyeli mültecilerin yükleri olmakla beraber Türkiye ekonomisine katkı sağladıkları da muhakkaktır (Özaydın ve İlğazi, 2019, ss.131-133). Özellikle ticaret alanında kendilerini göstermeye başlayan Suriyeliler başta toptan ticaret, inşaat, hazır giyim, dokuma, ayakkabı imalatı, perakende ticaret, aksesuar

imalatı, emlakçılık, seyahat acentesi, komisyonculuk, tekel bayii, nakliyecilik ve lokantacılık olmak üzere yaklaşık 100 farklı iş kolunda faaliyet göstermektedirler. Suriyelilerin sınır illerinde bu sektörlerdeki iş gücü açığını kapatması bölgedeki yatırım ortamına olumlu katkı sunmaktadır.

2000'li yıllardan sonra Türkiye ekonomisi önemli bir iyileşme sürecine girdi. 2012'de GSYİH, 10.500 dolar ile tarihi seviyelerine ulaştı. Özellikle 2018 yılında Türkiye ekonomisi %7,4'le G-20 ülkeleri arasında en hızlı büyüyen ülke oldu. Bu noktada 2011 yılından bu yana Türkiye'ye gelen Suriyelilerin güçlü iç tüketim nedeniyle bazı ekonomistlere göre de etkili olması muhtemeldir. Suriyeliler günlük temel ihtiyaçları nedeniyle Türkiye'nin doğal ekonomisinden faydalanmaktadır. Örneğin konut talebindeki artış yani kiralar düşünüldüğünde bu durum ev sahipleri için fırsatlar yaratmakta ve kiracılar için sıkıntı yaratmaktadır. Böylelikle Gaziantep ve Türkiye dışındaki yoğun nüfuslu Kilis'teki ortalama enflasyon oranı genel talep artışının bir göstergesi olarak görülmektedir.

TEPAV “Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni” adıyla her ay Suriyeli muhacirlerin ekonomik faaliyetlerine yer verilen raporlar yayımlanmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bilgilerinin esas alındığı raporlarda kurulan şirketler yabancı ortak sermayeli şirketler ve Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketler hakkında istatistiklere yer verilmektedir. Yine TEPAV'ın 2018 tarihli “Türkiye’de Suriyeli Girişimciliği ve Mülteci Start-Up’ları; Türk Deneyimine Katkı” isimli bir de çalışması bulunmaktadır. 207 Türk ve 209 Suriyeli mülteci tarafından işletilen 416 şirketten oluşan bir ankete dayandırılan rapora göre Suriyeli girişimciler, Türkiye’deki 3,5 milyon Suriyelinin yüzde 7’sine geçim kaynağı sağlamaktadır.

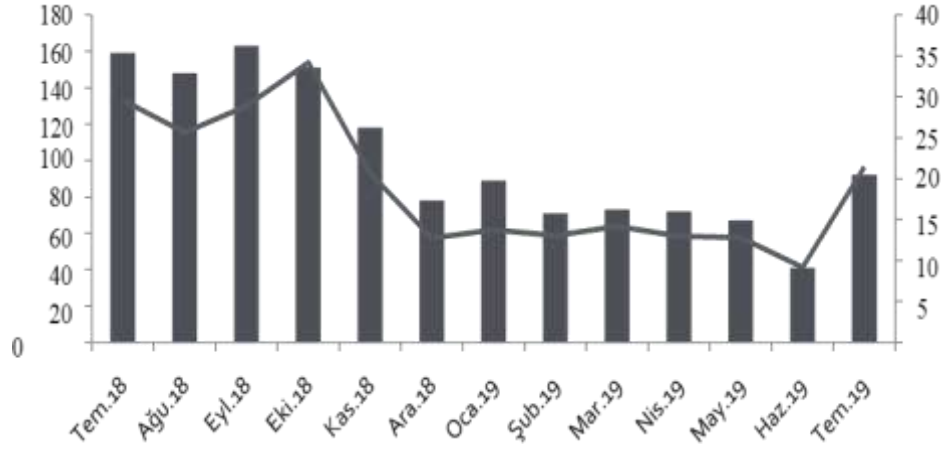
Sekiz yıldır Suriyelilerin yüzde 66’sının ortalama 7 kişi ile kayıtlı veya kayıtsız çalıştığı Türkiye’deki Suriyelilerin 10.000’den fazla şirket kurduğu belirtilmektedir. 5-50 kişi istihdam eden firmaların oranı % 53 olarak ifade edilmektedir. Suriyeli sermaye veya ortak şirketlerin %71’i hizmet sektöründe ve %15’i imalat sektöründe faaliyet göstermektedir. Buna göre ortalama Suriyeli hane büyüklüğü 6 kişidir. Dolayısıyla bulgular, kesin olmamakla birlikte, yaklaşık 250.000 Suriyelinin bu şirketler tarafından sağlanan istihdamın faydalarından yararlandığını göstermektedir. Sonuçları, Türkiye’deki mülteci ortak şirketlerinden Türk şirketlerine göre daha küçük ancak daha

çok ihracata yönelik (%55) olduğunu göstermektedir. Yatay kesit analizi sonuçlarına göre Suriyeli şirket sayısı ile kuruldukları bölgedeki genel ticari faaliyetlerin yoğunluğu arasında pozitif bir ilişkinin varlığından bahsedilebilmektedir (TEPAV, 2018, s.9).

Suriyeliler sadece işçi değil aynı zamanda işverendir. Öncelikle Suriyeliler 2011-2018 yılları arasında toplam 9.978 şirket kurdu. İstanbul'da her ay yaklaşık 50 Suriyeli şirket kurulmaktadır. TEPAV tarafından aylık olarak yayınlanan Yabancı Sermayeli Şirketler Bülteni'ne göre Mayıs ayında İstanbul'da Suriyeli ortaklarıyla 53 şirket kuruldu. Bu rakam Nisan'da 55, Mart'ta 49 idi. 2018 yılında sadece İstanbul'da 976 Suriye ortaklı şirket kuruldu. Bu şirketlerin toplam sermayesi 238 milyon 600 bin TL'dir. Söz konusu şirketlerin sermayesinin 151 milyon TL'si Suriyelilere aittir. 2013 yılında 489 Suriye sermayeli şirket 75 milyon TL'ye, 2014 yılında 1.257 Suriye sermayeli şirket 196 milyon TL'ye, 2015 yılında 1.599 Suriye sermayeli şirket 234 milyon TL'ye, 2016 yılında 1.764 Suriye sermayeli şirket 247 milyon TL'ye, 2017 yılında 1.202 Suriye sermayeli şirket 179 milyon TL'ye ve 2018 yılında 1.595 Suriye sermayeli şirket 217 milyon TL'ye kurulmuştur (TEPAV, 2018, s.10):

Temmuz 2019'da bir önceki aya nazaran yabancı ortak sermayesinin 136 milyon TL, Suriye ortak sermayesinin ise 12 milyon TL arttığı görülmektedir. Temmuz 2019'da Suriye ortak sermayeli 92 şirket kurulmuş olup bu şirketlerin toplam Suriye ortak sermayesi 21,5 milyon TL'dir. Temmuz 2019'da Suriye ortak sermayeli kurulan şirket sayısı, bir önceki yılın aynı ayına göre %42,1, Suriye ortak sermayesi ise %27,5 azalmıştır. Haziran 2019'a göre ise Suriye ortak sermayeli kurulan şirket sayısı %124,4, Suriye ortak sermayesi %134,3 artış göstermiştir.

Grafik 4: Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Sayısı (sol eksen) ve Suriye Ortak Sermayesi Miktarı (Sağ eksen, Milyon TL) (Temmuz 2018 – Temmuz 2019)

Kaynak: TEPAV, 2020

Temmuz 2019'da yabancı ortak sermayeli kurulan 1.204 şirketin, 92'si (%7,6) Suriye ortak sermayeli olup yabancı ortak sermayesinin %6,3'ünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de kurulan şirketler sayesinde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar, sınırlı da olsa üretim araçlarının değerlendirilmesine ilişkin teknik bilgi, uzmanlık ve teknoloji transferi sunmakta, işsizliği azaltıcı etki yaratmakta, üretimde yeni teknoloji kullanılması, AR-GE faaliyetleri gibi konularda sınırlı ivmelenme yaratmakta, üretimde ve yönetimde verimlilik artışı sağlamakta ve yurt dışı pazar imkânlarının bulunması noktasında yardımcı olarak uluslararası ticaret hacmini yükseltici etkileri bulunmaktadır. Örneğin Orta Doğu ülkeleriyle ticaret ve yatırım ilişkileri bulunan ve genellikle Arapçayı ana dili olarak konuşan Suriyeli tüccar ve yatırımcılar, bu ülkelerle ilişkilere olumlu katkı sağlamaktadır (ORSAM, 2015, s. 8). Özellikle Ortadoğu ülkeleriyle iyi ilişkileri bulunan Halepli tüccarların Türkiye ile ticaret yapmaları ve Türkiye mallarını Orta Doğu pazarına ulaştırmaları olumlu bir gelişme olarak ifade edilebilir.

Tablo 11: Suriye Ortaklı Kurulan Yabancı Sermaye Şirketleri (Temmuz 2019)

Şirket Türü	Şirket Sayısı	Toplam Sermaye (Milyon TL)	Suriye Ortak Sermayesi (Milyon TL)	Suriye Ortak Sermayesi Oranı
Anonim	-	-	-	-
Limited	92	32,6	21,5	65,9
G. Toplam	92	32,6	21,5	65,9

Kaynak: TEPAV

Ancak tüm bu etkilerin sınırlı olduğu ve geliştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Kesin ve gözle görülür etki ise sığınmacılarla birlikte artan nüfus varlığıdır. Suriyeli sığınmacılar hayat sürdürdükleri illerde niceliklerine göre başta temel tüketim ürünleri, inşaat, tekstil ve seyahat gibi mal ve hizmetlerin talebinde ciddi artışlara sebep olmaktadır (Tepav, 2019).

Tablo 12: Türkiye’de Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirket Sayısı (Temmuz 2019)

İller	Şirket Sayısı	Toplam Sermaye (Bin TL)	Suriye Ortak Sermayesi (Bin TL)
İstanbul	77	26,425	17,437
Mersin	8	3,7	1,944
Hatay	3	1	720
Bursa	2	300	250
Adana	1	160	107

Kaynak: TEPAV

Temmuz 2019 itibarıyla İstanbul, Suriye ortak sermayeli kurulan şirket sayısının en yüksek olduğu ildir. Mersin, Hatay, Bursa, Adana ve Kilis İstanbul’u takip eden iller arasındadır. Göçle beraber kurulan ilk şirketlerin sınır vilayetlerinde olduğu dikkat çekmektedir. Gaziantep bu konuda başı çeker. 2018 yılındaki kayıtlara göre Gaziantep’te 1.500 dolayında Suriye ortak sermayeli şirket olduğu ifade edilebilir (GSO ve GTO; 2018).

Tablo 13: Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler

Faaliyet Açıklama (Nace Rev. 2)	Şirket Sayısı	Toplam Sermaye (Bin TL)	Suriye Ortak Sermayesi (Bin TL)
Toptan Ticaret	35	11.780	8.416
Perakende Ticaret	13	2.700	1.610
İdari danışmanlık	6	1.700	800
Giyim	5	1.700	775
İnşaat	4	4.800	2.750
Kiralama	4	2.110	1.610

Kaynak: TEPAV

Sektörlere göre bakıldığında Suriye ortak sermayesi bulunan şirketlerin Temmuz 2019’da en çok “toptan ticaret” alanında oldukları dikkati çekmektedir. Diğer yandan misafirlerin nüfus olarak fazla olması, göçle gelenlerin daha çok aileleri ile göç etmeleri

ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı elde etme isteği gibi nedenlerle gayrimenkul sektöründe de oldukça faal oldukları dikkati çekmektedir. Suriyelilere ve Suriye içinde sağlanan insani yardımın neredeyse tamamı yerel şirketler tarafından sağlanmaktadır. Dünyanın her yerinden Suriye'ye giden yardım malzemeleri de sınır illerindeki firmalar tarafından sağlanmaktadır. Bu durum özellikle tekstil ve gıda alanlarında faaliyet gösteren firmalar için fırsatlar yaratmaktadır. Gaziantep'in Suriye'ye ihracatı 2011'de 133 milyon dolarken bu rakam 2018'de 550 milyon dolar seviyesine gelmiştir.

Tablo 14: Yabancı Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Toplam Şirket Sayısına Oranı En Yüksek Olan İlk 10 İl (Mart 2020)

İller	Kurulan Yabancı Ortak Sermayeli Şirket Sayısı	Kurulan Toplam Şirket Sayısına Oranı (%)
Tunceli	1	16,7
Nevşehir	4	14,8
Yalova	7	14,6
Antalya	68	13,9
Trabzon	8	13,3
İstanbul	577	13
Gaziantep	35	12,9
Mersin	22	11,2
Sivas	2	8,7
Hatay	10	8,4
Toplam	942	8,6

Kaynak: TOBB, TEPAV Hesaplamaları

Temmuz 2019 verilerine göre Türkiye genelinde toplam 9.311 şirket kurulmuştur. Kurulan şirket sayısı Temmuz 2018'e göre %1,9, Haziran 2019'a göre %59,7 artmıştır. Kurulan şirketlerin %13,2'si yabancı anonim şirkettir. Bu oran il bazında incelendiğinde Yalova %47,8 ile yabancı ortaklı şirket oranının en yüksek olduğu iller arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu illeri %30,7 ile Gaziantep, %21,1 ile Mersin ve %19,3 ile İstanbul izlemektedir. Üst gelir grubuna mensup Suriyeliler eskiden kalma ticari bağlantıları ve limanın sunduğu ticaret imkânı nedeniyle Mersin, Hatay ve Antep'i tercih etmektedir. Bunun yanında limanın sunduğu ticaret imkânı da zengin Suriyelileri Mersin'e çekmektedir (Orsam, 2015, s.18). Ayrıca Suriye'den ekonomik koşulları

görece olarak iyi olanların Mersin’i tercih ettiği, şehirde Suriyeliler tarafından yapılan yatırımlara bakılarak da görülebilir. Mersin’de faaliyet gösteren Suriye menşeli firma sayısı 2009’da 25 iken Haziran 2019’da 41’e yükselmiştir. Oransal olarak bakıldığında Mersin’de faaliyette bulunan firmalar içinde Suriyelilerin payı 2009 yılında %6,3 iken 2014 itibarıyla bu pay %47 gibi yüksek bir rakama çıkmıştır. Mart 2020 verilerine göre yabancı ortak sermayeli 942 adet şirket kurulmuştur. Bu şirketlerin toplam sermayesi 423,8 milyon TL olup yüzde 73,3’ünü yabancı ortak sermayesi oluşturmaktadır.

Tablo 15: Yabancı ortak sermayeli kurulan şirket sayısı en fazla artış gösteren ilk 10 il

İller	Kurulan Şirket Sayısı Temmuz 2018	Kurulan Şirket Sayısı Temmuz 2019	Yıllık Değişim (%)	Toplam Sermaye	Yabancı Ortak Sermayesi
				(Bin TL)	(Bin TL)
Gaziantep	41	74	33	23.237	18.141
İzmir	22	31	9	5.45	4.338
Kahramanmaraş	1	7	6	2.45	1.533
Antalya	50	55	5	9.34	7.014
Tekirdağ	1	5	4	1.05	866
Muğla	8	12	4	6.199	3.427
İstanbul	759	762	3	282.44	235.135
Nevşehir	1	4	3	300	298
Van	2	5	3	1.4	1.005
Yalova	8	11	3	6.9	3.179

Kaynak: TOBB, TEPAV Hesaplamaları

Yabancı ortak sermayeli kurulan şirket sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre en fazla Gaziantep, İzmir ve Kahramanmaraş’ta artış göstermiştir. Ancak tablo 15’te görüldüğü gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı iller (İstanbul, Antalya, Antep, İzmir gibi) kurulan şirket sayısında ön sıradadır.

Raporlara ve istatistiklere göre Suriyelilerin Türkiye ekonomisine belirli bir katkısı olsa da Türkiye’de ekonomik koşullar kötüleştikçe Suriyeli mültecilere yönelik tavrın giderek sertleştiği de görülmektedir. Yapılan çeşitli anketlerde toplumsal olarak karşılaşılan en önemli sorunlar listesinde; işsizlik, terör, ekonomik problemler ile birlikte Suriyeliler sorunu da üst basamaklarda kendine yer bulmaktadır. Kamuoyunda Suriyelilerin ücretleri düşürdüğü, ev kiralarnı yükselttiği ve kayıt dışı çalışarak vergi

ödemekten kaçındıkları algısı giderek yerleşmekte ve Türkiye'nin mülteci politikasının sürdürülebilirliğini sorgulatmaktadır. Bilhassa yasa dışı yollardan pek çok şirket kayıtsız bir biçimde Suriyeli işçi çalıştırmaktadır. Bu şirketlerin önemli bir bölümü de tekstil sektöründedir. Birleşik Metal İş'in araştırmasına göre bu işçiler bir Türk işçiden % 33 daha ucuza ve sigortasız bir şekilde çalışmaktadır (B.M.İ, 2019).

Suriyeli göçmenlerin kayıt dışı çalışmalarının müspet ve menfi etkileri bulunmaktadır. Sermaye ağırlıklı sektörlerde vasıfsız iş gücü gereksinimi daha fazla olduğundan, kayıt dışı istihdam genellikle emek yoğun sektörlerde görülmektedir. Bu durum, vasıfsız ve gelir elde etmekte zorlananlar için fırsatlar yaratır. Yani kayıtlı sektörde iş bulamayanlar hem iş bulabilir hem de gelir elde edebilir. Suriyelilerin iş gücü yoğun kayıt dışı çalışmaları açısından yoğun olarak yaşadıkları illerde tekstil, imalat, inşaat vb. sektörlerde daha fazla çalıştıkları görülmektedir (Kaya, 2016).

Mültecilerin çeşitli suçlara karışmak yerine iş bulup gelir elde etmeleri ve kayıt dışı da olsa çalışmalarının ülkeye olumlu etkisi olduğundan bahsedilebilir. Yine kayıt dışı istihdamın gelire etkisi de göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Kayıt dışı istihdam durumunda işverenler vergi ve sigorta ödemeleri yapmadığından emeğin maliyeti düşmekte ve emek talebi de artmaktadır. Kayıtsız da olsa yeni iş bulup gelir elde eden çalışanların, tüketim ve yatırım mallarına olan talebi artırarak piyasada talep yaratması ve milli gelir düzeyine katkı sağlaması beklenmektedir (Akgül, 1998, s. 486). Muhakkak kayıtsız işçi çalıştıran firmalar, sözü edilen fonları kendi bütçelerinde tutacak ve bunun sonucunda kayıtlı sektöre göre rekabet avantajı sağlayacaklardır.

Diğer yandan vergi gelirlerini azaltması, vergi adaletini ortadan kaldırması (kayıt dışı ekonomi kişilerin elde ettiği gelirlerin vergilendirilmesinin önüne geçmekte ve vergi ödeyenlere karşı haksız durum ortaya çıkarmaktadır) ve kaynak dağılımını olumsuz etkilemesi söz konusudur. Burada devletin kayıtlı firmalardan aldığı vergi ve sigorta primlerinde artışa gitmek zorunda kalması ile kayıtlı firmaların karlılık oranları düşebilir ve karlı gördüğü yatırımlar yapması engellenebilir. En önemlisi firmalar arasında haksız rekabete yol açma ihtimali yani kayıt dışı mal ve hizmet üreten firmalar kayıtlı bir şekilde üretim yapan firmaların katlandığı vergi, sigorta gibi yükümlülüklerle katlanmaması söz konusudur. Son olarak kayıt dışı çalışma sonucu kayıtlı çalışanlardan kesilen prim gelirleri ile finanse edilen sosyal güvenlik sisteminin havuzunda toplanan

gelirler azaldığından sisteminin bozulmasına ve sosyal güvenlik kurumlarının açık vermesine neden olmaktadır (Yıldız, 2017, ss.36-38).

Örneğin Suriyeliler sanayide, tarımda ve küçük çaplı işletmelerde (fırın, ayakkabı üretimi vb.) üretim ve ticarete katkı sağlamaktadır. Ancak bu işletmelerin çoğunun kaçak olması dolayısıyla vergi vb. yasal yükümlülükleri yerine getirmemeleri haksız rekabete yol açmaktadır (Orsam, 2015, s.8).

Türkiye, Suriye'den gelen mültecilere, uluslararası kuruluşların katkıları da dâhil olmak üzere yaklaşık 40 milyar USD harcamıştır. Gelen dış yardım, Türkiye'nin harcadığı paranın yanında çok küçüktür. Aynı zamanda yapılan bu yardım, Türkiye'deki yoksulların gözardı edildiği eleştirilerine de yol açmıştır (Sönmez, 2014, s.12).

Öte yandan Suriye'deki iç savaş, bölge üzerinden yapılan dış ticareti olumsuz etkiledi. Suriye üzerinden Orta Doğu ve Körfez ülkelerine yapılan ticaret ulaşım sorunları nedeniyle aksadı. Bu nedenle Suriye ile ticaret hacmi 2010 yılında 2 milyar 297 milyon dolar iken 2011 yılında 1 milyar 946 milyon dolara, 2018'de neredeyse sıfıra geriledi (Canyurt, 2015, s.139).

3.2. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Yaşadığı Ekonomik Problemler

Suriyeli göçmenler, Türkiye'de özellikle sınır bölgelerinde emek yoğun iş kollarından olan tarım, sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadır. Suriyeli göçmenler tarafından tercih edilen bu emek gücüne dayalı işler, Türkiye'de genellikle sınıra yakın bölgelerde ve ülkenin diğer illerinde mevcut olan vasıfsız iş kolu özelliği taşıyan ve yerli işçiler tarafından da çok tercih edilmeyen iş alanları olmaktadır. Yapılan iş ile ücretin doğru orantıda olmayışını çoğu işveren "Bir yerli işçi yerine iki Suriyeli çalıştırmanın daha uygun olacağı." biçiminde yorumlamaktadır (Lordoğlu, 2015, s.263).

Türkiye ekonomisinin önemli gelir kaynaklarından biri olan sınır ticaretinin, Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle olumsuz etki yarattığı ve yaklaşık 25 bin ailenin oluşan olumsuz etkiden aleni şekilde etkilendiğinin tutanakları yer almaktadır (IMPR, 2012, s.58). Suriyeli göçmenlerin eksik ya da düşük yevmiye değerleriyle çalışmalarının bir diğer sebebi ise Türk parasının Suriye parasına göre daha değerli olduğu görüşü ve çalışan göçmenlerin ülkelerinde vasıfları yüksek dahi olsa Türkiye ile dil farklılıklarının olduğu düşüncesidir (İKA, 2014).

Araştırmalar Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlarına göre düşük nitelikli işlerde çalıştığını göstermektedir. Bunun nedenleri arasında eğitilmiş göçmenlerin diplomalarının denklik eksikliği veya bu durumun işveren tarafından geçerli görülmemesi daha ideal işlerin varlığından haberdar olunmaması, göçmen ülkenin dilinin bilinmemesi ve iletişimde zorluklar gibi unsurlar gösterilebilir (OECD, 2009).

3.2.1. Düşük Ücret Politikası

Göç olgusu iş gücü arzını artırdıkça iş gücü piyasalarında çalışanlar için işlerini kaybetme riskini de artırmaktadır. Öte yandan “istismar” durumu da ciddi anlamda kendisini göstermektedir. Bazı işverenler için Suriyeliler “ucuz iş gücü” olarak görülmektedir. İnşaat başta olmak üzere Türk işçilerin işlerini Suriyelilere yaptırarak yeni bir “taşeronluk” yapısının oluşturulduğu söylenebilir (Erdoğan ve Ünver, 2015, s.66). Suriyelilerin iş kolları genellikle düşük ücretli meslek gruplarıdır. Bu anlamda Suriyeliler, düşük ücretli olup vasıfsız mesleklerdeki boşluğu doldurmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s.18). Ancak Suriyeliler, yerel halkın tercih etmediği daha zor ve daha kötü işlerde kayıt dışı ve düşük ücretlerle çalışırken ayrımcılığa, hakaret ve suiistimallere maruz kalmaktadırlar (Kaygısız, 2017, s.17).

Ekonomik yoksunluk diğer aile bireylerinin de çalışmasını mecburi hale getirmektedir. DB verilerine göre 2010 yılında Suriyeli kadınlar %13,3 oranında iş gücüne katılırken Türkiye’deki Suriyeliler için bu oran %17 olarak ifade edilmektedir (The World Bank, 2017,s.27; İGV, 2017, s.3). Ayrıca zorlu şartlarda, düşük ücretlerle yaşam savaşı veren Suriyeli ailelerin çocukları da çalışmak zorunda kalmaktadır. Çünkü düşük gelir seviyesi beraberinde çocuk işçiliğini getirmektedir (Sunal, 2011). Öte yandan uzun bir mücadele sonucunda Türkiye’deki çocuk işçi sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Ancak Suriyelilerin gelişimiyle birlikte bu durum yeniden bir sorun haline gelmiştir (Erdoğan, 2015, s. 76). Çocuklar savaşın neden olduğu ağır travmaların yanı sıra iş dünyasında da fiziksel ve duygusal şiddet yaşamaktadır (Kaygısız, 2017, s.13).

Kızılay ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı tarafından bu yıl yayınlanan “Türkiye’deki Mülteciler Geçim Kaynakları Araştırma Bulguları” raporunda Suriyelilerin iş gücü içindeki yeri ile ilgili veriler yer alıyor. Araştırma sadece Suriyeliler için hazırlanmasa da araştırma için görüşülenlerin % 95,6’sını Sosyal Uyum Yardımı’na başvuran Suriyeliler oluşturmaktadır. Rapora göre düzenli bir işi olmayan

mülteciler ayda 1.058 TL, normal işleri olan mülteciler ise 1.312 TL alıyor. En yüksek maaş aylık 1.332 TL ile tekstil sektöründe, en düşük ise 756 TL ile tarım sektöründedir. Ankete katılanların % 84'ü düzenli veya düzensiz işlerde çalıştığını belirtirken bu kişilerin sadece % 3'ü kayıtlı bir şekilde çalıştığını belirtmiştir. Araştırmada mülteci kadınların işsizlik oranının erkeklerin iki katından fazla (%32) olduğu belirtiliyor. (BBC, 2019).

Bu durumu bir sığınmacı kendi sözleriyle şöyle özetlemektedir:

"Savaştan kaçıp Türkiye'ye geldim. Ailem Halep'te ikamet ediyordu. Evlerimiz savaş yüzünden bombalanarak yerle bir oldu. Afrin'e zorunlu olarak göç ettik. Ev halkının tamamı benim gelirime bağlı. Burada beş aydır çalışıyorum. İş yerimizde çalışan en az 15 kişi Suriyeli. Ancak Suriye'den gelenlere Türk işçilere göre eksik ücret veriyorlar. Ondan da vazgeçtik, şimdi hakkımız olan ücretlerimizi bile alamıyoruz." (Akdeniz, 2014, s.26).

3.2.2. Emek Sömürüsü

Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan gibi ülkelerden Türkiye'ye gelen göçmenler, çoğunlukla çocuk veya yaşlı bakımı, ev işi, ucuz iş gücü ihtiyacını karşılamak için istihdam edilirken Suriyeliler çoğunlukla mevsimlik tarım işçiliği, hayvancılık, inşaat, tekstil ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Çoğunlukla yasa dışı çalıştıkları için adil ücret talep etme, ücrete bağlı fazla mesai talep etme ve benzer durumlarda yasal çözümlere başvurma fırsatından mahrumdurlar (Kaygısız, 2017, s.3).

Suriyeli mültecilerin iş gücü piyasalarına girişi, farklı sektörlerin iş gücü ihtiyacı karşılanması bakımından önemlidir. İnşaat, tarım, sanayi ve ticaret gibi sektörlerde Suriyelileri istihdama entegre ederek bu sektörlerdeki ihtiyaçların karşılanması hem sektörlerin üretim potansiyelinin artması hem de çalışmak zorunda kalan mülteciler için fırsat yaratmaktadır. Suriyeli mültecilerin bu sektörlerde düşük niteliklere sahip oldukları ve aynı zamanda işin gerektirdiği niteliklerin çok üzerinde çalışan mülteciler oldukları bilinmektedir. Kamp dışında ikamet eden Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu vasıfsız işçiler olduğundan ve çalışmak zorunda olduklarından işverenler için ucuz iş gücü olarak algılanmaktadır. Bu nedenle Suriyeli bir mültecinin kazandığı gelir, yerel bir sigortalı işçinin gelirinin yaklaşık yarısı kadar olabilir. Suriyeli bir mültecinin

iş gücü başına birim maliyetinin yerel bir çalışanın birim maliyetinden çok daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durum ücretler açısından işverenlerin lehine olurken yerel işçileri iş gücü piyasasının dışında bırakmaktadır. Yerel işçi açısından ücretlerin düşürülmesi olumsuz bir durumdur. Suriyeli işçiler için iş kollarındaki işin niteliği değişiklik gösterse de benzer ücretlerin ödenmediğini gösteren bazı örnekler olduğu bilinmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2016, ss.793-794).

Suriyeli mültecilerin işsizlik dışında karşı karşıya oldukları diğer bir ekonomik sorun Türk emsallerine göre bazen yarı yarıya düşük ücret almaları olarak ifade edilebilir. Suriyelilerin aylık ortalama geliri 305 TL olarak belirtilmektedir. Bu oran erkeklerde 393 TL kadınlarda ise 370 TL şeklindedir. AFAD verilerine göre kamp dışında yaşayan sığınmacıların Suriye’de iken aylık ortalama gelirlerinin 218 ABD doları olduğu belirtilmektedir (TCMB, 2014).

3.2.3. Kayıt Dışı İstihdam

Türkiye’de yabancıların çalışma izni alması zor koşullara tabi olan bir süreç izlenmektedir. Bu durum çalışma izni alabilen sığınmacı sayısının da hayli az olmasına sebebiyet vermektedir. Her ne kadar yukarıda da belirtildiği gibi yüzde onluk bir sınır mevcutsa da bunun uygulanması pek mümkün görünmemektedir (UNHCR, 2017, s.24).

Eğer son bir ay içerisinde yapılacak işi gerçekleştirecek Türk vatandaşı bulunmuyorsa kotanın Suriyeliler lehine aşılmasına izin verilmektedir (Yıldız, 2017, s.32). Çalışma izni başvurusu geçici koruma altındaki kişiyi işe almak isteyen kişi ya da kuruluşlar tarafından e-Devlet kanalıyla Bakanlığa (ÇSGB) başvurularak gerçekleştirilir. İşletme sahibi olan ve olmak isteyenler kişiler şartları sağlamak koşuluyla başvurularını kendileri yapabilirler (UNHCR, 2017, s.23).

Kayıt dışı istihdam; çalışma sürecinin herhangi bir resmiyet olmaksızın yapılması, istihdam yükümlülüklerinin devletin denetim sınırları dışında bırakılması ve sosyal güvenlik kuruluşlarının pasifize edilmesini ifade etmektedir (Güloğlu, 2005). Kayıt dışı ekonomi, vergilendirilmesi gereken bir gelir elde etmesine rağmen, devletin hizmet üretim sürecine katkıda bulunmayanların yarattığı ekonomik faaliyetler olarak tanımlanabilir. Fiilen ekonomik faaliyet gerçekleşmesine rağmen resmiyette bir hükmünün olmaması şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2003, ss.3–3).

Kitlemel göçlerin emek piyasaları üzerindeki en büyük menfi etkisinin kayıt dışılığı arttırması olduğu söylenebilir. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ile Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) tarafından yayınlanan 2015 tarihli rapora göre yaklaşık 300 bin Suriyeli farklı sektörlerde “kayıt dışı ekonomi” çerçevesinde düşük ücretlerle ve sigortasız şekilde istihdam edilmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015, s.45).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisindeki etkilerinin odak noktalarından birini belirttiğimiz gibi kaçak veya kayıt dışı çalışma oranlarına etkisidir. Öncelikle Türkiye verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Veriler Türkiye İstatistik Kurumunun Hane Halkı İş Gücü İstatistiklerin’ den derlenmiştir.

Tablo 16: Sektörlere Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%)

Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2002	90,14	31,74	36,4	29,19	-	52,14
2003	91,15	31,55	36,43	29	-	51,75
2004	89,9	33,83	37,28	31,96	-	50,14
2005	88,22	34,32	38,11	32,27	-	48,17
2006	87,77	34,06	38,12	31,88	-	46,97
2007	88,14	32,34	35,51	30,63	-	45,44
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,5
2009	85,84	30,08	33,43	28,4	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,1	20,03	20,95	35,8	33,97
2018	82,73	22,28	20,29	21,46	34,39	33,42
2019	86,62	22,96	20,03	22,55	37,74	34,52

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Tablo 16’de görüldüğü gibi 2002-2019 yılları arasında kayıt dışı istihdam oranının seyri görülmektedir. Genel olarak bakıldığında kayıt dışı istihdam oranının %52’den %33’e gerilediği görülmektedir. ILO istatistiklerine göre dünya ortalamasının %60 (yaklaşık 2 milyar çalışan) olduğu düşünülüğünde Türkiye ekonomisindeki kayıt dışı istihdam

oranındaki azalma dikkat çekicidir. Bunlar içinde tarım sektörü %87 ile en yüksek kayıt dışı istihdamın görüldüğü sektör iken sanayi sektörü %20 ile en düşük sektördür.

Kayıt dışı istihdam; rekabet kabiliyeti sağlayabilmek için maliyetleri düşürme, esnek çalışma, gelir dağılımı düzensizlikleri, niteliksiz işgücü fazlalığı, yüksek işsizlik, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki yüksek payı, istihdam normlarının karmaşıklığı, cezaların caydırıcı olmaması, iş gücünün eğitim düzeyinin düşüklüğü gibi birçok nedenle artabilir. Bu alanlarda sürekli ve istikrarlı iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir (Güloğlu, 2012, s.59).

Kayıt dışı istihdam ilk etapta küçük işletmeler ve çalışanlar için hızlı bir çözüm gibi görünse de önemli yıkıcı etkileri bulunan tehlikeli bir süreç olarak ifade edilebilir. Kamu gelirlerinin azalması, haksız rekabetin artması, fiyatlar genel seviyesinin bozulması ve sosyal güvenlik sisteminin zedelenmesi gibi birçok yıkıcı etkinin giderilmesi için kamu politikaları geliştirilmesi gerekmektedir (İSO, 2001).

Son dönemde özellikle Suriyeliler başta olmak üzere Afganistan gibi değişik ülkelerden Türkiye'ye sığınmış yabancıların, ucuz ve kayıt dışı olarak hemen her sektörde çalıştırılması konusundaki eğilimler güçlenmekte ve bu durum Türkiye'nin kayıt dışı istihdamla mücadelesini zorlaştırmaktadır. Türkiye, mülteci nüfusun fazlalığı sebebiyle zaten birçok alanda ekonomik ve sosyal külfetlerle uğraşmaktadır. Kayıt dışı istihdamın ekonomiyi doğrudan tehdit eden yönü zedeleyici bir unsur olarak karşımızda durmaktadır (İşçan ve Çakır, 2019, s. 184).

Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin önemli bir kısmı Urfa (442.124 kişi), Hatay (408.095 kişi), Antep (340.514 kişi) ve Kilis'te (127.816 kişi) barınmaktadır. Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin güney bölgesindeki nüfus yapılanmasını değiştirdiği söylenebilir. Örneğin Kilis'teki yaklaşık 128 bin Suriyelinin il nüfusuna oranı yaklaşık %98'dir. Öte taraftan bu oran Hatay'da yaklaşık %26, Şanlıurfa'da %22 ve Gaziantep'te %17 olarak belirtilmektedir (AFAD, 2016).

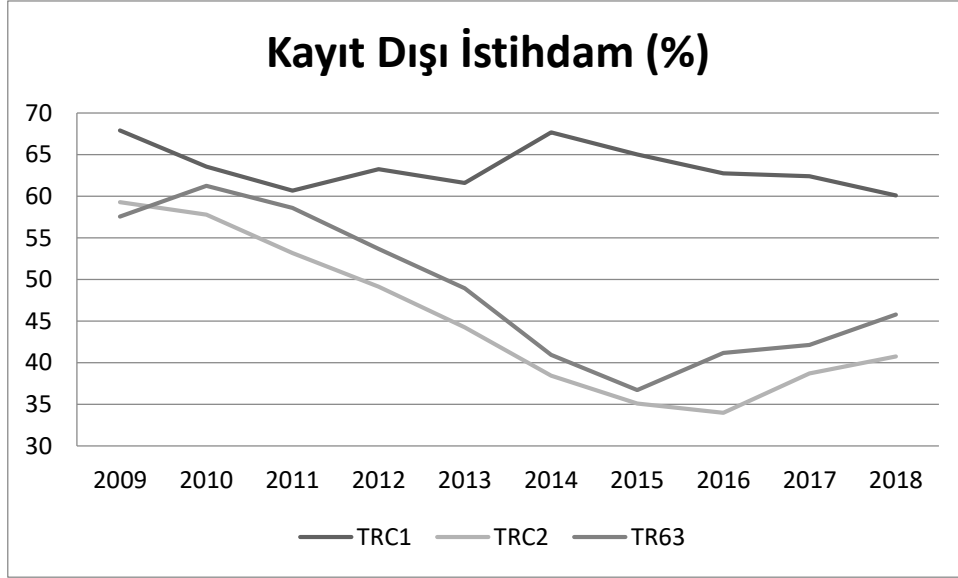
Türkiye'de mültecilerin iş gücünde ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında ve emek yoğun sektörlerde çalıştıkları görülmektedir. İnşaat, tarım, tekstil, imalat gibi çeşitli sektörlerde geçici/mevsimlik çalışanlar; ayrıca ev hizmetleri, seyyar satıcılık, çöp toplama, çiftlik işçisi, çoban, çocuk ya da yaşlı bakıcısı olarak çalışan mülteciler de bulunmaktadır.

Mültecilerin yaşadıkları illerdeki iş gücü piyasalarına girişleri, illerin ekonomik durumlarına, bir diğer deyişle yörenin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir (Kaygısız, 2017, s.3).

Örneğin Mersin ve Gaziantep illerinde ticaret ve sanayi sektörlerinde çalışan mülteciler, Adana ve Hatay'da mevsimlik tarım işçiliği yapmaktadır. Bunlara ilaveten bağımsız işyeri açan mülteci esnaf ve zanaatkârlar da bulunmaktadır. Suriye ve diğer ülkelerden gelen kişilerin iş gücü piyasalarına katılımı ile ilgili yasal düzenlenmelerin yeni yapılmış olması, bu konuda henüz bir farkındalığın oluşmaması ve yukarıda belirttiğimiz kayıt dışı istihdamı etkileyen diğer faktörlerin de etkisi ile geçici statüde yer alan kişiler ve işletmelerinin çoğu vergi mükellefi olmayan, ruhsatsız çalışan kaçak durumundadır.

Türkiye'de 1.188.242 Suriyeli mülteci çocuk (0-14 yaş) bulunmaktadır (%37,5). Bu çocukların önemli bir bölümünün eğitim sürecinde olmadığı dikkate alınırsa iş gücü piyasalarında ciddi oranda çocuk mültecilerin informel olarak istihdam edildiği söylenebilir. Zaten mültecilerin güvencesiz ve ucuz iş gücü olarak özellikle kayıt dışı sektörlerde informal iş gücü olarak istihdam edildikleri çeşitli çalışmalar tarafından da ortaya koyulmuştur (Erdoğan ve Ünver, 2015, s. 45).

Türkiye ekonomisi genelinde bakıldığında Suriye iç savaşı öncesinde yani 2010 yılında işsizlik oranı %11,9 iken, bu oran 2019'da %13,3'e çıkmıştır. Yine istihdam ve iş gücüne katılım oranlarında da yatay seyir devam etmektedir. Bu tabloda Türkiye'de Suriyelilerin oransal olarak en fazla bulunduğu üç ili baz alırsak Antep, Urfa ve Hatay'da işsizlik oranının Türkiye ortalamasının (%13,3) üzerinde oran karşımıza çıkmaktadır. TÜİK bölgeler sınıflandırmasında TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TRC2 (Şanlıurfa ve Diyarbakır) ve TR63 (Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye) olarak isimlendirilen bölgeler için kayıt dışı istihdam oranlarının grafiği aşağıda verilmiştir (Aygül, 2018, s.18).

Grafik 5: Bölgelere Göre Kayıt Dışı İstihdam

Kaynak: http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani

Şekilde görüldüğü gibi Hatay ve Urfa gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerin yer aldığı TRC2 ve TR63 bölgelerinde kayıt dışı istihdam artmaktadır.

3.3. Ekonomik Entegrasyon Sürecine Destek Olan Kurumlar

3.3.1. Kızılay

Sosyal uyum süreci çok boyutlu ele alınması gereken ve yerelde daha iyi çözümler üretebilmek için hükümet dışı kuruluşların da destek vermesi gereken bir süreçtir. Bu noktada hükümetin yürüttüğü entegrasyon sürecinde Kızılay, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve diğer STK'ler, hükümet tarafından genel olarak hatları koyulan programlarda yardımcı olmaktadır.

Bu kuruluşlardan ilk olarak Kızılay¹⁶ temel insani ihtiyaçların sağlanması noktasında oldukça kritik görevler ifa etmektedir. Suriyeliler başta olmak üzere Türkiye'de yaşayan mültecilere mali destek için hayata geçirilen Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programı kapsamında bir yılda 1 milyon kişiye Kızılay Kart dağıtımını gerçekleştirilmiştir.

¹⁶ Kızılay, savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere yardım etmek amacıyla 11 Haziran 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulmuş kamusal statüde bir kuruluştur. 1877'de "Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti", 1923'de "Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır.

Yaklaşık 640 milyon lira, ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınanların hayata yeniden tutunmasına aracı olmuştur. Türkiye'deki mültecilerin desteklenmesi için Avrupa Komisyonu tarafından fonlanan Türk Kızılayı ve Dünya Gıda Programı (WFP) hayata geçirilmiştir (Kızılay, 2020).

Çatışmaların tüm şiddetiyle sürdüğü Suriye'nin İdlib kentinde, Türk Kızılay tarafından hayata geçirilen "Acil Konaklama Evleri Projesi" hayata geçirilmiştir. Türk Kızılay, sınırdaki güvenli bölgelerde yapımına başlayacağı 30 metrekarelik evler için de proje çalışmalarını sürdürmektedir. Yaşanan çatışmalar nedeniyle Türkiye sınırına göç etmek zorunda kalan İdlibli ihtiyaç sahipleri için Suriye tarafında boş alanlara çadır kamplar kurulmuştur. 12 Ocak'ta ilan edilen ateşkese rağmen yaşanan yoğun saldırılar altında yaşam mücadelesi veren ve Türkiye sınırına hareket eden binlerce sivil yardım için AFAD ve Kızılay da sınırdaki önlemlerini almıştır.

Göç ve Mülteci Hizmetleri Direktörlüğü; Türkiye Cumhuriyeti'nin birçok devlet kurumu, Birleşmiş Milletler ajansları ve Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu gibi göç alanında faaliyet gösteren kuruluşlarla yakın iş birliği içerisinde çalışmaktadır. Türkiye'de resmi kayıt altında olan ve muhtaç durumda yaşayan yabancılara yönelik ayni ve nakdi yardım sağlanması, uyum ve bütünleşme hizmetleri verilmesi gibi projelerin geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur. Toplum Merkezleri (Türkiye'de bulunan kampların dışında yaşayan yetişkin ve çocuklara yönelik lisans ve meslek kursları ile yönlendirme ve savunuculuk faaliyetleri, psikososyal destek, koruma, lisans ve meslek kursları ile uyum çalışmaları vs.), çocuk koruma ve çocuk dostu alanlar (4-18 yaş grubuna sunulan psikososyal ve beceri geliştirici uygulamalar), sınır yardımları (Suriye içerisine ulaştırılmak istenen 22 insani yardım malzemelerinin gönderimi), kabul, barınma ve geri gönderme merkezlerinde sunulan hizmetler Göç Hizmetleri Direktörlüğü bünyesinde sunulmaktadır. Ayrıca 2011 yılından bu yana devam eden, 2012 yılından bu yana Türkiye'de yaşayan göçmenlere yönelik birçok programı bünyesinde bulunduran Kızılay Kart Platformu da bu direktörlüğün önde gelen çalışması olmuştur. Türk Kızılay içerisinde ve dünyada yürütülen en büyük nakit temelli destek programı olan Sosyal Uyum Yardımı ile yaklaşık 1,7 milyon kişiye nakit temelli yardım sunan Kızılay Kart Platformu, diğer tüm projeler ile birlikte aylık 2,3 milyon kişiye yardım ulaştırmayı başarmıştır (Kızılay, 2020).

3.3.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç alanında ilgili politika ve stratejilerin uygulanması, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yabancıların Türkiye'ye gelmesi ve Türkiye'de kalması, sınır dışı etme, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kanunla kurulmuştur.¹⁷

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulmasıyla insan haklarını esas alan, göç ve iltica alanındaki stratejilerin dünya örnekleri doğrultusunda belirlendiği, kurumlar arasında bütüncül bir yaklaşımı ve etkin iş birliğini mümkün kılan bir yapı oluşturulmuştur (Resmî Gazete. 2013).

Göç Politikaları Kurulu, Türkiye'nin göç politikalarını ve stratejilerini belirlemek ve uygulanmasını izlemek; göç alanında strateji belgeleri, program ve uygulama belgeleri hazırlamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancıların mevsimlik işlerde çalışmalarına ilişkin kuralların, izin şartlarının, uluslararası kuruluşlarla yapılan iş birliklerinin ve bu alandaki çalışmaların çerçevesinin belirlenmesi ve kamu kurum ve kuruluşları ile göç alanında çalışan kuruluşlar arasındaki koordinasyon kararları alınması gibi amaçları da bulunmaktadır. İçişleri Bakanı, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Milli Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma Bakanlıkları Müsteşarları başkanlığında toplanan kurul, Denizcilik ve Haberleşme, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen müteşekkildir. Toplantıya gündem maddelerine bağlı olarak ilgili bakanlık, diğer ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri de davet edilebilir (GİGM, 2020).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. 6458 sayılı Kanun'un 103'üncü maddesi Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemektedir. Söz konusu Kanun, 11.04.2013 tarihli

---

¹⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu' ile Türkiye'nin 81 il 148 ilçesinde teşkilatlanmış ve göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere faaliyetlerine başlamıştır.

ve 28615 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış ve aynı gün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Geçici barınma merkezlerinde, okul öncesi çocuklar da dâhil olmak üzere okul çağındaki tüm çocuklara yönelik eğitim hizmetleri sunulmakta ve sağlık hizmetleri Türk vatandaşlarına sağlanan standartta verilmektedir. Yabancılar için bir ibadet yeri, ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir pazar kurulmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli yabancılar için yetişkin eğitim merkezleri de mevcut olup mesleği olmayanların yeterli beceriler kazanarak meslek edinmelerine yardımcı olunmaktadır. Türkiye, dünyadaki diğer ülkelerin aksine burada yaşanan sorunlara en fazla katkı veren ülke konumundadır (GİGM, 2020).

2015 yılına kadar Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Polisi tarafından gerçekleştirilen sığınmacı ve mültecilerin kayıtları 2015 yılından itibaren Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredildi. Suriye’den gelen hızlı kitlesel göç nedeniyle Suriyeli mülteciler 2016 yılına kadar geçici koruma statüsü için başvuruda doğrudan statü ve kimlik verildi. Ancak güvenlik nedeniyle 2016 yılından sonra güvenlik araştırması için “ön kayıt” uygulaması başlatılmıştır. Ön kayıt işlemleri tamamlanan sığınmacılara “Geçici Koruma Kimlik Kartı” verilmektedir. Suriyeli mültecilerin kayıtları, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde 81 ilde organize edilen İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Suriyeli mültecilerin kayıtları, toplam 208 kayıt merkezinde gerçekleştirilmektedir (KDK, 2018, ss.116-117).

3.3.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye’de afet ve acil durum çalışmalarında kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasından Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumludur.¹⁸ Bu nedenle AFAD, tüm acil durumlarda olduğu gibi sığınmacılar ve mültecilerle ilgili çalışmalarda da yetkili makamdır ve temel sorumluluğu kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasında

---

¹⁸ Afetlerle ilgili olarak görev yapan İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık’a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık’a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuştur. Afet ve acil durumlara ilişkin tek yetkili kurum olup bir şemsiye kurum anlayışıyla afet ve acil durumun niteliği ve büyüklüğüne göre gerek Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri, Sağlık, Ulaştırma ve Altyapı vb. ilgili diğer bakanlıklar ile gerekse sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

koordinasyonu sağlamaktır. Türkiye’de afet ve acil durumlar, Türkiye Afetle Müdahale Planı (TAMP) dâhilinde yönetilmekte ve kontrol edilmektedir (Yavuz, 2015, s.275).

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Suriyeli sığınmacıların, Türkiye’ye ilk giriş yaptıkları Nisan 2011’den itibaren Suriyeli mültecilerden sorumlu kurum olarak belirlendi. Ekim 2011’de yerleşim amacıyla 8. birim kurulduğunda önce Ocak 2013’te sınır bölgelerine sığınan Suriyelilere ardından Eylül 2013’te başlayan Suriyelilere sağlık hizmetlerine ücretsiz olarak ulaşım hakkı verildi. Çadır ve konteyner kentlerde geçici koruma kapsamındaki mültecilere konaklama, beslenme, sağlık, güvenlik, eğitim, ibadet, tercümanlık, iletişim gibi hizmetler verilmesi AFAD koordinasyonunda ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortaklaşa yürütülmektedir. (Kirişçi ve Karaca, 2015, s.308).

Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin de belirttiği üzere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları vasıtası ile sosyal yardımlar yapılmaktadır. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi aracılığı ile Suriyeli sığınmacılar ihtiyaçlarını bildirebilmektedir. Bu yardımları karşılayabilecek olan kurumlar bu sistem üzerinden sığınmacıların ihtiyaçlarını belirleyebilmektedir. Kızılay ve AFAD tarafından verilen kartlara aylık olarak yüklenen belli miktarlardaki nakdi yardımlar ile sığınmacılar günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Kızılay tarafından dağıtılan kartların finansmanı Avrupa Birliği fonlarından yapılmıştır. Türk Kızılayı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği iş birliğinde Suriyeli sığınmacılara gıda dışı yardım yapılmıştır. Kızılay tarafından yürütülen “Kentli Mültecilerin Desteklenmesi Projesi” kapsamında kentlerde yaşayan sığınmacılara yardımlar yapılmaktadır (KDK, 2018, ss.169-170).

AFAD kurulduğundan bugüne kadar Suriye’ye yaklaşık 261 milyon TL değerinde (4.959 tır) insani yardım faaliyeti yapmıştır. Söz konusu yardımlar Çobanbey, El-Bab, Azez, Cerablus, Aktarin, Souran, Maare ve çevresinde bulunan 285 köydeki ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır. Bölgede, Türkiye tarafından kurulan kamplarda toplam 212.484 kişi (39.167 aile) yaşamaktadır. Acil insani ihtiyaçların karşılanmasına ek olarak eğitim ihtiyaçları da MEB tarafından karşılanmaktadır. 476 okulda 5.807 öğretmen ile toplam 163.315 öğrenciye eğitim hizmeti sunulmaktadır. Sağlık hizmetleri,

Sağlık Bakanlığı eşgüdümünde ve STK'ler tarafından yürütülmektedir. Çobanbey, Kabasin, Dabık, Sosian, Bzaa, Azez Merkez, Azez Kaymakamlık ve El-Bab Merkez olmak üzere 8 sağlık ocağı faaliyettedir. 13 sağlık ocağının yapımına devam edilmektedir. Ayrıca Türkiye tarafından üç hastane açılmıştır; faaliyette olan hastaneler Cerablus, El-Bab ve Azez'de bulunmaktadır. Bu hastanelerde toplam 638.806 hasta ayakta, 15.214 de yatan hasta tedavi edilmiş; 7.146 ameliyat, 3.411 doğum gerçekleştirilmiştir. Bölgede gerçekleştirilen faaliyetlerle yaklaşık 280 bin kişi Suriye'ye dönmüştür (AFAD, 2018).

3.3.4. Sivil Toplum Dernekleri

Türkiye'de Suriyelilerin uyum sürecinde görev alan kamu kurumlarına ilaveten iller bazında istekleri daha iyi analiz edip uyum projelerini en etkin şekilde uygulayabilmek için çeşitli STK'ler da görev almaktadır.

Türkiye'de yaşanan mülteci sorununa karşı önemli çaba sarf eden STK'lerin kendi içlerinde birçok konuda değişik bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. STK'lerin bir bölümü yalnızca sınır illerine yönelik çalışmalar yapmakta bazılarının diğer illerde de faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Nitekim İstanbul merkezli bazı STK'lerin Suriye içindeki yerlere yardım organizasyonları düzenledikleri ilgili STK temsilcilerince belirtilmektedir. STK'ler arasında küçük ölçekli STK'lerin yanı sıra uzun bir geçmişi, deneyimi veya uluslararası bağlantıları olanlar da bulunmaktadır. Her birinin kendine özgü güçlü yanları ve iş birlikleri bulunmaktadır. Bu sebeple Türkiye'deki STK'lerin bu konuda daha fazla söz sahibi olmaları desteklenmelidir (Erdoğan, 2015, s.341).

3.3.4.1. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)

İHH'nin¹⁹ vizyon ve misyon olarak muhtaç insanlara gerekli yardımları ulaştırmak, muhtaçlığa ve yoksulluğa sebep olan her türlü uygulama ve politikaları engellemek ve insanların insan onuruna yaraşır temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesi için gerekli her çalışmayı gerçekleştirmek olarak benimseyen organizasyon; Suriyeli sığınmacılar bağlamında da önemli işlere imza atmıştır. İHH'nin vizyonu ise savaş ve

---

¹⁹ 1992 yılında ortaya çıkan Bosna Savaşı'na gönüllülerin başlatmış olduğu insani yardım çalışmalarının, 1995 yılında vakıf olarak yapılanması ile İstanbul'da kurulmuştur. Savaş, işgal ve doğal afetler sonucu mağdur olmuş kişilere, yerlerinden edilmiş ve mülteci konumuna düşmüş ihtiyaç sahiplerine ulaşmakta; aynı ve nakdi yardımların yanı sıra kalıcı projeler ile de ihtiyaç sahiplerini desteklemektedir.

doğal afetler sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların ortadan kaldırılarak bireylerin kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için destek olan, kriz anlarında en az etki için hızlı ve etkili bir biçimde bölgeye ulaşan ve orada kalıcı projeler ortaya koyan bir yardım kuruluşu olmaktadır (Çetin, 2017, ss.61-62).

İHH tarafından Suriye'nin İdlib, Hama, Halep ve Lazkiye illerinin kırsallarında yaşayan savaş mağduru sivillere, 2019 yılı içerisinde 38 bin ton ağırlığında bin 512 tır dolusu insani yardım malzemesi ulaştırılmıştır. Yardımlardan 700 bin Suriyeli istifade etmiştir. (İHH, 2020).

3.5.3.2. Deniz Feneri Derneği

Deniz Feneri; Kilis, İstanbul, Ankara, İzmir, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Mardin ve Antalya'da yaşayan Suriyeli sığınmacılara ilaç, yiyecek, giyecek, ev eşyaları, gıda vd. birçok konuda destek olan bir kuruluştur. 2013 yılında sadece Suriyeli çocuklar için "1001 Çocuk 1001 Dilek Projesi" uygulanmış ve sadece Ramazan ayında 10.000 Suriyeli aileye 20.000 gıda paketi ve 10.000 temizlik malzemesi teslim edilmiştir. Suriyeli mültecilere toplam 25.000 kutu gıda yardımı ulaştırılmıştır. 2013 yılında Halep'te 63 hisse kurban 500 aileye dağıtılmıştır. Bebek maması, kıyafet ve battaniye gibi birçok ihtiyaç malzemesinin tedariki için yardımlarda bulunmuşlardır (Deniz Feneri Derneği, 2020).

Deniz Feneri; bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmek, Suriye ve çevre illerdeki Suriyeli sığınmacılara yardım dağıtımını yapmak için Kilis'te ofis oluşturmuştur. İhtiyaç sahibi mülteci aileler için önemli ölçüde giyim yardımı yapılmıştır. Kilis'te son 2 yıldır her gün 1.000 ekmek Suriyeli sığınmacılara ücretsiz dağıtılmaktadır. Hatay'ın Reyhanlı ilçesine bağlı Bükülmez köyü sınırının diğer yakasında kurulan İdlib Atme Kampı'nda 1.200'den fazla çadırda yaşayan 30 bin sığınmacı için 4 su deposu kurulmuş ve 35 ton su depolanması sağlanmıştır. 3.700 kişinin yaşadığı Kilis'teki Toplama Merkezi'nde temiz su tutabilmek için her biri 10 tonluk 3 adet su deposu bulunmaktadır. Atme Kampı'na 48 afet evi kurulmuştur. Azez-Halep'te 12 afet evi, Üsame Ablak Hastanesi'nde 6 afet evi ve Halep Mera köyünde 6 afet evi sağlık dolabı ve ilaç deposu olarak kullanılmıştır. Kilis'te 100 evden oluşan afet bölgesi oluşturularak mültecilere tahsis edilmiştir. Bunlardan 14'ü Kilis Suriyeli Mülteciler İlaç Dağıtım ve Sağlık Merkezi'ne tahsis edilmiştir.

Kilis'te 1600 Suriyeli çocuk 54 öğretmenle okulda eğitim görmektedir ve bu çocuklara düzenli giyecek ve yiyecek desteği sağlanmaktadır. İslahiye'de 650 çocuk eğitim görmektedir ve merkeze giyim ve kırtasiye desteği sağlanmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli öğrencilere nakdi eğitim desteği verilmektedir (Deniz Feneri Derneği, 2020).

Suriye'den gelen yaralılar, yaralıların tedavisinin ardından Türkiye'deki hastanelere yerleştirilmiştir. Suriyelilerin kurduğu yaralı evlerinin tüm ihtiyaçları sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. Deniz Feneri Derneği; günlük ekmek, yemek, battaniye, ilaç vb. ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Türkiye'de toplam 11 yaralı evi vardır (Kilis'te 5, Gaziantep'te 4, Hatay Reyhanlı'da 2 adet). 10'u doktor 34 personelin Suriyelilere hizmet verdiği Kilis'teki hastanede günde yaklaşık 500 kişi muayene edilebilmektedir. Deniz Feneri, bölgedeki hastanenin ilaç ve tıbbi cihaz ihtiyacını karşılamaktadır. Ocak 2014'te 16 bin savaş mağdurunun yaşadığı 1.500 çadır Babu's Selame Mülteci Kampı'na 471 ton kömür, 1.100 soba ve 4.400 soba borusu teslim edilmiştir. 2013 kışında 4 çocuk ve 1 annenin donarak öldüğü kampta 50 ton odun dağıtımı sağlanmıştır (Deniz Feneri Derneği, 2020).

3.3.4.2. Yeryüzü Doktorları Derneği

Yeryüzü Doktorları, uluslararası kuruluşlarla koordinasyon içerisinde yerel ortaklarla iş birliği halinde çalışmaktadır. Dernek aynı zamanda Uluslararası Kızılhaç & Kızılay Hareketi ve STK Afet Anlaşmaları'na imza atmış ve danışman statüsünde Birleşmiş Milletler ECOSOC üyesi olan uluslararası bir insani yardım kuruluşudur. Öncelikle Bosna, Kosova savaşları ve 17 Ağustos depreminde harekete geçen bir grup gönüllü sağlık profesyoneli; sağlık hizmetlerine erişemeyen muhtaçlara ulaşmak ve onlara yardımcı olmak için 2000 yılında Yeryüzü Doktorları Derneği'ni kurmuştur.²⁰

Yeryüzü Doktorları, Kanadalı ortağı Global Medic ile Suriye'de temiz su ve barınak bulmakta güçlük çeken siviller için 27 Ocak 2014 tarihinde bir projeyi hayata geçirmiştir. Bu proje kapsamında ihtiyaç duyulan bölgelere 4.800.000 su temizleme tableti, 1.475.760 su temizleme torbası, 200 su temizleme ünitesi ve 2 çadır gönderilmiştir. Bu malzemelerin kullanımına ilişkin eğitim de verilmiştir. 2016 yılı itibarıyla Yeryüzü Doktorları'nın Suriye'deki sivillere yönelik sağlık yardımı toplam 30

---

²⁰ Yeryüzü Doktorları Derneği, Tarihçe, <https://www.yyd.org.tr/tarihce-2/>

milyon TL'yi aşmış durumdadır. Yeryüzü Doktorları, 2015 yılında İstanbul'dan Yayladağı Sağlık Ocağı ve Suriye'deki sağlık merkezlerine 4 milyon TL değerinde ilaç göndermiştir (Kahraman, 2016, s.117).

Suriye'de 12 milyon 800 bin iç mülteci bulunmaktadır. 2011 yılının Mart ayında başlayan iç savaş sebebi ile sağlık hizmeti altyapısının büyük zarar gördüğü ülkede, göçe mecbur kalan halk; temel sağlık hizmetlerinden yoksun durumdadır. Yeryüzü Doktorları, krizin ilk gününden bu yana bağışçı ve gönüllülerinin desteği ile bu krizden etkilenen insanlara çok kapsamlı sağlık hizmetleri götürmektedir (Yeryüzü Doktorları Derneği, 2020).

Sonuç olarak devlet tarafından kamusal nitelikli yapılan insani yardımlara ilaveten IHH, Deniz Feneri, Yeryüzü Doktorları gibi sivil toplum kuruluşları da Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarının sağlanmasında görev almakta ve Türkiye'de bu konudaki kamusal yükü hafifletmekte; sığınmacıların diğer ülkelerdeki sığınmacılara nazaran daha rahat koşullarda yaşamalarına imkân sağlamaktadırlar.

3.3.5. Uluslararası Kuruluşlar

Uyum sürecinin uluslararası boyutu da vardır. Çünkü sorun artık Suriye iç sorunu olmaktan çıkmış Rusya ve ABD gibi küresel güçlerin de dâhil olduğu karmaşık bir yapıya evrilmiştir. Ayrıca milyonlarca Suriyelinin tüm ihtiyaçlarının karşılanması Türkiye bütçesi üzerinde ağır bir yük oluşturmaya başlamıştır. Hem Suriye sorununa kalıcı çözüm bulmak hem de işin mali külfetini azaltmak için uluslararası kuruluşlarında sürece dâhil olması sağlanmıştır. Bu kapsamda uluslararası kuruluşlar ve STK'ler Türkiye'de akredite olmuş, fonlar yaratılmış, AB ve Türkiye düzensiz göç yönetimi alanında anlaşma imzalamış ve Türkiye yerli ve yabancı ortakları ile sorunun çözümü için çalışma başlatmıştır. Kamplardaki şartların iyileştirilmesi, insani yardım, sağlık, eğitim ve istihdam alanında yıllardır ortak yapılan çalışmalar ile Suriyeli sığınmacılara daha insani koşullarda yaşama imkânı yaratılmaya çalışılmıştır. Avrupa bölgesel planları çerçevesinde (AB Güven Fonu) ve ECHO (İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü) fonları ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) uluslararası desteklerin bu alandaki en büyük uluslararası finans kaynağını oluşturduğu söylenebilir. Türkiye'ye her biri kendi alanında uzmanlaşmış profesyonellerin gelmesi ve yerel uzmanların da katılımı ile

Suriyeli mültecilere yönelik çok sayıda proje başarıyla tamamlanmış veya sürdürülmektedir (AB, 2019).

Gerek Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti gerekse uzmanlar tarafından düzensiz göç yükünün paylaşımı konusunda yetersizliklerin olduğuna yönelik eleştiriler yaygın olarak dile getirilmektedir. Normalde BM örgütlerince tamamı gerçekleştirilmiş ve karşılanmış olan projeler, Türkiye’de devletin domine ettiği ve örgütlerin yalnızca destekçi sıfatını taşıdığı projeler olmuştur. Örneğin tüm dünyada göç durumlarında kriz bölgelerinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) kampları kurmakta ve kayıtları almaktayken Türkiye’de bu AFAD ve Kızılay tarafından yapılmıştır. Bu çalışma, Suriye krizi konusundaki en büyük sorunlardan biri olan ev sahibi ülkeler ile uluslararası camianın kriz konusunda ortaya çıkan maddi yükün adil paylaşılması sorunsalını ele almaktadır (Duysak, 2017, s.8).

3.3.5.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

1950 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kurulan bir insani yardım kuruluşudur. BM Mülteci Örgütünün mültecileri korumak ve sorunlarına çözüm bulmak amacıyla yürütülen uluslararası müdahaleye liderlik etmek ve bu müdahalenin koordinasyonunu sağlama yetkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ve UNHCR mevcut iş birliğine resmiyet kazandıran ve ikili ilişkileri başlatan “Ev Sahibi Ülke Anlaşması”nı 1 Eylül 2016 tarihinde imzalamıştır. UNHCR’nin Türkiye operasyonu, Ankara’daki merkez ofisinin yanı sıra İstanbul, İzmir, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Van’daki saha varlığıyla dünyadaki en büyük operasyonlarından biridir (UNHCR, 2019).

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Ağustos 2018’den beri "Kamp Alternatifleri" adlı bir programı izliyor. UNHCR, Türkiye’nin güneydoğusundaki 9 Geçici Barınma Merkezi’nin kapatılması neticesinde kentlere yerleştirilen mültecilerin bu alanlara intibaklarının sağlanması amacıyla bu insanlara destek sağlamaktadır. Bu yardımın amacı; merkezlerden ayrılmalarının ardından ilk üç ayda mülteci ailelerin masraflarını karşılamaları için yardımda bulunulmasıdır. 2018 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 60 bin kişiye yeniden yerleştirme yardımı sağlanmıştır:

- Özellikle hassas durumdaki mültecilere aylık nakit yardımı sağlanmaktadır.
- UNHCR, PTT'nin Türkiye'deki mali hizmet tedarikçisidir. PTT, ülke çapında çok sayıda şubesi ile Suriyelilere ön ödemeli kartlar aracılığıyla nakit yardımı sağlamaktadır (UNHCR, 2020).

Tüm zorluklara rağmen BMMYK 2018'de ülke genelinde barınma yardımı ile 456.986 kişiye ulaşmayı başarmıştır. 2018 yılında ülke içinde yerinden olmuş 108 bin 90 kişiye esas olarak Doğu Ghouta ve Afrin acil durumlarının yanı sıra Kuzeydoğu Suriye'de 8.425 barınak kitinin dağıtımı ve kurulumu, 6.085 çadır sağlanması ve toplu barınaklarda 2.586 acil servisin rehabilitasyonu sağlanmıştır. Buna ek olarak 6.697 hasarlı ev, kapı ve pencerelerin montajı ile Hama kırsalındaki geri dönen aileleri desteklemek için iyileştirilmiştir. Geri dönen alanlarda kamu altyapısına destek için çeşitli faaliyetler yürütülmüştür (UNHCR, 2020): 2017 yılında, BMMYK ortakları rehabilitasyon için seçilen okulların teknik değerlendirmelerini yapmıştır. Ayrıca Topluluk Merkezleri ağı aracılığıyla 168.053 Suriyeli savunmasız öğrenciler, iyileştirme ve yetiştirme derslerinden yararlanmış; öğrenme programlarını hızlandırılmış ve yaz kamplarına ek olarak halk eğitim sistemine yeniden entegrasyonu desteklenmiştir.

3.3.5.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Merkezi, İsviçre'nin Cenevre şehrinde bulunan, hükümetler arası bir kuruluş olan IOM'un 127 üyesi ve 17 gözlemci üyesi bulunmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration – IOM) acil yardım, mültecilerin yeniden yerleştirilmesi, gönüllü dönüşlerde yardım, göçmen sağlığı, para gönderme ve yasal göçmenlik seçeneklerinin desteklenmesi gibi alanlarda çalışan uluslararası bir organizasyondur. 2008 yılında 1 milyar dolardan fazla bütçe kullanan IOM, dünya çapında 7 bin saha çalışanı ve 440 ofisi ile 2 binden fazla göç projesini desteklemiştir (IOM, 2019).

IOM, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göçmenlere destek amacıyla kurulmuştur. IOM, özellikle insan ticareti mağdurlarına yardım etmede aktif rol oynamaktadır. Ülke içinde yerinden olmuş kişilere yetkili olmamasına rağmen ilgili ülkelerin talebi üzerine bu kişilere de yardımcı olmaktadır (Adıgüzel, 2016, s.200).

3.3.5.3. Avrupa Birliği (AB)

Avrupa Birliği hedef ÷lkelerde yaşayan Suriyelilerin ihtiyaçlarının giderilmesi için fonlar ayırmaktadır. Bu fonların çok zayıf olduğu ifade edilebilir. Aralık 2014'te kurulduğundan bu yana, AB'nin Suriye'nin komşu ÷lkelerine yardım etmeye yönelik direnç geliştirme desteğinin artan bir kısmı AB Bölgesel Güven Fonu aracılığıyla sağlanmaktadır. Öncelikle Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Irak gibi ÷lkelerde Suriyeli mülteciler, ev sahibi topluluklar ve bunların yönetimi, uzun vadeli direniş ve erken iyileşme ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda kalmaktadırlar (AB, 2019). AB, kentsel ve kırsal alanlarda kamp dışında yaşayan muhtaç Suriyelilere Türkiye'nin sağladığı gıda ve temel ihtiyaçlar, barınma, eğitim, su temini, kış hazırlıkları ile psikolojik destek ve koruma alanlarında destek sağlamaktadır (AB, 2019).

Bu destekler zamanla uzun vadeli entegrasyon politikaları halini almıştır. Son dönemlerde Suriyelilere istihdam yaratılması amacıyla 2.000 Suriyeli ve ev sahibi topluluk üyesine istihdam sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca dille ilgili problemlerin çözülmesi için uzun vadede 52.000 Suriyeli yetişkinin dil eğitiminden yararlanması amacıyla bir proje geliştirilmiştir. Bu projenin finansmanı 50 milyon euro civarındadır. Bugüne kadar AB Güven Fonu'nun genel hacmi 1 milyar euroyu geçmiş bulunmaktadır. Yeni kararlarla birlikte fonun 1 milyar euroluk bütçesi, temel eğitim ve çocukların korunmasına, eğitim ve yükseköğretime, sağlık hizmetlerine daha üst düzey erişime, gelişmiş su ve atık su altyapısının oluşturulmasına sosyal kapsayıcılığın oluşmasına destek sağlamaktadır (AB, 2019).

2016 yılında AB tarafından Türkiye'ye toplam 6 milyar euro iltica fonu tahsis edileceği ifade edilirken bu tutarın ilk 3 milyar euroluk bir kısmı (1,7 milyar euro) verilmiştir. İkinci 3 milyar euroluk kısım ise AB tarafından onaylanmıştır (BBC, 2019).

Türkiye'nin Avrupa'ya dağılma potansiyeli olan göçmenler için önemli bir tampon görevi gördüğü ve Türkiye'nin ekonomik olarak külfetli bir sürece uzun süredir taşıdığı düşünüldüğünde Avrupa Birliği'nin Suriyeli sığınmacılar konusunda çekimser davrandığı ifade edilebilir. Özellikle Türkiye'ye yapması gereken yardım ve destek konusunda eksikliği dikkatleri çeken AB, bu soruna dair üzerine düşeni tam olarak yerine getirmemektedir.

BÖLÜM 4: İZMİR’ DEKİ SURİYELİLERE YÖNELİK BİR SAHA ÇALIŞMASI

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, 2011’in akabinde zorunlu olarak İzmir’e göç eden ve “geçici koruma” statüsü verilmiş Suriyelilerin yaşadıkları topluma uygunluklarını tespit etmek ve bağlantılı statülerini belirlemek, sosyo-ekonomik sorunlarını belirlemek suretiyle bu sorunlara çözüm üretilmesine katkı sağlamaktır. Araştırmanın alan çalışmasının Suriyelilerin yaşadıkları koşullar göz önünde bulundurularak adaptasyon sürecinin kendileri için nasıl işlediğini anlamak, bu kişilerin yabancı bir ülkeye uyum sırasında yaşadıkları sorunları tespit etmek ve uzun vadeli politikalar oluşturulmasına katkı vermek açısından önem taşıdığı söylenebilir.

Suriyelilerin Türkiye’ye göç etmesini cazip kılan nedenlerin ortaya konulması, İzmir’in mültecilerin 147 bine ulaşan bir sayıyla Türkiye’de en çok buldukları kentsel alanlardan biri olması, şehrin araştırmacı tarafından bilinir olması ve Suriyelilere destek olacak kişi ve kurumlara kolaylıkla ulaşılabilmesi de araştırmanın amaçları arasında zikredilebilir. Bu kapsamda İzmir ilinde istihdam ve kültürel yakınlık gibi faktörlerin Suriyeli göçünün başlamasında ve göç sonrası kalıcılığın sağlanmasında etkisinin olduğu iddia edilebilir. Suriyeliler için Türkiye’de kalmayı cazip kılan etkenler üzerine İzmir ili özelinde uyum politikasına dâhil olan aktörlerin hangi alanlarının daha başarılı veya başarısız olduğu ve uygulamaların güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulacaktır. Bugüne kadar literatürde Suriyeliler üzerine yapılan çalışmaların çoğu Türkiye’nin Suriyelilere yönelik algısı ve Suriyelilere yönelik görüşleri üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada Suriyelilerin ekonomik uyum / entegrasyon bağlamında Türk toplumu, yerel aktörler ve kendilerine sağlanan hizmetler hakkındaki algıları incelenmekte, İzmir’de çalışan Suriyelilerin kayıt dışı istihdam düzeyi ölçülerek ne kadar iş gücü sömürüsü gördükleri analiz edilmektedir.

Çalışmada söz konusu sömürüye maruz kalma durumunun engellenmesi ve çalışma izni protokolünün genel olarak uygulanabilirliğinin belirlenmesi için yerel aktörlere ve karar vericilere çözümler sunulması amaçlanmıştır. Araştırma sürecinde Suriye’den İzmir’e gelen ve şirket kuran Suriyelilerle yüz yüze görüşmeler sağlanmış ve ekonomik

istihdam piyasalarında yaşadıkları sorunlar ilk kaynaktan öğrenilmiştir. Ayrıca İzmir’de Suriyelilere destek veren kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla yüz yüze görüşmeler yapılarak yerel aktörlerin gözünden Suriyelilerin ekonomik durumuyla ilgili çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın güvenilir bir tablo çizilmesi açısından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. İzmir ilinde konu ile ilgili yeterli çalışma yapılmamasından dolayı bu araştırmanın alanyazına katkı sağlar nitelikte olması beklenmektedir.

4.2. Literatür Çalışması

Çalışma kapsamında konu ile ilgili literatür taranmış, literatürün ilk kısmında AB ile Türkiye arasındaki göç politikaları ele alınmıştır. Literatürün ikinci kısmı ise Türkiye ile Suriye arasındaki göçe ilişkin bilgileri kapsamaktadır.

Kaya (2002), tarihsel yaklaşım içinde çalışma, Almanya’ya Türk göçünün evrelerini kuşaklar çerçevesinde incelemiştir. Yöntem olarak Türkiye’den Almanya’ya göç eden 2. ve 3. kuşağı birlikte inceleyerek sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuç kısmında Türkiyeli işçilerin Almanya’ya göçü tarihi bütün olarak hem Almanya hem de Türkiye’yi etkilemiştir. En fazla ise Türkiyeli göçmenlerin kendisini etkileyen, kedisine özgü bir süreçtir. 1960’larda başlayan ve sona ermemiş olan bu tarih, en başta Almanya’da ve giderek daha az oranda Türkiye’de sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak değişmeye devam etmiştir.

Güngör (2003), kalkınmakta olan ülkeler yönünden; yüksek eğitilmiş iş gücü göçünü incelemiştir. Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere gerçekleşen nitelikli iş gücü göçü, gelişen ülkeler yönünden yüksek maliyetli bir hibe olarak adlandırılmıştır. Bu çalışma yöntem olarak 2002 senesinin ilk yarısında gerçekleştirilen anket uygulamasının sonuçları ile yapılmıştır. Anketin hedef kitlesi yurt dışında öğrenimlerini sürdürmekte olan lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile üniversite eğitilmiş iş gücü olarak seçilmiştir. İki gruba da farklı anket soruları dağıtılmış ve 2000’in üzerinde cevap toplanmıştır. Çalışma sonuçlarına dayanarak yurt dışında çalışan kişilerin Türkiye’ye geri dönmeme kararında başka unsurların etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Yurt dışında çalışanların bu kararlarındaki en önemli itici sebeplerden biri Türkiye’deki ekonomik ve siyasî istikrarsızlıktır. Öğrenci grubunda ise yurt dışındaki yüksek gelirler ve yurt dışındaki sistemli ve düzenli hayat tarzının öğrencilerin ülkelere dönmeme

kararları üzerinde büyük ölçüde etkili olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar analiz edildiğinde her iki grup için Türkiye'ye geri dönme ya da yurt dışında kalma kararında gitmeden önceki dönme niyetleri ve aile faktörünün etkili olduğu kanısına ulaşılmıştır.

Karakuş (2007), bu çalışmanın amacı Alman-Türklerin Alman vatandaşlığını algılama ve tanımlama şekilleri ile oluşturdukları siyasi katılım stratejileri arasındaki bağı incelemektir. Diğer amacı da Alman-Türklerinin siyasi stratejilerinin hem Almanya'nın politik durumunu hem de Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini değerlendirmelerinde nasıl rol oynadığını araştırılmıştır. Sonuç olarak elde edilen temel bulgularından biri yeni kuşak Alman-Türkler, Alman toplumuna sosyal ve ekonomik yönden uyum sağlamış oldukları ancak siyasi yönden tam olarak bir uyumun söz konusu olmamasıdır. Bu uyumsuzluk, Alman-Türklerinin Almanya'nın siyasi bağlamının dışında kalan etnik ve kültür temelli politik katılım stratejilerinde ortaya çıkmıştır.

Özer (2007), bu çalışma siyaset bilimci perspektifinden uluslararası göç ve göçmenlik konusunu inceleyerek göçmenlik ve yabancı düşmanlığı arasındaki karşılıklı etkileşim ve ilişkiye dikkat çekilmiştir. Avrupa Medeniyeti'nin tanımlanması çabalarının yansımalarından ayrı düşünülmemeyeceği belirlenmiştir. Bu çerçevede, göçmenler ve yabancı düşmanlığı ilişkisinin, 2000'li yıllarda Islamophobia'ya (İslam Korkusu /Düşmanlığı) doğru evrildiği belirlenmiştir.

Açıkgöz (2008), bu çalışmada Avrupa ve dünyada sınırlayıcı göçmen politikalarının Türkiye gibi bu mecrada yeni olan bir ülke üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu araştırma kapsamında bölgesel anlaşmalara taraf olan pek çok devlet 1990'lı yıllardan itibaren göç politikalarını ve göç hareketlerini ele almıştır. Sonuç olarak uluslararası, bölgesel anlaşmalara taraf olmalarına rağmen pek çok devlet 1990'lı yıllardan itibaren politikalarını göç hareketlerini engelleme ve kontrol etme üzerine kurmuş, göçmenlerin hakları ve bunların devletler tarafından korunması ikinci planda kalmıştır. Türkiye de bu dönemde göç veren bir ülkeden göç alan bir ülkeye dönüşmüştür. Türkiye'nin bütünsel bir göçmen ve iltica politikası geliştirme ihtiyacını hissettiği bu süreçte, güvenlik ve göçmenlerin insan haklarını koruma sorumluluğu arasında ikileme karşılaşılmıştır.

Ata (2008), bu çalışma AB'de birçok sosyal, kültürel ve ekonomik dengelye etkileyen göç konusunu ve konuda STK'lerin rolü ele alınmıştır. Bu araştırma kapsamında İspanya göç politikalarına daha özel olarak Murcia Bölgesi'ne odaklanıp "göçmenlerin

bütünleşmesi” açısından incelenmiştir. Sonuç olarak göçmenlerin gerekli stratejiler doğrultusunda bütünleşmesindeki STK’lerin rolü bir STK olan CEPALIM ve onun projesi olan BEMBEA örneğinde incelenmiştir. Demokrasilerin en önemli gereklerinden biri STK’lerdir ve ancak STK’lerin de sorumluluk almasıyla sosyal politikalar kuvvetlendirilip sosyal dönüşüm sağlanabilir.

Gümüş (2009), çalışmanın amacı Avrupa Birliğinin göç ve sığınma politikalarının nasıl ve ne kadar güvenlikleştirildiği ve bunun Avrupa Entegrasyonu’na olası etkilerinin neler olabileceğini incelemiştir. Sonuç olarak Avrupa Birliğinin Göç ve İltica politikalarının fazlasıyla güvenlikleştirildiği ve bu güvenlikleştirme sürecinin Avrupa Entegrasyonu’na önemli ölçüde olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanında Avrupa’da, güvenlikleştirme sürecinin oluşturduğu korkunun kontrolünün kaybedilme riski fazladır.

Ünlü (2009), bu çalışma Avrupa Birliği yönünden Avrupa vatandaşlığı ve göçmenliği konseptlerini incelemiştir. Bu çalışmada Avrupa Birliği vatandaşı ve onları göçmenlerden ayıran farklar araştırılmıştır. Sonuç olarak Avrupa Birliğinde göçmenlik ve vatandaşlık konularında geçmişe kıyasla bir düzelme olduğu söylenebilir. Ancak bugün üye ülkeler, vatandaşlık ve göçmenlik konseptlerinin Avrupa Birliğinin kurucularının ana ilkelerine hizmet etme noktasına katkıda bulunmamaktadır.

Yeğenağa (2010), bu çalışma AB’nin ve üye ülkelerin göç konusunda ulusal çıkarların yakınsamasını başarabilecek kurumsal kapasitesiyle ilgili eleştirel bir değerlendirme yapmakta; AB’nin ortak bir göç ve iltica politikası geliştirme girişiminde karşılaştığı bazı önemli iç ve dış problemlerden bahsetmektedir. Sonuç olarak Avrupa Birliğine ve AB düzeyinde ortak bir göç ve iltica politikası oluşturma çabalarına odaklanmaktadır. AB’nin mevcut göç politikası “hibrid” terimiyle daha iyi tarif edilmesine rağmen bu tez Lizbon Antlaşması’nın onaylanmasıyla bu politikanın uluslararası özelliklerinin arttığı öte yandan AB’nin göç konusunda üye ülkelerin göç konusundaki ulusal çıkarlarını korumaktadır.

Karakayalı (2010), bu çalışma Türkiye’nin Avrupa Birliğine giriş sürecinde göç olaylarının sorunlarını incelemiştir. Sonuç olarak ülkemizin var olan güvenlik endişeleri, ekonomik gücü göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’nin Avrupalılaştırma

yolunda Avrupa Birliği'nden iyi bir destek alması ve ortaklığın her iki tarafın da sorumluluğu ile yürütüleceğine dair güvence edilmesi gerekmektedir.

Bayraktar (2011), bu çalışma göç politikalarını, göç veren ve göç alan ülkedeki toplumsal unsurların ve toplumsal cinsiyet farklılıklarının etkilerini göz önüne alarak evlilik göçü kategorilerinden biri olan aile birleşimi göçünün dinamiklerini araştırmıştır. Bu alışma kapsamında Almanya Oturum Yasası'ndaki son değişiklikler dikkate alınarak araştırma kapsamında aile birleşimi göçünü yaşamış 10 erkek ve 11 kadınla detaylı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak aile oluşumu yoluyla evlilik göçünü, insanlar gelişmiş bir ülkede daha iyi iş bulmak için yapmaktadır. Aile oluşumu ülkeye girmenin tek yolu olsa da bu tek yolu kısıtlamak için birkaç politika geliştirilmiştir. Ama başarılı olunamamıştır.

Köse (2012), bu alışma Hollanda'nın göçmenlik politikalarındaki değişimlerin Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin kimlik ve aidiyetlerine bir etkisi olup olmadığını araştırmıştır. Çalışma kapsamında, misafir işçi göçü ya da aile birleşimi ile Hollanda'ya göç eden 18 kadın ve 19 erkek olmak üzere toplam 37 Türkiye kökenli göçmenle mülakatlar yapılmıştır. Görüşme yapılan Türkiyeli göçmenlerin 12'si Alevi 25'i Sünni'dir. Sonuç olarak Hollanda, Türkiye kökenli göçmenlerin siyasi anlamda en iyi temsil edildiği yerlerden biridir. Türkiye kökenli göçmenlerin siyasi ve ekonomik katılımlarında belirli ilerlemeler olmuştur. Ancak gerçek süreç ne göçmenler ne de ev sahibi halk yönünden ideal durumla bağdaşmaktadır.

Baykul (2012), bu çalışmada göçün olumsuz etkilerinden uzak durmayı amaçlayan Avrupa Birliğinin bir taraftan yasa dışı önlemler alırken bir taraftan da yasal göç yollarını nitelikli göçmenlere uygun şekilde tekrar düzenlemekte olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak yasal göç yollarının tıkanması AB ülkelerine gitmek isteyen göçmenleri yasa dışı yollara yönlendirmektedir.

Karaşahin (2012), bu çalışmada Avrupa Birliği ortak göç politikası ve üye ülkeler arasında mevcut ekonomik, sosyal ve politik ulusal farklılıklar değerlendirilmiştir. Sonuç olarak üye ülkelerin mevcut ekonomik, sosyal ve politik farklılıklarının birlik seviyesinde oluşturulması amaçlanan ortak göç politikası önünde büyük bir risk oluşturduğu ve üye ülkelerin kendi belirledikleri önceliklere göre birlik düzeyinde alınan kararlardan kolayca vazgeçebildikleri bilgilerine ulaşılmıştır.

Akgün (2012), Türkiye’de AB sürecinin de hızlanması ile göç ve sığınma konusunda yeni adımlar atılmıştır. Bu çalışmada kaçak göçmenlerin Türkiye üzerinden Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelere transit geçmesinden kaynaklanan problemler incelenmiştir. Düzenli raporların ve Türkiye’nin hazırladığı müktesebatın üstlenilmesi için ulusal programın paralel olarak okunması neticesinde taraflar arasındaki anlaşmazlıklar tespit edilmiştir.

Arslan (2012), bu çalışmada Avrupa Birliği’nin göç politikasının gelişim tarihi bir süreç halinde incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye vize, iltica ve sınırında reform yapmaya istekli görünse de AB ile bir geri kabul anlaşması imzalamak için yanında kontrol sistemleri gereklidir. Ancak ekonomik, siyasi, idari yükler ve AB’ye güven eksikliği nedeniyle Türkiye’yi bu eylemleri kendi başına almaktan caydırıyor. AB yetkilileri ve üye devletler Türkiye’nin isteksizliğini eleştiriyor, kusurlu uyum sürecinin temeli olan bu olumsuz etkiler ne yazık ki bu kısır döngü arasında güveni zayıflatmaktadır.

Erdemir (2013), Avrupa Birliği üye ülkelerinin konu ile ilgili tutumları ile AB üyeliği sürecinde Türkiye’nin yapması gerekenler ve günümüzde ulusal mevzuatta uygulananlar incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye bu bağlamda güvenlik duyarlı yaklaşımlar üretmeye çalışmalı, yasa dışı göçün suç boyutu olan insan ticaretine yönelik düzenlemelere ağırlık vermelidir.

Özgür (2013), FRONTEX’in kurulmasıyla beraber sınır güvenliğinin sağlanması hususunda büyük bir değişim yaşanmış, dış sınırların profesyonel birlikler tarafından korunması sağlanmış ve yasa dışı göçmen/mültecilerin AB dış sınırlarından girmeden tespit edilip geri gönderilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak AB tarafından iade edilecek yasa dışı göçmenlerin, Türkiye’yi adeta bir yasa dışı göçmen cennetine çevirebileceği ve ekonomik olarak Türkiye’den daha iyi konumda olan AB tarafından baş edilemeyen sorunların Türkiye’nin de problemleri haline dönüşeceği düşünülmüştür.

Erbaş (2013), bu çalışmada Almanya’da bulunan Türklerin Almanya’daki yeniliklere ve yenilikçi uygulamalara olan katkıları araştırılmıştır. Sonuç olarak Türklerin beşeri sermayeyi çeşitlendirerek, topluma yeni bilgi ve beceriler getirerek, kültürel çeşitliliği arttırarak ve çok sayıda iş yeri kurarak Almanya’daki yeniliğe ve yenilikçi uygulamalara katkıda buldukları sonucuna varılmıştır.

Yazan (2014), Avrupa Birliği üye ülkeleri, göçe kaynaklık ediyorken zamanla göçün hedef ülkelere dönüşmüştür. Uygulamış oldukları açık kapı politikası, yasa dışı göçün hızla sınırları sarmasıyla sona ermiş ve önleyici bir kimliğe bürünmüştür. AB'nin yasa dışı göçle mücadele yöntemleri bu haklar bünyesinde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak AB'nin çıkarlarının yasa dışı göçmen haklarını gölgelediği tespit edilmiştir.

Bilir (2014), bu çalışmada Avrupa Birliği istihdam politikaları ve niteliksiz iş gücü göçü araştırılmıştır. Bu araştırma 25 Mayıs-30 Haziran 2007 tarihleri arasında 15 yaş üzeri 26.755 AB vatandaşı ile yapılmıştır. Sonuç olarak kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi için daha fazla çaba harcanması ve var olan kayıt dışı çalışan niteliksiz göçmenlerin kayıt altına alınması rakamsal olarak niteliksiz göçmenlerde büyük oranda artışa sebep olacaktır. Diğer taraftan çalışma hayatına katılanlar ve yaşlanan nüfus sebebiyle oluşan ev içi hizmetler ve bakım hizmetleri gibi sektörler başta olmak üzere niteliksiz göçmenlere ihtiyaç duyulan iş kollarında artış görülecektir.

Kara (2015), bu çalışma Türkiye özelindeki göç alanında uluslararası iş birliği ile konusuna yeni bir perspektif sunmuştur. Türkiye'de göçle ilgili hukuksal-kurumsal yapılanma ve bu yapılanmanın uluslararası iş birliğindeki rolü açıklanmakta ve göç alanında uluslararası iş birliği çabalarına değinilmiştir. Kurumsal yapılanmada uluslararası iş birliğini geliştirmek için yurt dışı teşkilatlanmasının oluşturulması, yasa dışı göçün önlenmesi için geliştirilen projeler, ikili ve çok taraflı anlaşmalar ve bölgesel girişimlerle çözülebileceği kanısına varılmıştır.

Şengül (2015), bu araştırmanın amacı Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli bireylerin Federal Almanya'nın uyguladığı göç ve entegrasyon politikaları bünyesinde yaşadıkları problemleri gündeme getirmek ve böylelikle Türkiye'nin yurt dışında yaşayan vatandaşlarına yönelik bakış açısını genişletmektir. Sonuç olarak Türkler bu ülkede birçok alanda faaliyet göstermektedir. Alman ekonomisine büyük katkıları olan iş adamları, eyalet ve ülke düzeyinde aktif rol alan siyasiler, sinema dünyasındaki Türk sanatçılar ve sporda başarılı gençler kendilerini kanıtlayarak günümüz Almanya'sının Türk toplumunu oluşturmaktadırlar. Bu başarılı örneklerin artması ve her iki ülkenin sarf edeceği çabalarla önümüzdeki 50 yılda Almanya'daki Türklerin geleceklerinde belirleyici olacağı kanısına varılmıştır.

Tavas (2015), bu çalışmanın amacı AB'nin göç politikasının temel ilke ve stratejileri ile pratikteki gelişimi, kuruluşundan bu yana tarihsel sıra izlenerek yapılan antlaşmalar, zirve kararları, özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulmasına yönelik beş yıllık programlar, düzenlemeler ve konsey kararları boyutlarında incelenmiştir. Sonuç olarak kapsamlı göç yönetim stratejisi önerisi; insan hakları temelinde sürdürülebilir, devletlerin ortak anlayışı ve iş birliğini içeren küresel yaklaşımın göç yönetiminde hayata geçirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Aydın (2015), çalışmada göçmen kavramının daha iyi anlaşılması, göçmen-mülteci arasındaki kavramsal farklılıkların anlatılması, göçmen kaçakçılığı sorununa dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Türkiye'de yasa dışı göçmen sorunu ile mücadelede yasal düzenlemeler araştırılmıştır. Sonuç olarak elde edilen bulgulara dayanarak Türkiye'de yapılan yasal düzenlemelerin yasa dışı göçmen organizasyonlarını büyük çaplı azalttığı söylenebilir.

Utan (2015), araştırmanın amacı yasa dışı göçmenlerin bir güvenlik tehdit unsuru olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin belirlenmesidir. Avrupa Birliğinin iç dinamiklerinin sürekli değişerek geliştiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak bu değişken durumun yasa dışı göçün güvenlikleştirme konusu olup olmadığının net bir şekilde ortaya konmasını engelleyerek kesin bir kanıya ulaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Yayak (2015), bu çalışma Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin algıladıkları ayrımcılık ile kimlik algıları ve Türk kimliğine yönelik özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkileri nefret suçları çerçevesinde araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre ayrımcılığa maruz kalma ile suç mağduru olma arasında negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan kadınlar erkeklerden daha fazla ayrımcılık deneyimi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Her ne kadar anlamlı bir fark olmasa da erkeklerin suç mağduru olma sıklığının kadınlardan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Abacı (2016), bu çalışmada Türkiye'nin göç politikaları konusundaki geçmiş ve güncel mevzuatlar irdelenecek ve Türkiye'nin karşılaştığı en büyük kitlesel göç karşısında hukukun ne kadar yeterli olduğu ve AB yolundaki Türkiye'nin göç politikalarının ihtiyaçlara ne kadar cevap verdiği soruları tartışılmıştır. Göçmenlerin

toplumla bütünleşmesi ve uyum sorunlarının bir toplumsal problem haline dönüşmeden çözümlenmesi için istihdamın artırılması ve emek piyasasının denetlenmesi lazımdır.

Çilingir (2016), İngiltere örneği üzerinden yürütülen bu çalışma; güvenikleştirmeyi ötekileştirmeye tehdit boyutu katan bir faktör olarak gören Müslüman göçmenlerin entegrasyonu odağında Kopenhag ekolü güvenikleştirme kuramının koşulları ile eleştirel söylem kuramlarının yöntem araçlarını bir araya getiren bir analiz sunulmuştur.

Sonuç olarak İngiltere’de 2001 ile 2015 arası dönemi kapsayan analizin sonucunda; Müslümanların entegrasyonu hakkındaki güvenikleştirme söyleminin, çoğulcu olarak inşa edilen kolektif kimliğe uyum çerçevesinde kapsayıcı bir entegrasyon yaklaşımı ortaya koymasına rağmen ötekileştirici faktörleri sebebiyle amaçlanan entegrasyona engel olduğu saptanmıştır.

Atım (2016), bu çalışmada dünyada meydana gelen yasa dışı göç hareketlerinde, Türkiye’nin geçiş güzergâhında bulunması sebebiyle yasa dışı göçmenler tarafından transit ülke olarak kullanıldığını göstermek hedeflenmiştir. Bir yandan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün yayımlamış olduğu 2014 yılını kapsayan göç istatistikleri incelenirken diğer yandan da Avrupa Birliği üye ülkelerinin dış sınırlarının yönetimi için Operasyonel İş Birliği Ajansı ya da diğer adıyla Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi olan “FRONTEX”in 2015 yılı içerisinde yayımlamış olduğu yasa dışı göçle ilgili Yıllık Risk Analiz Raporu incelenmiştir. Sonuç olarak Ortadoğu’da yaşanan ekonomik, siyasi ve mezhepsel karışıklıkların devamı halinde yasa dışı göçlerin artarak devam edeceği ve Türkiye’nin de geçiş güzergâhında bulunması sebebiyle bu problemde kesinlikle etkileneceği öngörülmektedir.

Ogunleye (2016), bu çalışmanın amacı uluslararası iş gücü göçünün sebeplerini, sonuçlarını, tarihsel trendlerini ve OECD ülkelerinde iş gücü göçünü, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerini ve etkilerini araştırılmıştır. Sonuç olarak Avustralya, Almanya, Norveç, İspanya, İsveç, İsviçre ve ABD’de, beklendiği gibi işsizliğin iş gücü göçü üzerinde olumsuz etkisi gözlemlenmiştir. Tersine kısa vadede kişi başına düşen gelir iş gücü göçü üzerinde olumlu bir etkiye sahip iken işsizlik ve iş gücü göçü arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Kloos (2016), çalışmada Almanya ve Türkiye'deki mülteci akınının baskın yanıtları haritalandırılarak daha önceki göç rejimleriyle ne kadar paralel olduğu karşılaştırılmaktadır. Aynı zamanda iki ülkenin de göç politikasını mülteci akınıyla beraber güncellemesinden sebeple daha fazla önem kazanan Almanya ve Türkiye'nin konuya ilişkin bugünkü izledikleri politikaları da incelenmiştir. Sonuç olarak araştırmada mülteci akınının, asimile olma yükünü göçmenlerin taşımadığı gibi giderek daha fazla kabul gören yeni düşüncelere ve yaklaşımlara yol açtığına dair sonuca ulaşılmıştır.

Durmaz (2017), çalışmada Avrupa Birliği bölgesinde Türk ve/veya Türk kökenli nüfusun en fazla olduğu Almanya'da yaşayan Türk diasporası içerisinde yer alan bilim insanlarının ana vatanlarıyla olan ilişkilerinin tersine beyin göçü ve fikirsel anlamda (beşerî sermaye) tersine beyin göçü olasılığı üzerindeki etkisini ortaya koymak ve bu bilim insanlarının ana vatanlarıyla ilişkilerinin akademik verimlilikleri üzerinde etkisinin olup olmadığı test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre diasporadaki bilim insanlarının ana vatanlarıyla olan ilişkileri hem tersine beyin göçü ve fikirsel anlamda tersine beyin göçü olasılığını hem de akademik verimliliği pozitif yönde etkilemektedir. Ancak ilişki türleri ve etkileri arasında farklılıklar vardır.

Gül (2017), çalışmada Türkiye'de yaşayan göçmenlerin yaşam memnuniyeti üzerinde bir durum tespiti yapmıştır. İktisadi parametrelerin tek başına yaşam memnuniyetini açıklamadaki yeterliliği anlatılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'de yaşayan göçmenlerin yaşam memnuniyeti üzerinde mutlak gelirin yanında nispi gelir, cinsiyet, dini inanç, göç politikaları, sağlık sistemi gibi birçok değişkenin etkili olduğu belirlenmiştir. İnsan hakları, demokrasi gibi kavramların bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde ne kadar önemli olduğu görülmüştür.

Yağcıoğlu (2017), Türkiye ve Avrupa Birliği üzerindeki yasa dışı göçlerin etkilerini incelemiştir. Sonuç olarak göç hareketleri kontrol edilmediği takdirde bu göçler, Türkiye ve AB içindeki toplumsal dengeyi tehdit etmeye devam edecektir. Bunun yanında Türkiye ve Avrupa Birliği bu konuda ortak hareket edemezse yasa dışı göç oranları artacaktır.

Avcu (2018), bu çalışmada Avrupa'daki aşırı sağ görüşün göç politikalarında sebep olduğu değişimler ve bu değişim kapsamında aşırı sağ görüşün yabancı düşmanlığının

politik çıkarılara olan etkisi araştırılmıştır. Sonuç olarak Hollanda günümüzde çok költürcülükten uzaklaşmış, asimilasyona dayalı politikalar izleyen katı göçmen karşıtı bir ülke konumundadır. Aşırı sağ görüşün yükselmesi ile beraber göç politikalarındaki bu katı kuralların, insan hakları savunuculuğu ile övünen birliğe üye olmak isteyen ülkeleri de yine insan hakları çerçevesinde değerlendiren Avrupa ve özel olarak Hollanda, şimdilerde göçmen karşıtı ve yabancı düşmanı gibi ifadelerle anılmaktadır.

Farrokhzad (2018), bu çalışmada insan ticareti suçunun kapsamlı ve kabul edilen yaygın tanımı, 12– 13 Aralık 2000 tarihlerinde Palermo’da düzenlenen konferansta kabul edilen sınır aşan örgütlü suçlara karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne ek protokolde ele alınmıştır. Sonuç olarak tayin olunacak cezanın belirlenmesi ve gerekçelendirilmesi ile ülkedeki uygulama birliğinin sağlanması açısından, suça ilişkin yaptırım maddesinde gün karşılığı adli para cezasının alt ve üst limitleri arasındaki farkın bu kadar büyük tutulmasının doğru olmadığı belirlenmiştir.

Andiç (2018), bu çalışma ülkemizin tarihi, költürel ve politik bir mevzusu olan göçün ve göçmenlerin ülkemiz halkı tarafından nasıl karşılandığını, halkın bu konulardaki görüş ve tutumlarını araştırmıştır. Örnekleme; Ardahan ili kamu kurumlarında çalışan rastgele 500 personel seçilerek oluşturulmuş ve bu personellere anket çalışması uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda iş bulma, çalışma hayatı, költürel uyum, göçmenlerin Türk vatandaşlığına alınması, göçün ekonomik etkileri gibi konular yönünden halkın göçmenlerle ilgili toplumsal kabullerinin ve psikolojik uyumlarının olumsuz yönde olduğu kanısına varılmıştır.

Güneş (2013), bu çalışmada araştırmanın amacı göçmenlerin karşılaştığı problemlerin (statü, temel ihtiyaçlar, ikametgâh, çalışma izinleri, insan ticareti vb. suçlara konu olmaları gibi) nedenleri ve sonuçlarından bahsedilerek önlenmesi ve azaltılmasına yönelik çözümlerin üretilmesini sağlayacak öneriler sunmak ve bu konuda toplumsal farkındalığı arttırmaktır. Araştırmanın kapsamında belirli zaman dilimlerini kapsayan medya analizi ve alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırması Suriyeli mültecilerin bulunduğu Hatay’ın diğer ilçelerini ve Şanlıurfa, Kilis, Mardin gibi illeri içermektedir. Sonuç olarak Suriyeliler gerek kamplarda gerekse kamp dışında serbest ve rahat şartlarda yaşamaktadırlar. Ancak kısa süreliğine ve zorunlu olarak göç etmiş olan bu

kişilerin; geleceğe ilişkin belirsizlikler sebebiyle ciddi rahatsızlıklarının olduğu, ülkelerindeki savaşın devam etmesi ile bu kaygılarının artacağı düşünülmektedir.

Özkarslı (2013), bu çalışma Suriye’de yaşanan çatışmalardan kaçarak Türkiye’ye gelen ve iş gücü piyasalarında varlık gösteren Suriyelilerin Mardin ilindeki informal istihdamını konu edinmektedir. Sonuç olarak her türlü sosyal ve ekonomik korumadan yoksun biçimde çalışan Suriyelilerin varlığı, toplumun bazı kesimleri tarafından şehirlerdeki yüksek kiraların, yüksek işsizlik oranlarının ve suç oranlarındaki artışın sebebi olarak görülebilmektedir. Suriye’deki iç karışıklıkların ne zaman sona ereceği belli değildir. Bu sebeple Suriyelilerin Türkiye’deki varlığının kısa sürede sona ereceği söylenemez.

Apak (2014), bu çalışmada kuramsal anlamda göçün nedenleri, göçün sonuçları, göç türleri ve göç teorileri incelenmiştir. Bunun yanında göçmenlerin entegrasyonu ve gelecek beklentileri ile 2011 yılından itibaren gerçekleşen Suriyeli göçü ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Ağustos 2013- Ocak 2014 tarihlerinde nicel araştırma yöntemi kullanılarak Mardin ilinde yapılan uygulamalı bir alan araştırması yapılmıştır. Örneklem olarak 132 kişi seçilmiştir. Araştırma bulgularının sonuçlarına göre Suriyeli göçmenlerin Mardin’de uyum sağlamada zorluk yaşamadıkları ve uyumun kolaylaştırılmasını sağlayan birçok unsurun olduğu söylenebilir.

Unat (2015), bu araştırmanın amacı Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik rutinlerinde Michel de Certeau’nun ortaya koyduğu stratejiler ve taktikler kavramları ile gündelik yaşam sırasında ortaya koydukları mikro-direnış biçimlerinin ve taktiklerin neler olduğunu analiz etmektir. Sonuç olarak Türkiye’yi çekici hale getiren önemli faktörlerden biri; göç edilecek yerin uzaklığına bağlı olarak göçün maliyetinin artması diğeri ise ülkenin coğrafi yakınlığıdır. Bunun yanında Suriye vatandaşlarının diğeri komşu ülkelerini göç etmek için tercih etmemesinin sebebi bu ülkelerde yaşanan ekonomik ve politik sorunlardır.

Kaya (2015), çalışmanın amacı İstanbul’a göç eden gençlerin İstanbul’u tercih etme nedenleri sosyo-kültürel (asimilasyon, adaptasyon, dışlanma, bütünleşme ve uyum), istihdam, işsizlik, göç olgusundan sonra buldukları yerleşim yerleri içerisindeki

yaşamsal hareketlilik, gençlik döneminde görülen problemlerin irdelenmesi ve değerlendirilmesidir.

Sonuç olarak göç eden aileler gelecek endişesi yönünden İstanbul'u güvenli bulmamaktadır. Göç sonrasında örf, adet ve geleneklerini kaybederek asimilasyona uğramaktadır. Bölgesel gelenekler değişmektedir.

Malkara (2015), bu araştırmada Arap Baharı'nın öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan karışıklıklar neticesinde oluşan göçmen akışının uygulanan politikalarla nasıl mülteci krizine dönüştüğünü konu edinmiştir. Sonuç olarak Avrupa Birliği'nin istediği göçmenleri kabul ederek göç yönetiminde sorumluluğu üçüncü ülkelere yükleyerek oluşturduğu kontrol merkezli politikanın Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da istikrarsızlığa sebep olduğu ve giderek göç akışını insanlık trajedisine dönüştürdüğü belirlenmiştir.

Aydın (2016), bu çalışmada Suriye kaynaklı dış göç sürecinin başlaması, nedenleri ve göç sonrası durum incelenmiştir. Sonuç olarak mülteci hareketlerinin Türkiye ekonomisine etkilerinin uzun vadeli olacağı söylenebilir. Suriye krizinin ve kriz neticesinde meydana gelen göçmenlerin iktisadi etkilerinin sınırlı olmasının yanında, Türkiye'nin makroekonomik göstergelerinde de çok önemli bir paya sahip olmadığını göstermektedir.

Ayaz (2016), bu çalışma kapsamında Suriye'den gelen insan hareketliliğinin güvenlik sektörlerini hangi açılardan etkilediği üzerinde durmuştur. Türkiye, geç olsa da olası yeni göç akınları için güvenli bölge talebinde ısrarcı olmalıdır. Son olarak da Türkiye göç ve iltica politikalarını yeniden gözden geçirerek açık kapı politikası yerine stratejik sınır politikaları uygulamalıdır.

Döner (2016), bu çalışmada Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerden kamp dışında bölge halkıyla birlikte aynı ortamda yaşayan mültecilerin, uzun süren birlikte yaşamalarının neticesinde iki halkın da birbirine karşı bakış açıları ve tutumlarında ne gibi değişiklikleri olduğunu anlamak; sığınmacıların bölge halkıyla herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmek; eğer varsa bu sorunların sebeplerini ve ilerlemesine neden olan etmenleri belirlemek aynı zamanda iki taraf için de uygulanabilecek olası çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında; Suriye'de yaşanan iç karışıklıklardan dolayı Hatay iline yerleşmiş olan sığınmacıların

yerleşik halkla ne gibi sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların yarattığı çatışma alanlarına odaklanılmıştır. Yerel halk ve mültecilerden oluşan toplam 57 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak iki halk arasındaki kültürel farklılıklar ve medyanın yer yer kışkırtıcı tutum takınması, durumu ileriye taşımış ve tarafların birbiri ile karşı karşıya gelmelerine sebep olmuştur. Bu çalışmada özellikle bir tarafı rahatsız eden problemlerin diğer taraf için de farklı sorunlar oluşturduğu ve bu sorunların birbiriyle bağlantılı olarak sorunlar yumağına yol açtığı belirlenmiştir.

Şahin (2016), araştırmada göç eden Suriyelilerin sosyokültürel durumları Aydın ili örneğinde çalışılmıştır. Sonuç olarak Suriyeli bireylerin, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmada; bölgenin kültürüne, toplumsal hayata uyum sağlamada yaşanan sorunlar ve savaş sebebiyle yaşanan problemlerin toplumsal yaşamı olumsuz etkilediği anlaşılmıştır.

Kahraman (2016), bu çalışmada Suriyeli mültecilere yönelik göç politikasının koordinasyonu ve uygulama sorunlarını belirlemek üzere Hatay, Gaziantep, Kilis ve İstanbul illerinde saha araştırması yapmıştır. Olası sorunları belirlemek için Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadığı sınır illere öncelik verilmiştir. Bu iller Suriye-Türkiye sınır hattındaki çatışma bölgelerine yakın bulunmaktadır. Ardından bu illere karşılaştırma yapılabilmesi için İstanbul ili de dâhil edilmiştir. Aktörler arasındaki iş birliği ve koordinasyonun uygulama sorunları ve başarıları bağlamında farklı aktörler arasındaki farklı anlayışların analizine öncelik verilmiştir. Bu araştırma aynı zamanda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi çok uluslu kuruluşlar ve hükümetler arası kuruluşlar arasındaki ilişkiyi de belirlemeye çalışmaktadır. Sonuç olarak ülkemiz geçmişinde bu tür sorunlarla baş başa kalmış ancak herhangi bir ülkenin tek başına altından kalkamayacağı bir sorun olmasından dolayı Türkiye'nin küresel aktörlerden de bazı beklentileri oluşmuştur.

Özdek (2016), bu çalışma Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Gaziantep ili seçilerek bölgedeki esnafın Gaziantep'te bulunan küçük ve orta ölçekli KOBİ'lerin Suriyeli göçmenlere uygulamakta oldukları satış ve pazarlama politikalarını incelemiştir. Sonuç olarak Gaziantep esnafının Suriyeli göçmenlere özel pazarlama politikaları uygulamadığı

belirlenmiştir. Gaziantep halkının bu göçten ve Suriyeli göçmenlerden duydukları rahatsızlıklar dile getirilmiştir.

Alan (2016), bu araştırmada göç ve iltica alanının yönetilmesinde mevzuatın ve idari düzenlemelerin önemi, bu mevzuatın geliştirilmesinde idarenin farklı birimleri ve bunların mensuplarının katkı ve işlevleri incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye gerek ülkesine yönelik uluslararası göç hareketlerinin çeşitlenmesi gerekse AB katılım sürecinin koşulluluğu nedeniyle giriştiği değişim sürecini 2008 yılının son aylarından itibaren beş yıllık bir süre zarfında 2013 yılında sonuçlandırmıştır. Değişimin zamanla dönüşümü beraberinde getirmesi beklenmektedir. Gelişmelerin gidişatı, bunun ne kadar sürede gerçekleşeceğini veya gerçekleşmeyeceğini gösterecektir.

Öztekin (2016), bu çalışmada göç hareketleri neticesinde yeni yerleşim yerlerinde sosyal dışlanma sorunuyla karşılaşan göçmenlere uygulanan sosyal içerme politikaları incelenerek değerlendirilmiştir. Sonuç olarak sosyal yardımlaşmasının geliştirilmesi ve toplumda göçmelerin sosyal olarak dışlanmasıyla mücadelede aktif ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ulaşmada engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Güler (2017), çalışmada göç, mülteci, sığınmacı ve vatansız kavramları detaylı olarak incelenmiştir. Göçün gelişimi ve teorik anlamda göçün nasıl bir görünüm sergilediğinin üzerinde durulmuştur. Ayrıca mülteci ve sığınmacıların uluslararası örgütlerde, uluslararası ve bölgesel anlaşmalarda bahsedilme şekline de değinilmiştir. Evrensel hukuk kuralları çerçevesinde mülteci, sığınmacı ve vatansızların hakları ve göç sorunlarına nasıl müdahale edildiği araştırılmıştır. Suriye Siyasi Tarihi ve geçmişten günümüze Türkiye-Suriye ilişkileri incelenmiştir. Sonuç olarak ihtimaller doğrultusunda eğitim ve dil sorunun çözülmemesinin ileriye bakan yönü ile önüne geçilemeyecek sorunlara yol açacağı söylenmektedir.

Öztürk (2017), bu çalışmada Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçlerin Adana ili çerçevesinde araştırılarak bu göçlerin ekonomik ve politik yönden değerlendirilmesi, sosyolojik (nüfus, eğitim, tarih, antropoloji, coğrafya, siyaset) unsurlarının belirlenmesi, veriler ve analizlerle dönemin ekonomik potansiyeli tespit edilerek analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda demografik, sosyal ve ekonomik faktörler arasında cinsiyet, yaş, göç edilen yeri tercih nedeni ve memlekete dönme düşüncesi ile göç hareketliliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Erdem (2017), bu çalışmada “göç” hakkında kapsamlı bir yazın taraması yapılmıştır. Tarih süresince göç türleri, nedenleri ve sonuçları çok boyutlu olarak incelenmiştir. Özellikle göç sonuçları sosyal, iktisadi ve idari anlamda derinlemesine araştırılmıştır. Günümüzde de yansımaları olan göçü engellemeye yönelik önlemlerin ve göç sonrası çözüm öneri ve uygulamalarının örneklerinden bahsedilmiştir. Araştırmanın kapsamı Türkiye’de misafir edilen yaklaşık 3 milyon Suriyeli vatandaş arasından Malatya’da yaşayan ve en az 4 yıllık bir lisans eğitimi almak isteyen 15-25 arası yaş grubunda bulunan genç bireylerin gelecek beklentilerini içermektedir. Sonuç olarak Malatya’da üniversite düzeyinde olan öğrenci kitlesinin geleceğe yönelik sosyolojik ve politik beklentilerinin bilinmesinin gerek Türkiye Devleti için gerekse gelecekte bitmesi ümit edilen savaş sonrası Suriye Devleti’nin akıbetinin tahmin edilebilmesi açısından fayda sağlayacaktır.

İlk Türk (2017), bu çalışmada Suriye iç çatışmasından kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenlerin ülke nüfusumuzun yaklaşık %4’lük kısmını oluşturdukları ve birçoğunun Avrupa’ya geçmek istemesi gerçeğine dayanarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) ilişkilerini nasıl etkilediği araştırılmıştır. Sonuç olarak devletler bir güvenlik sorunu olarak gördükleri göçmenlerin de insan olduğu gerçeğini göz ardı etmemelidirler. Bu noktada çözüm ise içinde bulunduğumuz yüzyıl gereği göçmenleri değil savaşları çıkaran ve sebep olan ülkeleri sorun olarak görmekte ve savaşı bir dünya yaratmaktadır.

Yiğit (2017), bu çalışmanın genel amacı Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacılar üzerinden göç ve sivil toplum arasındaki ilişkiyi incelemek ve Türkiye’nin yeni göç politikalarını araştırmaktır. Çalışmada göç ve sivil toplum olgusu literatür taraması yoluyla anlatılmış, bu doğrultuda son zamanların en büyük kitlesel göç akımına maruz kalan Türkiye’nin kendisine sığınan Suriyeli mültecilere yönelik yürüttüğü faaliyetlerde eksik olduğu bilinen bir gerçektir. Bu eksikliğin giderilmesinde sivil toplumun yerinin ne olduğu veya olması gerektiğine çalışmada yer verilmiştir. Sonuç olarak Türkiye’de Suriyelilere yönelik faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının uygulamalarını kolaylaştırıcı yasal düzenlemelerin ve devlet-sivil toplum iş birliğinin artırılması gerekmektedir. Dini ve etnik toplumun belirli bir grubunu temsil eden veya sadaka kültürüyle hareket eden sivil toplum kuruluşlarından ziyade süreç odaklı çalışan güçlü bir sivil toplumun oluşmasına ihtiyaç vardır.

Yıldız (2017), bu çalışma ile 2014 yılında Hatay, Kilis, Gaziantep ve Mersin illerinde girişim kurmuş olan Suriyeli girişimcilerin özellikleri araştırılmıştır. Sonuç olarak Suriyeli girişimcilerin hayatlarını devam ettirme güdüsüyle birlikte getirdikleri sermayeleri ile Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerde kurdukları mikro ölçekli girişimlerle hem Türk hem de Suriyeli müşterilerin taleplerini karşılamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Çobangil (2017), bu çalışmada sığınma arayanlara yönelik kendine özgü tarihsel koşulları barındıran Basmane örneği ile İzmir'in bir kıyı ve sınır kenti olma özelliklerini göz önünde bulundurarak İzmir kentindeki Suriyeli iltica arayan bireylerin durum tespitini yapmıştır. Bu bağlamda özellikle kent yönetimi açısından tespit edilmiş çeşitli sorun alanlarının düzeltilmesine yönelik politika hedefleri önermeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak Suriyelilerin durumlarının ve kentsel yerleşimlerinin iyileştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır ve kent yönetimine bilimsel verilerden yararlanılarak yol gösterilmesi amaçlanmıştır.

Yurtman (2017), bu araştırmanın amacı çalışan/çalıştırılan Suriyeli mülteci çocukların erken yaşta çalışma hayatına girmeleri halinde karşı karşıya oldukları risk alanlarının (suç eğilimi, madde kullanımı, eğitimden yoksun kalmak vb.) ve unsurlarının belirlenmesi ve sosyal değişkenler bağlamında bu olgunun incelenmesidir. Araştırmanın kapsamını Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları İstanbul'un Sultangazi, Sultanbeyli, Maltepe, Bağcılar ve Güngören ilçelerinden 6 ile 15 yaş arası, kartopu örneklem yöntemiyle belirlenmiş çeşitli iş kollarında çalışan toplam 84 Suriyeli çocukla mülakat ve anket çalışması oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre çalışan Suriyeli mülteci çocukların büyük kısmının düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden geldiği ve ailelerin de çoğunun son yıllarda Suriye'den güvenlik olayları nedeniyle göç ettikleri görülmüştür. Çocukların çoğunun çalışmaya başladıktan sonra okul başarılarının bu durumdan olumsuz etkilendiği veya eğitimden tamamen uzak kaldıkları tespit edilmiştir. Çalışma alanları irdelendiğinde sanayi ve hizmet sektörlerinin yanı sıra herhangi bir yetenek ve süreklilik gerektirmeyen sokakta çalışmaya da yöneldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma koşulları ele alındığında ise çocukların düşük ücretle ve uzun çalışma saatleriyle emek sömürsüne maruz kaldıkları, iş yerlerindeki temizlik koşullarının sağlıksız ve tehlike arz edebildiği, sokakta çalışanların ise çevredekiler tarafından şiddete maruz kalabildikleri ortaya çıkan bulgular arasındadır.

Çerçi (2017), bu çalışmanın amacı nüfus hareketliliği sonucunda meydana gelen yerel halk ve göçmenler arasındaki entegrasyonu sağlama hususunda yerel yönetimlerin rolünün vurgulanmasıdır. Sonuç olarak göçmenler üzerinde var olan yetkilerinin artması tarafında olamasalar da araştırma dâhilinde olan yerel yönetimlerin sundukları hizmetlerinde bölge insanı ile göçmen arasında ayırım yapmaksızın yerine getirdikleri sonucuna varılmıştır. Yerel yönetimlerin sunmuş oldukları bu hizmet dâhilinde yetkiden çok eksik kalan bütçenin artırılması yönündeki talepleri onların karar verici olmaktan ziyade uygulayıcı olmak istemelerinin sonucudur.

Yardımcı (2018), bu araştırmanın amacı 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç çatışmalara sebebiyle meydana gelen düzensiz milletlerarası göçün durumunu çalışma hayatı çerçevesinde açıklamaktır. Bu kapsamında çalışma hayatı göç olgusuyla ilişkilendirilerek araştırılmıştır. Araştırma yarı-yapılandırılmış görüşme metoduyla gerçekleştirilmiştir. Yaşanan düzensiz uluslararası göç hareketinin çalışma hayatı çerçevesinde durumunun açıklanması amacıyla tüm paydaşların görüşüne başvurulmuştur. Sonuç olarak Suriyeli göçmen çalışanların; iş bulma ve çalışma yeri seçiminde, işletmelerinin kuruluş yeri seçiminde ve göç edilecek yer seçiminde, akrabalık bağları ile kümelenedikleri yaşamsal alanların çalışma şartlarına, istihdam şekillerine ve yaşadıkları sorunlara etkide bulunduğu saptanmıştır.

Battal (2018), bu çalışmada konuyla ilgili daha önce yapılmış olan araştırmalarda Suriye göçünün ekonomik ve sosyal etkileri anlatılırken ve genel olarak saha araştırması şeklinde yapılan çalışmalar incelenerek bu çalışmada yazılı basında yer alan haberler üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini tirajı yüksek iki gazetenin (Sabah ve Cumhuriyet) Suriye’deki savaşın ilk iki yılında yapılmış olan (2011-2013) haber analizlerinden yola çıkarak göçmen sorununun Türkiye’de nasıl görüldüğü açıklanacaktır. Çalışmanın analiz yöntemini Van Dijk’in söylem analizi oluşturacaktır. Mülteci ile göçmen arasındaki temel farklar ele alınmış ve söylem analizi ile yorumlanmıştır.

Erten (2018), bu çalışmanın amacı Suriye’deki iç savaşın neden olduğu göçü ilk karşılayan illerden biri olan Hatay’ın sınır ilçesi Reyhanlı’da göç süresince yaşanan sürecin bir çözümlenmesidir. Ayrıca ülkemiz açısından kendine özgü bir modelin süreçte işleyip işlemediği ele alınmıştır. Sonuç olarak göç modellemesinin belirtilen

süreçlere uygun olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında araştırmanın önemli bulgularından biri de Reyhanlı'ya göç eden Suriyeli mültecilerin ilk günlerde halk tarafından hoşgörü ile karşılandığı ancak 2013'te Reyhanlı'da gerçekleştirilen terör saldırılarının sorumlularının Suriyeli mülteciler olarak görülmesiyle birlikte birçok problemin ortaya çıktığı ve bu problemlerin iki halk arasında derin yaralara sebep olduğudur.

Bulkan (2018), bu çalışmada AB'nin Suriyeli mültecileri karşılama şekli ve tutumları ile izledikleri politikalar üzerinden göç ve entegrasyon politikalarını değerlendirmeyi, bu politikaların alt motivasyonlarını belirleyerek farklılık veya benzerlik hususlarında bir analiz yapmayı ve örneklem ülkelerin AB'nin bu sığınma politikalarını hayata geçirmedeki etkinliğini araştırmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak kolektif hareket etme güdüsü ile birlik ruhuna inanan AB üyeleri, göç söz konusu olduğunda birbirlerinden farklılaşmakta hatta son sözü kendi başkentlerinde tutmak istemektedir.

Sarıoğlu (2018), İstanbul'un önemli sanayi bölgelerinden Esenyurt özelinde yapılan bu çalışmada, burada yaşayan Suriyeli sığınmacıların özgün deneyimlerini incelenmiş ve yerel halkın mülteciler konusundaki tutumları analiz edilmiştir. Kent nüfusu haline dönüşen Suriyeli mülteciler ile bir arada yaşamanın koşulları ve yerel halkın kolektif hafızasında mültecilere dair oluşan toplumsal kabul aşamaları detaylı olarak irdelenmiştir. Çalışma sonunda erkeklerde kayıt dışı istihdam azalırken kayıtlı istihdamın arttığı saptanmıştır. Genel istihdam oranıysa bölgeye göre farklılık göstermektedir. Gaziantep'te kayıtlı sanayi ve hizmet sektörlerindeki istatistik olarak anlamlı artış, kayıt dışı istihdamdaki düşüşü telafi etmek için yeterlidir. Hatay'da genel istihdamın düştüğü Şanlıurfa'da ise işsizliğin arttığı belirlenmiştir. Ücretler üzerinde etki sadece hem kayıt dışı hem de kayıtlı ücretlerin düştüğü Şanlıurfa'da saptanmıştır. Hatay'da kayıt dışı olarak tarım sektöründe çalışan kadınların göç dalgasından en çok etkilenen alt grup olduğu görülmüştür. Bu bulgular, bölgesel farklılıkların göçten kaynaklanan iş gücü arzı şokunun sönümlenme kabiliyeti için önemli olduğunu göstermiştir.

Alabbas (2018), bu çalışmada 2011'de Suriye'de başlayan iç çatışmalardan kaçarak başta Gaziantep olmak üzere Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin iş gücü piyasasına ilişkin algılarını açıklamak amaçlanmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin izlediği politika ve

göçmenlerin demografik yapısı, eğitim düzeyleri, sosyo- kültürel ve iş gücü piyasasına dair konular araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları Suriyeli göçmenlerin bulunduğu bölgelerde kamu idareleri ve sivil toplum kuruluşlarının entegrasyonun önündeki engelleri (dil, yasal mevzuat bilme eksikliği vb.) kaldırmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.

Çakmak (2018), bu çalışmada Türkiye'nin göç politikalarının tarihsel süreçte ele alınarak Suriyelilerin yerleştirilmesi sürecinde yürütülen politikaların incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin göçe kaynaklık eden ülkeden transit ülkeye, transit ülkeden hedef ülke olmasına giden yolda ortaya çıkan göç olayları ve yasal düzenlemeler araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları; toplumsal kabulün sağlanmaması önce asimilasyonu zorunlu kılacak sonrasında da toplumsal ayrılmaya sebep olacaktır. Bunun önlenmesi için yapılacaklardan biri dil eğitimidir. Dil eğitiminin sağlanması etkileşimi ve iletişimi artıracığından entegrasyonun kolaylaşmasını sağlayacaktır.

Özcan (2018), Suriyeli katılımcıların demografik bilgileri, Suriye ve Türkiye ile karşılaştırmalı iş algıları ve geçim stratejileri, kadın bir birey olarak göç sonrası yaşadıkları değişimler ve zorluklar anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında İstanbul'da yaşayan Suriyeli göçmen kadınların aile geçim stratejisindeki rol değişimlerini araştırmayı amaçlanmaktadır. İstanbul'da yaşayan 27 göçmen kadın, çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmanın bulguları Suriyeli göçmenlerin en büyük sorunlarının dil yetersizliği, sağlık ve barınma olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak göçmenlerin aile geçim stratejilerinde rol değişimi yaşandığını söylemek yanlış olmaz.

Aydın (2018), bu çalışmada Suriyelilerin ev sahibi toplumla etkileşime geçmesi sonucunda meydana gelen ve göçmenler açısından statü, işsizlik, dil bilmeme, eğitim, toplumsal kabul, kültürel uyum ve ev sahibi toplum açısından ekonomik, güvenlik kaygıları ve kültürel uyum temelinde ifade edilen problemleri toplumsal entegrasyon kuramının boyutlarını ifade eden yapısal, kültürel, etkileşimsel ve kimlik kavramları bünyesinde araştırılmıştır. Niteliksel araştırma kapsamında gözlem, katılımcı gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla 24 Suriyeli göçmenle derinlemesine mülakatlar ayrıca Suriyeli göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin ev sahibi toplum tarafından nasıl algılandığını görmek amacıyla da yerli halktan 10 kişiyle informal

sohbet tarzı görüşmeler gerçekleşmiştir. Çalışmanın bulguları Suriyeli göçmenlerde ise ikili entegrasyonla tespit edilmiştir. Segmentasyon özellikleri gösteren göçmenlerin sorunlarının çözülmemesi halinde entegrasyon temelindeki sorunların derinleşeceği, ikili entegrasyon özelliklerine sahip göçmenlerle ilgili sorunların ise ikinci nesilden itibaren azalacağı öngörülmektedir.

Düzgün (2018), bu çalışmanın amacı Suriyeli göçünü kadın penceresinden anlamayı, bu göçmen kadınların sosyal sermayelerinin göç süreci öncesi ve sonrası bakımından karşılaştırılmasını ve böylece Türkiye'ye göç etmiş Suriyeli göçmen kadınların sorunlarına sosyal sermaye boyutunda doğru tanıyı koymaktır. Çalışmanın bulguları; Türkçe bilmeyen göçmenlerin beşeri sermayelerini kullanamadıkları ve bunun da yine sosyal sermayeyi etkilediği belirlenmiştir. Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmen kadınların genel olarak sosyal sermayelerinde azalma saptanmıştır.

Sarıdoğan (2018), Suriye krizinin de etkisiyle gitgide artan mülteci akınının Türkiye ve AB göç politikalarını ve taraflar arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği incelenmektedir. Ek olarak Paris, Berlin ve Londra gibi Avrupa'nın önemli şehirlerinde meydana gelen terör eylemleri sonrası en çok tartışılan konu haline gelen mülteci krizinin Türkiye ve AB tarafından güvenlik tehdidi olarak görülmesi hususu değerlendirilmektedir. Türkiye ve AB'nin hükümet yetkilileri ve siyasi parti liderleri gibi güvenlikleştirici aktörlerinin belirlemiş oldukları referans nesnelere üzerinden mülteci krizinin güvenlikleştirme süreci araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları yabancı terörist savaşçılar insan kaçakçılarının ve terör örgütlerinin Avrupa ülkelerinde bağlantı noktaları olarak görev yapmakta ve bu ülkelerdeki azınlıklar üzerinde lobicilik faaliyetleri sürdürmektedir.

Gümüş (2018), bu çalışmada yaşanan göç hareketlerinin Suriyeli göçmenlerin üzerinde oluşturduğu etki ve genelde Türkiye özelde Gaziantep halkı üzerinde oluşturduğu etkiler araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları zaman zaman yaşanan göçmenlere yönelik şiddet olaylarının tekrar etmemesi adına göçmenler için yapılan yerleştirme ve iskân planları durumunun hassasiyetine uygun bir biçimde düzenlenmelidir. Göçmenlerin iyi bir denetimi ve kayıt altına alımı sağlanmalıdır. Özellikle 2016 yılında yaşanan terör olayları düşünüldüğünde sınırdan geçişlerin çok daha özenli gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Taşkın (2018), bu çalışmanın amacı Ayvacık ilçesinde yaşayan Suriyeli mültecilerin göç süreçlerinde yaşadığı deneyim ve sıkıntılarının yerleşmek için Ayvacık ilçesini seçme sebepleri ile birlikte Ayvacık ilçesine mekânsal etkilerinin belirlenmesidir. Çalışma örnekleme, Ayvacık ilçesinde Suriyeli mültecilerin tamamına yakının yaşadığı Ayvacık ilçesi merkez mahallelerinden ve Ayvacık ilçesine bağlı Küçükkuşu beldesi mahallelerinden seçilmiştir. Çalışmanın bulguları büyük şehirlerdeki tepkilerden ve kötü muamelelerden kaçan Suriyeliler ilçede fazla dikkat çekmek istemezken iş ve alışveriş dışında yerli halkla gerekmedikçe iletişim kurmaktan çekinmektedirler. Sadece kendi aralarında yaşanan komşuluk ilişkileri, ilçede kendi mahallelerini oluşturmaya başlamıştır.

Çetiner (2018), çalışmada temel olarak AB kurumlarının göç politikalarının güvenlik ile ilişkisini araştırmak amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamı Kopenhag Okulu kuramı ile AB tarafından “mülteci krizi” olarak ele alınan dönem olan 2011 Suriye krizi çerçevesinde AB kurumlarının göç yaklaşım benzerliklerini ve farklılıklarını değerlendirmektir. Çalışma; birliğin ortak göç politikasını tanıtırken Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu’nun göç söylem haritasını çizmektedir. Çalışmanın bulguları; AB kurumlarının göçü güvenlikleştirdiğini ve bu kurumların söylemlerinde ekonomik, kültürel ve iç güvenlik temaları çerçevesinde birbirlerine benzeyen ve farklılaşan yaklaşımların bulunduğu sonucu çıkarılmıştır.

Külek (2018), bu araştırmada 2011 Suriye iç savaşının başlaması üzerine Türkiye’ye göç eden birçok Suriyeli İstanbul’da Bağcılar ilçesinin konumsal ve ekonomik artılarını kullanabilmek için bu ilçeye yerleşmiştir. 2017 sonu itibarıyla 748.483 nüfuslu Bağcılar ilçesine GİGM verilerine göre Temmuz 2015’te 25.406, Aralık 2016’da 37.643, 26 Nisan 2018’e kadar da 49.289 Suriyeli göç etmiş ve göçler hala devam etmektedir. Bağcılar ilçesindeki Suriyelilerin Bağcılar’ı tercih etme sebepleri incelenmiştir. Çalışmanın yöntemi Bağcılar ilçesindeki Suriyelilerin Bağcılar’ı tercih etme sebepleri, ilçeye olan toplumsal, demografik, mekânsal ve ekonomik etkileri araştırılmıştır. Resmi kurumlardan alınan veriler incelenmiş ve Suriyelilerle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmış, anket ve mülakat formu uygulanmıştır. Rastgele ve kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularının analizi SPSS 15 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Sonuç olarak Suriyelilerin Bağcılar ilçesini tercih etmelerindeki en önemli etken sosyal ağlar, yaşamın diğer ilçelere göre daha ucuz ve iş

imkânlarının çok olmasıdır. Türkçe bilmedikleri için yerli halkla iş ve alışveriş dışında herhangi bir ilişki kurmamaları bazen çatışmalara bazen de kutuplaşmalara sebebiyet verse de genel olarak Suriyelilerin yerlilerden memnun oldukları, yerlilerin de Suriyelilerden yana problem yaşamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. İlçeyi birçok yönden etkileyen ve ilçeden etkilenen Suriyelilerin kalıcılık eğilimleri de düşüktür.

Karabaş (2018), sosyo-kültürel, sosyo-mekânsal ve sosyo-politik bir hareketlilik olarak göç olgusunu ve bir göçmen toplumunun inşasında çocuk aktör temelinde değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma temelde ise Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç hareketi ile birlikte göçmen çocukların yeni mekânlarında nasıl bir yaşam inşa ettiğini, evlerinin alt üst olmasından sonra yeni mekânsal kompozisyonu oluşturma sürecinde yeni mekânsal ve sosyal örüntüye uyum sağlama deneyimlerini ve bu deneyimi nasıl yorumladıklarını betimlemeye yöneliktir. Bu doğrultuda ev ve evi refere edebilecek; çocuk-mekân, çocuk-sosyal çevre, barınma-ev mekânı gibi kavramlar operasyonel hale getirilerek, mekân ve çocuk arasındaki dönüştürücü ilişkiyi ifade eden olgular çocuğun iyilik hali gereği irdelenmiştir. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılarak 15 Suriyeli çocuk ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Sonuç olarak araştırmayla birlikte göç pratiğinin mekânsal değişim ve dönüşüme etkisinin çocukluk olgusuna da mekânsallık kattığını bu yüzden de ev, mahalle, okul, şehir gibi mekânların fiziki birer oluşumun ötesinde çeşitli kültürel ve toplumsal örüntülerle etkileşimli öğeler olduğunu ve göçle gelinen ortamın mekânsal bağlamı ile varılan noktadaki bölgenin mekânsal bağlamı arasındaki benzerliklerin, farklılıkların uyum sürecini etkilediği ve çocukların böyle bir bağlam içerisindeki çocukluk organizasyonunda özellikle sosyal ve duygusal boyutlarda bölüntülere sebep olduğu, daha önce geliştirdikleri sosyal ve duygusal bağların da zedelendiği anlaşılmıştır.

Çakı (2018), çalışma yasal düzenlemeler çerçevesinde Türkiye'nin AB politikasının göçün etkisiyle geçirdiği değişimin incelenmesini ve "göç yönetişimi"ni konu almaktadır. Sonuç olarak yasal düzenleme eksiklikleri gerekçesi başta olmak üzere göç yönetişimi üzerine kamu politikalarının geliştirilmesi mümkün olamamıştır. Dolayısıyla bu konu, üzerinde çalışılması gereken bir sorun alanı görünümündedir.

Kuzucu (2018), araştırmada Gaziantep'e gelen sığınmacıların ekonomiye entegrasyonları tartışılırken kentin ekonomisini farklı kanallar üzerinden ne yönde

etkilediği, olası problemlere karşı nasıl stratejiler geliştirilmesi gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Doğan (2018), Türkiye'deki STK ve uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından yapılan çalışmalar, topluma entegre olma sürecini sağlamaya yardımcı olmaktadır. Avrupa Birliği'nin Suriyeli mülteciler için Türkiye ile yaptığı anlaşmalar sonucunda orta ve uzun vadeli projeler incelenmiştir. Araştırmanın bulguları Türkiye tarihi ve siyasi konumunu gözetenek üzerine düşen görevleri ve çözüm önerilerini üretmeli ve mültecilerin hayat standartlarını iyileştirme konusunda düzenlemeler yapılmalıdır. Gerekli düzenlemeler, uluslararası hukuk ve insan hakları çerçevesinde yapılmalıdır.

Kaya (2018), çalışmada Avrupa Birliği'nin eğitime dair hedeflerinden birkaçı: etkili göçmen politikaları yaratılarak istikrar sağlanması, eğitim ve öğretimin kaliteli hale getirilerek ile etkinliğinin sağlanması, eşitlik, sosyal entegrasyon ile aktif vatandaşlığın sağlanması ve desteklenmesi, yaratıcı ve yenilikçi eğitim politikasının eğitimin her kademesinde uygulanması araştırılmıştır. Bu çalışmada sonuç olarak hem yerli hem de göçmen olan tüm öğrencilerin performansında bir artışa ve bu alanda iyileştirmelere yol açacak okulların ve bir bütün olarak eğitim sisteminin işleyişine ilişkin bir dizi eğitim politikası önceliği ile bu alana yatırım yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Banazılı (2018), araştırmanın amacı ülkemize yasa dışı olarak giriş yapan göçmenlerin gönderilmesi gerekse Türkiye üzerinden başka ülkelere yasa dışı giden göçmenlerin gönderilmesini sağlamak için bir araç olarak kullanılan "Geri Kabul Anlaşmaları" üzerinden düzensiz göç ve yine bu anlaşma çerçevesinde düzensiz göçün Türkiye'deki yansımalarını AB-Türkiye arasında imzalanan geri kabul anlaşması çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmesidir. AB kuralları göçmenlerin giriş çıkışlarını, ikamet ve ekonomik haklarından göçmenlerin ve onların torunlarının toplumsal entegrasyonuna kadar "göç politikaları"nın tümünü kapsamaktadır. Sonuç olarak AB'nin geri kabul anlaşması gereği üstlenmesi gereken sorumluluklarını tam olarak yerine getirmediği ve konuya Türkiye Cumhuriyeti kadar duyarlı yaklaşmadığı söylenebilir.

Dengiz (2018), çalışma Hatay'da yaşayan Suriyeli mültecilerin girişimcilik özellikleri ile demografik değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Ayrıca Hatay'a yerleşen göçmelerin, girişimcilik faaliyetlerine başlamalarına etki eden unsurları ve bu girişimlerinin Hatay ekonomisi üzerindeki etkilerini araştırılmıştır. Çalışma sonucunda

Suriyeli mülteci girişimcilerin yatırımlarının, işletmelerinin niteliğinin, elde ettikleri kazanç miktarına etkisi olduğu ifade edilmiştir.

Erdoğan (2018), bu çalışmada konaklama işletmelerinde istihdam edilen göçmenlerle yapılan müzakereler ile Türkiye'ye yapılan göçlerin nedenleri araştırılmıştır. Bu çalışma kapsamında yaş ortalamaları 25–33 arasında değişen, 23'ü Endonezyalı, 1'i Nepalli, 1'i Hindistanlı, 2'si Türkmenistanlı olmak üzere toplamda 27 kişi ile detaylı müzakere yapılmıştır. Çalışma sonucunda müzakerelerden sağlanan bilgiler ışığında Türkiye'ye yapılan göçün ekonomik nedenler ve network ağına dayanarak gerçekleştiği saptanmıştır. Bu doğrultuda yapılacak olan çalışmaların farklı sektörler için de yapılması ülkemizin göç politikalarına güvenilir veri sağlayacaktır.

Alu (2018), yapılan bu çalışma Suriye'deki çatışmalardan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacıların, TBMM'de grubu olan siyasi partilerin (AKP, CHP, MHP, HDP ve İYİ Parti) bakış açısıyla nasıl ve hangi tutumla değerlendirildikleri ayrıca bu partilerin Türkiye'nin göç politikaları ve göç konusunda fikir ve tutumlarını araştırmaktadır. Araştırmanın bulguları Suriyeli mülteci sorunu, başta ülkemiz olmak üzere sığınılan birçok ülke açısından ciddi neticeler oluşturabilir. Suriyeli göçmen sorununun kısa, uzun ve orta vadede sığınılan ülkeleri çoğu alanda olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye kontrolsüz girişleri, ülkelerindeki ve Irak'taki iç savaş unsurlarını ülkemize taşımalarına neden olabilir. Ülkemize sığınan bu göçmenlerin herhangi bir silahlı grup ile ilişkili olup olmadığı ya da rejimin uzantılarının ülkemize giriş yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Buna rağmen sığınan göçmenlerin çatışan taraflar arasında olmaması bile Türkiye açısından tehdit oluşturmadıkları anlamına gelmemektedir.

Çetiner (2020), bu çalışmada Suriye krizi ve göçü nedeniyle Türkiye'nin katlanmak zorunda olduğu sosyo-ekonomik yükü incelenmiştir. Sonuç olarak göç hızının; suç oranları, boşanma sayıları, konut satış sayıları, işsizlik ve istihdam oranları üzerinde anlamlı olumsuz etkisine dair bir bulgu tespit edilmemiştir.

Ak (2021), bu çalışmada Suriye, Afganistan, İran, Irak ve Somali uyruklu, Türkiye'ye göç etmiş, geçici ve uluslararası koruma sahibi ve uluslararası başvuru sahibi vatandaşların sosyal hizmet disiplini bağlamında istihdam süreçlerindeki deneyimleri ve karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları göçmenlerin çalışma

haklarını yerine getirilmesi hem insani hem anayasal hem de uluslararası yükümlülükler bakımından üzerinde durulması gereken bir husustur.

Sümer (2021), bu araştırmada şanlıurfa halkının Suriyeli misafirlerin algılayış biçimlerini ele alınmaktadır. Bu algılanışta hangi unsurların ön planda olduğu araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları; Türk kültüründe var olan konukseverlik göçmenlerin karşılanmasında oldukça etkili roller oynamıştır. Fakat dönemlerde sürecin uzamasının da beraberinde getirdiği gündelik hayattaki karşılaşmalar güvenlik, ekonomi, evlilik ve komşuluk gibi birçok birlikteliğin de bu algılayışta etkili olmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak insanların yaşadıkları tecrübelerin algılamada büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır.

4.3. Araştırmanın Ön Kabulleri ve Sınırları

Literatürdeki diğer benzer çalışmalar çerçevesinde eğitimsiz Suriyeli nüfus dikkate alınarak soruların açık, basit ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmasına özen gösterilmiş, Arapça bilen bir uzmanın sahaya çıkması ve okuma bilmeyen insanlara soruların okunması sağlanmıştır. Çalışmada her Suriyeli, tüm soruları özgür iradeleriyle cevaplamış ve kendilerine hiçbir rehberlik verilmemiştir. Bu bağlamda araştırma ile ilgili olarak katılımcıların yüz yüze görüşme sorularını doğru ve objektif bir şekilde yanıtlamaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında irdelenen konular; hazırlanan görüşme formunda, sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra İzmir’de yaşayan Suriyelilere- iş kuran Suriyelilere- sürece katkı sağlayan devlet kurumlarına ve STK’lerine uygulandı. Görüşme kapsamında; demografik özellikler, uyum sürecindeki sosyal koşullar, entegrasyon ile ilgili mevcut sosyo-ekonomik durum ve Suriyelilerin göç sonrası kalma nedenleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Bu çalışma sürecindeki görüşmelerimin bir kısmı İzmir’de Suriyeli bir dernek çalışanı olan Mustafa Reşit’in desteği ile İzmir ilinde Suriyelilerin yaşadığı mahallelerde yaklaşık 6 ay saha araştırması yapılarak tamamlandı. Görüşmelerin geri kalanında, İzmir’de Dernek Başkanı Rasim ÇALAR’ın desteği sayesinde muhataplara ulaşıldı. Bu süreçteki boşluklar; İzmir Basmane ve Agora mahalleleri gibi Suriyelilerin toplu olarak ikamet ettikleri mahallelerle sınırlı tutulmuş, çalışmanın alt sınırı 25 yaş olarak belirlenmiş ve birçok meslek grubundan Suriyelilerle yüz yüze görüşmeler

yapılmıştır. Sıralama ise 2011 yılı itibarıyla başlayıp 2020 yılının Eylül ayına kadar olan dönemi esas almaktadır.

4.4. Çalışmada Kullanılan Yöntem

Nitel araştırma yöntemini “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma.” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Bu bölümde araştırma örneği, veri toplama yöntemi, veri toplama yöntemi ve veri analiz yöntemleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

4.4.1. Örneklem

Görüşme sürecinde İzmir’de yaklaşık 150.000 Suriyeli bulunmaktaydı. Araştırmanın evreni bu şekilde ifade edilebilir. Bu veriye göre 30 kişilik örneklem büyüklüğü gerekmektedir (Erdoğan ve Yazıcıoğlu, 2014, s. 89). Öte yandan çalışmaya 25 yaş üstü kadınların (dini/ eğitimsel/ kültürel vb.) ilgi göstermemesi neticesinde kadınlardan beklenen dönüş sağlanamamıştır.

Görüşmenin örneklem çerçevesi oluşturulurken İzmir’de yaşayan tüm Suriyelilere ulaşmak mümkün olmadığından genel olarak zaman ve bütçe kısıtlamaları, görüşülen hedef kitlenin düşük eğitim oranı gibi dışsallıklar veri toplamayı güçleştirmiş ve çalışma için belirleyici rol oynayan değişkenler haline gelmişlerdir. Örneklem türü olarak evreni oluşturan tüm birimlere eşit seçilme fırsatı verilen “örneklem” türü kullanılmış ve olasılıksal örneklem türü olarak “basit rastgele örneklem” modeli seçilmiştir. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s. 75). Bu nedenle rastgele, kolay ulaşılabilen Suriyelilerle görüşülmesi yolu tercih edilmiştir. Görüşme örnekleme; İzmir’in Basmane ve Agora Mahallelerinde yoğun olarak yaşayan 25 yaş üstü Suriyeli erkekler olarak kaydedilmiştir.

4.4.2. Mülakat İçin Veri Toplanmasına İlişkin Yöntem

Veri toplama aşamasında öncelikle literatür taranarak teorik çerçeve belirlenmiş, araştırmanın amacı belirlendikten sonra evren ve örneklem belirlenerek görüşme yapılmıştır.

Mülakat uygulamasına başlamadan önce göçmenlerle ilgilenen Suriyeli Mustafa Reşit Bey'le irtibat sağlanmıştır. Yine Devlet Su İşleri çalışanı olan ve Suriyelilere yardım için kurumlara destek veren makine mühendisi Ali Bayraktar ile iletişime geçilmiştir. Ali Bayraktar'ın talimatı doğrultusunda İzmir'de yaşayan Suriyelilerin hangi mahallelerde ikamet ettikleri bilgisi alınmış ve bu bilgilere dayanılarak önceden Suriyeliler aranmış, ziyaret ve röportaj için randevu alınmıştır. Suriyelileri çok iyi tanıyan Mustafa Reşit Bey ve Ali Bayraktar görüşme sürecine bizzat katılmış, böylece soruların cevaplanmasında görüşmecilerin güveni konusunda yaşanabilecek olası problemler ortadan kaldırılmıştır.

Gözlem sürecinde, mültecilerin izni alınarak Suriyelilerin yaşadığı mahallelerde, evlerinde Suriyeli vatandaşların da dâhil olduğu çok sayıda fotoğraf çekildi. Mülakat yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu saha çalışmasının, Suriyelilerin yaşadığı koşullardan bilim insanlarını, kamu yöneticilerini ve sivil toplum kuruluşlarını haberdar etmek açısından önemli olduğu ifade edilebilir.

4.4.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma kapsamında veri toplama yöntemi olarak görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. İlk yöntem olan görüşmede araştırmada kullanılacak sorular oluşturulurken konu ile ilgili farklı illere uygulanan birkaç görüşme önceden taranmıştır. Ayrıca Suriyelileri yakından tanıyan Mustafa Reşit Bey ve Ali Bayraktar'ın tavsiyeleri dikkate alınarak göçmenlerin ihtiyaçlarını ve sorunlarını ortaya çıkarmak için sorular oluşturulması yoluna gidilmiştir.

Görüşme formu evvela bilgisayarda üretilmiş ve çıktıları alınarak yüz yüze sorulmak üzere hazırlanmıştır. İzmir'de Suriyelilerin yoğun yaşadığı mahalleler ziyaret edilerek yüz yüze görüşmeler yapılmış, soruları cevaplayanlarla yüz yüze görüşülerek görüşmeye vakit ayırmaları ve doğru cevaplar vermeleri istenmiştir.

Görüşmenin bir bölümünde Suriyelilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmenin diğer bölümünde Suriyelilerin İzmir iline uyum durumlarını ve memnuniyetlerini belirlemeye yönelik sorular iletilmiştir. Röportajın üçüncü bölümünde Suriyelilerin İzmir’de ekonomik zorluk yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin “sosyo-ekonomik” sorular sorulmuş, son bölümde ise Suriyelilerin geri dönme / kalıcı olma nedenleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Saha çalışmasında kullanılan bir diğer veri toplama yöntemi ise gözlemdir. Bu yöntemle Suriyelilerin yaşadıkları çevre koşulları, birbirleriyle ilişkileri, dışa karşı tutumları ve psikolojileri üzerinde çıkarımda bulunmaya çalışılmıştır. Bu yöntemin en büyük avantajı, sadece görüşme ile anlaşılabilen bazı durumlar hakkında daha net tespitler yapmak ve Suriyelilerin yabancı bir ülkede karşılaştıkları zorluklar karşısında neler hissettikleri hakkında fikir yürütebilmek olarak ifade edilebilir.

4.4.4. Verilerin Analizi

Öncelikle denekler bazında mülakat soruları yöneltilmiş ve verilen cevaplar kaydedilmiştir. Daha sonra verilen cevaplar konu bağlamında analiz edilip yorumlanmıştır.

4.5. Mülakatların Yapılması

4.5.1. Suriyelilere Yönelik Mülakatlar

İzmir’de Basmane, Konak gibi ilçelerde Suriyeliler daha yoğun olarak yaşamakta ayrıca daha çok istihdam alanı bulmaktadır. Mülakatlar bizzat elden yapıldığı için mülakata tabi tutulacak Suriyeliler seçilirken erişim kolaylığı ve zamandan tasarruf edebilmek açısından İzmir’de Suriyelilerin kalabalık olarak ikamet ettikleri bölgeler seçilmiştir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları noktalar ise İzmir Göç İdaresi Müdürlüğü’nün yönlendirmesi ile seçilmiştir.

İlk olarak yukarıda belirtilen örneklem seçim yöntemi ile İzmir ilinde bulunan Suriyeli bireylere yönelik mülakat soruları yöneltilmiş, cevaplar tek tek verilmiş ve sonunda yorumlanmıştır. Mülakat yapılan Suriyeliler K harfiyle kodlanmıştır.

Tablo 17: Araştırmanın Katılımcı Profili

Katılımcılar	Uyruğu	Cinsiyet	İlçe	Mesleği	Yöntem	Yaşı	Mülakat Yapılan Tarih Aralığı	Görüşülen Dakika
K1	Suriyeli	Bay	Konak	Nakliyeci	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	58 dk.
K2	Suriyeli	Bay	Konak	Marangoz	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	90 dk.
K3	Suriyeli	Bay	Konak	Alüminyumcu	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	43 dk.
K4	Suriyeli	Bay	Konak	Sıva ustası	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	57 dk.
K5	Suriyeli	Bay	Konak	Dozer operatörü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	62dk.
K6	Suriyeli	Bay	Konak	Seramik Ustası	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	61dk.
K7	Suriyeli	Bay	Konak	Öğretmen	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	33 dk.
K8	Suriyeli	Bay	Konak	Çiftci	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	29 dk.
K9	Suriyeli	Bay	Konak	Serbest Meslek	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	54 dk.
K10	Suriyeli	Bay	Konak	Marangoz	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	43 dk.
K11	Suriyeli	Bay	Konak	Hurdacılık	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	52 dk.
K12	Suriyeli	Bay	Konak	Hurdacılık	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	50 dk.
K13	Suriyeli	Bay	Konak	Serbest Meslek	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	37 dk.
K14	Suriyeli	Bay	Konak	İnşaat Ustası	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	22 dk.
K15	Suriyeli	Bay	Konak	Terzi	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	39 dk.

Tabloda da görüldüğü üzere toplam mülakat yapılan 15 kişinin tamamı erkek ve 25 yaş üzerinde olup birçoğunun Suriye'deki mesleği hizmet sektörü odaklı olup marangoz, nakliyeci, inşaat ustası gibi farklı meslek kollarını oluşturmaktadır. Bunların içinde öğretmen gibi eğitim sektöründe çalışan meslek grupları da vardır. Mülakatlar; yaklaşık 6 aylık bir sürede tamamlanmış olup süre olarak en az 22 dakika, en fazla 90 dakika ile sınırlandırılmıştır.

1. Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkı Nüfusuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Çalışma kapsamında, mülakat yapılan Suriyeli göçmenlerin hane halkı bilgileri elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcılara “Hane halkı sayınız kaçtır?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyeli misafirler sırasıyla şu ifadeleri kullanmıştır:

K1: Ben, eşim ve sekiz çocuğum beraber yaşıyoruz. Çocuklarımın en küçüğü 8 yaşında iken en büyüğü 20 yaşındadır.

K2: Ben, eşim ve iki çocuğum beraber yaşıyoruz.

K3: Ben, eşim ve beş çocuğum beraber yaşıyoruz. En küçüğü 7 yaşında en büyüğü ise 15 yaşındadır.

K4: Ben, eşim ve biri 1,5 diğeri 4 yaşında olan iki çocuğum ile birlikte yaşıyoruz.

K5: Ben, eşim ve üç çocuğum birlikte yaşıyoruz.

K6: Ben, eşim ve beş çocuğum birlikte yaşıyoruz.

K7: Ben, eşim ve altı çocuğum birlikte yaşıyoruz.

K8: Ben, eşim ve beş çocuğum birlikte yaşıyoruz.

K9: Ben, eşim ve üç çocuğumla birlikte kalıyoruz.

K10: Ben, eşim ve iki çocuğum ile birlikte yaşıyoruz.

K11: Şu an evde ben ve eşimle birlikte toplam dört kişiyiz.

K12: Yedi kişi yaşıyoruz.

K13: Beş kişi yaşıyoruz.

K14: Dokuz kişi yaşıyoruz.

K15: Yedi kişi yaşıyoruz.

Mülakata katılan sekiz Suriyelinin hane halkında beş ve üzeri çocukları vardır. Mülakat katılan diğer Suriyelilerin hane halkı bulguları şunlardır: Mülakata katılan K2, K4, K10, K11 katılımcıları, anne ve babanın dışında ikişer çocuğa sahiptir. Mülakata katılan K5, K9, K13 katılımcıları ise anne ve babanın yanında üçer çocuğa sahiptir.

Buna göre ortalama olarak göçmenlerin en az iki, en fazla dokuz çocuklarının olduğu görülmektedir. Buna ek olarak büyükanne ve büyükbabaların da aynı evde yaşadığı örnekler mevcuttur. Suriyeliler kültürel olarak kimi zaman çok çocuklu ve çok eşli aile yapısına sahiptirler ancak kimisi de devlet tarafından yapılan nakdi yardımlardan yararlanabilmek için Türkiye'ye geldikten sonra doğum yapmışlardır. Türkiye'ye gelen Suriyeliler; evlilik yoluyla yapılan göçlerden ziyade topluca tüm ailesi ile birlikte gelen bireylerden oluşmaktadır. Bazı örneklerde Türklerle yapılan evliliklere de rastlanmaktadır. Yazıcı (2010), bu yöntemin daha çok bireysel göç çabalarının parçası olarak ülkeye girmek için ulus ötesi bir evlilik stratejisi yürütülmesi ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Ancak Suriye özelinde güvenlik, yaşam standartları, insan hakları vb. nedenlerle gerçekleşen göç hareketleri söz konusudur. Yani bu konudaki motivasyonlar farklılık göstermektedir. Göç sonrası Türkiye'de yaşanan doğum sayısı oldukça fazladır.

İçişleri Bakanlığının 19 Eylül 2019 tarihli açıklamasında Türkiye'de doğan bebek sayısının 450 bin civarında olduğu belirtilmektedir (Mülteciler Derneği, 2020).

Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyelilerin kalabalık bir hane halkı yapısına sahip olmalarıdır.

2. Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkı Çalışan Sayıları ve Buna İlişkin Değerlendirmeler:

Çalışma kapsamında, mülakat yapılan Suriyeli göçmenlerin hane halkında çalışan sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcılara “Hane halkı çalışan sayısı kaçtır?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyeli misafirler sırasıyla şu ifadeleri kullanmıştır:

K1: Şu an evde dört kişi çalışıyoruz. Babam ara sıra çalışırken ben ve diğer iki kardeşim sürekli çalışıyoruz.

K2: Sadece ben çalışıyorum.

K3: İki kişi çalışıyoruz.

K4: Ben çalışıyorum.

K5: Ben çalışıyorum.

K6: Ben sürekli olarak çalışıyorum. Eşim de zaman zaman çalışıyor.

K7: Dört kişi çalışıyoruz.

K8: İki kişi çalışıyoruz.

K9: Şu an kimse çalışmıyor.

K10: Ben çalışıyorum.

K11: Bir kişi çalışıyor.

K12: Üç kişi çalışıyor.

K13: Bir kişi iş bulabilirse çalışıyor.

K14: Üç kişi çalışıyor.

K15: Bir kişi çalışıyor.

Katılımcılardan K1, K7, K12, K14 hane halklarında en az çalışan sayısı üç kişi olarak cevaplamışlardır.

Suriyelerin hane içindeki çalışma sayılarına bakıldığında genellikle erkeklerin çalışma hayatına katıldıkları kadınların ise çalışma hayatından genelde uzak kaldığı görülmektedir. Aile içinde genelde erkek çocukların ve yetişkin erkeklerin çalıştıkları görülmekte, kadınların ise genelde eğitimsiz ve geri planda olması nedeniyle çalışma hayatına daha az katıldığı görülmektedir. ILO, 2017 yılında yapılan TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketi'nden elde edilen verileri kullanarak Türkiye'deki Suriyeli iş gücü piyasası durumu hakkında bir çalışma başlatmıştır. Çalışmada, 2017 yılı itibarıyla çalışma çağındaki 2 milyon Suriyeli'den 930.000'inin iş gücünün bir parçası olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu rakamın büyük bir bölümünü kapsayan yaklaşık 813 bin kişinin ise çoğunlukla kayıt dışı olarak istihdam edildiği ortaya konulmaktadır. Buna göre göçmenlerin hane halkında en az 1, en fazla 4 çalışan olduğu tespit edilmiştir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyelilerin bir hane halkında en az 1 kişinin çalışmak zorunda olduğudur.

3. Suriyeli göçmenlerin eğitim seviyelerine ilişkin bulgular ve değerlendirilmeler:

Bu maddede mülakata katılan Suriyelilerin eğitim durumları incelenmiştir. Bu amaçla katılımcıların Suriye'deki eğitim süreci dâhil olmak üzere örgün öğretimde hangi aşamaya geldiği sorularak eğitim seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplar şöyledir:

K1: Ben ve eşim okuma yazma biliyoruz. Eşim hiçbir zaman okula gitmemiştir. Çocuklarımdan biri 11. sınıfa, biri 10. sınıfa diğeri ise 9. sınıfa kadar okudular. Şu an ise çocuklarımdan biri 4. diğeri 3. sınıfa gidiyor.

K2: Ben ve eşim ilkokul mezunuyuz. 6. sınıfa kadar okuduk.

K3: Ben ilkokul 7'ye kadar okumuşken eşim. 8. sınıfta okulu bırakmış. Şimdi ise bir çocuğum 2. sınıfa geçti.

K4: Çocuklarım henüz okul yaşına gelmedi.

K5: Ben 7. sınıftan sonra okulu bıraktım. Hanımım da 8. sınıftan terk. Bir çocuğum da şimdi 2. sınıfa yeni geçti.

K6: Ben ortaokul mezunuyum (9. Sınıf), eşim de ilkokul terk.

K7: Bir çocuğum Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümü 3. sınıf öğrencisidir. Kendisi öncesinde Suriye’de de aynı bölümü okuyordu. Buraya geldikten sonra burada YÖS (Yabancı Öğrenci Sınavı)’e girerek Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde aynı bölümü kazandı. Ben lise mezunuyum ve İngilizce biliyorum. Eşim de Sağlık Meslek Yüksekokulu mezunu. Evlatlarımdan biri ilkokul mezunu iken bir başkası ilkokul 2. sınıfa kadar okuyabilmiş, diğer iki çocuğumsa lise mezunu.

K8: Eşim ve ben ilkokul 4. sınıfa kadar okuduk. İki kızım okula gidiyor ama kaçınıcı sınıf olduklarını bilmiyorum.

K9: Ben lise mezunuyum. Üç çocuğumdan büyüğü 6. sınıfa, ortanca 4. sınıfa, küçük olan da 2. sınıfa geçti.

K10: Ben ve eşim ilkokul mezunuyuz. Çocuklarımızdan büyük olanı İmam Hatip Lisesi’nde 10. sınıfa gidiyor. Küçük ise 7. sınıfa geçti.

K11: Hiç eğitim almadık.

K12: Bir kişi var, o da Suriye’de ilkokulu bitirmiş (Suriye’de ilkokul 6. sınıfa kadar).

K13: Bir tek kendim okudum o da 9. sınıfa kadar.

K14: Kendim liseden sonra iki yıllık İmam Hatip Meslek Yüksekokulu bitirdim. Evde iki kişi ortaokul (9.sınıf) mezunu. Bir tane de 7. sınıf mezunu var. Çocuklardan biri de ilkokul 6.sınıfa kadar okudu.

K15: Kendim ve iki kardeşim Suriye’de 8. sınıfa kadar okuduk.

Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmını düşük eğitim düzeyindeki kişiler oluşturmaktadır. Orta yaş ve üzeri bireylerin çoğu ya ilkokul mezunu ya da ilkokuldan terktir. Yine geri kalanların önemli bir kısmı da ortaöğretim terk veya ortaöğretim mezunudur. Ancak, Türkiye’deki göçmenlerin çocuklarının Türkiye’de eğitime devam etme konusunda bir gayretlerinin olduğu görölmektedir. Bu talep, İzmir ilinde diğer illere göre devamlılık açısından daha yüksektir. Göçmenler arasında Yükseköğrenim mezunu sayısı çok azdır. Sadece bir Suriyeli ailede baba üniversite mezunudur, oğlu da Türkiye’de üniversite okumaktadır. Dolayısıyla genel olarak Suriyelilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu söylenebilir. Milli Eğitim Bakanlığının 2020 verilerinde

Türkiye'deki anaokullarında 35 bin 553, ortaokullarda 222 bin 703 ve liselerde 89 bin 518 Suriyeli göçmen çocukların eğitim aldığı açıklanmıştır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenler çocuklarını Türkiye'de eğitime devam etme konusunda bir gayretlerinin olduğudur.

4. Suriyeli Göçmenlerin Çocuklarını Okula Gönderme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda mülakata katılanların eğitim sürecine dâhil olup olmadıkları, olanların hangi derecede eğitim sisteminin içinde olduğu, eğitim faaliyetlerinin kız ve erkek çocuklar bağlamında nasıl ilerlediği incelenmiştir. Buna göre verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

K1: Sekiz çocuğumdan üçü okula gidiyor.

K2: Kızım İmam Hatip Lisesinde okuyor 10. sınıf, oğlum da ortaokulda 7.sınıfa gidiyor. Okul yaşındakiler tamamen okula gidiyor.

K3: Dört çocuğum var ikisi okula gidiyor.

K4: Çocuklarım okul yaşına henüz gelmemiştir.

K5: Üç çocuğumdan ikisi okula gidiyor.

K6: Beş çocuğumdan ikisi okula gidiyor. Çocuklardan biri 3.sınıfa geçti, diğeri de 2.sınıfa geçti.

K7: Şu an sadece bir kişi okuyor, o da üniversiteye gidiyor. Kardeşlerinden ikisi liseden, biri de ilkokuldan mezun olmuştur.

K8: Sekiz çocuktan ikisi okumuş. Okula gitmeyen çocuklar ise okul çağına henüz gelmedi.

K9: Çocuklarımın tamamı okula gidiyor.

K10: Evdeki okula gitme çağındaki herkes okula gidiyor.

K11: Şu an evde okula giden kimse yok.

K12: Bir kişi 1. sınıfa gidiyor. Ama süreçten dolayı şu an gidemiyor.

K13: Şu an okula giden kimse yok.

K14: Okula Şu an iki ocuk gidiyor. Biri 9. sınıf olan ve diğer 6. sınıfa giden çocuklar okula devam ediyor.

K15: Hane hakkında dört kişi okula gidiyor. Üç kız İmam Hatip Ortaokuluna gidiyor. Bir ocuksa ilkokula gidiyor.

Suriyeli göçmen ailelerin hane halkı içindeki nüfus yapısına bağlı olarak okula gitme oranı değişiklik göstermektedir. Ancak kk yaştaki çocukların fazla olduğu hanelerde okula gitme oranı daha yüksek görünmektedir. Aileler eğitime önem vermektedir. İlkokul ve ortaokul çoğunluk olmak üzere lise ve niversiteye devam eden Suriyeliler az da olsa vardır. Eğitime ilişkin mevcut duruma bakıldığında hâlihazırda Suriyeli ocuklara sunulan eğitim hizmetleri 1) kamp içinde 2) kamp dışında ve 3) (az sayıda da olsa) Suriyelilerin kendi açtıkları okullarda verilmektedir. Kamp içi eğitim Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kamp dışı eğitim ise hem GEM hem de resmi okullarda verilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) 2017 yılı Eylül ayı itibarıyla açıkladığı verilere göre toplam 618.948 Suriyeli ğrencinin 267.813' GEM'lerde, 342.571'i resmi okullarda 8.564' ise açık okullarda eğitim-ğretim görmüştür. MEB, 2013 yılından itibaren Suriyeli ocukların okullaŐması ve eğitim-öğretimlerinin aksamaması için st üste yayınladığı geneltelerle yeni düzenlemeler getirmiş, 2016 yılında Suriyeli ocukların eğitimi için belirlediği yol haritasını kamuoyuyla paylaŐmıŐtır. 2014-2015 eğitim-ğretim yılında %30 olan okullaşma oranı 2017-2018 eğitim-ğretim yılında %63'e çıkmıştır. Bu soruda ne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenler çocuklarını eğitim kademelerine göre değerlendirildiğinde okullaşma düzeyi ilkokul ve ortaokulda daha yüksektir.

5. Suriyeli Göçmenlerin Türkçe Bilip Bilmedikleri, Türkçe ğrenme Girişimleri ve Genelde Hangi Dili Kullanmayı Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

5. maddede katılımcıların dil sorunu yaşayıp yaşamadığı, Türkçe veya başka diller bilip bilmemesi incelenmiş ve sorun yaşayanların ne gibi önlemler aldıkları, dil engelini aşmak için neler yaptıkları ortaya konulmuştur. Bu kapsamda aşağıdaki yanıtlar verilmiştir:

K1: Ben ve eşim haricinde evde herkes Türkçe biliyor. Evde Türkçenin dışında Arapça konuşuluyor. Bunun yanında hepimiz Arapça biliyoruz.

K2: Evde üç tane dil konuşuluyor: Türkçe, Kürtçe ve Arapça. Genellikle çocuklarımla Türkçe, eşimle ise Kürtçe konuşuyorum. Bazen de Arapça konuşuyoruz mesela eve misafir geldiği zaman.

K3: Ben ve eşim biraz Türkçe konuşabiliyoruz. Çocuklar güzel Türkçe konuşuyor. Kendi aralarında Arapça konuşuyorlar. Bazen aralarında Arapça bazen de Türkçe konuşuyorlar.

K4: Ben biraz Türkçe biliyorum, öğrenmeye çalışıyorum. Aile içerisinde Arapça konuşuluyor. Çalıştığım iş yerinde işle ilgili konuları Türkçe anlıyor, anlatabiliyorum.

K5: Büyükler Türkçe bilmiyor. Küçükler Türkçe biliyor. Büyükler aralarında Arapça konuşurken küçükler aralarında Türkçe konuşuyorlar.

K6: Biraz Türkçe biliyor, idare edebiliyor. Annem ve eşim bilmiyor, çocuklar kendi aralarında Türkçe konuşuyorlar. Evin büyükleri ise kendi aralarında Arapça konuşuyor.

K7: Gençlik merkezlerine giderek Türkçe kursu alıyorlar. İki oğlu çok güzel Türkçe konuşuyor.

K8: Karı koca kendi aramızda biraz Türkçe konuşabiliyoruz ama genellikle Arapça konuşuyoruz. Çocuklar kendi aralarında çok iyi Türkçe konuşuyorlar.

K9: Ben Türkçeyi iyi biliyorum. Derdimi anlatabiliyorum. Çocuklarım da normal Türk çocukları gibi Türkçe konuşuyorlar. Türk çocuklarıyla oynuyorlar. Çocuklarımla Arapça konuşuyor. Çocuklar kendi aralarında Türkçe konuşuyorlar.

K10: Evde üç tane dil konuşuluyor. Çocuklarla genellikle Türkçe konuşuyoruz. Eşimle konuşurken Kürtçe, bazen misafir geldiğinde ise Arapça konuşuyoruz.

K11: Derdini anlatacak kadar Türkçe biliyoruz. Öğretici biri olmayınca çok da öğrenemedik. Evde Arapça konuşuyoruz.

K12: Biraz Türkçe biliyoruz. Öğrenmeye çalıştık ama fazla öğrenemedik. Evde Arapça konuşuyoruz.

K13: Fena değilim kendim konuşabiliyorum, evdekiler de biraz biliyor. Çocuklar Türkçe öğrenmeye gayret ediyor.

K14: Evde hem Türkçe hem de Arapça konuşuyorlar.

K15: Annem ve babam hariç herkes Türkçe biliyor. Annem ve babamla konuşurken Arapça konuşuyoruz, çocuklar kendi aralarında Türkçe konuşuyorlar.

Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri hakkındaki durumları incelendiğinde ebeveynlerin çoğunlukla dil bilmedikleri yahut öğrenmede güçlük yaşadıkları görülmektedir. Evde ağırlıklı olarak Arapça konuşulmaktadır. İleri yaşta olan bireylerin dil öğrenme düzeyi düşüktür. Ancak anne ve babalar çocuklarının çoğunun Türkçe öğrendiklerini belirtmişlerdir. Yapılan mülakatlarda çocukların Türkçeyi oldukça iyi bir şekilde kullandıkları görülmektedir. Onun dışında Suriyeliler geldikleri bölgeden kaynaklı olarak Kürtçe de konuşabilmektedirler. Dil sorunu daha çok orta ve üst yaş grubunda görülmektedir. Dil öğrenme konusunda hem ebeveynler için hem de gençler için bazı ulusal ve uluslararası eğitim programları ve yardımları kapsamında girişimlerde bulunmaktadır. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı kapsamında “Suriye Krizine Yanıt Olarak Türkiye’de Dayanıklılık Projesi” adı altında dil eğitimleri verilmektedir. Mart 2019 itibarıyla başlanan proje ile Türkiye’de on ilde 53 Halk Eğitim Merkezinde toplamda 52 bin yetişkin Suriyeli birey Türkçe eğitim alacaktır (TCCB, 2020). Yetişkinler İçin Dil Eğitimi Bileşeni kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve UNDP iş birliği yapmış durumdadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin çocukları Türkçeyi oldukça iyi bir şekilde kullandıkları görülmektedir.

6. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki Yasal Statüleri, Vatandaşlık Talepleri, Avrupa’ya Gitme Arzuları ve Suriye’ye Geri Dönme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Çalışmanın bu kısmında mülakat katılımcılarının yasal statüleri yani oturma izni, vatandaşlık, geçici izin gibi hakları olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca Avrupa’ya yoğun göç göz önünde bulundurularak Avrupa’ya gitmek isteyip istemedikleri de sorulmuştur. Böylelikle örneklem bazında Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalıp kalmayacaklarına dair eğilimler incelenmiştir. Bu noktada verilen cevaplar şöyledir:

K1: Statümüz geçici koruma altında. Vatandaşlık almadık. Almayı arzu ediyoruz. Avrupa'ya gitmek istemiyoruz. Eğer Türkiye vatandaşlığı alabilirsek Suriye'ye geri dönmeyiz.

K2: Türkiye vatandaşlığına henüz geçmediler. Geçmek istiyorlar. Avrupa ülkelerine gitmek istemiyorlar. Suriye'ye geri dönmek istemiyorlar.

K3: Türkiye vatandaşlığına geçmemiştir. Olursa güzel olur. Avrupa'ya gitmeye imkânım yeterse giderim. Eğer Suriye'de barış sağlanırsa dönerim.

K4: Şu anda geçici koruma statüsü altında. Vatandaşlığı almadım ama almak istiyorum. Avrupa'ya gitmek istemiyorum. Eğer Suriye'de savaş biter ve barış sağlanırsa geri dönmeyi tercih ederim.

K5: Yasal statümüz, geçici koruma statüsü konumunda. Vatandaşlık başvurusu yapmadım ama vatandaşlık istiyorum. Avrupa'ya geçmek istemiyorum. Suriye'de savaş bitse bile dönmek istemiyoruz.

K6: Geçici koruma statüsü altındayız. Vatandaşlık için başvurmadım. Avrupa'ya gitmeyi düşünmüyorum. Eğer savaş biterse Suriye'ye dönmeyi düşünüyoruz.

K7: Geçici koruma statüsü altındayız. Evde Türkiye vatandaşlığı alan yok. Üniversiteye giden oğlum için gerekli başvurular yaptık, iki senedir bekliyoruz. Eğer gerçekten ülke (Suriye) ıslah edilirse gitmeyi düşünüyoruz ama şu an için imkânsız görünüyor.

K8: Geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlık talep etmedik ama eğer alabilirlersek iyi olur. Avrupa'ya gitmeyi düşünmüyoruz. Suriye'ye de dönmeyi düşünmüyoruz.

K9: Geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlık talebinde bulunduk. Bekliyoruz. Avrupa'ya gitmeyi düşünmüyorum. Çocuklarımın burada büyümesini istiyorum. Çocuklar büyüdükten sonra belki kendi Suriye'ye dönebilir ama çocukların dönmek isteyeceklerini sanmıyorum.

K10: Türk vatandaşlığına geçmedik, ama geçmek istiyoruz. Suriye'ye dönmek ya da Avrupa'ya gitmek istemiyoruz.

K11: Türkiye’de geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlık almadık ve alan birinin olduğunu sanmıyorum. Avrupa’ya da geçmek istemiyorum. Eğer savaş biterse Suriye’ye dönmeyi düşünüyorum. Şu an sulh devam ettiği sürece Türkiye’de kalmak istiyorum.

K12: Geçici koruma statüsündeyiz. Kendime vatandaşlık verilmesini çok istiyorum. Avrupa’ya gitmeyi düşünmüyorum. Suriye’de barış tekrar tahsis edilirse dönmeyi düşünüyorum.

K13: Geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlığı düşünüyoruz eğer verilerse alacağız. Avrupa’ya gidecek imkân olursa gitmeyi düşünüyoruz. Suriye’ye şu anda dönmeyi düşünmüyoruz.

K14: Geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlık almak istiyoruz. Avrupa’ya geçmek istemiyoruz. Suriye’ye de dönmeyi düşünmüyoruz.

K15: Geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlığı verilerse almayı düşünüyoruz. Avrupa’ya geçmeyi düşünmüyoruz. Barış sağlanırsa Suriye’ye dönmek istiyoruz.

Kasım 2020 dönemi verilerine göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler 3 milyon 638 bin 420 kişidir. Geçici barınma merkezlerinde kalanların sayısı ise 58 bin 943 kişidir. Türk vatandaşlığı alan sayısı 110 bin kişidir ve bunların 53 bini yetişkin 57 bini ise çocuktur. Çalışma kapsamında kendileri ile mülakat yapılan Suriyeliler Türkiye’de kalmak istemekte, bazıları ise yalnızca savaş bittiği takdirde Suriye’ye dönmeyi istemektedirler. Fakat Türkiye’deki 3,6 milyon Suriyelinin önemli bir kısmı Avrupa’ya yasal ya da yasa dışı yollardan gitmeyi istemektedir. Göçmenlerin bu taleplerinin ana nedenlerinden biri Türkiye’nin Avrupa’ya yasal veya yasa dışı yollardan gidilebilecek en uygun ülke olmasından kaynaklanmaktadır.

Baykul (2012) yapmış olduğu çalışmasında bunu Türkiye’nin AB’ye kaçak geçişlerin transit ülkesi olduğu şeklinde ifade etmiştir. Kaçak geçişlerin yoğunluğu ve organizasyon yapısının gelişmişliği düşünüldüğünde Avrupa’ya kaçak geçmek hiç de zor değildir. Ancak AB ile geri kabul anlaşması Türkiye’nin işini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de kalmak isteyen önemli bir kitle olduğu düşünüldüğünde entegrasyon sürecinin önemi ortadadır.

Çakı (2018) da benzer şekilde Geçici Koruma Statüsünün düzenlendiği yasal mevzuat dayanağının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Göç dönemindeki eksikliklere rağmen süreç yönetilmeye çalışılmış ancak tam anlamıyla düzenli ve planlı bir göç mekanizması elde edilememiştir. Göçmenlik yönetimi -özellikle mevzuattan kaynaklanan eksiklikler- tam olarak kurulmamış, planlanmamış ve hala incelenmesi gereken bir kavram olmaya devam etmektedir. Yasal statünün yeterliliği kaçak geçişleri engelleyebilecektir. Alu (2018) bu noktada kontrolsüz girişlere dikkat çekmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye kontrolsüz girişleri, ülkelerindeki ve Irak'taki iç savaş unsurlarını ülkemize taşımalarına neden olabilir. Ülkemize sığınan bu göçmenlerin herhangi bir silahlı grup ile ilişkili olup olmadığı ya da rejimin uzantılarının ülkemize giriş yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Buna rağmen sığınan göçmenlerin çatışan taraflar arasında olmaması bile Türkiye açısından tehdit oluşturmadıkları anlamına gelmemektedir. Çünkü Orta Doğu tehlikeli bir bölgedir.

Atım (2016)'ın da belirttiği gibi Orta Doğu'da yaşanan ekonomik, siyasi ve mezhepsel karışıklıkların devamı halinde yasa dışı göçlerin artarak devam edeceği ve Türkiye'nin de geçiş güzergâhında bulunması sebebiyle bu probleminden kesinlikle etkileneceği öngörülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin araştırma kapsamında Türkiye'de kalmak istemekte bazıları ise yalnızca savaş bittiği takdirde Suriye'ye dönmeyi istemektedirler.

7. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Barınma Koşulları, Göç Öncesi Yaşadıkları Koşullar ve Türkiye'de Neden İzmir Kentini Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede Suriyeli katılımcıların demografik özelliklerini ortaya koymaya dönük konut sahipliği ve lokasyon tercihleri üzerinden incelenmiştir. Böylelikle katılımcıların sosyoekonomik profili belli ölçüde ortaya konulacak ve uyum politikalarında veri olarak kullanılabilir. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

K1: Şu an burada derme çatma bir evde oturuyoruz. Türkiye'ye gelmeden önce kırsal (köy) bölgelerinden birinde yaşıyorduk. Daha öncesinde İzmir'e gelen akrabalarımın yardımı ve tavsiyesiyle geldik.

K2: Burada kiralık bir evde oturuyoruz. Buraya gelmeden önce Halep'te şehir merkezinde kalıyordum. İzmir'e şans eseri geldim.

K3: Burada bir ev kiraladık fena değil. Suriye'de köyde yaşıyordum. Daha önce buraya gelen kardeşlerim var. Onlar vasıtasıyla geldim.

K4: Suriye'de kırsal (köy) alanda yaşıyorduk. Daha önce gelen arkadaşları İzmir'e gelebileceğimi söyledi.

K5: Burada kirada oturuyoruz. Suriye'de şehirde oturuyoruz. İzmir'e Suriye'den arkadaşları vasıtasıyla geldik.

K6: Şu an kirada oturuyorum. Türkiye'ye gelmeden önce şehre yakın bir köyde yaşıyorduk. Türkiye'de birkaç il gezdim (Şanlıurfa, Mersin, Antalya). İzmirli insanları sevdiğim için son 3 yıldır İzmir'de yaşıyoruz.

K7: Suriye'de bir ilçe merkezinde oturuyordum. Göçmeden önce Türkiye'de Mersin'e, arkadaşlarımla yanına gelmişim. Sonra çocuklar İzmir'e geldiler, beni de bu sayede direkt İzmir'e getirdiler.

K8: 1+1 dairede 400 TL kiralık dairede kalıyoruz. Suriye'de köyde kalıyordum. Aydın'da ve Seferihisar'da akrabalarım var ve onların tavsiyesi üzerine geldim.

K9: Burada kiralık dairede kalıyorlar. Suriye'de Manyas köyünde yaşıyorduk. Eşimi hapishaneye attılar. Burada ağabeyinin vasıtasıyla birini buldum. Bir süre Hatay'da zorluk çektikten sonra İzmir'e hiç tanımadığı bir akrabasının vasıtasıyla geldim.

K10: Burada kiralık bir evde oturuyoruz. Buraya gelmeden önce Suriye'de Halep'te şehir merkezinde kalıyorduk. İzmir'e tesadüfi geldik.

K11: Şu an burada kirada oturuyoruz. Suriye'de de köyde yaşıyorduk. Çobanlık yaptığım için köyde yaşıyordum.

K12: Burada kirada yaşıyoruz. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'de köylerde yaşıyorduk. Tarlalarda çalışıyorduk. Köylerde kendi mallarım, mülklerim vardı.

K13: Burada bir ev kiraladık orada kalıyoruz. Gelmeden önce de şehirde yaşıyorduk.

K14: Burada kiralık bir evde oturuyorduk. Türkiye'de ev satın aldık ama vatandaşlık

olmadığı için kendi üstümüze alamadık. Şehir merkezinde çalıştıkları için Suriye’de şehir merkezinde kalıyorduk.

K15: Kiralık bir dairede yaşıyoruz. Suriye’de köyde yaşıyorduk. Köyümüz ise Süleyman Şah’ın mezarının olduğu yerdeydi.

Suriyelilerin barınma ile ilgili durumlarına bakıldığında göçmenlerin çoğunluğunun kirada oturduğu görülmektedir. Ev sahibi olan kesim çok azdır. Buraya gelmeden önce Suriye’de köyde yaşayanlar olduğu gibi şehir merkezlerinde de yaşayanlar vardır. Birçoğunun İzmir’e gelme sebebi de İzmir’e daha önceden gelen arkadaşlarının tavsiyeleridir. Suriyelilerin çoğu ev kiralalarının yüksekliğinden şikâyet etmektedir. Özellikle güneyin ve doğunun bazı illerindeki yoğun Suriyeli nüfusu şehrin sosyal yapısını altüst etmiştir. Söz konusu şehirlerdeki ev kiralalarının yüksek olmasının ve hayat pahalılığının bir nedeni de yoğun Suriyeli göçüdür.

Özkarlı (2014) her türlü sosyal ve ekonomik korumadan yoksun biçimde çalışan Suriyelilerin varlığının, toplumun bazı kesimleri tarafından şehirlerdeki yüksek kiralaların, yüksek işsizlik oranlarının ve suç oranlarında artışın sebebi olarak görüldüğünü aktarmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun kirada oturduğu tespit edilmiştir. Suriyelilerin İzmir’e gelme sebebi de İzmir’e daha önceden gelen arkadaşlarının tavsiyeleridir.

8. Suriyeli Göçmenlerin Meslek Dağılımları, Kendi İşlerinde mi Yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıkları ve Genelde Ne Tür İşlerde Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Katılımcılara sosyo-ekonomik profilini çıkarmaya ve istihdam piyasasında yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ait oldukları meslek grupları, iş sahipliği ve iş bulmada yaşadığı sorunlar araştırılmıştır. Bu bağlamda verilen cevaplar şöyledir:

K1: Suriye’de kendi arazilerimiz vardı. Nakliye işleri de yapardık. Kendi arabalarımız da vardı. Türkiye’de iş bulma konusunda sorun yaşamadık. Geldiğimizden beri iş bulup çalışıyoruz.

K2: Ben marangozum; ağaç ahşap işleriyle uğraşıyorum. Ustayım. Kendi mesleğimde çalışıyorum ama başkalarının yanında çalışıyorum. İş bulmada zorlanmışım. İlk

geldiğimde mesleğimi yapmakta zorluk çektim ama marangozluk mesleği resim üzerinde olduğu için anlaşılabildim. İş yapıp kendi paramı alamadığım da oldu.

K3: Meslek olarak alüminyum doğrama işinde çalışıyorum (çekirdekten yetişme). Şu an Türkiye’de bu işi yapmıyorum. İş bulamıyorum. Çalıştırmıyorlar.

K4: Ben inşaatta sıva ustasıyım ama her zaman iş bulamıyorum.

K5: Ben dozer operatörüyüm ama burada mesleğimi icra edemiyorum. İş hayatında dil bilmeme sorunum var. Şu an oduncuda çalışıyorum.

K6: Bir mesleğim yok. Genellikle iş çok az buluyoruz. Daha önce fayansçının yanında çalışıyordum ama süreçten dolayı işsiz kaldım. Şimdi hurdacılık yapıyorum.

K7: Aslında ben İngilizce öğretmeniyim. Çocuklar Suriye’deyken öğrenciydiler, buraya gelince de mermercilik zanaatını öğrendiler, bir çocuğum da üniversitede okuyor. Ben şu anda öğretmenlik yapamıyorum. Öğretmenlik yapabilmek için Milli Eğitim Müdürlüğü ile görüştüm. Milli eğitim, öğretmenlik yapabilmesi için önce diploma denkliği alması gerektiğini, ihtiyaç duyulduğu zaman çağırılacağını söylediler. İş bulma konusunda, genellikle gençler iş bulabiliyor. Bazen paranın geç verilmesi, iş değiştirirken işsiz kalma gibi sorunlar yaşıyoruz.

K8: Kendi mesleğim yok. Çalıştığımız yerlerde işlerimizi iş bölümü yaparak hallediyoruz. Genellikle tarla ve bahçelerde çalışıyoruz.

K9: Kendi mesleğim yok, lise mezunuyum. Ne iş bulursam orada çalışıyorum.

K10: Mesleğim marangozluk yani ağaç ve ahşap işleri yapıyorum. Burada başkasının yanında çalışıyorum. Geldiğinde Türkçe bilmediğimden dolayı sıkıntı çektim. Ama çizim üzerine bir meslek olduğu için yapabiliyorum. Bazen paramı alamadığım da oluyor.

K11: Burada kendi işimi yapıyorum. İşim de hurdacılık. Burada iş bulma konusunda çok zorluk çekiyorum.

K12: Mesleğim yok, genellikle kimsenin mesleği yok. Kendim burada hurdacılık yapıyorum. İş bulma konusunda sıkıntı çekiyorum.

K13: Kendi mesleğini yapma oranı az, ne iş bulursak orada çalışıyoruz. Şu an Suriyelilere sigorta yapılamadığı için kimse onları sigortalı olarak çalıştırmak istemiyor.

K14: Kendim İmam Hatip mezunuyum ve aynı zamanda beton işleri de yapıyorum. Evde bir başkası da inşaat işlerinden anlıyor. Çalışanlar da kendi mesleklerinden ziyade ne iş bulursa onu yapıyorlar. Suriyeli oldukları için ve çalışma izinleri olamadığı için kimse iş vermek istemiyor.

K15: Türkiye'ye gelmeden önce mesleğim yoktu çünkü okuyordum. Türkiye geldikten sonra dikiş nakış işlerini öğrendim ve kendime meslek edindim. Şimdi de bakkal işletiyorum.

Piyasa koşullarının yanı sıra Türkçe bilmemenin (dil eksikliği), iş hayatında kendilerine zorluk yaşattığını söylemektedirler. Paksoy'un (2015) çalışmasına göre katılımcıların %16'sı gıda, %12,2'si ulaşım, %11,3'ü inşaat, %8,4'ü elektronik eşya, %8,4'ü giyim, %7,1'i kuaför, %2,9'u kuyumculuk, %2,9'u mobilya/ halı, %2,1'sinin sağlık (eczane, medikal) sektöründe olduğu ifade edilmektedir.

Kaygısız (2017)'a göre Suriyeliler, yerel halkın tercih etmediği, kayıt dışı ve düşük maaşlı işlerde çalışırken ayrımcılığa hatta hakaret ve aşağılamaya maruz kalmaktadır. Ayrıca Suriyelilere yerel halka verilenlerden daha zor ve daha kötü koşullarda işler verilmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular, Suriyeli göçmenlerin daha çok alt gelirli işlerde ara eleman olarak çalışmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Birçoğunun kendi işi yoktur ve Türk işverenlerin güdümü altında çalışmaktadırlar.

9. Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda Suriyeli katılımcıların gelir düzeyini belirleyebilmek için yardım kuruluşlarından veya STK'lerden ayni veya nakdi yardım alıp alamadıkları sorulmuştur. Buna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

K1: Kızılay'ın bir kartı var. Kişi bazı 120 liralık yardım yapıyor. Ondan istifade ediyoruz. Bazı sivil toplum kuruluşları da gıda dağıttıklarında onlardan da faydalanıyoruz.

K2: Yaptığım işin dışında fazla bir yardım almıyorum. Çocuklarım okula gittiği için bir yardım geliyor. Okula giden çocuklar için iki ayda bir 35 lira veriliyor. Burada bazen STK'lerden gıda yardımı geliyor. Genellikle Ramazan ayında geliyor. Arada alışveriş çeki geliyor. O da yılda bir defa.

K3: Sosyal yardımlaşma vakfından yardım geliyor aylık kişi başına 120 lira. STK'lerden bazen yardım geliyor. Gıda, kuru gıda yardımı yapıyorlar.

K4: Çalışarak kazandığı gelir dışında STK'lerden hiçbir yardım almıyorum.

K5: Gelir kaynağı olarak STK'lerden gelen gıda yardımları var. Bunun dışında Suriyelilere Kızılayın yardım ettiği kişi başı 120 TL'lik yardım alıyorum. Buradaki Refah Derneği'nden de yardım alıyorum. Haricen Diyanet Vakfı, iş adamlarının bağışladıkları parayla edindikleri alışveriş kartlarını Suriyelilere dağıtıyorlar.

K6: Maddi yardım olarak ancak Kızılay kartını alabiliyoruz. Son bir aydır onu da alamıyoruz. Onun dışında yılda bir defa alışveriş çeki gibi yardımlar alıyoruz.

K7: Yetişkin çok olduğu için yardım alamıyoruz. Nakdi yardım yok, Kızılay yardımı yok. Yılda 150-200 lira. Kızılay kartları yok çünkü kriterleri sağlamıyorlar.

K8: Genellikle yardım gelmiyor. Bir dernek gelirse yardım alabiliyoruz. Kızılayın verdiği kartı kullanıyoruz.

K9: Genellikle yardımlarla yaşıyoruz. Genellikle iş adamlarından, komşulardan ağırlıklı gıda yardımı alıyorum. Kızılay kartları var. Arada bir çocuklar için eğitim yardımı alıyorum. Ortalama 480 TL civarı aylık para yardımı alıyorum.

K10: İş dışında pek bir yardım almıyorum. Okula giden çocuklar için devletin sağlamış olduğu 35 TL yardımını alıyorum. Genellikle Ramazan aylarında dağıtılan yılda bir defaya mahsus gıda yardımı alıyoruz.

K11: Kimse yardım etmiyor. Komşular, çevredeki insanlar aynı yardımlarda bulunurlarsa bir tek onlar var.

K12: Kimseden herhangi bir yardım almıyoruz.

K13: STK'ler ya da herhangi bir kuruluştan yardım almıyoruz.

K14: Evdeki yetişkin birey sayısı fazla olduğu için kimse yardım etmiyor.

K15: Bir tek Kızılay kartı desteği alıyoruz.

AFAD, (2020) Suriyeli misafirlerden bir STK'den yardım alanların (yüzde 36,10) yüzdesi, almayanlara (%63,90) göre daha az olup genel toplamda yardım alan veya almayan erkek ve kadınların yüzdeleri arasındaki farkın az olduğunu belirtmektedir. Buna göre Suriyelilerin çoğunluğu maddi yardım olarak Kızılay Kart tarafından sağlanan 120 TL'lik nakdi yardım almaktadırlar. Bazı Suriyeliler ise STK'lerden gıda yardımı aldıklarını söylemişlerdir. Onun dışında okula giden çocukları için devletin sağladığı 35 TL'lik yardım alan aileler de (sayıları az da olsa) vardır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmı ulusal ve uluslararası aynı ve nakdi desteklerden az da olsa yararlanmış durumdadır.

10. Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hanehalkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bir önceki sorudaki gibi Suriyeli sığınmacıların gelir düzeyini belirlemeye dönük hane halklarının ortalama gelirleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kesimin insani hayat standartlarında yaşam sürüp sürmediği, ihtiyaçlarının ne derece karşılandığı gelir düzeyi ile yakından ilgilidir. Mülakata katılan Suriyeli sığınmacıların gelir düzeylerini belirlemeye dönük inceleme yapılmıştır. Gelir düzeyi mevcut sosyo-ekonomik statülerini etkilediğinden önemli bir değişkendir. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

K1: 3.500- 4.000 lira arası gelirimiz oluyor (toplam).

K2: İş yerinden para tahsil edebildiğim zaman, ortalama aylık 2.000 lira gelirim oluyor. Ama bazen de alamadığım oluyor.

K3: Bazen 2.000 lira bazen 1.000 lira bazen hiç bazen de borçlanarak hayatımıza devam ediyoruz.

K4: 1.500-2.000 lira arasında.

K5: Ortalama yardımlara birlikte ayda 1.500 TL gelirim var. (Ayda 10-15 gün anca çalışabiliyor).

K6: Aşağı yukarı Kızılayın verdiği kartlarla birlikte 2.000 liranın üstünde bir gelirimiz var.

K7: 6.500 TL gelirimiz var ancak masraflarımız da çok çünkü evde dokuz kişiyiz.

K8: Kızılay kartıyla birlikte aylık ortalama gelirleri 2.500 TL.

K9: Yardımlarla geçiniyoruz. Kızılay yardımı sayesinde gelir elde ediyorum. Bazen de gıda yardımı alıyorum.

K10: Eğer çalışmamın karşılığını alabilirsem 2.000 TL civarı gelirim oluyor. Ama paramı alamadığım da oluyor.

K11: Aylık ortalama 2.000 TL kazanıyorum.

K12: Hane halkımız ortalama aylık geliri 3.000 TL.

K13: 1.500 TL civarında gelirim oluyor, daha fazlası olmuyor.

K14: Hane halkımızın ortalama geliri aylık 3.000-4.000 TL arası.

K15: 1.000-2.000 TL arası gelirim olduğunu söyleyebilirim. Bir de Kızılayın kart desteğini alıyorum.

Çalışmada mülakat yapılan Suriyeli göçmenlerin ekonomik durumlarına ilişkin değerlendirmeler değişkenlik arz etmektedir. Hane içi ortalama gelirlerin 1.500 ila 2.000 TL arasında olduğu aileler çoğunluktadır. Bu gelirlere ek olarak Kızılay Kart yardımı ile birlikte gelir düzeyi artmaktadır. Bazı hanelerin aylık geliri 6.000 TL düzeyine kadar yükselmektedir. Fakat kalabalık haneler için bu toplam hane gelirlerinin, masrafı ancak karşıladığı ifade edilmektedir.

AFAD (2020) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgular ortaya konulmaktadır. Bu çalışmalarda Suriyeli misafirlerin gelir dağılımlarına ilişkin bazı veriler de ortaya konulmaktadır. Bu verilere göre erkeklerin yüzde 38'nin ve kadınların yüzde 55'inin 249 ABD doları veya daha az kazandığını, erkeklerin yüzde 54'ü ve kadınların yüzde 32'si de 250-499 ABD doları arasında kazandığı görülmektedir. Ek olarak erkeklerin yaklaşık yüzde 18'inin, kadınların da yaklaşık yüzde 13'ünün 500 ve üzeri ABD doları gelire sahip olduğu görülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin ortalama refah standardının altında kaldığı görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin gelir düzeylerinin, Türkiye şartlarında asgari geçimlik düzeyden daha geride olduğu ortaya konulmaktadır.

11. Suriyeli Göçmenlerin İzmir Kentinde İş Olanakları ve Karşılaştıkları Durumlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede katılımcıların sosyo-ekonomik durumunu yakından ilgilendiren istihdam piyasasında yönelik iş sahibi olup olmadıkları ve meslek sahibi olanların ne derece kendine yer bulabildiği incelenmiştir. Bu kapsamda Suriyelilere dönük iş imkânları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

K1: Genellikle iş bulabiliyoruz. Çalışmak isteyenler işsiz kalmıyor.

K2: Mesleği olanlar iş bulabiliyor. Eğer mesleğinde iyi ve dürüstse iş bulabiliyor.

K3: İş imkânları çok az. Çoğu zaman iş bulamıyorum.

K4: Buldukları her işte çalışıyorlar. Kimi inşaatlarda kimi fabrikalarda kimisi de tarım işi bahçelerde, tarlalarda çalışıyor.

K5: Şu anda inşaat durduğu için gelirimiz de oldukça düşük. Eğer inşaat sektörü tekrar canlanırsa gelirimiz de yükselecektir.

K6: Mesleği olmayan, zor iş buluyor. Çevremdeki insanlar hurdacılık yapıyor.

K7: Büyükşehirlerde iş olanakları iyi ve çok iş var. Küçük şehirlerde ise iş olanakları daha az ama en büyük zorluk günlük 12 saat çalışıyorlar hatta bazen daha da fazla. Ek mesai ücreti alabiliyorlar. Hafta sonları da ek mesai yaparlarsa ücret alıyorlarmış.

K8: Benim yaşımdakiler için iş bulma imkânı zor oluyor. Yaşlı olduğum için inşaatlarda çalıştırmak istemiyorlar. Bunun dışında eşim ile kızım; tarla, bahçelere günlük çalışmak için gidiyorlar. İş bulma olanakları çok zayıf. Bazen kendim bile iş bulamıyorum.

K9: Çalışmıyorum.

K10: Mesleği olanlar genellikle iş bulabiliyorlar. Yaptıkları işi iyi yapabiliyorlarsa iş bulabiliyorlar.

K11: Bazı kişiler iş bulabiliyor ama iş olanakları yeterli değil.

K12: Aslında iş olanakları var ama sigortasız işçi çalıştırmak tercih edilmediği için çalışmıyorlar.

K13: Esasında iş imkânları yeterli ama işverenler çoğunlukla Suriyelileri, sigortalı çalıştırmak istemiyorlar.

K14: İş olanakları yeterli olmasına karşın ücretler az.

K15: Genellikle iş alanı çok, özellikle İzmir ilinde.

Gelişmiş ülkelere olan göçün motivasyonlarından biri ise daha iyi iş imkânı bulmaktır. Suriyelilerin güvenlik gerekçesi ile ülkelerinden çıkmaları söz konusudur ancak çevre ülkelere nazaran Türkiye'yi daha çok tercih etmelerinin sebebi Türkiye ekonomisinin büyüklüğü ve gelişmişlik düzeyidir. Suriyeli göçmenlerin iş bulma ve meslek icra etme konusunda bazı avantaj ve dezavantajları söz konusudur. Özellikle dil ve vasıfsız iş sorunu nedeniyle yeterli gelir düzeyinde yaşama imkânları bulunmamaktadır. Suriye'de iken bir mesleği olan ve bu mesleğini bir şekilde Türkiye'de de sürdürmeye çalışanların durumu, vasıfsız ve mesleksiz olanlara göre daha iyidir. Araştırmada, iş olanakları olarak önceden bir mesleği olan Suriyelilerin daha rahat iş bulabildiklerine rastlanmıştır. Bu sebeple mülakat yapılan Suriyelilerin çoğunluğunun iş bulma konusunda pek fazla şikâyetleri yoktur.

12. Suriyeli Göçmenlerin İş Bulma Konusunda Yardım Aldıkları Kişi ve Kuruluşlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede katılımcıların istihdam piyasası konusunda yaşadıkları sıkıntıları gidermeye dönük hangi kurum ve kuruluşların ne gibi faaliyetlerde bulunduğu araştırılmıştır. Verilen cevaplar şu şekildedir:

K1: İş bulma konusunda yardımcı olan bir kurum yok. Kendileri gidip arayarak iş buluyoruz.

K2: Öyle bir kurum ya da kişiler genellikle yok. Bazen kişiler tanıdıklarının vasıtasıyla iş bulabiliyor. Ama iş bulma konusunda bize kurumların pek bir yardımı yok.

K3: Hiç kimse bize yardım etmiyor. Ne birileri ne de kuruluşlar iş bulma konusunda yardım etmiyor.

K4: Öyle bir kurum yok. Daha önce çalıştıkları taşeronlar veya işverenler yardımcı oluyor. Herhangi bir kuruluş yardımcı olmuyor.

K5: Hiç kimse iş bulma konusunda yardımcı olmuyor.

K6: Kurumlar ya da şahıslar iş bulma konusunda yardımcı olmuyor.

K7: Yok, iş bulma konusunda yardımcı olan kuruluş yok. İşsizsen kendin gidip iş buluyorsun.

K8: Bir kurum ya da şahıs iş bulma konusunda yardımcı olmuyor.

K9: Çalışmıyorum. Sadece bir süre, bir lisenin mutfağında bir öğretmen vasıtasıyla çalışmışım.

K10: Sadece bazen şahısların iş bulma konusunda yardımı oluyor. Haricen bir kurumun bir yardımı olmuyor.

K11: Hayır kimse Suriyelilere yardımcı olmuyor.

K12: Öyle kişi ya da bir kurum yok.

K13: Yardımcı olan bir kurum yok.

K14: Kimse yardımcı olmuyor.

K15: Kimse iş bulma konusunda yardımcı olmuyor.

Türkiye ekonomisi gelişmekte olan bir ekonomidir ve özellikle imalat sanayi sektöründe emeğin ağırlığı sermayeye göre nispeten az olsa da birçok sektörde emek, hala önemli bir üretim faktörüdür. Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmının da gerek kayıt dışı gerekse düşük ücret nedeniyle emek piyasasında ucuz girdi olarak talep edilmesi söz konusudur. Bu sayede istihdama ilişkin, nispeten avantaja dönüştürebilmektedir. Ancak bu durum uzun süreli sürdürülebilir insani bir durum değildir. Suriyeli göçmenlerin düzenli ve sağlıklı bir iş yeri ortamında iş bulmalarına yardımcı olunması ve emek sömürsüne maruz kalmalarının engellenmesi gerekmektedir. Suriyelilerin iş bulmalarına yönelik olarak İş-Kur veya İl Göç İdaresi gibi kurumlar yeteri kadar aktif değildir. Bu nedenle genellikle kendi yakın akraba ve arkadaş çevresinden hareketle iş bulabilmektedirler. Bu durumda gelir düzeyleri doğal olarak daha düşük olmaktadır. Uyum sürecinin ekonomik boyutu noktasında, bu kişilere iş olanaklarının yaratılması ve bu kurumların etkin çalışması önemlidir. Yasal düzenlemeler ile birlikte bu iş gücü potansiyelinin kontrol altına alınması ve

Türkiye'nin üretim kapasitesine aktif bir oyuncu olarak dâhil edilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Ancak bu yöndeki çabalar yetersizdir.

AÇSHB tarafından 2019 yılında yapılan bir çalışmada, Suriyeli göçmenlerden çalışma izni ile ilgili olarak sadece 81 bin 185 kişinin yaralanabildiği ortaya konulmaktadır. Bu sayı oldukça yetersizdir. Ulusal ve uluslararası planlama ve programlar ile bu emek gücünün hem sömürülmesi hem engellenmesi hem de Türkiye'nin aktif iş gücüne katma değerli üretim faktörü olarak adapte edilmesi sağlanmalıdır.

Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyelilerin iş bulmalarına yönelik olarak İş-Kur veya İl Göç İdaresi gibi kurumlar yeteri kadar aktif değildir. Bu nedenle genellikle kendi yakın akraba ve arkadaş çevresinden hareketle iş bulabilmektedirler.

13. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Yukarıdaki maddelerle benzer şekilde 13. soruda Suriyeli katılımcıların Türkiye'deki istihdam piyasasına ne derece uyum sağladığı incelenmiştir. İstihdam piyasasının ihtiyaçları ile yani emek talebi ile Suriyelilerin emek arzı ne kadar uyuyorsa gelir düzeyi, işsizliğin azalması ve verimliliğin artması bakımından o kadar olumlu sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bu noktada verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

K1: Hayır. Yaptıkları işler kendi eğitim ve tecrübelerine uygun değil. Buldukları işlerde çalışıyorlar. Kimisi inşaatta kimisi tarımda kimisi hurdacılık yapıyor. Yani herkes bildiği ya da eğitim gördüğü işte çalışmıyor.

K2: Kendi mesleğinde çalışanların oranı tahmini yüzde 60 civarında. Ben kendi mesleğimi yapıyorum ama ben Suriyeli bir doktor olup işçilik yapan da biliyorum.

K3: Ben Suriye'de alüminyum doğrama işi yapıyordum ama burada o işi yapamıyorum. Muhtemelen Türkçe bilmediğim için kendi mesleğimle ilgili iş bulamıyorum.

K4: Suriyeliler genellikle kendi eğitim ve tecrübelerine uygun işlerde çalışmıyorlar. Sadece rızıklarını temin edebilmek için buldukları her işte çalışıyorlar. Mesela ben Suriye'de inşaat işiyle uğraşmıyordum. Biz tarımla uğraşıyorduk. Arazilerimiz vardı ve onları ekip biçiyorduk.

K5: Eğitimlerine göre iş bulamıyorlar. Ya pazarda ya inşaatta ya da oduncuda çalışabiliyorlar.

K6: Salgın hastalıktan dolayı çok kişi işsiz kaldı. Kendi mesleğini yapan insan sayısı, gitgide azaldı.

K7: Genel olarak mesleği olan kişiler, kendi mesleğiyle iş bulmaya çalışıyor. Olmayanlar da burada meslek öğrenerek çalışıyor.

K8: Kimse tecrübe ve mesleklerine uygun çalışmıyor. İnsanlar ne iş bulurlarsa orada çalışıyorlar.

K9: Çalışmıyorum dolayısıyla bir bilgim yok.

K10: Kendi mesleğinde çalışanların oranı tahmini %70 civarında. Ama ben Suriye’de avukatlık yapan işçi de biliyorum.

K11: Genellikle mesleki tecrübesi olanlar, yaptıkları işlerde de o alanlarda oluyor.

K12: Böyle bir ayırım gözetilmiyor, herkes ne iş bulursa orada çalışıyor. Kendi mesleklerine uygun işlerde çalışmıyorlar.

K13: Genellikle Suriyeliler kendilerine uygun işlerden ziyade ne iş bulurlarsa orada çalışıyorlar.

K14: Eğitim ve tecrübelerine uygun işlerde çalışamıyorlar.

K15: Mesleki eğitim ve tecrübelerinden ziyade ne iş bulurlarsa orada çalışıyorlar.

Suriyeli göçmenlerin öncelikli gereksinimleri farklı bir ülkede yaşama tutunmaktır. Gerek ekonomik gerekse de sosyolojik olarak dezavantajlı bir grup olmalarından ötürü edilgen durumda yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle iş tercihi gibi bir avantaja veya lükse sahip değildirler. Buradan hareketle Suriyeli göçmenlerin daha önceden gördükleri eğitime ve yapmış oldukları mesleğe uygun iş bulamadıkları ve hangi iş olursa o işi yapmak durumunda oldukları görülmektedir. Özellikle eğitim düzeyleri ve mesleki eğitim, becerileri düşük olan göçmenlerde bu durum daha belirgindir. Önemli sorunlardan biri de Suriyelilerin kendi ülkelerinde almış oldukları eğitim ile Türkiye’deki eğitimleri denkleştirilmemiş durumdadır. Özellikle yükseköğretim almış göçmenlerin Türkiye’de diploma denkliği sorunu öne çıkmaktadır.

Bu sorununun çok hızlı bir şekilde çözülmüş olması gerekirken uzun zaman geçmesine karşın bu konuda belirgin bir çözüm haritası hala ortaya konulmamaktadır.

Kızılay ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP)'nin (2019) Türkiye'deki Suriyeli misafirlerin geçim kaynaklarına dair yaptığı araştırmada yaklaşık 2,4 milyon kişi ile anket yapılmış ve bu anketler çerçevesinde Türkiye'ye gelmeden önce Suriyelilerin yüzde 35'inin maaşlı olarak bir yerde çalıştığı, yüzde 18'nin işveren, yüzde 14'ünün günlük işçi, yüzde 7'sinin kendi işinde çalıştığı, yüzde 6'sının bağımsız olarak çalıştığı, yüzde 2'sinin ücretsiz aile işçisi olduğu ve yüzde 17'sinin ise işsiz olduğu tespit edilmiştir. Bu sorun, çözülemez bir sorun olmamakla birlikte siyasi ve bürokratik sorunların giderilememesi nedeniyle mağduriyet yaşanmaktadır. Bu mağduriyet sadece göçmenler için değil aynı zamanda kalifiye göçmen personelin değerlendirilememesi gibi bir durumu da ortaya çıkarmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin daha önceden gördükleri eğitime ve yapmış oldukları mesleğe uygun iş bulamadıkları ve ne iş olursa o işi yapmak durumunda oldukları görülmektedir.

14. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda sığınmacıların kayıt dışı istihdamı besleyip beslemediği ve örneklem dâhilindeki sığınmacıların ne kadarının yasal olarak istihdam piyasasında yer aldığı incelenmiştir. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıda verilmiştir:

K1: Genellikle çalışma izni verilmiyor.

K2: Genellikle çalışma izni alınmıyor. İşveren çalışma izni çıkartmıyor. Kaçak olarak çalıştırıyor. Hatta en son çalıştığım firmada bana çalışma izni çıkartmalarını söyledim. Üç yıl sonra bana dediler ki yapamıyoruz, izin çıkartamıyoruz. Ben de o zaman dedim ki bana o zaman o primleri verin hiç olmazsa ben rahatlayayım, dedim. Fakat onu da kabul etmediler. Genellikle çalışma izni çıkartılmıyor.

K3: Çalışma izni genellikle nadiren veriliyor. Yok denecek kadar az. Zaten çalışma iznini genellikle alamıyoruz. İşveren de çıkartmıyor. Zaten çalıştığımızda da hakkımızı vermiyorlar. Çalışma izni vermiyorlar.

K4: Çalışma izni yok. Zaten en büyük problem çalışma izninin olmaması. İşverenler bunlara çalışma izni çıkarttırmıyorlar.

K5: Çalışma izni genellikle yok çünkü genellikle 1-2 günlük işlerde çalışıyorum. Çalışma izni için uzun süreli bir işte çalışmam gerekiyor.

K6: Genellikle çalışma izni olmadan çalıştırıyorlar. İşveren çıkartmak istemiyor.

K7: Genellikle çalışma izinleri yok. Tahminen “Devlet, bu duruma göz yumuyor.” diyor.

K8: Çalışma izni yok.

K9: Çalışmıyor.

K10: Genellikle çalışma izni alınmıyor.

K11: Çalışma izni olmadan çalışıyorlar. Çalışma izni verilmediği için bu şekilde çalışıyorlar.

K12: Çalışma izni alabilen kişilerin sayısı çok az, çünkü çalışma izni alabilmek çok zor.

K13: İşverene bağlı bazı işveren çalışma izni çıkarttırıyor, bazıları da çıkarttırmak istemiyor.

K14: Çalışma izni genellikle hiçbir Suriyelide yok. Bazen işverenlerden istemelerine rağmen işveren kaçak çalışmaya devam etmelerini söylüyor.

K15: Çalışma izinleri yok. Suriyelilerin tamamına yakını kaçak (kayıt dışı) çalışıyor.

Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına ilişkin sorunları, önemli ölçüde devam etmektedir. Bu sorunun birkaç nedeni öne çıkmaktadır. Bunlardan biri Türkiye'nin çalışma izni konusunda titiz davranmasıdır. Bir diğer neden, yardım kaynaklarının kesilmemesi için kayıt altına girmek istemeyenlerin çokluğudur. Bir diğer öne çıkan neden ise işverenlerin kayıt dışı ucuz emek kullanımı imkânı nedeniyle bu sorunun çözümüne yönelik işveren tarafından adım atılmak istenmemesidir. Türkiye'de çalışma izni alma prosedürü uzundur ve maliyetlidir. Türk işverenler genellikle işçinin sigorta primini ödememek ve devlete vergi vermemek için Suriyelileri kayıt dışı çalıştırmaya eğilimlidirler.

Aynı şekilde vergi yükümlülüğünden muaf tutulmak adına kayıt dışı çalışmayı tercih eden Suriyeliler de vardır. Örneğin Şanlıurfa'da yapılan bir ankette, vergiden muaf tutulmak için kayıt dışı çalışmayı tercih eden Suriyelilerin oranı %36'dır. Hâlbuki gelen

Suriyeliler içinde, nitelikli emek gücü için çalışma izni verilmesi olumlu etkiler yaratabilir. Oysa sorunların çözümüne yönelik atılacak adımların göçmen sorunu, entegrasyon sorunu, ekonomik sorun ve sosyolojik sorun gibi bir çok denklemi olumlu etkileme imkanı söz konusudur. Bu durumun, Türkiye’den Almanya’ya göç eden Türk vatandaşları için yapılan çalışmalarla benzerliği görülmektedir. Suriye’den Türkiye’ye yapılmış olan göçün uzun süreli ve kalıcı özelliği görülmektedir. Bu yüzden, geçici politikalar yerine kalıcı ve uzun süreli çözümlerin ele alınması gerekmektedir. Hızlı bir entegrasyon altyapısının kurulması zamanı gelmiş ve hatta geçmektedir.

Örneğin Erbaş (2013), Almanya’da bulunan Türklerin Almanya’daki yeniliklere ve yenilikçi uygulamalara olan katkılarını araştırmıştır. Yasal olarak çalışma hayatına katılan Türklerin beşeri sermayeyi çeşitlendirerek, topluma yeni bilgi ve beceriler getirerek, kültürel çeşitliliği arttırarak ve çok sayıda işyeri kurarak Almanya’daki yeniliğe ve yenilikçi uygulamalara katkıda buldukları sonucuna varılmıştır. Bu tür göç örneklerinden hareket edilerek çözüm odaklı uygulamalar öne çıkarılmalıdır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenleri işverenlerin kayıt dışı ucuz emek kullanımı nedeniyle bu sorunun çözümüne yönelik işveren tarafından adım atılmak istenmemesidir.

15. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Prosedürlere İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyelilerin şikâyet ettiği noktalardan biri, çalışma izni başvurularının uzun ve bürokratik açıdan yoğun olmasıdır. Bu da sığınmacıların istihdam piyasasına yönelik problemlerinin çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu amaca dönük soruya verilen cevaplar şöyledir:

K1: Genellikle çalışma izni verilmiyor.

K2: Genellikle çalışma izni alınmıyor. İşveren çalışma izni çıkartmıyor. Kaçak olarak çalıştırıyor.

K3: Çalışma izni çıkartmak çok zor, genellikle çıkartamıyoruz.

K4: Zaten çalışma izni çıkarmadıkları için bu işlerin nasıl yapıldığını bilmiyoruz. İşverenler sigorta primlerini ödememek için sigorta yatırmıyorlar ve çalışma izni çıkartmıyorlar.

K5: Eğer işverenler isterse çalışma iznini uğraşarak çıkarttırabiliyorlar. Sigortasız çalışıyorum.

K6: İşveren istemedikten sonra kişi için çalışma izni çıkartmak çok zor. Kendisi tek başına çıkartamaz.

K7: Çalışma izni prosedürleri konusunda bilgisi yok, patronlar çalışma izni çıkartmaya yanaşmıyor.

K8: Benim bu konu hakkında bir fikrim yok. Sadece kefillik gibi şartlar arandığını biliyorum.

K9: Çalışmıyorum.

K10: İşveren kaçak olarak çalıştırıyor. Hatta üç yıldır çalıştığım yerden üç yıl sonra izin çıkartmalarını istemiştım ama işveren çıkartmayacağını söyledi. Ben de bu duruma karşılık olarak sigorta primlerini elden vermelerini istemiştım ancak vermediler.

Suriyeli göçmenlere yönelik çalışma izni, vatandaşlık işlemlerine ilişkin kalıcı tedbir ve düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Mülakat yapılan Suriyeliler, çalışma izinlerinin prosedürlerini yeteri kadar bilmemekle birlikte –özetle- bu iznin çıkartılmasının çok zor olduğunu, uzun sürdüğünü ve patronların buna yanaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma prosedürlerinin basit ve anlaşılabilir hale getirilerek netleştirilmesi sağlanmalıdır. Böylece hem göçmenler hem de Türkiye’deki yetkililer ne yapacakları ve nasıl yapacakları hakkında bir yol haritası ortaya koyabileceklerdir. Sorunu geçici gibi görüp ertelemek sağlıklı uygulamalar yapılmasına engel olmaktadır.

AÇŞGB (2017)’ye göre Suriyeli misafirlerin çalışma izni alma oranlarında sürekli artış görülmektedir. 2016’ya kadar çalışma izni verilen misafir sayısı 10.000’lerin altında kaydedilirken bu sayı bu tarihten sonra 30.000 seviyesini aşmıştır.

GİM, 2020 verilerine göre 110 bin kişiye çalışma izinleri verilmiştir. Gelen göçmen sayısı ile çalışma izni arasındaki uçurum dikkate alınarak bu sorunun tekrar ele alınması gerekmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeliler; çalışma izinlerinin prosedürlerini yeteri kadar bilmemekle birlikte bu iznin çıkartılmasının çok zor olduğunu, uzun sürdüğünü ve patronların buna yanaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

16. Suriyeli Göçmenlerin Göç Öncesi Mesleki Durum ve Donanımları, Göç Sonrası Mesleki Eğitime Tabi Tutulup Tutulmadıkları ve Mesleki Eğitim Alanların İş Bulma Kolaylığı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki istihdam piyasasına entegrasyonu noktasında yaşadığı sorunlar incelenmiştir. Meslek sahibi ve yeterli donanımı almış bireylerin iş bulma ihtimali de artmaktadır. Bu noktada tespit edilecek eksikliklerin giderilmesi ve uyum sürecinde ne gibi eğitimler verileceği oldukça yardımcı olacaktır. Bu amaca dönük yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

K1: Suriye'de bir meslek eğitimi almadım. Öyle bir mesleğim zaten yoktu. Tarım işleri ile uğraşıyorduk. Türkiye'de herhangi bir eğitim almadık.

K2: Genellikle Suriyeli olan meslek sahipleri çekirdekten yetişme yoluyla biliyorlar. Türkiye'de hiç duymadım, bilmiyorum. Bu yüzden bu konu hakkında fazla bilgi sahibi değilim.

K3: Suriye'de çekirdekten yetişme bir eğitimim var. Atölyeden öğrendim. Ancak bir eğitim almadım. Sanayide öğrendiklerimle geldim. Türkiye'de herhangi bir eğitim almadım. Dolayısıyla bir meslek eğitimi hiçbir işime yaramadı.

K4: Bazıları Suriye'de çekirdekten yetişiyor veya sanat okullarına gidiyor. Fakat Türkiye'de bir eğitim yok. Kısaca meslek eğitimi alan Suriyeliler daha kolayca iş buluyorlar.

K5: Biz kendi mesleğimizi babamızdan (çekirdekten) öğrendik. Buradaki Suriyelilerin genelde bir donanımları yok. Burada Suriyelilere eğitim veren bir kurum yok.

K6: Suriye'ye gelmeden önce meslekleri ve meslek eğitimleri olanlar var. Meslekleri genellikle eğitimden ziyade çekirdekten öğrenme usulü ile iş sahibi oluyorlar. Burada da bir ustanın yanında iş öğreniyorlarmış. Bir meslek bilmek, iş bulma konusunda yardımcı oluyor.

K7: Geldiğim yerde, Halep'te, genelde insanlar ya okur ya da meslek sahibi olur. Türkiye'de mesleki eğitim alanları bilmiyorum ama bence yoktur. Çünkü genellikle ya ufak yaşta çocuk ya da çalışacak yaşta oluyor. Meslek sahibi olması için eğitim ve

zaman gerekecek ancak parası yok, paraya ihtiyaçları var. Mesleği olan çabuk iş buluyor ve daha iyi maaş alıyor.

K8: Suriyelilerin bir kısmı Türkiye'ye gelmeden önce bir ustanın yanında eğitim almıştır. Bazılarıysa ticaretle uğraştıkları için kendi marketini açtı. Ama pek bilgi sahibi değilim.

K9: Çalışmıyorum. Mesleki bir eğitimim yok.

K10: Genellikle Suriyeli meslek sahipleri, çekirdekten meslek sahibi olarak yetişiyorlar. Türkiye'de bir eğitim alarak çalışan birini bilmiyorum. Bu konu hakkında bir bilgim yok.

K11: Genellikle mesleki eğitimleri Suriye'de alıyorduk (çekirdekten yetişme). Türkiye'de herhangi bir mesleki eğitim almadık. Elbette bir meslek sahibi olsaydık iş bulma konusunda yardımcı olurdu.

K12: Suriye'de herkes çalıştığı için bir meslekleri vardı. Türkiye'de herhangi bir mesleki eğitim almadık. Tabii Türkiye'de mesleki eğitim alsaydık bu durum bize iş bulma konusunda yardımcı olabilirdi.

K13: Bazıları Türkiye'de mesleki eğitim alıyordu. Kendim beton ustasıyım ve bunu Suriye'de bilmiyordum. Türkiye'de çalıştığım işlerde öğrendim. Tabii ki de mesleki eğitimin olmasının, kişilere iş bulma konusunda yardımcı olacağını düşünüyorum.

K14: Tabii ki herkesin Türkiye'ye gelmeden önce çeşitli meslekleri vardı ama burada meslekleri ve tecrübeleri ile ilgili alanlarda çalışmıyorlar. Genellikle çoğu çekirdekten yetişme şeklinde öğrenmiş, meslekleri var. Elbette mesleki eğitimleri olsaydı iş bulma konusunda bu kadar zorluk çekmezlerdi.

K15: Çoğumuzun mesleği vardı. Okullarda değil çalıştığımız yerlerde mesleği öğrendik. Eğer mesleki eğitim alınsaydı iş bulma konusunda daha rahat olunabilirdi.

TTB (2016)'nin değerlendirmelerine göre Suriyelilerin çalışma süreçlerinde üç farklı istihdam boyutunun ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Birincisi, Suriyeliler bağımsız şirketler kurarak işveren olmaktadır. Suriyelilerin bulunduğu illerin gelişmişlik düzeyine göre sayı olarak farklılık gösteren bu işletmelerin çalışanları genellikle Suriye vatandaşıdır. Suriyeli göçmenlerin ikinci grubunu bağımsız işletmeler açan esnaf ve

sanatkârlar oluşturuyor. Bu grupların perakende gıda sektöründe yer alan kahve dükkânı, berber, restoran ve kuyumcu gibi işletmelerin getirdikleri küçük sermaye sayesinde faaliyete girdikleri görülmektedir. Üçüncü grup, Suriyeli göçmenlerin en geniş çalışma alanını içeren; işverene bağlı bir çalışmadır. Yukarıda da belirtildiği gibi inşaat, tarım, ticaret ve sanayi sektörleri bu sektörlerin başında gelmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriye’de çalışanların çoğu; yaptıkları işlerin baba mesleği olduğunu, çekirdekten yetiştiklerini, herhangi bir meslek eğitimi almadıklarını ifade etmiştir. Fakat önceden bir mesleği veya yeteneği olanların Türkiye’de meslek bulma konusunda bir adım önde olduklarını vurgulamışlardır.

17. Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda sığınmacıların istihdam piyasasında yaşadığı çeşitli sorunları incelemeye yönelik sorular sorulmuştur. Suriyeli sığınmacıların ekonomik faaliyetlere uyumunu zorlaştıran bu gibi etmenler uyum programlarını da olumsuz etkileyeceği için önemlidir. Bu noktada verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır:

K1: Çalıştığım iş yerinden çok memnun değilim. Çünkü özellikle bizleri daha çok çalıştırıyorlar ve emek sömürüsüne maruz kalıyoruz. Genellikle aynı iş yapanlardan daha az ücret alıyoruz.

K2: Genellikle iş bulanlar memnun ama iş buldukları için memnun. Emek sömürüsü kesinlikle mevcut, daha düşük ücret veriyorlar ve sosyal haklar vermiyorlar.

K3: Bazı insanlar işlerinden memnun iken bazıları değil. Bazen işverenler iyi davranmıyor. Bazı işyerlerinde de emek sömürüsüne maruz kalıyoruz.

K4: Bir kısmı memnun, bir kısmı da memnu değil. Memnun olmayanların sayısı az. Ben emek sömürüsüne maruz kalmadım, bilmiyorum.

K5: Sabah 7’den akşam 7’ye kadar çalışıyoruz. Bize farklı bir ücret vermiyorlar ama normalden daha fazla çalıştırıyorlar.

K6: Suriyelilerin bazıları işlerinden memnun iken bazıları değil. Ben şu an için çalıştığım iş yerinden memnunum. Ama daha önce çalışıp da düşük ücret aldığım ya da hiç para alamadığım işler de oldu.

K7: Ben çalışmıyorum, oğlum çalışıyor. (Oğlu cevaplıyor) Genellikle bir sorun yok. Ama bazen işverenin değişik bakış açıları oluyor. Suriyeli zaten bizle çalışmak zorunda gibi. Emek sömürüsüne maruz kaldığımı söylüyorum.

K8: Bu konu hakkında bir bilgim yok. Sorunlar genellikle işverene bağlı. İyi bir işveren varsa iyi davranıyor ama kötüyse memnun kalmıyoruz. Kişilere bağlı. Buradaki bazı yerlerde çalıştığım zamanki paramı vermediler, istediğimde ise “İstediğin yere gidip şikâyet edebilirsin.” dediler. Bazen de bazı yerlerde çalışma ücretimden daha fazlasını verdiler.

K9: Çalışmıyorum.

K10: Genellikle iş bulan, iş bulabildiği için memnundur. Emek sömürüsü var. Çoğunlukla herkes sosyal haklardan mahrum bırakılıyor.

K11: Suriyeliler çoğunlukla işlerinden ve hallerinden memnun değiller. Memnun olmadıkları husus kimse bize iş vermek istemiyor, çalıştığımız zaman da emek sömürüsüne maruz kalıyoruz.

K12: Hurdacılık işinden memnun değilim, burada belediye ve trafik polisleri tarafından bize sıkıntı çıkartılıyor. Başkasının yanında çalışanlar, diğer elemanlardan daha az ücret alıyorlar. Bizler emek sömürüsüne maruz kalıyoruz.

K13: İş bulup çalıştığımız zaman memnunuz. Memnun olmadığımız en önemli nokta, beraber çalıştığımız insanlardan daha az ücret almamızdır. Emek sömürüsüne maruz bırakılmadım.

K14: Bu memnuniyet genellikle işverene bağlı oluyor. İşveren iyiyse memnun kalıyorlar ama memnun değilse kalmıyorlar. Çünkü işveren kişiler, ihtiyacı olmadığı halde kendilerine yardımcı olma amacıyla çalıştırdıkları için düşük ücrete çalıştırıyorlar. Bu hususlar önemli. Emek sömürüsüne maruz kalıyoruz.

K15: Bu memnuniyet meselesi çalıştığı yere ve işverene bağlı değişen bir durum. Kendim şu an çalıştığım işten memnunken memnun olmayan bir sürü kişi biliyorum.

Çalışma yaşamı içinde yer alan Suriyeli göçmenlerin iş memnuniyetleri ve memnuniyetsizlik nedenlerine ilişkin değerlendirmelerde mülakat yapılan Suriyelilerin bir kısmının işlerinden memnun olmakla birlikte önemli bir kısmının memnun olmadığı

görülmektedir. Bu konuda ortak bir görüş yoktur, değişkendir. Suriyelilerin birçoğu emek sömürüsüne maruz kaldıklarını, çalışma sürelerinin yüksek ve ücretlerinin düşük olduğunu, ayrıca kayıt dışı çalıştırıldıklarını ifade etmektedirler. Emeklerinin karşılığı olan ücretleri alamadığını vurgulayan Suriyeliler de vardır.

Örneğin Murat Erdoğan (2019)'ın çalışmasında; Suriyelilerin olumsuz durumları dolayısıyla daha düşük ücretlerle çalışmaları, çalışma izni ve sigortaları olmaksızın (kayıt dışı) çalıştıkları için işverenlerin onları tercih etmeleri ve bu durumun da ücretleri genel olarak düşürdüğü durumuna değinilmiştir.

Göçmenlerin çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin farklı yaklaşımlarının hayata geçirilmesi gerekliliği ortadadır. Aksi takdirde var olan sorunların ortadan kalkması mümkün görülmemektedir. Sorunun tespiti ve çözüme yönelik şimdiye kadar yapılanlardan farklı bir şeylerin yapılması gerekliliği açıktır. Denetim; standart ücret, çalışma izni iyileştirmeleri, meslek edindirme, teşvik ve benzeri uygulamalar ile farklı bir yaklaşım tarzının sergilenmesi mümkün kılar. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular; Suriyelilerin birçoğu emek sömürüsüne maruz kaldıklarını, çalışma sürelerinin yüksek ve ücretlerinin düşük olduğunu, ayrıca kayıt dışı çalıştırıldıklarını ifade etmektedirler.

18. Suriyeli Göçmenlere Yönelik İşveren Bakış Açısı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bazı Suriyeli sığınmacılar kendilerine hem sosyal hayatta hem de iş hayatında ön yargı ile yaklaşıldığını ve ayrımcılık yapıldığını savunmaktadır. Bu konunun daha açıklığa kavuşturulabilmesi için katılımcılardan alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

K1: İşverenin bakış açısı işverene bağlı. Yani eğer iyi bir insansa iyi bakıyor, iyi davranıyor. O zaman iş yerinde herhangi bir sorun olmuyor. İyi değilse zaten ayrımcılık oluyor, o zaman sıkıntılar oluyor.

K2: İşverenin normalde iş konusunda ayrımcı bir bakışı yok. Herhangi bir bu konu hakkında bir sorunum yok.

K3: Genel olarak işveren bazıları iyi bazıları kötü davranıyor. Çalışanlarla iyi anlaşıyoruz. Ama iyisi de kötüsü de var.

K4: Bu işverenin Suriyelilere bakış açısına bağlı kimisi iyi kimisi kötü bakıyor. İşveren bakış açısı çalıştığım yerde gayet iyiydi. Büyük bir sorun yaşamadım.

K5: Ben öyle bir olayla karşılaşmadım, genellikle işverenin bakış açısı bana karşı normaldi.

K6: İşyerinde bazı zamanlar emek sömürüsüne maruz kalmanın yanı sıra iyi Türkçe bilmemem benim için sorun teşkil ediyor.

K7: Buradaki iş yerimde işverenin Suriyelilere bakış açısı iyi. Ancak Mersin'de çalışırken çok düşük ücretle yevmiye usulü çalıştım, Suriyeli olduğum için. Günlük 30-35 liraya inşaatta çalıştım. İşe girdiğimde işçilere sordum ne kadar aldıklarını, bana 30-35 lira dediler. Ancak işçilerin hepsi akrabaymış, patron onlardan öyle söylemelerini istemiş. Yalan söylemişler. Burada mermercide aylık 2.500 lira alıyorum. Türk vatandaşı olanlar 3.200 civarı alıyor. Genellikle Suriyelilere daha düşük maaş veriyorlar.

K8: Kişiden kişiye değişiyor. Bazıları bizi normal çalışandan farklı görmüyor. Şu ana kadar çalıştığım yerlerde bir sorunla karşılaşmadım. Zaten hoş; kötü bir durumla karşılaşsam işi bırakır giderim.

K9: Çalışmıyorum.

K10: İşverenimin ayrımcı bir bakış açısı yok. Herhangi bir işle ilgili sorunum yok.

K11: İşverenin Suriyeliye belirli bir bakış açısı yok. İş yerinde ise ayrımcılığa maruz kaldığımızı hissediyorum. Bir Türk işçiye verdikleri para ile bir Suriyeliye verdikleri para eşit değil.

K12: İşveren Suriyelilere köle gözüyle bakıyor, daha çok çalıştırıp daha az ücret veriyorlar.

K13: Suriyeli yaptığı işin hakkını verirse işveren de onun karşılığını verir. İş yerinde pek sorun yaşamıyoruz.

K14: Bazıları iyi davranıyor ve ücretlerimin tam karşılığını ödüyor ama bazısı da daha önce bahsettiğimiz gibi düşük ücrete bizi yardımcı olmak için çalıştırıyorlar.

K15: İşverene bağlı bir durum bazısı iyi bakarken bazısı iyilik yapmak için çalıştığını söylüyor. Ücretlerimizin düşük olması ve sigortasız çalışmamız bizim için sorun.

Suriyeli göçmelerle yapılan mülakatlardaki en sorunlu alanlar çalışma süreçlerine ilişkin değerlendirmelerde kendini göstermektedir. Türkiye'deki işverenlerin Suriyeli göçmenlere yönelik farklı yaklaşımları söz konusudur. Bu yaklaşımların içinde farklı nedenlerle olumlu ve farklı nedenlerle olumsuz yaklaşımlar da görülmektedir. Ancak göçmenler açısından bakıldığında bazı Suriyeli çalışanların çalıştıkları işyerlerinde negatif ayrımcılığa maruz kaldıklarını beyan ettikleri bazılarının ise kendilerine iyi bir yaklaşım sergilendiğini ifade ettikleri görülmektedir. Ayrımcılığa maruz kalan Suriyeliler daha az ücretle ve sigortasız çalıştırıldığını söylemişlerdir. Bazı işyerlerinde Suriyeli işçi ile Türk işçinin yaptığı işler aynı olmasına rağmen Suriyeli işçiler daha düşük ücret almaktadır.

ILO Raporların'nda da Suriyeli işçilerin kayıt dışı işlerde daha düşük ücretlerle Türklerin yerini aldığına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Türkçe bilmemek de ayrımcılığın diğer bir sebebidir. Örneğin "Tehlikeli ve çok tehlikeli." işlerde Mesleki Yeterlilik Belgesi'ne sahip olmayan kişiler 31 Aralık 2016 tarihinden itibaren çalıştırılmamaktadır. Türkçe bilmenin ön koşul olması nedeniyle Suriyelilerin bu belgeyi alması oldukça zor olacaktır. Ayrımcılık olmadığını iddia edenler ise bu bakış açısının işverenin karakterine bağlı olduğunu dile getirmişlerdir. Gerek yasal gerek insani olarak emek sömürüsü ve ayrımcılığın bireysel inisiyatife bırakılmaksızın kamu otoritesi düzenlemeleri ile hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde Türk vatandaşlarının çalışma hayatındaki asgari korumaya tabi oldukları, misafirlerin ise ayrımcılığa maruz kalmasının işverenin iyi veya kötü niyetine terk edildiği imajı yaygınlaşacaktır. Bu istenilen bir durum olarak kabul edilemez. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu Suriyeli misafirler daha az ücretle ve sigortasız çalıştırıldığını söylemişlerdir. Bazı iş yerlerinde Suriyeli işçi ile Türk işçinin yaptığı işler aynı olmasına rağmen Suriyeli işçiler daha düşük ücret almaktadır.

19. Suriyeli Göçmenlerin Maaş ve Ücretlerinde Türk Vatandaşlarına Oranla Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyelilerin Türkiye'de karşılaştığı sosyo-ekonomik problemlerin başında düşük gelir ve ayrımcılık gelmektedir. Suriyeliler kendilerine hem ayrımcılık uygulandığını hem de

sosyal olarak içinde bulduklarının dezavantajlı durumun istismar edildiğini düşünmektedir. Bu da uyum programlarının başarısını olumsuz etkileyecektir. Konunun daha net ortaya konması ve bu konudaki algıları daha iyi tespit edebilmek için iş yeri sahipleri Suriyelileri daha düşük ücretle mi çalıştırmak istiyor? Yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

K1: Genellikle daha düşük ücretlere çalıştırıyoruz.

K2: Genellikle bizlere yani Suriyelilere daha az ücret veriyorlar.

K3: Genellikle Suriyelileri daha düşük ücrete çalıştırmak istiyorlar.

K4: Aynı parayı alıyoruz. Çalıştığım yerde Türk'e ne veriyorsa bana da onu veriyor.

K5: Benim çalıştığım iş yerlerinde ücretimi tam verdiler, yardımcı oldular.

K6: Genellikle Suriyelilere daha düşük ücret veriyorlar.

K7: Genellikle Suriyelilere daha düşük maaş veriyorlar.

K8: Genelde daha düşük alıyorlar. Normal işçiler 70-75 TL alırken bize 60-65 TL veriyorlar.

K9: Çalışmıyorum.

K10: Genellikle bize daha az ücret veriyorlar.

K11: İş yeri sahipleri elbette daha düşük ücrete çalıştırmak istiyor. Çalıştırıyoruz.

K12: İşverenler daha az ücret veriyorlar. Hatta ücret vermedikleri zamanlar bile olabiliyor.

K13: Daha düşük ücrete çalıştırmak istiyorlar.

K14: Genellikle aynı işi yaptıkları bir Türk kişiyle kıyasla daha düşük ücret alıyoruz.

K15: Genellikle daha düşük ücrete çalıştırmak istiyorlar ama bu işverene bağlı bir durum.

Suriyeli göçmenlerin çalışma ilişkilerine yönelik önceki değerlendirmelerinde de bahsedildiği üzere ücret konusunda bariz bir ayrımcılık yapıldığı görüşü ağır basmaktadır. Ücret konusunda Türklere göre daha az maaş/yevmiye aldıklarını söyleyen

Suriyelilerin sayısı epey fazladır. Bu cevaplar, Türk işverenler tarafından Suriyelilere karşı çifte standart uygulandığını onların ucuz iş gücü olarak görüldüğünü kanıtlar niteliktedir.

Erdoğan (2015) tarafından yapılan analizlere göre bu değerlendirmelere ilaveten olumsuz koşullar altında, düşük ücretlerle yaşama gayreti içerisinde olan Suriyelilerin çocuklarını istihdama dâhil etmek durumunda kalmaları söz konusudur. Hayata tutunabilmek için her işi yapmaya aday olan ve çalışma şartları iyileştirilmeyen, güvenlikleri göz ardı edilen misafirler söz konusudur. Çünkü düşük gelir düzeyi beraberinde çocuk işçiliğini zorunlu hale getirmektedir. Uzun bir mücadele sonucunda Türkiye'deki çocuk işçi sayısı önemli ölçüde azalmasına rağmen Suriyelilerin gelişile birlikte yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum hem uluslararası yasal mevzuata hem de insani davranış kalıplarına aykırıdır. Bu durumun önüne geçilmesi için soruna daha insani ve daha hukuki bir yaklaşım ile eğilmek gerekmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Türk işverenler tarafından Suriyelilere karşı çifte standart uygulandığını onların ucuz iş gücü olarak görüldüğünü kanıtlar niteliktedir.

20. Suriyeli Göçmenlere Yapılan Ulusal ve Uluslararası Yardımların Göçmenlerin İş Aramamasına Etkisi Olup Olmadığına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli sığınmacılar arasındaki işsizliğin yüksek oluşu ve sosyal yardımlar aralarında ilişki olup olmadığı bu maddede araştırılmıştır. Pek çok sığınmacı eğer çalışmaya başlarsa sosyal yardımlarının kesileceğinden korkmaktadır. Bu noktada soruya verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

K1: Öyle bir durum yok. Çalışan, kart sahibi de olsa yardım alıyor da olsa, çalışıyor.

K2: Ben zaten iş arıyorum, yardım almıyorum. Sadece çocuklara çocuk başına iki ayda bir 35 lira alıyorum.

K3: Sosyal yardımlaşma iş bulsalar bile sosyal yardımı kesmiyorlar. Zaten çalışmazsak sosyal yardımdan gelen para yetmez. Zaten sosyal yardımlaşma düşük kişi başı 120 lira, çok düşük yani.

K4: Öyle bir şey yok. Onunla bir ilişkisi yok. Ancak çalışma izni çıkarsa bazı yardımlar kesiliyor. Ben kimseden yardım almadığım için bir önemi yok. Zaten sosyal yardım alanlar, aylık kişi başı 120 lira alıyor, çok bir şey değil.

K5: Sosyal yardımların kesilmemesi için iş aramayan Suriyeli bir kitle var. İş yaparsan işletme açarsan ya da değerli bir mal (otobüs, kamyon gibi) alırsan yardım kesiliyor.

K6: Suriyelilerin iş aramamasının sebebinin, yardımların kesilmesiyle bir alakası yok. Çalışırken de alabiliyorlar.

K7: Suriyeliler, sosyal yardım kesilmesin diye iş aramamak veya çalışmamak gibi davranışlarda bulunamazlar çünkü gelen yardım yetmiyor. Mesela bizim aylık ortalama giderimiz 5-6 bin civarında.

K8: Bir işte çalışmamız aldıkları sosyal yardımı etkilemiyor. Zaten çalışmak zorunda kalıyoruz.

K9: Çalışmıyorum.

K10: Ben zaten iş arıyorum. Yardım almıyorum. Sadece çocuklar için iki ayda 35 TL yardım alıyorum.

K11: Bunun çalışmamaları ile alakası yok. Herkes ne iş bulursa çalışıyor.

K12: Zaten çalışanların sosyal yardımları kesmiyorlar çünkü aldığı yardımla geçinmiyorlar.

K13: Bazı Suriyeliler sigortalı işte çalışmak isteyebiliyor çünkü sigortada kaydı olduğu durumda yardımları kesilebiliyor. Bu yüzden çoğu Suriyeli, kayıt dışı çalışmak istiyor.

K14: İnsanların sosyal yardımları kesilmemesi için çalışmama gibi bir durumları olmuyor. Yardımlar yeterli olmuyor.

K15: Böyle bir durum yok. Çünkü aldığımız tek yardım Kızılay'ın "aylık kart" yardımı oradan da aylık 120 TL para alıyoruz. Bu yardım da zaten hane içerisindeki çalışan ve çalışmayan oranına bakarken verildiği için böyle bir durum söz konusu değil.

Toplumda Suriyeli göçmenlerin aldıkları yardımların kesilmemesi için çalışmaktan kaçındıklarına yönelik bir hâkim görüş olmasına karşın yapılan mülakatta bu yardımların zaten geçim sağlamak için yeterli olmadığı ve aslında bu görüşün yanlış

olduğu dile getirilmektedir. Gerçekte, Suriyelilere karşı yapılan sosyal yardımlar, işlerini kaybetmeleri durumunda kesilmemekte, aksine devam etmektedir. Yani sosyal yardım ile çalışma arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. Fakat sosyal yardımların düşük olması, Suriyeliler tarafından muzdarip olunan konular arasında gelmektedir. Suriyeli göçmenlerin alınan yardımlar ve çalışma isteği arasındaki bu yanlış algının düzeltilmesi konusunda bir talepleri mevcut. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenler yetersiz olan yardımların kendilerini çalışmaktan alıkoyduğu düşüncesinin makul bir yaklaşım olmadığını düşünmektedirler.

21. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki İşverenler Tarafından Kayıt Dışı Çalıştırılıp Çalıştırılmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdamdır. Bu sorun yıllardır devam etmekte ve her sene büyük kayıplara neden olmaktadır. Gelen hükümetler kayıt dışı istihdamın bitirilmesi için kararlılıkla mücadele etmektedir. Bu noktada kayıt dışı istihdamı besleyen en önemli kaynaklardan birinin, kaçak işçiler olduğu bilinmektedir. Türkiye'de de son yıllarda ekonomik performansın kötü gitmesi ve işsizliğin artması nedeniyle gözler Suriyelilere çevrilmişken Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı istihdamı ne derece beslediği incelenmelidir. Bu kapsamda verilen cevaplar şöyledir:

K1: Genellikle kayıt dışı çalıştırıyoruz. Herkes çalışma izni çıkarttırmadan çalıştırıyor.

K2: Genellikle iş sahipleri beni ve diğer Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyorlar.

K3: İşverenler genellikle Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyorlar. Çalışma izni çıkartmıyorlar.

K4: Yani genellikle kayıt dışı çalıştırıyorlar. Çünkü kayıt ettirirlerse onlar için daha çok masraf çıkacak.

K5: Kayıt dışı (sigortasız) çalışıyoruz.

K6: Kayıt dışı çalıştırıyorum.

K7: Evet, çoğunlukla kayıt dışı çalıştırıyorlar.

K8: Genellikle iş sahipleri Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyorlar. Ama bazı işverenlerin bazı Suriyelilere izin aldıklarını biliyorum.

K9: Çalışmıyorum.

K10: Genellikle Suriyeliler kayıt dışı çalıştırılıyorlar.

K11: Kayıt dışı çalışıyorum.

K12: %99'u kayıtsız çalıştırılıyor.

K13: İşyeri sahipleri genellikle Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyor.

K14: Genellikle işveren Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyor.

K15: Kayıt dışı çalıştırıyorlar. Sebebi sigorta yapmak istemiyorlar.

Mülakat yapılan Suriyelilerin neredeyse tamamına yakını kayıt dışı yani sigortasız çalışmaktadır. Bu durum Suriyeliler arasında ciddi bir kayıt dışı istihdam yaratmıştır. Kimi işveren, birtakım (vergi, sigorta primi vb) mali sorumluluklardan kurtulmak amacıyla kayıt dışı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu durum, göçün doğasında vardır. 1960'larda Almanya'ya göç eden birinci nesil Türklerde de kayıt dışı istihdam durumu görülmüştür. Zamanında Almanya'nın Türk işçilere karşı uyguladığı istihdam politikalarının bir benzeri bugün Türkiye tarafından Suriyelilere uygulanmaktadır. Ancak göçün doğasında var olan bazı istikrarsızlıkların, Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerde de aynen yaşanması kader değildir. Artık uzun bir süredir Türkiye'de yaşamaları ve görünen duruma göre daha uzun bir süre yaşayacakları belli olan önemli bir nüfusun, bu türlü durumlara maruz kalmamaları için yasal düzenlemelere gidilmesi kaçınılmazdır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin neredeyse tamamına yakını kayıt dışı yani sigortasız çalışmaktadır. Bu durum Suriyeliler arasında ciddi bir kayıt dışı istihdam yaratmıştır.

22. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Ekonomisine Sağlamış Oldukları Katkılar Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda örneklem dâhilindeki Suriyeli sığınmacıların ekonomide ne gibi katma değer yarattıkları ve ekonomik yapıya ne derece entegre oldukları incelenmiştir. Verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

K1: Muhakkak bulunuyorlar. Çünkü iş yapıyorlar. İnşaatlar, fabrikalarda ve tarımda çalıştıkları için Türkiye ekonomisine katkıları vardır.

K2: Benim kanaatimce Suriyeliler Türkiye ekonomisine faydalı oluyorlar.

K3: Çalışan her Suriyeli Türkiye ekonomisine katkı sağlıyor.

K4: Çalıştığımız için muhakkak ekonomiye bir katkımız oluyor.

K5: İşçi olarak çalıştırıyorlar, ekonomiye katkıda bulunuyorlar.

K6: Muhakkak, işçi olarak çalıştıkları için bir katkı sağlıyorlar.

K7: Evet katkıda bulunuyorlar.

K8: Suriyelilerin çalışmaları ekonomideki ara eleman açığını kapatıyor.

K9: Çalışanların muhakkak ekonomiye faydası oluyor.

K10: Bence Suriyeliler ekonomiye katkıda bulunuyorlar.

K11: Elbette çalıştığımız için bir katkıda bulunuyoruz diye düşünüyorum.

K12: Çalışanların elbette Türk ekonomisine katkısı oluyor.

K13: Suriyeliler Türkiye’de çalışıyorlar dolayısıyla Türkiye ekonomisine katkıları oluyor.

K14: Elbette Suriyeliler burada para kazanıp şirket açıp para harcadıkları için ülke ekonomisine katkıları oluyor.

K15: Suriyeliler, çalıştıkları için ekonomiye katkıları vardır. Belki de tüm Türkiye genelinde 15.000 şirket Suriyeliler tarafından açıldığını iddia ediliyor.

Katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin ekonomiye katkıları hakkında vermiş oldukları cevaplar olumlu yönde olmakla birlikte rakamsallaştırılması mümkün değildir. Ancak göçmenlerin önemli bir kısmının vasıfsız eleman olarak tanımlanması dikkat çekicidir. Bu bireylerin genellikle nitelik gerektirmeyen faaliyet kollarında istihdam edildikleri görülmektedir. Özellikle mevsimlik işçi olarak tarım sektöründe, hayvancılık ve çobanlık işlerinde, inşaat sektöründe, kâğıt toplama ve benzeri işlerde faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda sığınmacıların ara eleman

açığının kapanması konusunda Türkiye ekonomisine katkı verdikleri düşünülmektedir. Türk işçilerin yapmayı tercih etmeyeceği zorluktaki ya da düşük ücretlerin söz konusu olduğu sektörlerdeki işlerin Suriyeli sığınmacılar tarafından yerine getirilmesi, işin yapılması ve üretime katkı anlamında olumlu ancak kayıt dışılığı beslemesi bakımından olumsuzdur.

Önceki bölümlerde ifade edildiği üzere Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisinde kalıcı olduklarından hareketle daha rasyonel düzenlemeler yapılmalı ve bu bireylerin Türkiye ekonomisi için daha verimli çalışma alanlarında faaliyet göstermelerine yönelik alt yapı oluşturulmalıdır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, verilen cevaplar doğrultusunda Suriyeli sığınmacılar ara eleman açığının kapanması konusunda Türkiye ekonomisine katkı verdikleri düşünülmektedir.

23. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Sosyal Hayata Uyumları Konusundaki Eksiklikleri, Bunun Telafi Edilebilirliği ve Türkiye'den Beklentiler Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede en kritik sorulardan biri yöneltilmiştir. Artık misafir olmaktan kalıcı olmaya doğru ilerleyen Suriyeliler konusunda yürütülecek uyum programlarının ve projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında nelere dikkat edilmesi gerektiğine yönelik bazı sorular sorulmuştur. Cevaplar aşağıda verilmiştir:

K1: Burada sıkıntımız: insanlar bize burada mülteci gözüyle bakıyorlar, bize ev kiralamıyorlar; paramız olsa da ev ya da gayrimenkul alamıyoruz, işletme açacağımız zaman bir sürü engelle karşılaşıyoruz. Bu tür engeller kalkarsa biz daha kolay entegre olabiliriz.

K2: Burada benim uyum konusunda çok bir sıkıntım yok. Burada birçok kişi beni bilmiyor, yabancı olduğumu zaten görmüyor, bilmiyor ya da anlamıyorlar. En büyük sıkıntımız hakkımızın verilmemesi, resmi olarak çalıştırılmamız. Benim önerim; isteyenlere, faydalı olanlara vatandaşlık ve çalışma izni versinler. Böylece Türkiye ekonomisine daha çok katkımız olur.

K3: Uyum konusunda, ben Türkçe öğrenemediğim için uyum sağlayamıyorum. Uyum için yetişkinlere dil öğrenme kursları falan açılırsa iyi olur. Türkiye'den beklentimiz de

sadece iş konusunda çalışmamıza müsaade etsinler, çalışma izinlerimizi versinler, başkaları bizi çalıştırıp da hakkımızı yememeleri için yardım etsinler.

K4: Tam bir uyum mümkün değildir. Dilin çok etkisi var uyum konusunda. Bizim beklentimiz bize çalışma izni konusunda kolaylık gösterilmesidir.

K5: Çok büyük bir eksikliğimiz yok. Ama çocukların daha çok bir araya gelmeleri birbirlerine entegrasyonu için çalışma yapılması lazım. Çocuklarımızın geleceği için eğitim verilmelidir.

K6: Uyum meselesi kişilere bağlı, bazıları hemen uyum sağlarken bazılarıysa hiç uyum sağlayamıyorlar. En önemli konu dil eksikliği, birinden özür dilemesi ya da derdini anlatabilmek için dil bilmeleri gerekiyor. Bize çok şey verildi, bir şey isteyecek halimiz yok.

K7: En önemli uyum sorunu, dil sorunudur. Aslında birçok âdet, gelenek benziyor. Farklı olan da var ama genelde benziyor. Bizim düşüncemiz, dil eğitimine katılırız ama kurslar, çalışma saatlerinde olmamalı. Türkiye bizi karşıladı, bizi bağrına bastı, bizi aldı. İslam ülkesine geldik. Bizim beklentimiz bu yani. Aradığımızı fazlasıyla Türkiye’de bulduk, hiçbir İslam ülkesi bizi kabul etmedi, Lübnan Ürdün gibi.

K8: Uyum konusunda biraz zorlanıyoruz. Ama zamanla bunu aşıyoruz. En önemli sorun dildir. Eğer dil kursları açılırsa sorun büyük ölçüde azalır. Türkiye bize hak ettiğimizden fazlasını verdi. Bize sağlık imkânları sağladılar. Çalışmamıza bir şey demediler. Daha fazla bir beklentimiz olamaz. Az değil 4-5 milyon Suriyeli, Türkiye’de yaşıyor. Bu yüzden ne kadar teşekkür etsek az.

K9: Türk halkı ile Suriyeliler arasında bir uyum var. Ama en önemli unsurun dil olduğunu düşünüyorum. Türkiye’nin komşuları ile ilişkileri iyi seviyede. Avrupa’da mültecilere zorunlu dil eğitimi verirken Türkiye’de verilmiyor. Konaklama sorunu için de Avrupa devletleri yardımcı olurken Türkiye’de bu durum yok.

K10: Burada birçok kişi uyum konusunda sıkıntı çekmiyor. Çevremdeki kişiler, benim yabancı olduğumu bilmiyor. Bizim buradaki en büyük sıkıntımız emeğimizin karşılığını alamamamız ve resmi olarak çalıştırılmamız. Benim önerim; faydalı insanlara çalışma izni verilsin bu sayede ülke daha faydalı olabiliriz.

K11: Burada en önemli sıkıntımız dil. Suriyelilerde bu konuda pek istekli değil. Uyumun sağlanması için Suriyelilere dil öğretilmesi gerektiğini savunuyorum. Türkiye’den ise tek beklentim, bize güven içinde yaşayabilecek koşullar sunması olduğudur.

K12: En önemli sorunları dil. Dil bilmedikleri için topluma uyum sağlayamıyoruz. Dil kurslarının açılıp dilin onlara öğretilmesi ve Türk halkı tarafından kabulünü istiyoruz. Burada en önemli eksiğimiz eğitim ve maddi destek olduğunu söylüyorum. Türkiye’den de bunu karşılamalarını istiyoruz.

K13: Yani benim çevremdeki Suriyeliler Türkçe bilmiyorlar. Bu onlar için büyük bir sorun. Çalışma ve mal, mülk, edim özgürlüğü olmadığı için Suriyeli kendini toplumdan dışlanmış hissediyor. Suriyelilere en azından burada çalışmaları için imkân sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Ulaşım izni sağlanması gerekiyor. Bazen iş bulamadıkları zaman şehir değiştirmeleri gerekiyor. Kendim Adana’da bir kadınla evlendim sonrasında onu İzmir’e getirdim. Burada doğum sırasında hiçbir sağlık imkânından ücretsiz faydalanamadım. Doğum olduğunda 2.000 TL kadar para yardım aldım. Suriyelilere sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması gerektiğini düşünüyorum.

K14: En önemli problem dil ve vatandaşlık. Bunlar olmadığı için kendimizi toplumdan dışlanmış hissediyoruz. Türkiye’den beklentim ise Türkiye’nin bize vatandaşlık vermesidir.

K15: Uyum konusunda dil faktörü var ama buradaki insanların bize bakış açısı nedeniyle bir dışlanma hissi söz konusu oluyor. Bu uyumun sağlanması için çözüm önerileri; dili öğrenmek ve vatandaşlığı almak. Seyahat özgürlükleri yok. Başka illerdeki akrabalarımın yanına ziyarete gidemiyorum. Bir de bize verilen kimlikler çok büyük olduğu için küçülmesini istiyorum.

Tablo 18: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Katılımı ve Entegrasyonu

Tema	Kod	Sayı	Örnek İfadeler
Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkı Çalışan Sayıları	Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkında 1 Kişiden Fazla Çalışan Sayıları	8	Şu an evde 4 kişi çalışıyoruz. Babam ara sıra çalışırken ben ve diğer iki kardeşim sürekli çalışıyoruz (K1). Aile fertlerimizden 4 kişi çalışıyor (K7).
	Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkında 2 Kişiden Az Çalışan Sayıları	7	Ailemizde 1 Kişi İş Bulabilirse Çalışıyor (K13). Ailede sadece Ben çalışıyorum (K5).

Suriyeli Göçmenler Kendi İşlerinde mi yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenler Kendi İşyerlerinde mi Çalışıyor?	2	Burada kendi işimi yapıyorum. İşim hurdacılık. İş bulma konusunda çok zorluk çekiyorum (K11).
	Suriyeli Göçmenler Başkalarının Yanında mı Çalışıyor?	13	Türkiye'ye geldikten sonra dikiş nakış işlerini öğrendim ve kendime meslek edindim. Şimdi de bakkal işletiyorum (K15). Mesleğim marangozluk; ağaç ve ahşap işleri yapıyorum. Burada başkasının yanında çalışıyorum (K10). Kendi mesleğim yok, lise mezunuyum. Ne iş bulursam orada çalışıyorum (K9).
Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yardım Alıyor mu?	10	Kızılay'ın bir kartı var. Kişi bazı 120 liralık yardım yapıyor. Ondan istifade ediyoruz. Bazı sivil toplum kuruluşları da gıda dağıttıklarında onlardan da faydalanyoruz (K1). Gelir kaynağı olarak STK'lerden gelen gıda yardımları var. Bunun dışında Suriyelilere Kızılay'ın yardım ettiği kişi başı 120 TL'lik yardım alıyorum. Buradaki Refah Derneği'nden de yardım alıyorum. Haricen Diyanet Vakfı, iş adamlarının bağışladıkları parayla edindikleri alışveriş kartlarını Suriyelilere dağıtıyorlar (K5).
	Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yardım Almıyor mu?	5	Kimseden herhangi bir yardım almıyoruz (K12). Evdeki yetişkin birey sayısı fazla olduğu için kimse yardım etmiyor (K14).
Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelirleri Asgari Ücretin Üzerinde mi?	5	6500 TL gelirimiz var, ancak masraflarımız da çok çünkü evde 9 kişiyiz (K7). Hane halkımızın ortalama geliri aylık 3000-4000 TL arası geliri var (K14).
	Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelirleri Asgari Ücretin Altında mı?	10	İş yerinden parasını tahsil edemediğim zaman, ortalama aylık 2000 lira geliri oluyor. Ama bazen de alamadığım oluyor (K2). 1000-2000 TL arası gelirim olduğunu söyleyebilirim. Bir de Kızılay'ın kart desteğini alıyorum (K15).
Suriyeli Göçmenlerin İzmir Kentinde İş Olanakları ve Karşılaştıkları Durumlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İzmir Kentinde İş Bulma Olanakları Kolay mı?	2	Mesleği olanlar iş bulabiliyor. Eğer mesleğinde iyi ve dürüstse iş bulabiliyor (K2). İş olanakları yeterli olmasına karşın ücretler az (K14).
	Suriyeli Göçmenlerin İzmir Kentinde İş Bulma Olanakları Zor mu?	3	İş imkânları çok az. Çoğu zaman iş bulamıyorum (K3). Benim yaşımdakiler için iş bulma imkanı zor oluyor. Yaşlı olduğum için inşaatlarda çalıştırmak istemiyorlar (K8).
Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygun Mu?	3	Genellikle mesleki tecrübesi olanlar yaptıkları işlerde o alanlarda oluyor(K11). Kendi mesleğinde çalışanların oranı tahmini%70 civarında (K10).
	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygun Değil Mi?	12	Ben Suriye'de alüminyum doğrama işi yapıyordum ama burada o işi yapamıyorum. Muhtemelen Türkçe bilmediğim için kendi mesleğimle ilgili iş bulamıyorum (K3). Genellikle Suriyeliler kendilerine uygun işlerden ziyade ne iş bulurlarsa orada çalışıyorlar (K13).
Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri Var mı?	0	Genellikle çalışma izni olmadan çalıştırıyorlar. İşveren çıkartmak istemiyor (K 6).
	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri Yok Mu?	15	Çalışma izni genellikle hiçbir Suriyelide yok. Bazen işverenlerden istemelerine rağmen işveren kaçak çalışmaya devam etmelerini söylüyor (K 14).

Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıyorlar Mı?	10	Çalıştığım iş yerimden çok memnun değilim. Çünkü özellikle bizleri daha çok çalıştırıyorlar ve emek sömürüsüne maruz kalıyoruz. Genellikle aynı iş yapanlardan daha az ücret alıyoruz (K 1).
			Genellikle iş bulanlar memnun, iş buldukları için memnun. Emek sömürüsü kesinlikle mevcut, daha düşük ücret veriyorlar ve sosyal haklar vermiyorlar (K 2).
	Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalmıyorlar Mı?	5	Bazı insanlar işlerinden memnun iken bazıları değil. Bazen işverenler iyi davranmıyor. Bazı işyerlerinde de emek sömürüsüne maruz kalıyoruz (K4). Bir kısmı memnun, bir kısmı da memnu değil. Memnun olmayanların sayısı az. Ben emek sömürüsüne maruz kalmadım, bilmiyorum (K3).
			Bu memnuniyet meselesi çalıştığı yere ve işverene bağlı değişen bir durum. Kendim şu an çalıştığım işten memnunken memnun olmayan bir sürü kişi biliyorum (K 15).

Suriyeli göçmenlerin kendi günlük hayat standartlarını sağlayabilecek asgari düzenlemeleri talep ettikleri ve Türkiye ekonomisine kalıcı katkı sağlamak amacıyla kalıcı çözümler istedikleri görülmektedir. Verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere Türk toplumu ile Suriyelilerin entegrasyonu noktasında önemli problemler vardır. İki toplumun uyumu ile ilgili daha önceki cevaplardan da görüleceği üzere ihmal edilmemesi gereken ve kendi haline bırakılmaması gereken bir durum söz konusudur. Hayat, boşluk doldurmayacağı için Suriyeli göçmenlerin hem ekonomik hem de hayatın diğer alanlarında suistimale maruz bırakılamayacağı zeminin teşkil edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ekonomik olarak potansiyelin israf edilmesinden sosyal ayrışma ve bunlara bağlı diğer sorunlara kadar önemli neticelerin ortaya çıkması muhtemeldir. Gettolaşmanın ve sosyal entegrasyon sorunlarının dünyanın birçok ülkesindeki örneklere bakıldığında ciddi toplumsal sorunlara neden olduğu görülmektedir. Uyum sürecinde kapsayıcı devlet politikaları geliştirilmelidir. Açıköz (2008), Türkiye'nin uluslararası ve bölgesel pek çok anlaşmalara taraf olmasına rağmen anlaşma partnerlerinin genellikle politikalarını 1990'lı yıllardan itibaren göç hareketlerini engelleme, kontrol etme üzerine kurduğunu belirtmiştir. Göçmenlerin hakları ve bunların devletler tarafından korunması, ikinci planda kalmıştır. Bu yüzden de Türkiye bu dönemde göç veren ülkeden, göç alan ülkeye dönüşmüştür. Türkiye'nin bütünsel bir göçmen ve iltica politikası geliştirme ihtiyacını hissettiği bu süreçte; güvenlik ve göçmenlerin insan haklarını koruma sorumluluğu arasında ikileme yaşanmıştır. Türkiye burada bir denge tesis etmelidir. Güvenliği fazla öne çıkardığı takdirde uyum süreci zarar görecektir.

Ancak Türkiye Erdemir (2013)'e göre yine de güvenlik duyarlı yaklaşımları terk etmemeli, konuya duygusal yaklaşmak yerine yasa dışı göçün suç boyutu olan “insan ticareti”ne yönelik düzenlemelere ağırlık vermelidir. Bu noktada tampon bölge kurulması Türkiye’ye zaman kazandıracaktır.

Ayaz (2016)'ya göre Türkiye geç olsa da olası yeni göç akınları için güvenli bölge talebinde ısrarcı olmalıdır. Türkiye göç ve iltica politikalarını yeniden gözden geçirerek açık kapı politikası yerine stratejik sınır politikaları uygulamalıdır.

Göçmenlerin Türkiye’deki kaderini belirleyen en önemli unsurlardan biri yaşam memnuniyetidir. Gül (2017)'e göre Türkiye’de yaşayan göçmenlerin yaşam memnuniyetini ifade eden mutlak gelir, nispi gelir, cinsiyet, dini inanç, insan hakları, demokrasi, göç politikaları, sağlık sistemi gibi birçok değişken etkili olmaktadır. Alt elemanlarda yapılacak iyileştirmeler yaşam memnuniyetini doğrudan etkileyecektir. Benzer şekilde Şahin (2016), kamusal hizmetlere erişimde karşılaşılan problemlerin entegrasyon sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Entegrasyon sürecinde Abacı (2006), istihdam konusuna dikkat çekmiştir.

Göçmenlerin toplumla bütünleşmesi ve uyum sorunlarının bir toplumsal problem haline dönüşmeden çözümlenmesi için istihdamın arttırılması ve emek piyasasının denetlenmesi lazımdır. Çalışma izni ve vatandaşlık alabilme durumunda, Suriyeliler Türkiye’ye daha fazla hizmet edebileceklerini düşünmektedirler. Suriyelilerin Türkiye’ye uyumu noktasında görülen en büyük eksiklik “Dil” konusudur. Dil bilmedikleri için iş bulma, sosyalleşme gibi konularda yetersiz kaldığını ifade eden Suriyeliler; dil sorununun çözülmesi için devletten “dil kurslarının açılması” gibi bazı adımlar beklemektedirler. Bir diğer önemli husus ise barınma konusudur. Bu konuda Avrupa’nın mültecilere destek verdiğini ifade eden Suriyeliler, ev kiralama veya gayrimenkul alma konusunda sıkıntılar yaşadıklarını vurgulamışlardır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye uyumu noktasında görülen en büyük eksiklik “Dil” konusudur.

4.5.2. İzmir de İşletme Sahibi Suriyelilere Yönelik Mülakat

İzmir’de Basmane, Konak gibi ilçelerde Suriyeliler daha yoğun olarak yaşamakta ve daha çok istihdam alanı bulmaktadırlar. Mülakatlar bizzat elden yapıldığı için mülakata tabi tutulacak Suriyeli işletme sahipleri seçilirken erişim kolaylığı ve zamandan tasarruf edebilmek açısından İzmir’de Suriyelilerin kalabalık olarak ikamet ettikleri bölgeler seçilmiştir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları noktalar ise İzmir Göç İdaresi Müdürlüğü’nün yönlendirmesi ve İzmir’de bir dernek şubesinin yönlendirmesiyle seçilmiştir. Yukarıda belirtilen örneklem seçim yöntemi ile İzmir ilinde bulunan Suriyeli işletme sahiplerine yönelik mülakat soruları yöneltilmiş, cevaplar tek tek verilmiş ve sonunda yorumlanmıştır. Mülakat yapılan Suriyeli işletme sahipleri A harfiyle kodlanmıştır.

Tablo 19: İşletme Kuran Suriyeli Katılımcı Profili

Katılımcılar	Uyruğu	Cinsiyet	İlçe	Mesleği	Yöntem	Yaşı	Mülakat Yapılan Tarih Aralığı	Görüşülen Dakika
A1	Suriyeli	Bay	Konak	Ticaret	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	88 dk.
A2	Suriyeli	Bay	Konak	Başka	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	70 dk.
A3	Suriyeli	Bay	Konak	Telefoncu	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	56 dk.
A4	Suriyeli	Bay	Konak	Toptancı	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	67 dk.
A5	Suriyeli	Bay	Konak	Ticaret	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	67dk.
A6	Suriyeli	Bay	Konak	Başka	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	81dk.
A7	Suriyeli	Bay	Konak	Telefon Tamircisi	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	53 dk.
A8	Suriyeli	Bay	Konak	Tatlıcı	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	49 dk.
A9	Suriyeli	Bay	Konak	Başka	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	74 dk.
A10	Suriyeli	Bay	Konak	Madençi	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020 -05.01.2021	34 dk.

İzmir ilinde işletme kuran 10 Suriyeli ile yapılan mülakatta, cinsiyet açısından mülakata tabi tutulanların tamamı erkektir. Bu kişilerin tamamı Konak ilçesinde yaşamakta olup yaş itibarıyla 25 yaş üzerindeki kişilerdir. Mülakatlar; 6 aylık bir zaman diliminde tamamlanmış, süre olarak tek bir mülakat en az 34 dakika en fazla 88 dakika sürmüştür. Mülakat yapılan kişilerin meslek grubu dağılımlarına bakıldığında daha çok hizmet sektöründe yer alan bakkal, toptancı, telefoncu gibi meslek kollarının yer aldığı görülmüştür. Bu kişiler, uzun yıllardır Türkiye’de ikamet eden, belirli bir sermaye karşılığında ruhsat almayı başarabilen ve kendi iş yerlerini kuran Suriyelilerdir.

1. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Hanehalkı Nüfusuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Çalışma kapsamında, mülakat yapılan Suriyeli işverenlerin hane halkı bilgileri elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Suriyeli işverenlere “Hane halkı sayınız kaçtır?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyeli işverenler sırasıyla şu ifadeleri kullanmıştır:

A1: Beş kişi yaşıyoruz.

A2: Dört kişi yaşıyoruz.

A3: Yedi kişi yaşıyoruz.

A4: Üç kişi yaşıyoruz.

A5: Dokuz kişi yaşıyoruz.

A6: Altı kişi yaşıyoruz.

A7: Dört kişi yaşıyoruz.

A8: Altı kişi yaşıyoruz.

A9: Beş kişi yaşıyoruz.

A10: Beş kişi yaşıyoruz.

Türkiye’ye göç ettikten sonra kendi işletmesini kuran göçmenlerin demografik yapısına bakıldığında genelde beş kişi ve üzeri hane halkı nüfusuna rastlanmaktadır. Kendi işlerini kurabilecek ekonomik imkânı olan ve nispeten daha yüksek gelir standardındaki göçmenlerin farklı bölgelerde yaşayan göçmenlere göre daha düşük hane halkı nüfusuna sahip oldukları görülmektedir. Suriyeli işletmecilerin hane halkı sayıları değişkenlik göstermekle birlikte genellikle dördün üzerindedir. Bu durum Suriyelilerin çok çocuklu kültürel yapısının bir tezahürüdür. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli işverenler kalabalık bir aile yapısına sahip olmalarıdır.

2. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Hane Halkı Çalışan Sayıları ve Buna İlişkin Değerlendirmeler:

Çalışma kapsamında, mülakat yapılan Suriyeli işverenlerinin hane halkı çalışan sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcılara “Hane halkı çalışan sayısı kaçtır?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyeli işverenler sırasıyla şu ifadeleri kullanmıştır:

A1: Bir kişi çalışıyor.

A2: Bir kişi çalışıyor.

A3: Bir kişi çalışıyor.

A4: Bir kişi çalışıyor.

A5: Bir kişi çalışıyor.

A6: Bir kişi çalışıyor.

A7: Bir kişi çalışıyor.

A8: Bir kişi çalışıyor.

A9: Bir kişi çalışıyor.

A10: Bir kişi çalışıyor.

Suriyeli işletmecilerin hane halklarında genellikle bir kişi çalışmaktadır. Çalışan kişi ya evin babası ya da hanadaki erkek çocuklardan birisidir. Suriyelilerde kadınların çalışma oranının çok düşük olduğuna rastlanmıştır. Çavuş, (2019) kamp içinde yaşayan Suriyelilerin %70,3’ü bir işte çalışmadığını, %29,7’si Türkiye’de bir iş sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Kamp dışında yaşayanların ise %52’si bir işte çalıştıklarını, %48’i ise bir iş sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Totalde ise işte çalışma durumuna hayır diyenlerin oranı %63,6, evet diyenlerin oranı ise %36,4’tür. Kamp içi ile kamp dışı birbirine kıyaslandığında ise kamp dışındaki işsizlik oranının daha düşük olduğu görülmektedir. Kamp içindeki işsizlik rakamının yüksekliği dikkat çekici bir bulgudur.

Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli işverenlerin hane halklarında genellikle bir kişi çalıştığıdır.

3. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Eğitim Seviyelerine İlişkin Bulgular ve Değerlendirilmeler:

Bu maddede mülakata katılan Suriyeli işverenlerin eğitim durumları incelenmiştir. Bu amaçla katılımcıların Suriye'deki eğitim süreci dâhil olmak üzere örgün öğretimde hangi aşamaya geldiği sorularak eğitim seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplar şöyledir:

A1: Ben ve eşim lise mezunuyum. Kızım da liseden mezun oldu. Büyük oğlum ortaokul son sınıfa gidiyor. Diğerlerini de okula gönderecek paramız olmadığı için gönderemiyoruz.

A2: Eşim ve ben ortaokulu bitirdik. Çocuklarım ise daha okul çağında değiller.

A3: Babam Suriye'de liseyi bitirdi. Kardeşim ortaokul mezunu, ben de lise mezunuyum.

A4: Ben ve eşim ilkokul mezunuyum. Çocuğum da 3. Sınıfa başlayacak.

A5: Eşim ve ben ortaokul mezunuyuz, büyük oğlum ise ziraat mühendisi. Diğer çocuklarım ise daha küçükler.

A6: İki eşim var; biri liseyi mezunu diğeri ise ortaokul mezunu.

A7: Ben ortaokul mezunuyum.

A8: Ben ortaokul mezunuyum.

A9: Ben Üniversite mezunuyum.

A10: Ben petrol mühendisiyim, üniversite mezunuyum. Eşim de üniversite mezunu, o da İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. İki çocuğum lisede okuyor. Diğer çocuğum da 6. sınıfa gidiyor.

Yapılan mülakatlarda görülen en önemli noktalardan biri eğitim düzeyi ile ekonomik yapı arasındaki bağlantıdır. Belirli bir mesleği olan veya eğitim düzeyi yüksek olan göçmenlerin hane halkı nüfusu az ve gelir elde imkânı diğerlerine göre nispeten daha yüksektir. AFAD (2017) verilerine göre Suriyeli göçmenlerin kamp dışındakilere göre nispeten iyi ve eğitilmiş olduğu ifade edilebilir. Kamplarda kalan Suriyelilerin %12'sinin okuma-yazma bilmediği, kamp dışında ise bu oranın %19 olduğu ifade edilmektedir.

Okuryazar denilen kitle okuma yazma bilen fakat bir okuldan diploma almamış olan kişilerden oluşmaktadır. Bu kategori kamplarda yaşayan misafirlerin %6'sı ve kamp kalan kalan misafirlerin %10'udur. Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin büyük kısmının ilkokul mezunu olduğu söylenebilir. Kamplarda kalanlar ile kamp dışında yaşayanlar arasında ilkokul mezunu olan misafirler %37 ve %33 şeklinde ifade edilmektedir. Orta öğretim mezunları ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Bu grup kamp içinde yaşayanlar ile kamp dışında yaşayanlar için de yüzde 25 ve yüzde 19'dur. Bunun tersine, lise ve üstü eğitimliler kamplarda yaşayanların yüzde 21'i iken kamp dışında yaşayanların yüzde 19'unu oluşturmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, mülakat yapılan Suriyeli işletmecilerin kendilerinin ve ailelerinin (anne, baba, eş) eğitim seviyeleri genellikle ilkokul ve ortaokul ve lise düzeyindedir. İçlerinde üniversite mezunu sayısı az olmakla birlikte belirli düzeydedir. Bu durum, eğitim seviyelerinin nispeten düşük olduğunu göstermektedir.

4. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çocuklarını Okula Gönderme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda mülakata katılanların eğitim sürecine dâhil olup olmadıkları, olanların hangi derecede eğitim sisteminin içinde olduğu, eğitim faaliyetlerinin kız ve erkek çocuklar bağlamında nasıl ilerlediği incelenmiştir. Buna göre verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

A1: Kızımı maddi durumum olmadığı için üniversiteye gönderemiyorum.

A2: Şu anda evimizde okula giden birisi yok.

A3: Evde okula giden kimse yok.

A4: Evde sadece bir kişi okula gidiyor.

A5: Evde şu anda okula giden kimse yok.

A6: Evde şu an okula giden kimse yok.

A7: Oğlum okula yeni gidecek.

A8: Evde kimse okula gitmiyor.

A9: Üniversite mezunuyum ve çocuklarım okula gidiyor.

A10: Evde okula giden üç kişi var.

Suriyeli işletmecilerin Türkiye’de uzun süre kalıcı olma beklentisi yüksektir. Bunun sonucunda kalıcı işletmeler kurmakla birlikte çocuklarını Türkiye’de eğitim almaya özendirmeleri dikkat çekmektedir. Suriyeli işletmecilerin hane halkı içinde okula gitmeyenlerin sayısı epey fazladır. Mülakat yapılan kişilerden çocuğunu okula gönderenler yalnızca dört kişidir. Diğer kişiler gerek maddi imkânsızlıklar gerek çocuklarının çalışma hayatına girmelerinden ötürü çocuklarını okula gönderememektedirler. Kolukırık (2020), Türkiye’deki okuryazar olmayan nüfus oranının üzerinde olan Suriyeli göç nüfusuna yönelik olarak eğitim projelerinin yürütülmesi temel bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Cinsiyet özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde kadın görüşülenlerin erkeklere oranla eğitim imkânlarına sınırlı eriştikleri bulgulanmıştır. Ancak ağırlıklı olarak çocukların eğitimi ve Türkçe öğrenmelerine ilişkin pozitif bir yönelim görülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli işverenlerin aile içinde okula gitmeyenlerin sayısı epey fazladır.

5. Suriyeli İşletme Sahipleri Türkçe Bilip Bilmedikleri, Türkçe Öğrenme Girişimleri ve Genelde Hangi Dili Kullanmayı Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenler dil sorunu yaşayıp yaşamadığı Türkçe veya başka diller bilip bilmemesi ile incelenmiş ve sorun yaşayanların ne gibi önlemler aldıkları, dil engelini aşmak için neler yaptıkları ortaya konulmuştur. Bu kapsamda verilen yanıtlar aşağıdaki verilmektedir:

A1: Toplam dört kişi biliyor. Ben de az biliyorum.

A2: Çocuklarım iyi konuşurken yetişkinler olarak az biliyoruz ama hala öğrenmeye çalışıyoruz. Evde Arapça konuşuyoruz. Ben Türkçe ve Arapça biliyorum.

A3: Ben Türkçeyi az biliyorum. Daha önce Türkçe öğrenmek için kursa gidiyordum ama zaman uyumsuzluğu yüzünden bırakmak zorunda kaldım. Şimdi ise kendi kendime öğrenmeye çalışıyorum.

A4: Ben biraz biliyorum, eşim bilmiyor. Kızım ise okula gittiği için iyi biliyor.

A5: Türkçe biraz biliyorum ve bu sayede idare edebiliyorum, sokakta da insanlar konuşurken yardımcı oluyorlar. Kardeşim iyi derecede Türkçe biliyor. Evde ise Arapça konuşuyoruz.

A6: Ben iyi bilirken eşim biraz biliyor. Evde daha çok Arapça konuşuyoruz.

A7: Evde Türkçe bilen kimse yok ama öğrenmek istiyoruz.

A8: Eşim ve ben Türkçe biliyoruz.

A9: Sadece çalışanlar iş dolayısıyla Türkçe biliyorlar, ayrıca Türkçe kursların masrafları oldukça yüksek.

A10: Evdekiler çoğunlukla Türkçe biliyorlar. Evde Türkçe de Arapça da konuşuluyor. Çocuklarım Türkçeyi daha iyi konuşuyorlar.

Mülakat yapılan Suriyelilerin çoğunluğu Türkçe bilmektedir. Genellikle çocuklar okula gittiği için Türkçeyi iyi konuşmakta, yetişkinler ise az Türkçe bilmektedirler. Fakat kendi aralarında Arapça konuşan ailelerin sayısı yüksektir. Kaya (2002), Türk-Alman toplumları üzerine yaptığı çalışmasında benzer uyum süreçlerinin her iki toplumu derinden etkilediğini ve mevcut sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak entegrasyon sürecinin etkilerinin devam ettiğini ifade etmiştir. Yani uyum süreci uzun vadeli planlar yapılmasını gerektiren hassas bir konudur. Örneğin Karakuş'un (2007) Alman-Türkler'in Almanya vatandaşlığını algılama ve tanımlama şekilleri ile oluşturdukları siyasi katılım stratejileri arasındaki bağı incelediği çalışmasında, bir kuşaktan fazla süredir sosyal ve ekonomik yönden uyum sağlanmış olsa da siyasi yönden tam olarak bir uyumun söz konusu olmadığını dolayısıyla sürecin uzun olduğunu belirtmiştir. Yıldırım (2017)'e göre Suriyelilerin entegrasyonuna ilişkin negatif bir görüntü bulunmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, çoğu mültecinin dil yetersizliğinden dolayı toplumdan yalıtılmış bir şekilde yaşadığı şeklinde ifade edilebilir.

6. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye'deki Yasal Statüleri, Vatandaşlık Talepleri Eğilimlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Çalışmanın bu kısmında mülakat katılımcılarının yasal statüleri yani oturma izni, vatandaşlık, geçici izin gibi hakları olup olmadığı incelenmiştir. Böylelikle örneklem bazında Suriyeli işverenlerin Türkiye'de kalıp kalmayacaklarına dair eğilimler incelenmiştir. Bu noktada verilen cevaplar şöyledir:

A1: Annemin Türk vatandaşı kimliği var. Ben de Türkiye vatandaşı olmak istiyorum. Şu an geçici koruma statüsündeyiz. Türkiye'den memnunuz ve Türkiye'de kalmak istiyoruz.

A2: Geçici koruma statüsündeyiz. Türk vatandaşı olabilirim çok mutlu olacağım. Avrupa'ya gitmek istemiyoruz. Savaş bitse dahi Suriye'ye dönmek istemiyoruz.

A3: Avrupa'ya gitmek istemiyorum. Şu anda geçici koruma statüsündeyim. Vatandaşlık almak istiyorum. Eğer Suriye'de savaş biterse dönebilirim.

A4: Şu an burada geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlık almak istiyoruz. Avrupa'ya gitmek istemiyoruz. 35 yıldan beri beklediğim huzuru Türkiye'de bulduğum için gitmek istemiyorum.

A5: Türk vatandaşlığı alabilen bir tanıdığım yok. İki sene önce vatandaşlığa başvurdum. Görüşmeye çağırıldılar ama bir sonuç alamadım. Türk vatandaşı olmak istiyorum.

A6: Şu anda geçici koruma altındayım. Vatandaş olmak istiyorum.

A7: Geçici koruma statüsündeyiz. Vatandaşlık alabilirsek çok mutlu olacağız. Avrupa'ya gitmek istemiyoruz. Savaş bitse dahi Suriye'ye dönmek istemiyoruz.

A8: Geçici koruma statüsündeyiz. Avrupa'ya geçmek istiyoruz. Ama Suriye'ye dönmek istemiyoruz.

A9: Bana göre Suriyelilerin %60'ı Türk vatandaşlığı almak istiyor. Ben de almak istiyorum.

A10: Ailecek Türkiye vatandaşı olduk ve Avrupa'ya gitmek istemiyoruz. Suriye'ye de dönmeyi düşünmüyoruz.

Suriyeli göçmenlerin tamamına yakını Türkiye ile ilgili genel görüşleri olumludur. Türkiye'nin kendilerine sahip çıktığını ve savaş nedeniyle karşı karşıya kalınan mağduriyetten kendilerini kurtardığını ifade etmektedirler. Buradan hareketle mülakatta, Türkiye'ye karşı yakınlık hissettiklerini belirtmektedirler. Erdoğan (2019), tarafından yapılan çalışmada Suriyeli göçmenlerin tamamına yakını "Geçici Koruma" kimliği bulunanlardan veya "kayıt belgesi"ne sahip olanlardan oluşmaktadır. Mülakat yapılan Suriyelilerin tamamına yakını geçici koruma statüsü altındadırlar. Yine tamamına

yakını Türk vatandaşlığına geçmek istemekte, Türkiye’de yaşamaktan mutlu olduklarını dile getirmektedirler. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgunun 2018 döneminden itibaren 102.000’den fazla kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alınmış olmasıdır.

7. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye’deki Barınma Koşulları, Göç Öncesi Yaşadıkları Koşullar ve Türkiye’de Neden İzmir Kentini Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenler demografik özelliklerini ortaya koymaya dönük konut sahipliği ve lokasyon tercihleri üzerinden incelenmiştir. Böylelikle katılımcıların sosyo-ekonomik profili belli ölçüde ortaya konulacak ve uyum politikalarında veri olarak kullanılabilir. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

A1: Beş kişi yaşıyoruz. 550 TL 2+1 kiralık evde kalıyoruz. Türkiye’ye gelmeden önce Halep’te yaşıyordum. Akrabamın tavsiyesi üzerine geldim.

A2: Altı kişi yaşıyoruz. Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’de bir köyde yaşıyorduk. Ama sık sık şehre, işe gidip geliyorduk. Akrabamızın tavsiyesi üzerine İzmir’e geldik.

A3: Ev tuttum 850 TL kira veriyorum. Şam’da yaşıyorduk. Akrabalarımın tavsiyesiyle geldik.

A4: Net olarak bilmemekle beraber 450-500 TL ödüyoruz. Üç odalı bir evde oturuyoruz. Akrabalarımın tavsiyesiyle geldim.

A5: 550 liralık kiralık bir evde oturuyoruz. Önceden Halep’te merkezi bir ilçede oturuyorduk. Ben önceden Akçakale’de birkaç iş yeri kurmayı denedim ama orada kimse benimle çalışmak istemiyordu. Ben de sıkıldım İzmir’de bacanağım vardı. Onun için buraya geldim.

A6: Kirada kalıyoruz. Daha önce Hama eyaletinin bir köyünde kalıyordum. İlk önce Türkiye’ye gelince Nevşehir’e gittim. Sonrasında İzmir’de bir iş buldum. Daha sonra Şanlıurfa’da kampta kalan ailemi, yanıma çağırdım.

A7: Kiralık bir evde oturuyoruz. Suriye’de Menbiç’te Fırat nehrine yakın bir köyde yaşıyorduk. Akrabalarımın tavsiyesi üzerine İzmir’e geldim.

A8: Beş kişi yaşıyoruz. 700 TL kiralık 2+1 evde kalıyoruz. Daha önce Suriye’de şehirde yaşıyorduk. Daha önceden gelen bir akraba tavsiyesi ile geldik.

A9: Bana göre Suriyeliler zengin insanlar. Her şeyi bırakıp gelmişler sonrasında yoksullaşmışlar ve İzmir’i seçmişler çünkü basit şehir ve masrafları kiralari uygun ve çalışmak için fabrikalar var.

A10: Türk vatandaşı olduktan sonra ev alma imkânım oldu. Bu sayede şu anda kendime ait bir evde ailemle beraber oturuyoruz. Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’de şehirde yaşıyordum. İzmir’e gelmemin sebebi ise şirketimin burada iş sahasının olmasıydı Burada enerji işiyle uğraşıyoruz, sondaj yapıyoruz.

Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmı, kirada oturduklarını ve İzmir’e akraba ve tanıdıklar aracılığı ile geldiklerini belirtmektedirler. İzmir’de yaşamayı tercih eden göçmenler kirada kalmaktadırlar ve çocuk sayılarına istinaden kalabalık bir şekilde yaşamaktadırlar. Genellikle göçmen kitlesi Halep ve Şam ağırlıklı olup akrabalarının tavsiyeleriyle İzmir’e gelmişlerdir. Aslantürk (2020) tarafından yapılmış olan bir araştırmaya göre Suriyeli misafirlerin tamamına yakını kampları tercih etmemekte; bu sebeple kendi imkânlarıyla barınma ve beslenme giderlerini karşılamak zorunda kaldıklarından daha kalabalık nüfuslarla daha düşük standartlarda yaşamak mecburiyetiyle karşılaşmışlardır. Ayrıca ev sahiplerinin önemli bir kısmının gelir düzeyi düşük olan Suriyeli göçmenlere yüksek kira bedelleri ile ev kiralamaktadır.

Kolukırık (2019) tarafından yapılan alan çalışmasında da belirtildiği üzere Türkiye’ye yönelik ulusaşırı göçlerde akrabalık ve hısımlık ilişkilerinin belirleyici durumunun vurgulandığı çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin Balkanlardan gelen göçmenler, yer ve yerleşim tercihlerinde akrabalarının bulunduğu şehirlere göç etme eğiliminde olmuşlardır. Türkiye’nin coğrafi sınırlara yakınlığına benzer şekilde İzmir dışı biçimli yapı bazında dinsel ve mezhepsel farklılıklar, yerleşimdeki Suriyeli göçmenler tercih kaynaklı tercih benzerliği, aşinalık ve akrabalık ilişkileri göç sürecini kolaylaştırmıştır. Bu durumun uzun vadede gettolaşma veya kontrolü güçleşen yaşam alanlarının oluşması gibi sorunlara neden olabileceği dikkatten kaçmamalıdır. Nitekim araştırma sürecinde bazı mahallelerde bu türden bir eğilimin oluşabileceğine yönelik gözlemler oluşmuştur. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyeli işverenlerin

önemli bir kısmı, kirada oturduklarını ve İzmir'e akraba ve tanıdıklar aracılığı ile geldiklerini belirtmektedirler.

8. Suriyeli Göçmenlerin Meslek Dağılımları, Kendi İşlerinde mi Yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıkları ve Genelde Ne tür İşlerde Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenlerin sosyo-ekonomik profilini çıkarmaya ve istihdam piyasasında yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ait oldukları meslek grupları, iş sahipliği ve iş bulmada yaşadığı sorunlar araştırılmıştır. Bu bağlamda verilen cevaplar şöyledir:

A1: Genellikle günlük yevmiyeli olarak işlerde çalışıyoruz. Kendi işlerini kuranlar da var. Ama herkes çoğunlukla dil bilmediği için zorluk yaşıyor.

A2: İş yerimiz olan bakkalı açarken kayıt dışı açtık ve bu yüzden de ceza yedik. Çok sorun yaşadık. Ama şimdi vergimizi veriyoruz.

A3: Kendi mesleğim telefonculuk. Burada ruhsat almak için çok uğraştım. İki yıl ruhsat almak için uğraştım.

A4: Suriyelilerin çoğunun bir mesleği yok. Ne iş bulurlarsa orada çalışıyorlar. Daha öncesinde Şam'da merkezde oturuyorduk. Birkaç il gezdikten sonra buraya geldik. Daha önce gittiğimiz yerlerde iş bulamadığımız için buraya geldik.

A5: Suriye'de bakkaldım ve ticaretle uğraşıyordum. Şu anda kendi işimi yapıyorum. Çok bir problem yok. 8-10 bin TL ile 500 TL kiralık bir dükkânda iş yapabiliyoruz. Kendileri Suriyelilere hitap ettikleri için Suriyeli toptancılarla çalışıyorlar. Onlar da parayı işletme sahibi sattıktan sonra alıyor. Sattıkları ürünlerin parasıyla dükkân kirasını veriyor.

A6: Çalışma izni ve ruhsat aldım. Çok rahat bir şekilde bakkallık olan işime devam edebiliyorum.

A7: Suriye'de Menbiç'te Fırat nehrine yakın bir köyde yaşıyordum. Akrabalarının tavsiyesi üzerine İzmir'e geldim. Ben telefon tamircisiyim burada da o işi yapıyorum. Yaşadığımız sorun ise insanların Suriyeli gözüyle bakması. Türk biri gelse bile Suriyeli gözüyle bakıyorlar.

A8: İşletme sahibi yeğenim. Onların maddi konuda Suriye’de de iyi olduğu için rahatlıkla kurabildiler. Bürokratik olarak da bir zorluk olduğunu düşünmüyorum.

A9: En fazla elaman olarak iş bakıyorlar. %30 Suriyeliler de firma açıyorlar. Yaşadıkları sorunlar ise dil.

A10: Şu anda kendi işimi yapıyorum. İş bulma konusunda deneyimli olduğum için zorluk çekmedim.

Kısacası mülakat yapılan kitle daha çok küçük esnaftır. Bu işletmeciler, kendi işlerini yaptıkları gibi akrabalarının yanında da çalışmaktadır. Genellikle Suriyeli olmanın getirdiği önyargılar, dil bilmemek, düşük ücretler ve çalışma izni alamamak en büyük sorunların başında gelmektedir. AFAD’ın (2020) derlediği bilgiler Suriyeli misafirlerin meslek dağılımını cinsiyete göre ortaya koymaktadır. Buna göre kadınların sadece %10’unun bir mesleği bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de AÇSŞB başta olmak üzere Göç İdaresi ve ilgili diğer kurum ve kuruluşların bu noktaya dikkat etmeleri gerekliliği ortaya koyulmaktadır. Özellikle iş gücü piyasasında yukarıda belirtilmiş olan göstergeler uzun vadede entegrasyon sürecinin zorlu ve yetersiz olarak ilerleyeceği sinyali vermektedir. Bu durum Türkiye ekonomisi için uzun vadede sorun teşkil edebilme potansiyeline sahiptir. Meslek edindirme ve göçmenlerin kendi ayakları üzerinde durarak ekonomiye katkı sağlar düzeye getirilmesi elzemdir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, göçmenlerin Türkiye’deki ağırlıklı faaliyet alanları incelendiğinde çoğunlukla nitelik gerektirmeyen küçük çaplı esnaflığın ağır bastığı görülmektedir. Meslek gruplarına baktığımız zaman; Suriyelilerin çalıştığı sektörler daha çok telefonculuk, bakkallık, toptancılıktır.

9. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda Suriyeli katılımcıların gelir düzeyini belirleyebilmek için yardım kuruluşlarından veya STK’lerden aynı veya nakdi yardım alıp alamadıkları sorulmuştur. Buna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

A1: Hayır herhangi bir destek almıyorum. Bir kere erzak yardımı aldım.

A2: Hiçbir yardım almıyorum.

A3: Sadece dükkânımın gelir kaynağı var. Yardım almıyorum.

A4: Herhangi bir yardım almıyorum.

A5: Herhangi bir yardım almıyorum.

A6: Kardeşimin çalışması ve kendi çalışmam ile geçiniyoruz.

A7: Herhangi bir yardım almıyoruz. Bir kez erzak yardımı aldık.

A8: Şu ana kadar hiçbir yardım almadım.

A9: %40 Suriyeli yardım alıyor.

A10: İş adamı olduğum için herhangi bir yardım almıyorum.

Mülakat yapılan Suriyeli işletmecilerin neredeyse tamamına yakını herhangi bir yardım kuruluşu veya STK'den nakdi veya ayni destek almamaktadır. Alanlar da tek seferlik destek aldığını dile getirmişlerdir. Ancak sade vatandaş olarak yaşayan göçmenler ile kendi işlerini yapan meslek sahibi göçmenler arasında fark vardır. Erdoğan (2019) tarafından yapılan saha çalışmalarında elde edilen sonuçlar sade ve niteliksiz göçmenlerin, bazı kurum ve kuruluşlarca ayni ve nakdi olarak desteklendiğini göstermektedir. Göçmenlerin temel destek unsurlarının Kızılay tarafından verilen kartlar olduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin uzun vadeli Türkiye yaşamlarının öngörülmesi ve kendi ayakları üzerinde durabilir hale getirilmesi için emek piyasası aktörü haline dönüştürülmeleri gerekmekte ve bunun için makro bir planlamanın hayata geçirilmesi sağlanmak durumundadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, göçmenlerin önemli bir kısmı küçük de olsada nakdi ve ayni yardım alırken işletme sahibi olan göçmenlerin önemli bir kısmı kendi kendine yeter düzeyde görüldüğünden dolayı yardım almamaktadır.

10. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Ortalama Hanehalkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenlerin gelir düzeyini belirlemeye dönük hane halklarının ortalama gelirleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kesimin insani hayat standartlarında yaşam sürüp sürmediği, ihtiyaçlarının ne derece karşılandığı gelir düzeyi ile yakından

ilgilidir. Mülakata katılan Suriyeli işletme sahiplerinin gelir düzeylerini belirlemeye dönük inceleme yapılmıştır. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

A1: 1.500 TL ortalama gelirim var.

A2: 3.000 TL civarında gelirim var.

A3: 4.000 TL ortalama gelirlerimiz var.

A4: 2.500-3.000 TL arası bir gelirim var.

A5: 2300-2.500 TL arası gelirimiz var.

A6: 7.000-8.000 TL arası aylık kazancım var.

A7: 10.000 TL civarında kazanıyorum.

A8: 1.800-2.000 TL civarı kazanıyorum.

A9: 2.500 TL'lik aylık ortalama gelirim var.

A10: Şirketim olduğu için belli bir ortalama gelirim yok. Ama Türkiye standartları için oldukça yüksek kazandığımı söyleyebilirim.

Mülakat yapılan Suriyelilerin ortalama gelirleri değişken olmakla birlikte genellikle 2.000 TL-4.000 TL arasındadır. Bunun dışında 7.000 TL ve 10.000 TL gibi rakamlarla diğerlerine nispeten daha çok kazanan kişiler de vardır. AFAD (2020) tarafından yapılan saha çalışmalarında elde edilen bilgiler de bunu desteklediği görülmektedir.

Çok düşük gelirle hayatını idame ettirmeye çalışan göçmenlere pozitif ayrımcılık yapılması gerekmektedir. Belirli bir refah standardının sağlanması için bu kesimin desteklenmesi ve asgari refah düzeyine ulaşarak bunu sürdürebilir hale getirmeleri için gerekli girişimlerin yapılması sağlanmalıdır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, ekonomik olarak mesleklerini icra etmeye ve ekonomiye katılım sağlamaya çalışan Suriyeli işverenler gelir düzeyleri farklılık arz etmektedir.

11. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İzmir Kentindeki İş Olanakları ve Karşılaştıkları Durumlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede Suriyeli işverenlerin sosyo-ekonomik durumunu yakından ilgilendiren istihdam piyasasında yönelik iş sahibi olup olmadıkları ve meslek sahibi olanların ne

derece kendine yer bulabildiği incelenmiştir. Bu kapsamda Suriyelilere dönük iş imkânları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

A1: Yeterli olduğunu düşünmüyorum.

A2: Mesleği olmayanların işi zor çünkü tarlalarda vs. yerlerde çalışıyorlar. Bazen de paralarını alamıyorlar.

A3: İş olanakları yeterli değil.

A4: Çalışmak isteyen için çalışma fırsatı var.

A5: 2018 ekonomik krizinden beri işler kötüydü. Ama son birkaç aydır işler açıldı.

A6: Yeterince iş olanakları yok.

A7: Genellikle yevmiyeli işçi olarak çalıştığımız için günlük işçiye ihtiyaç olmadığı zaman yeterli olmuyor.

A8: Yeterli değil.

A9: İzmir'in iş fırsatları yetiyor. Ekonomik durumlar bozulduğunda hemen %50 Suriyeli işlerinden çıkartılıyor.

A10: Şirketim olduğu için pek bilmiyorum. Ama yanımda Suriye'den gelen insanları çalıştırıyorum.

İzmir ağırlıklı olarak değerlendirildiğinde Türkiye ortalamasının üzerinde bir ekonomik canlılığın olduğu kentte göçmenlerin istihdam olanakları diğer illere göre nispeten daha yüksektir. Ancak göçmenlerin daha önce de belirtilmiş olan çalışma koşulları ve sosyolojik nedenlerden ötürü oldukça kırılgan bir ekonomik hayatları söz konusudur. Örneğin ekonomik olarak sorun yaşandığı anda ilk önce gözden çıkartılan emekçiler göçmenler olmaktadır. Ucuza çalışma ve niteliksiz ağır işlerde çalışma ve çalışma koşullarının zorluğu da dikkate alındığında bu sürecin göçmenler için sıkıntı oluşturduğu ifade edilebilir. Ancak kendi işinde belirli bir süre emek vermiş ve düzenini oturtmuş olanlar için çok kötü durumların varlığından söz etmek, çok rasyonel görülmemektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, iş olanaklarının yeterli olup olmaması sorusuna verilen cevaplar da bu öncüllere göre değişiklik göstermektedir. Kimisi iş olanaklarının yeterli olmadığından ve paralarını alamadıklarından bahsetmiş;

kimisi de çalışmak isteyen mülteciler için fırsat olduğunu, bu durumun biraz da kişilerin çabalarına ve çalışma isteklerine bağlı olduğunu vurgulamıştır.

12. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Yardım Aldıkları Kişi ve Kuruluşlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede mülakata katılımcıların istihdam piyasası konusunda yaşadıkları sıkıntıları gidermeye dönük hangi kurum ve kuruluşların ne gibi faaliyetlerde bulunduğu araştırılmıştır. Verilen cevaplar şu şekildedir:

A1: Kimse yardımcı olmadı.

A2: Herhangi bir kurum ya da kuruluş yardımcı olmadı.

A3: Bildiğim herhangi bir kurum ya da kişi yok.

A4: Herhangi bir yardım almıyoruz.

A5: Öyle bir kurum ya da kuruluş yok.

A6: Yardımcı olan kişi ve kuruluş yok.

A7: Hiçbir yardım almadık.

A8: Kimse yardımcı olmadı.

A9: Bilgi sahibi değilim.

A10: Kendi işim olduğu için bu konuda bilgi sahibi değilim.

Çoğunluğu kendi çabaları ve geçmiş birikimleri sayesinde iş sahibi olduklarını belirtmektedirler. Suriyelilerin iş yeri kurmalarında herhangi bir kurum veya kişi yardımcı olmamıştır, çoğunlukla yakınlarının yardımıyla veya kendi bireysel çabaları ile iş yeri kurmuşlardır.

Özkarslı (2015), başka bir bölgede Suriyeli göçmenler üzerine yapmış olduğu saha çalışmasında (Mardin); Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun Türk vatandaşı olan akrabalarında kalmakta olduklarını ve iş bulmalarında bu Türk akrabaları yardım ettiklerini ifade etmektedir. Ancak bu örnek, sınır kentlerinde yoğun olarak görülmekteyken diğer bölgelerde daha az rastlanan bir durumdur.

Çiftçi (2019), Suriyeli göçmenlere yönelik İstanbul'da tekstil sektöründe yaptığı araştırmasında tekstil sektöründe çalışan sığınmacıların yüzde 52'si işlerini arkadaş ve tanıdık vasıtasıyla bulduklarını söylemiştir. Ayrıca Mersin'de mevsimlik işçilerle ilgili yapılan bir araştırmada sığınmacı işçilerin genellikle akraba oldukları ortaya çıkmıştır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin iş kurma ve iş bulma süreçlerinde Türkiye'deki ilgili kurum ve kuruluşların direkt müdahalesinin olmadığı göze çarpmaktadır.

13. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çalışma Alanları ve Koşulları Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenlerin Türkiye'deki istihdam piyasasına ne derece uyum sağladığı incelenmiştir. İstihdam piyasasının ihtiyaçları ile yani emek talebi ile Suriyelilerin emek arzı ne kadar uyuyorsa gelir düzeyi, işsizliğin azalması ve verimliliğin artması bakımından o kadar olumlu sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bu noktada verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

A1: Suriye'de fırıncılık yapıyordum. Türkiye'de de fırıncılık yapıyorum.

A2: Eğitim aldığım alanda çalışmıyorum.

A3: Kimisi kendi mesleğiyle çalışıyor ama burada önemli olan iş bulabilmek.

A4: Bir kısım Suriyeli daha önceden bildikleri mesleklerde diğer bir kısım farklı mesleklerde çalışıyor. Genellikle hayvancılık yapıyorlar.

A5: Hayır çalışmıyorlar.

A6: Kendi eğitimi ve mesleğiyle ilgili alanlarda çalışanlar az. Çoğunlukla farklı meslek alanlarında çalışıyor.

A7: Suriye'deki mesleğimi devam ettiriyorum.

A8: Suriye'de tekstil sektöründe çalışıyordum. Burada amcamın yanında çalışıyorum.

A9: %80'i hayır. (Bazen mühendisler bakkalda çalışıyorlar).

A10: Burada Suriyeliler genellikle ne iş bulurlarsa o işi yapıyorlar. O yüzden genellikle tecrübelerine uygun işlerde çalışmıyorlar. Şirketimde çalışan Suriyeliler ise jeoloji ya da

petrol mühendisi. Doğal olarak onlar tecrübe ve eğitimlerine uygun alanlarda çalışıyorlar.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin iktisadi yaşamlarına ilişkin kabaca üç gruba ayrılması mümkündür. Bunlardan ilki Suriye’de iken belirli mesleğe sahip olup bu mesleği Türkiye’de de devam ettirenlerdir. İkinci grup ise Suriye’de bir mesleği ve işi olup da dil sorunu, denklik ve benzeri nedenlerden ötürü burada aynısını devam ettiremeyenlerdir. Üçüncü grup ise Suriye’de iken de Türkiye’de iken de belirli meslek sahibi olmayıp gündelik işlerle hayatını idame ettirmeye çalışanlardır. Önemli bir kesim Suriye’de yaptığı işleri yapmamakta, Türkiye’de ne iş bulursa orada çalışmaktadırlar. Bir mühendisin bakkalda çalıştığı bile görülmektedir. Dolayısıyla çoğunluğu eğitim ve tecrübelerine uygun sektörlerde çalışmamaktadırlar. Fakat Suriye’deki mesleğini devam ettiren işletmeciler de vardır. Hâlbuki Suriyeli insan kaynağının eğitimine göre istihdam edilmesi kaynak verimliliği açısından önem arz etmektedir. Suriye toplumunda eğitilmiş çalışanlar, Yüksek lisans ve Doktora öğrencileri de bulunmaktadır.

Güngör (2003) tarafından yapılmış olan araştırmada, Türkiye’deki ekonomik ve siyasi istikrarın göçmenler için Suriye’ye dönmeme konusunda önemli etken olduğu ortaya konulmuştur. Sistemli ve düzenli hayat tarzının varlığı, özellikle öğrencilerin ülkelerine dönmeme kararları üzerinde büyük ölçüde etkili olduğu görülmektedir. Almanya, Kanada, Fransa gibi ülkelerin sadece nitelikli göçmenleri kabul etme politikasının tersine Türkiye her kesime aynı hassasiyeti göstermektedir. Ancak nitelikli göçmenlerin de niteliklerine göre istihdamına yönelik düzenlemelerde, geç kalınmaması gerekmektedir. Türkiye’nin beşeri sermaye stoğunda nitelikli elemana daima ihtiyaç duyulduğu gerçeğinden hareketle ekonomik hayata dâhil etme yöntemleri araştırılmalıdır. Göçmenlerin bu konuda Türkiye’den daha yoğun ve hızlı düzenleme yapma talepleri görülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli işverenler çoğunluğu eğitim ve tecrübelerine uygun sektörlerde çalışmamaktadırlar. Fakat Suriye’deki mesleğini devam ettiren işletmeciler de az da olsa vardır.

14. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenler kayıt dışı istihdamı besleyip beslemediği ve örneklem dâhilindeki sığınmacıların ne kadarının yasal olarak istihdam piyasasında yer aldığı incelenmiştir. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıda verilmiştir:

A1: Çalışma izni alabilenler var.

A2: Çalışma izni alamıyoruz.

A3: Çoğunlukla yok çünkü işveren izin çıkartmak istemiyor.

A4: İsteyen çalışma izni alabiliyor. Ben de ilerde alabilmeyi umut ediyorum. Şu an maddi sıkıntılardan dolayı alamıyorum. Ancak kirayı ödeyebiliyorum.

A5: Çalışma iznim yok. Şu anda burada fazla bir sıkıntım da yok. Sadece bazen belediyeler sıkıntı çıkarıyor.

A6: Ruhsat alması çok zor. Çok uzun sürüyor ve çok masraflı oldu. Çalışma izni ile beraber iki sene sürdü.

A7: Benim çalışma iznim var.

A8: Çalışma iznim yok, çünkü çok zor.

A9: %50'de yok çünkü işveren fazla ödeme yapmak istemiyor. Suriyeliler gececi çalışıyorlar.

A10: Yanımda çalıştırdığım mühendisler arasında çalışma izni olanlar var. Suriye vatandaşlığından Türk vatandaşlığına geçenler de var.

Üstün (2016) tarafından yapılan çalışmada, Suriyelilerin “kayıt dışı” bir ekonomi oluşturduğuna, vergi ödemediğine ve bu anlamda haksız rekabetin kurbanı olduğuna inanan halkın şikâyetleri hızla artıyor. İşini kaybeden halkın büyük çoğunluğu, Suriyeliler yüzünden işlerini kaybettiklerine ve bu nedenle iş olanaklarının ellerinden alındığına inanmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular; çalışmada doğrudan temas edilen, görüşülen, mülakata dâhil edilen veya saha çalışmasında birlikte vakit geçirilmiş olan çok sayıda Suriyeli işletmecilerin çoğunda çalışma izninin olmadığı görülmüştür. Bunun temel nedeni, çalışma izni prosedürlerinin uzun zaman alması ve

prosedürlerin zorluğudur. Mülakat yapılanlar arasında çalışma izni olanların sayısı azdır.

15. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyelilerin işverenlerin şikâyet ettiği noktalardan biri çalışma izni başvurularının uzun ve bürokratik açıdan yoğun olmasıdır. Bu da işverenleri istihdam piyasasına yönelik problemlerin çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu amaca dönük soruya verilen cevaplar şöyledir:

A1: Muhasebecimiz sayesinde rahatlıkla açabildik.

A2: Çalışma izninin prosedürleri uzun zaman aldığı için başvurmamıştık. Ruhsat maliyeti de 3.000 TL olduğu için almadık.

A3: Ruhsat alma konusunda bir bilgim yok. Ama ruhsat almaya çalışacağım. O süreç zarfında öğreneceğimi düşünüyorum.

A4: Bu konu hakkında bir bilgim yok. Tam bilmiyorum ama arkadaşım 3 ay içerisinde iş yeri açma ruhsatını almıştır.

A5: İzin alma konuları hakkında bir fikrim yok. Gelmeden önce de tarım sektöründe çalışıyorduk.

A6: Bürokrasi çok yavaş ve çok prosedür var.

A7: Çok zorlu. Şehir merkezinde yaşadığım için sık sık denetimden geçiyoruz.

A8: Çalışma izni prosedürleri hakkında bir bilgim yok.

A9: Bir yıllık iş yeri açma ve çalıştırma ruhsatım var. Ama prosedürleri tam olarak bilmiyorum.

A10: Çalışma izni çabuk çıkıyor. Pek sorun olmuyor. Ben şirketteki elemanlara çalışma izni çıkarttırırken fazla zorlanmadım.

Suriyeli işletmecilerin çoğunun çalışma izni olmadığı için çalışma izni prosedürlerinin süresini ve kriterlerini bilmemektedirler. Bilenler ise bu sürecin uzun ve ruhsatların pahalı olduğunu söylemişlerdir. Türkiye’de iş kuracak ve ekonomiye bir şekilde

doğrudan veya dolaylı katkı sağlamaya çalışan Suriyeli göçmenlerin önündeki engellerin hafifletilmesi ve kontrollü bir şekilde desteklenmesinin daha sağlıklı bir sonuç ortaya çıkartacağı anlaşılmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, çalışmada görüşlerine başvurulmuş Suriyeli işverenlerin önemli bir kısmının resmi prosedür konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir.

16. Suriyeli İşletme Sahipleri Göç Öncesi Mesleki Durumu ve Donanımları, Göç Sonrası Mesleki Eğitime Tabi Tutulup Tutulmadıkları ve Mesleki Eğitim Alanların İş Kurmada Kolaylığı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işverenlerin Türkiye'deki istihdam piyasasına entegrasyonu noktasında yaşadığı sorunlar incelenmiştir. Meslek sahibi ve yeterli donanımı almış bireylerin iş kurma ihtimali de artmaktadır. Bu noktada tespit edilecek eksikliklerin giderilmesi ve uyum sürecinde ne gibi eğitimler verileceği oldukça yardımcı olacaktır. Bu amaca dönük yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

A1: Meslek eğitimi almadık.

A2: Suriyelilerde genellikle Haleplilerin mesleki eğitimleri var. Dışında kalanlarınsa bir eğitiminin olma ihtimali ise düşük. Türkiye'de de meslek eğitimi almıyoruz.

A3: Bir kısım Suriyeliler gelmeden önce mesleki eğitim almış, bir kısım almamış. Genelgeçer bir durum yok. Mesleki eğitim almak çok zor. Türkiye'de eğitim alanların iş bulma konusunda şansı daha yüksek.

A4: Bir kısım Suriyeli insanlar mesleki eğitim almış, kendisi de baba mesleğini devam ettiriyor. Bir kurs ya da okulda eğitim almaktan ziyade ustanın yanında öğreniyorlar.

A5: Mesleki eğitimimiz yok.

A6: Suriye'de mesleki eğitim aldım. Buraya geldim. Çalışıyorum. Gelenler de burada değil de gelmeden önce bildikleri mesleklerde çalışıyor.

A7: Ben çocukken öğrendim (çekirdekten yetişme).

A8: Herhangi bir mesleki eğitim almadık.

A9: Meslek sahibi ve üniversitesi mezunlarının gerekli mesleki donanımları evet var. Geri kalanların da yok.

A10: Bizimle birlikte çalışan arkadaşlarımız zaten bu alanda gerekli bilgi ve tecrübeye sahip insanlar. Çünkü bizim işimiz tecrübeye dayalı. Meslek eğitimi olanlar daha kolay iş bulabildiklerini düşünüyorum.

Suriyeli göçmenleri içinde kendi işlerini kuran işletmecilerin Suriye’de yaşarken mesleki eğitim almış veya çıraklıktan itibaren işin içinde yetişmiş oldukları görülmektedir. Herhangi bir eğitim almamalarına karşın aile mesleğini devam ettiren göçmenler ağırlıktadır. Türkiye’ye geldikten sonra ilgili kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla belirli ölçülerde eğitim aldıklarını söyleyen katılımcılar da mevcuttur. Suriyeli işletmecilerin bazıları Türkiye’ye gelmeden yeterli mesleki eğitimi almışlar bazıları ise herhangi bir eğitim almamışlardır yani bu oran değişkendir. Buz’un (2019) çalışmasının da bu görüşü destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

17. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İş Memnuniyetlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda Suriyeli işletmecilerin istihdam piyasasında yaşadığı çeşitli sorunları incelemeye yönelik sorular sorulmuştur. Suriyeli işverenlerin ekonomik faaliyetlere uyumunu zorlaştıran bu gibi etmenler uyum programlarını da olumsuz etkileyeceği için önemlidir. Bu noktada verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır:

A1: Kendi işi olmayan Suriyeliler mecbur olduğu için emek sömürüsüne maruz kaldıkları işlerde çalışıyorlar.

A2: Memnunum. Yabancı olduğumuz için ruhsat çıkartmak çok zor.

A3: Kendi işimden memnunum. Bizim iş konusunda sıkıntımız ancak yaşadığı ilde çalışabiliyoruz.

A4: İyi, genellikle insanlar memnun. Bir tek ücret azlığından şikâyet eden tanıdıklarım var.

A5: Sadece burada çalışma izni konusunda birtakım sıkıntılar var.

A6: Zamanında çalışıp da paramı alamadığım yerler olduğu için memnun değilim.

A7: Gayet memnunlar, sıkıntı olarak sadece dil probleminden bahsedebilirim.

A8: Kendi iş yeri olmayanlar iyi kazanmıyorlar. Sadece kiraları ve masrafları ödeyebiliyorlar.

A9: İşverenler; kendi işini yapmayanların maaşlarını bazen ödemiyorlar.

A10: İş yerimdeki arkadaşlarım işlerinden memnunlar, ben de memnunum.

Suriyeli işletmeciler genel olarak işlerinden memnun olmakla birlikte ücret azlığı, çalışma izni almanın zorlukları ve dil problemi gibi sebeplerden ötürü bazı zamanlar sorun yaşamaktadırlar. Ancak ağırlıklı görüş; kendi işlerini yapan göçmenlerin yaptıkları meslekten memnun olmaktan çok, memnuniyetsiz olduklarını göstermektedir.

Kalaycı'nın (2014) çalışmasında; düşük ücretlerle yasa dışı ve usulsüzce çalışmaya zorlanan Suriyelilerin, marjinal işlere yönelmek durumunda kaldıkları belirtilmektedir. Gayrihukuki şekilde çalışmayan ya da başka ülkelerdeki akrabalarından para yardımı alamayan Suriyelilerin hayatlarını idame ettirebilmeleri zor görünmektedir. Bu kişilere usulüne uygun çalışmalarını için rehberlik edecek STK'lerin gayretleri zayıf kalmaktadır. Kendi işlerini kurmuş olan Suriyelilerin yaptıkları işten memnuniyetsiz olmadıkları çalışmadan çıkarılabilecek önemli bir bulgudur.

18. Suriyeli Göçmenlere Yönelik İşveren Bakış Açısı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bazı Suriyeli sığınmacılar kendilerine hem sosyal hayatta hem de iş hayatında ön yargı ile yaklaşıldığını ve ayrımcılık yapıldığını savunmaktadır. Bu konunun daha açıklığa kavuşturulabilmesi için katılımcılardan alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

A1: Suriyeliler emek sömürsüne maruz kalıyorlar. Emek sömürsüne maruz kalmış tanıdıklarım var.

A2: Bazı müşteriler Suriyeli iş yeri sahiplerine iyi gözle bakmıyorlar. Bazen para vermedikleri bile oluyor.

A3: Hayır, bir sıkıntısı yok.

A4: Herhangi bir sorun yaşamadım. Sadece bir kere belediyeden gelen görevliler ruhsat çıkarmam gerektiğini söyledi.

A5: Herhangi bir sorun yaşamadım. Bazen belediyeden denetlemeye gelenler ruhsat almam gerektiğini söylüyorlar.

A6: Sadece gelen Türk müşterilerle bazen kültür farkı dolayısıyla problem yaşıyorum.

A7: Pek bir sıkıntı çekmiyorum.

A8: İlk geldiğim zaman işveren; eşim ve benim paramızı iki ay kadar vermedi. Bu yüzden emek sömürsüne maruz kaldığıma inanıyorum.

A9: Suriyelilerin sıkıntılarını, dil bilmemeleri ve sigortalı olmamaları olarak sınıflandırabiliriz.

A10: Yanımızda çalışanlar ve ben Suriye asıllı olduğum için sorun yaşamıyoruz.

Suriyelilerin genel olarak iş yerlerinde yaşadığı sıkıntılar; farklı uyruktan oldukları için Türklerin önyargısına maruz kalmak, sigortalarının yapılmaması ve dil problemleridir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile daha önceki saha çalışmalarında ortaya konan bulgular örtüşmektedir. Andiç (2018) tarafından yapılan araştırmada; göç ve göçmenlere ilişkin olarak konunun ülkemiz halkı tarafından nasıl karşılandığı, halkın bu konulardaki görüş ve tutumları araştırılmıştır. Türk toplumunun iş bulma, çalışma hayatı, kültürel uyum; göçmenlerin Türk vatandaşlığına alınması, göçün ekonomik etkileri gibi konular yönünden halkın göçmenlerle ilgili toplumsal kabullerinin ve psikolojik uyumlarının olumsuz yönde olduğu ve ön yargılar taşıdığı kanısı ağırlık kazanmaktadır. Söz konusu önyargılar mevcut durumda ekonomik problemlere yol açsa da kontrol edilemediği takdirde uzun vadede daha ileri noktalara taşınarak sorunun çözümü zorlaşacaktır.

Özer (2007) tarafından Avrupa'ya giden göçmenlere ilişkin değerlendirmeler de kısmen benzer niteliktedir. Avrupa Medeniyeti'nin tanımlanması çabalarının yansımalarından ayrı düşünülmemeyeceği belirlenmiştir. Bu çerçevede, göçmenler ve yabancı düşmanlığı ilişkisinin, 2000'li yıllarda Islamophobia'ya (İslam Korkusu /Düşmanlığı) doğru ilerlediği belirlenmiştir. Günümüzde İslam düşmanlığı Batılılar için büyük bir ön yargı duvarına dönüşmüştür. Bu da pek çok sosyo-ekonomik probleme kaynaklık etmektedir.

Diğer taraftan; Yayak (2015) çalışmasında, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin algıladıkları ayrımcılık ile kimlik algıları ve Türk kimliğine yönelik

özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkileri nefret suçları çerçevesinde araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre ayrımcılığa maruz kalma ile suç mağduru olma arasında negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan kadınlar erkeklerden daha fazla ayrımcılık deneyimi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Her ne kadar anlamlı bir fark olmasa da erkeklerin suç mağduru olma sıklığının kadınlardan daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla ayrımcılığın önlenmesi sosyo-ekonomik açıdan pek çok problemi engelleyebilecektir.

Türkiye’de de birçok sosyal olayda bazen açık bazen de örtülü olarak Suriyeli göçmenlere yönelik bu türlü bir yaklaşımın olduğu örneklere rastlanmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyelilerin çalıştığı iş yerlerinde sigortalarının yapılmaması ve dil problemleridir.

19. Suriyeli Göçmenlerin Maaş ve Ücretlerinde Türk Vatandaşlarına Oranla Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyelilerin Türkiye’de karşılaştığı sosyo-ekonomik problemlerin başında düşük gelir ve ayrımcılık gelmektedir. Suriyeli göçmenler kendilerine hem ayrımcılık uygulandığını hem de sosyal olarak içinde buldukların dezavantajlı durumun istismar edildiğini düşünmektedirler. Bu da uyum programlarının başarısını olumsuz etkileyecektir. Konunun daha net ortaya konması ve bu konudaki algıları daha iyi tespit edebilmek için iş yeri sahiplerine yöneltilen “Suriyelileri daha düşük ücretle mi çalıştırmak istiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

A1: Biz de fazla kazanamadığımız için bir Türk’e vermem gereken kadar para veremiyorum.

A2: Ailemle birlikte çalışıyoruz. Kimseyi çalıştırmıyorum.

A3: Genellikle daha az ücretle çalıştırmayı tercih ediyoruz.

A4: Bazı insanlar düşük ücretten dolayı memnun değiller. Kazandığımız para az olduğu için bir şey yapamıyorum.

A5: Yanımda çalışanlara hak ettiğinden daha fazla ücret vermeye çalışıyorum.

A6: Çalışanların fazla ücret alması net kazancımı etkilediği için daha az ücret vermeye çalışıyorum.

A7: Hayır düşük ücrete çalıştırmıyoruz. Çalışan Suriyelilerin bir kısmının sigortaları dahi var.

A8: Çalıştırdığım bir Suriyeli yok.

A9: Hayır. Yanımda çalışan bir Suriyeli yok.

A10: Bizim şirkette herkes yaptığı iş ve mesleğine göre hak ettiği ücreti alıyor. Bu yüzden emek sömürsüne maruz kalmıyorlar.

Mülakat yapılan Suriyelilerin çoğu yanında bir Suriyeli çalıştırmamaktadır. Suriyeli çalıştıranlar ise onları düşük ücretle çalıştırmadığını, Türkiye'nin yasalarını uyguladıklarını ifade etmişlerdir.

Suriyeli göçmenlerin genelde kalabalık ailelere sahip oldukları daha önceki değerlendirmelerde ifade edilmiştir. Mülakat yapılan iş yeri sahibi Suriyeli göçmenlerin verdiği cevaplar da genellikle kendi aileleri ile birlikte kendi işlerini yürütmeye çalıştıkları yönündedir. Mülakat yapılan Suriyelilerin çoğu yanında bir Suriyeli çalıştırmamaktadır. Suriyeli çalıştıranlar ise onları düşük ücretle çalıştırmadığını, Türkiye'nin yasalarını uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlarından daha düşük ücretle kendi yanlarında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda net bir ayırım söz konusu değildir.

Deniz (2016)'in çalışmasına göre Suriyeliler mecburi olarak düşük seviyeli işleri kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum bir tutunma stratejisi olarak değerlendirilebilir. Sığınmacıların bu süreçte "ucuz işgücü deposu" haline geldikleri ifade edilebilir.

Her türlü işte çalışmaya mecbur olan mülteciler, yerel iş gücünden çok daha düşük ücretleri kabul etmek durumunda olduklarından yerel işverenler açısından tercih sebebi haline geldiler. Dolayısıyla çalışma izinleri, sigortaları ve hayati güvenceleri olmadan düşük ücretlerle çalışmak mecburiyeti söz konusu olmuştur.

20. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki İşverenler Tarafından Kayıt Dışı Çalıştırılıp Çalıştırılmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdamdır. Bu sorun yıllardır devam etmekte ve her sene daha büyük kayıplara neden

olmaktadır. Gelen hükümetler kayıt dışı istihdamın bitirilmesi için kararlılıkla mücadele etmektedir. Bu noktada kayıt dışı istihdamı besleyen en önemli kaynaklardan birinin kaçak işçiler olduğu bilinmektedir. Türkiye’de de son yıllarda ekonomik performansın kötü gitmesi ve işsizliğin artması nedeniyle gözler Suriyelilere çevrilmişken Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı istihdamı ne derece beslediği incelenmelidir. Bu kapsamda verilen cevaplar şöyledir:

A1: İş yerimizde iki kişi çalıştırıyorum. İkisi de Suriyeli. Kayıt dışı çalışıyorlar.

A2: Kayıt dışı çalışıyor. Çünkü ruhsat alamıyorum.

A3: %90’ımız kayıt dışı çalışıyoruz.

A4: Kendi işini yapmayan insanlar genellikle kayıt dışı çalıştırılıyorlar.

A5: Başkasının yanında çalışanlar kayıt dışı çalışıyorlar.

A6: Kendi imkânı olanlar ruhsat alabiliyorlar. Maddi imkânı olmayanlar da yardım bekliyorlar. Benim imkânım olmadığı için kayıt dışı çalışıyorum.

A7: Çalışan Suriyelilerin az bir kısmının sigortaları var.

A8: Çalıştırdığı Suriyeli yok. Çalışanların tamamı Türk vatandaşdır.

A9: Günlük işçi ihtiyacım olduğu zaman yanımda Suriyeli çalıştırıyorum ve kayıt dışı çalışıyorum.

A10: Şirketimde şu an kayıt dışı olarak çalışan hiçbir kimse yok.

Mülakat yapılan Suriyelilerin birçoğu kayıt dışı, sigortasız olarak çalışmaktadır. Bu sorunun en büyük sebebi ruhsat alamamalarıdır. Kayıt dışı istihdamın literatürdeki çalışmalarda belirtildiği gibi olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır.

Örneğin Bilir (2014), öncelikle kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi için daha fazla çaba harcanması gerektiğini belirtmiştir. Kayıt dışı çalışan niteliksiz göçmenlerin kayıt altına alınması; rakamsal olarak niteliksiz göçmenlerde artışa sebep olacaktır. Diğer taraftan çalışma hayatına katılanlar ve yaşlanan nüfus sebebiyle oluşan ev içi hizmetler ve bakım hizmetleri gibi sektörler başta olmak üzere niteliksiz göçmenlere ihtiyaç duyulan iş kollarında artış görülecektir. Yani yerel unsurların yapmak istemediği iş kollarında göçmenler istihdam edilerek ekonomiye katkı sağlayabilmektedir. Bu soruda

öne çıkan en önemli bulgular; Suriyeli göçmenlerin birçoğu kayıt dışı, sigortasız olarak çalışmaktadır.

21. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye Ekonomisine Sağlamış Oldukları Katkılar Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda örneklem dâhilindeki Suriyeli işletmecilerin ekonomide ne gibi katma değer yarattıkları ve ekonomik yapıya ne derece entegre oldukları incelenmiştir. Verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

A1: Elbette oluyor.

A2: Çalışan herkesin ekonomiye katkısı oluyor.

A3: Çalıştıkları için bir katkıları oluyor.

A4: Çalıştıkları için ekonomiye katkıları olduğunu düşünüyorum.

A5: Burada çok Suriyeli var. Bu mahalleyi hareketlendirdiler. Önceden saat 8'den sonra bu mahalle ölüyordu. Bu yüzden Suriyelilerin çok katkıları var.

A6: Çalıştıkları için katkıda bulunuyorlar.

A7: Türk ekonomisine katkıda bulunuyorlar. Ben zaten bol bol vergi veriyorum. Çeşitli firmalardan birçok alanda ürün tedarik ediyorum. Dolayısıyla Türk ekonomisine bir katkım oluyor.

A8: Çalıştıkları için ekonomiye katkılarının olduğunu düşünüyorum.

A9: Bence evet. Sonuçta çalışıyorlar ve büyük firma sahipleri var.

A10: Her Suriyeli Türkiye'de çalıştığı için muhakkak Türk ekonomisine katkı sağlıyor.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisine olan katkılarının sorulduğu soruya verilen cevaplar ağırlıklı olarak olumlu katkı sağlandığı yönündedir. Her ne kadar Türkiye gündeminde Suriyeli göçmenlere ilişkin sosyal ve ekonomik açıdan yük oldukları yönünde bir görüş hâkim olsa da göçmenler kendilerine yönelik bu yaklaşımın sağlıklı olmadığını belirtmektedirler. Suriyeli işletmeciler; Türk ekonomisine katkı sağladıklarını, üretim sürecine katkı sağladıklarını hatta bazıları vergi yükümlülüklerini yerine getirdiklerini vurgulamaktadırlar. Türk kamuoyunda Suriyelilerin ekonomiye

yük olduğu ve ekonomik göstergeleri (işsizlik, enflasyon gibi) algısı yaygındır. Ankete katılan Suriyeliler ise tam aksine uygun koşullar altında ekonomiye katma değer yaratacaklarını savunmaktadırlar.

Bu konuda bir çalışma yürüten Aydın (2016), Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisi üzerinde kısa dönemde önemli bir etkisi olmayacağını savunmaktadır. Mülteci hareketlerinin Türkiye ekonomisine etkilerinin uzun vadeli olacağı söylenebilir. Suriye krizinin ve kriz neticesinde meydana gelen göçmenlerin iktisadi etkilerinin sınırlı olduğunu ve Türkiye'nin makroekonomik göstergelerinde de çok önemli bir paya sahip olmadığını göstermektedir.

Üstün (2016) tarafından yapılan değerlendirmede de Suriyeli göçmenler tarafından kurulan işletmelerin sınır bölge ekonomisini canlandığı belirtilmektedir. Suriyeli tüccarların Türk mallarını Orta Doğu pazarına taşıyabilme becerileri, Suriye krizinin ihracattaki olumsuz etkilerinin seviyesini düşürmektedir. Türkiye kamuoyunda Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan maliyet değerlendirmelerinin çok da sağlıklı olmadığı görülmektedir. Özellikle göçmenlerin çalışma koşulları ağır olan alanlardaki açığı kapatmaları, düşük ücretlerle çalışmayı kabul ettikleri, imkânı olanların kendi mesleklerini icra ettikleri gibi değerlendirmeler göz önüne alındığında kamuoyunun yanlış bir algı içerisinde olduğu görülmektedir. Doğru bilgilendirme konusunda eksikliklerin giderilmesi ve Suriyeli göçmenlere yönelik ön yargıların düzeltilmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde sosyal ve ekonomik entegrasyon çabalarının yanlış algıya maruz kalarak sorunlu bir sürece girmesi tehlikesi ortaya çıkacaktır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyeli işletmeciler; Türk ekonomisine katkı sağladıklarını, üretim sürecine katkı sağladıklarını hatta bazıları vergi yükümlülüklerini yerine getirdiklerini vurgulamaktadırlar.

22. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletme Kurmasındaki Yasal Statüler ve Prosedürlere İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işletmecilerin şikâyet ettiği noktalardan biri işletme kurmalarındaki yasal statülerin uzun ve bürokratik açıdan yoğun olmasıdır. Bu da işverenleri istihdam piyasasına yönelik problemlerin çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu amaca dönük soruya verilen cevaplar şöyledir:

A1: Muhasebecimiz bizim için hallediyor.

A2: Ruhsat maliyetlerini karşılayabilen ruhsat alırken sıkıntı çekmiyor. Bazen ruhsatsız çalıştıkları için şikâyet edenleri duyuyorum.

A3: Bürokratik süreç uzun sürüyor. Hatta bir arkadaşım daha önce almaya çalıştı ama alamadı.

A4: Bu konu hakkında bir bilgim yok.

A5: Yasal statü hakkında bir fikrim yok.

A6: Kendi işletmem tamamen yasal, vergilerimi ödüyorum. Sadece ruhsat alması zor oluyor.

A7: 5 sene önce Buca'da dükkân açtım. Kiraladığım dükkânın ruhsatı yoktu. Verdiğim ücreti de alamadım.

A8: Muhasebecimiz ilgilendi. Ben bilgi sahibi değilim.

A9: İş yeri ruhsatı almak zor. Bu yüzden kayıt dışı çalışıyorum.

A10: Sermayesi olan kişiler rahatlıkla Türkiye'de şirketlerini kurabilirler.

Suriyeli göçmenlerin bir kısmı kendi bilgi ve becerileri doğrultusunda kendi mesleklerini icra etmeye çalışmalarına rağmen resmi prosedürlerden kaynaklanan sorunlar ve mevzuatlardaki zorluklar nedeniyle bazı olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle eğitim düzeyi düşük olan girişimcilerin mevzuata yönelik sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir. Suriyelilerin çoğu kayıt dışı çalıştıkları için işletme kurma sürecindeki yasal statüleri bilmemektedirler. Sağlıklı bir yönlendirme ve kurumsal bir yol göstericilik henüz uygulanamamaktadır yahut yetersiz kalmaktadır. Bu durumun öncelikli olarak ele alınması gereken bir sorun kaynağı olduğu düşünülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyelilerin çoğu işletme kurma sürecindeki yasal statüleri bilmemektedirler.

23. Suriyeli Göçmenlerin İşletme Kurma Noktasında Karşılaştıkları Durumlar Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede katılımcıların sosyo-ekonomik durumunu yakından ilgilendiren istihdam piyasasında Suriyeli işverenlerin işletme kurma noktasında karşılaştıkları problemler ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

A1: Tabii ki karşılaşıyoruz. Örnek vermek gerekirse dil, ruhsat ücretleri diye söyleyebilirim.

A2: Buradaki en büyük sorun dil. Mal almak istediğim zaman toptancılar Suriyeliler diyerek yüksek fiyat söylüyor ya da mal satmıyorlar.

A3: Ruhsatımız olmadığı için bazen belediye zorluk çıkarıyor. Bir de Türkler Suriyeli olduğum için benimle alışveriş yapmak istemiyorlar.

A4: İşletmemi kurarken herhangi bir zorluk yaşamadım.

A5: Ben bilmiyorum ama yok diye düşünüyorum.

A6: Burada en önemli olan problem dükkân sahipleri kiraya vermek istemiyorlar. İkinci olarak da ruhsat için gerekli prosedürler çok fazla.

A7: Birçok zorlukla karşılaştım.

A8: Muhasebecimiz ilgilendi.

A9: Sermayeye göre zorluk yaşıyorlar. İyi para ile iş kurmaya çalışırsan pek zorluk yaşamıyorsun.

A10: Yasalara uyduktan sonra pek bir sorun yaşamıyoruz.

Suriyeli göçmen girişimcilere ilişkin önceki sorulara verilen cevaplardan da anlaşılabilir olduğu üzere birtakım sorunların varlığı aşikârdır. Bu sorunlar hem girişimde bulunmak isteyen göçmenlerden kaynaklanmakta hem de yasal mevzuattaki zorluklardan kaynaklanmaktadır. Bu alana yönelik bir hassasiyetin geliştirilmesi ve ortak bir akılla yetkilendirilmiş kurum ve/veya kuruluşlar aracılığı ile çözüm odaklı bir yaklaşım sergilenmelidir. Aksi takdirde potansiyel ekonomik faaliyetlerin yeterince hayata geçirilmesi engellenmiş olacaktır. Çetin (2016), Suriyeli misafirlerin iş gücü piyasasına katılımında karşılaştığı sorunun ağırlıklı olarak bürokratik engellerden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ile önceki çalışmalarda elde edilen sonuçlar arasında paralellik gözükmemektedir.

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler, ellerindeki sermaye ile iş kurmak için ticaret veya zanaat işlerini sürdürmekle birlikte iş yeri ruhsatı almak gibi bürokratik işleri çözüme ulaştırmakta zorlanmaktadır. Öte yandan iş yerini açan Suriyeliler; iş yerlerine asılan Arapça tabelaların kaldırılması, fiyat listesinin asılması, tüm yazıların Türkçe olması gibi kontrol ve engellerle de karşılaşmaktadırlar. Yerel esnaf, Suriyeli esnaflara iş yerlerinin kayıtsız olduğu ve vergi ödemediği kazanç elde ettikleri ve rekabet avantajları dolayısıyla ticaretin dengesinin bozulduğu gerekçesiyle tepki göstermektedir. Kısaca Suriyeli işletmecilerin karşılaştıkları zorluklar; ruhsat prosedürleri ve mal alırken toptancılarla yaşadıkları sorunlar olarak ifade edilebilir.

24. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletme Kurmasında Vergi Muafiyeti Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda Suriyeli işletmecilerin vergi muafiyetine tabi olup olmadıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

A1: Vergi istisna durumu söz konusu değil. Vergimi ödüyorum.

A2: Ruhsatım olmadığı için vergi muafiyetim yok. Doğrusu hiçbir vergi vermiyorum.

A3: Vergi muafiyetim yok. Çünkü ruhsatım ve çalışma iznim yok.

A4: Vergi ödemiyorum.

A5: Ben bilmiyorum ama yok diye düşünüyorum.

A6: Ben vergi veriyorum.

A7: Vergimi ödüyorum. Normal bir Türk vatandaşın ödediği kadar vergi ödüyorum.

A8: Vergi ödüyorum.

A9: Vergi ödemiyorum dolayısı ile vergi muafiyetim yok.

A10: Bizim şirketin herhangi bir vergi muafiyeti yok. Normal bir Türk firması kadar biz de vergi veriyoruz.

Çakıcı (2016), Suriyeli mültecilerden esnaflığa başlayanların; işletmelerini kurarken karşılaştıkları sorunların tespiti amacıyla Mersin’de yaşayan Suriyeli girişimciler arasında yaptığı çalışmada vergi levhası çıkarırken bazı bürokratik sorunlarla

karşılaştıkları, belediye ve zabıta ile tabele yüzünden sürekli sorunlar yaşadıkları, küçük çaplı kurulan işletmelere nazaran çok fazla masraf yaptıkları yanıtlarını almıştır. Yasal mevzuata uygun davranıldığı sürece statüsü ve uyuşuna bakılmaksızın her bireyin girişimciliğinin desteklenmesinin daha rasyonel olacağı düşünülmektedir. Özellikle Suriyeli girişimcilerin kendi kültür ve davranış kalıplarına uygun Suriyeli göçmenleri istihdam etmesinin sağlanması da mümkündür. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular; işletme kuran Suriyelilerin çoğunun çalışma izni ve ruhsatı olmadığı için vergiden muaf ve çok az kişi çalışma izni alabildiği için vergi ödediği şeklinde olmuştur.

25. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletme Kurmasında Teşvik Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede mülakata katılan işletme sahiplerinin istihdam piyasası konusunda yaşadıkları sıkıntıları gidermeye dönük hangi kurum ve kuruluşlardan ne gibi teşvik alıp almadıkları sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar şu şekildedir:

A1: Suriyelilerin işletme kurmasında teşvik yoktur.

A2: Suriyelilere kimse iş kurmada teşvik vermiyor.

A3: Suriyelilere kimse iş kurmada teşvik vermiyor.

A4: Herhangi bir teşvik yok.

A5: Yok diye düşünüyorum.

A6: Kimse bize teşvik vermediler. Sadece pandemi dolayısıyla kredi teklif edildi ama reddettim.

A7: Hayır almadım, iş yerimi tamamen kendi sermayemle açtım.

A8: Suriyelilere kimse iş kurmada teşvik vermiyor.

A9: Teşvik yok.

A10: Suriyelilere kimse iş kurmada maddi olarak teşvik vermiyor. Ama devlet bürokratik işlemlerde yardımcı oluyor.

Bu durum Türkiye ekonomisi için olumlu bir davranış olarak görülmeyle birlikte destek verildiği takdirde daha yüksek hacimli işlerin yapılabileceği sinyali de vermektedir.

Bu noktada Karakayalı (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre ülkemizin var olan ekonomik gücü göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin Avrupalılaşıma yolunda Avrupa Birliği'nden mali destek almasının ve ortaklığın her iki tarafın da sorumluluğu ile yürütüleceğine dair güvence edinmesinin uyum sürecinin ekonomik boyutunu destekleyeceği ifade edilmektedir. Suriyeli şirketlerin sermaye tabanının güçlendirilmesi işinde AB yardımları ile Türkiye üzerindeki yük hafifleyecektir. Sonuç olarak her halükarda Suriyeli girişimcilere belirli oranlarda destek verildiği sürece, verilen destek ile elde edilen sonuç arasında kıyas yapıldığında Türkiye ekonomisinin fayda sağlayacağı anlaşılmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu; Suriyeli işletmecilerin işletme kurabilmeleri için neredeyse tamamına yakını teşvik almamış, kendi sermayeleri ile iş yerlerini kurmuşlardır.

26. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletmelerinde Çalıştırdıkları Türk ve Suriyeli Sayılarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda Suriyeli işletmecilerin işletmelerinde çalışan Türk ve Suriyeli sayıları sorulmuştur. Verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

A1: İki Suriyeli çalıştırıyorum.

A2: İki ortak çalışıyoruz. İkimiz de Suriyeliyiz.

A3: İş yerinde sadece ben çalışıyorum.

A4: Tek başıma çalışıyorum (Bir Suriyeli olarak).

A5: Üç Suriyeli olarak çalışıyoruz.

A6: İki yerde dükkânım var. Şu anda üç kişi çalışıyor. Türk yok. Ama satışları artırmak için Türk bir kızını işe almak istiyorum.

A7: Üç Türk çalıştırıyorum.

A8: İş yerinde sadece kendim çalışıyorum.

A9: Üç Türk çalıştırıyorum.

A10: Şu an şirkette çalışan 25 kişinin 13'ü Türk, geri kalanı ise Suriyelidir.

Bazı işletmelerde sadece Suriyeli göçmenler istihdam edilmekte iken bazı işletmelerde sadece aile üyeleri tercih edilmektedir. Dolayısıyla Suriyeli girişimcilerin herhangi bir uyruk ayrımı yaptığına ilişkin belirgin bir fark görülmemektedir. Ancak işletmelerin önemli bir kısmı küçük çaplı işletmelerdir. İmkân sağlandığında işlerini büyütme ve daha fazla personel çalıştırma yeteneğine sahip olan girişimciler de kendilerine yeterince destek verilmemesinden ve mevzuatların çok karmaşık ve yorucu olduğundan şikâyet etmektedirler. İş yerlerinde Suriyeli ve Türk çalıştıran Suriyeli işletmeciler olduğu gibi yalnızca kendisi çalışanlar da vardır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenler tarafından kurulan işletmelerde çalışan işçilerin hem Suriye hem de Türkiye vatandaşlarından oluştuğu ve işçi çalıştırmada belirgin bir farkın olmadığı görülmektedir.

27. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletmelerinin Aylık Gelir Durumuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Mülakata katılan Suriyeli işletme sahiplerinin işletmelerinin gelir düzeylerini belirlemeye dönük soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

A1: 1.800-2.000 TL civarında.

A2: 10.000 TL civarında.

A3: 7.000 TL gelirim var.

A4: 2.500 TL civarında.

A5: 2.800-3.000 TL arasında gelirim var.

A6: 2.000 TL civarında.

A7: Ortalama 6.000 TL kazanıyorum.

A8: 1.500 TL civarında.

A9: 2.000- 10.000 TL arasında.

A10: Çok değişken bir gelirimiz mevcut. Çünkü hizmet veriyoruz. Bazı zamanlar çok karlı olabilirken bazen de sadece masrafları anca çıkartabiliyorum.

İşletme gelirleri faaliyet gösterilen sektörler göre değişiklik arz etmektedir. Ancak ortalama olarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye şartlarında çok da yetersiz olmayan bir aylık ortalama gelir elde edebildikleri anlaşılmaktadır. Bazı girişimciler, mülakatlarda parasal konulara ilişkin net rakam vermekten kaçınmaktadır. Bunun ana nedenlerinden birinin yasal bir sorunla karşılaşmak istemedikleri şeklinde düşünülebilir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli işletmecilerin iş yerlerinden kazandıkları aylık gelirler değişkenlik göstermektedir. En düşük 1.500 TL, en yüksek ise 10.000 TL civarındadır.

28. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye'deki Sosyal Hayata Uyumları Konusundaki Eksiklikleri, Bunun Telafi Edilebilirliği ve Türkiye'den Beklentiler Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli işletme sahiplerine artık misafir olmaktan kalıcı olmaya doğru ilerleyen Suriyeliler konusunda yürütülecek uyum programlarının ve projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında nelere dikkat edilmesi gerektiğine yönelik bazı sorular sorulmuştur. Cevaplar aşağıda verilmiştir:

A1: Öncelikle Suriyelilere Türkçe dili öğretilmeli ve STK'ler tarafından entegrasyon sağlanmalı diye düşünüyorum.

A2: Vatandaş olmadıkları için dil bilseler dahi bir entegrasyon olmuyor. Her an, sınır dışı olma korkusu olduğundan dolayı toplumla kaynaşamıyorlar. Türkiye'nin kendi vatandaşlığına geçirmek için daha iyi fırsatlar tanınmasını bekliyorum.

A3: Burada kültür farklılığı var, bunun yanında ayrımcılık da var. Mahallede ve siyasette sürekli ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Bize mülteci gözüyle bakıyorlar. Sözlü tacize de maruz kalıyorlar. Vatandaşlık gibi haklar istiyorlar.

A4: Dil probleminin dışında çoğu zaman, çoğu yerde ayrımcılıkla karşılaşıyorlar. Kızlar okuyor burada. Türkiye'den de tek beklenti olarak ileride çalışma izni daha rahat alabildikleri ortamlarda yaşamak istiyorlar.

A5: Türkler Arapları sevmiyor. Araplar Türkleri sevmiyor. Ortak din İslam çatısı altında birleşmeliyiz. Burada ırkçılığı törpülemeliyiz. Suriye'nin kuzeyine yakın zamanda gitmek istiyorum.

A6: Kültürel farklılıklar var. Bazen de ırkçılığa maruz kalıyorlar. Herkese Türkçe öğretilmeli. Türkçe bilmediğimiz zaman bizi azarlıyorlardı. Tek istediğimiz vatandaşlık ve çalışma fırsatı.

A7: Dil konusu çok önemli. Türkler tarafından herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmıyorlar. Ama en önemli entegrasyon sorunu dil problemi.

A8: Dil çok önemli. İnsanlara kendilerini anlatamıyorlar. Türk milletiyle kendilerini yakın görüyorlar. Arada dışlamaya maruz kalmıyorlar. İnsanlar Suriyeli söyleyip uzaklaşıyorlar.

A9: Suriyelileri ayırtırmaya maruz bırakmadan Türk vatandaşlarıyla kaynaştırılarak hepsine Türkçe dili öğretilmelidir.

A10: Burada uyum konusunda dil çok önemli. Bu yüzden Suriyeliler için dil kursları açılmalı. Böylelikle Suriyelilerin uyumu daha hızlıca sağlanmış olur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti yapıları fazlasıyla yeterli.

Tablo 20: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin İşletme Sahiplerinin Türkiye Ekonomisine Katılımı ve Entegrasyonu

Tema	Kod	Sayı	Örnek İfadeler
Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkı Çalışan Sayıları	Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkında 1 Kişi ve Üzeri Çalışan Sayıları	10	Suriye’de ben bakkaldım ve ticaretle uğraşıyordum. Şu anda kendi işimi yapıyorum. Çok bir problem yok. 8-10 bin lira ile 500 lira kiralık bir dükkânda iş yapabiliyoruz. Kendileri Suriyelilere hitap ettikleri için Suriyeli toptancılarla çalışıyorlar. Onlar da parayı işletme sahibi sattıktan sonra alıyor. Sattıkları ürünlerin parasıyla dükkân kirasını veriyor (A5).
	Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkında Çalışmayan Sayıları	0	Şu anda kendi işimi yapıyorum. İş bulma konusunda deneyimli olduğum için zorluk çekmedim (A10).
Suriyeli Göçmenler Kendi İşlerinde mi yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenler Kendi İşyerlerinde mi Çalışıyor?	10	Sadece dükkânımın gelir kaynağı var. Yardım almıyorum (A3).
	Suriyeli Göçmenler Başkalarının Yanında mı Çalışıyor?	0	İş adamı olduğum için herhangi bir yardım almıyorum (A10).

Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahipleri Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahipleri Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yardım Alıyor mu?	0	7000-8000 TL arası aylık kazancım var (A 6).
	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahipleri Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yardım Almıyor mu?	10	Şirketim olduğu için belli bir ortalama gelirim yok. Ama Türkiye standartları için oldukça yüksek kazandığımı söyleyebilirim (A10).
Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Ortalama Hane halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Ortalama Hane halkı Gelirleri Asgari Ücretin Üzerinde mi?	5	1500 TL ortalama gelirim var (A1).
	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Ortalama Hane halkı Gelirleri Asgari Ücretin Altında mı?	2	1800-2000 T l civarı kazanıyorum (A8).
Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygun Mu?	5	Suriye de fırıncılık yapıyordum. Türkiye de fırıncılık yapıyorum (A 1). Suriye'deki mesleğimi ifa ediyorum (A7).
	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygun Değil Mi?	7	Kendi eğitimi ve mesleğiyle ilgili alanlarda çalışanlar az. Çoğunlukla farklı meslek alanlarında çalışıyor (A6). Burada Suriyeliler genellikle ne iş bulurlarsa o işi yapıyorlar. O yüzden genellikle tecrübelerine uygun işlerde çalışmıyorlar (A10).
Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinleri Var Mı?	2	Benim çalışma iznim var (A7). Yanımda çalıştırdığım mühendisler arasında çalışma izni olanlar var. Suriye vatandaşlığından Türk vatandaşlığına geçenler de var (A10).
	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinleri Yok Mu?	8	İsteyen çalışma izni alabiliyor. Ben de ilerde alabilmeyi umut ediyorum. Şu an maddi sıkıntılardan dolayı alamıyorum. Ancak kirayı ödeyebiliyorum (A4). Çalışma iznim yok, çünkü çok zor (A8).

Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıyorlar Mı?	4	Biz de fazla kazanamadığımız için bir Türk'e vermem gereken kadar para veremiyorum (A1). Genellikle daha az ücretle çalıştırmayı tercih ediyoruz (A 3).
	Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalmıyorlar Mı?	6	Yanımda çalışanlara hak ettiğinden daha fazla ücret vermeye çalışıyorum (A 5). Bizim şirkette herkes yaptığı iş ve mesleğine göre hakkettiği ücreti alıyor. Bu yüzden emek sömürüsüne maruz kalmıyorlar (A 10).
Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin İzmir Kentinde İş Olanakları ve Karşılaştıkları Durumlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin İzmir Kentinde İş Bulma Olanakları Kolay mı?	4	İzmir in iş fırsatları yetiyor (A 9). Şirketim olduğu için pek bilmiyorum. Ama yanımda Suriye'den gelen insanları çalıştırıyorum (A10).
	Suriyeli Göçmenlerin İşletme Sahiplerinin İzmir Kentinde İş Bulma Olanakları Zor mu?	6	Yeterli olduğunu düşünmüyorum (A1). Genellikle yevmiyeli işçi olarak çalıştığımız için günlük işçiye ihtiyaç olmadığı zaman yeterli olmuyor (A7).

Suriyelilerin Türkiye ekonomisine önemli derecede katma değer yaratma potansiyeli mevcuttur. Fakat en önemli engel ön yargılar ve ayrımcılıktır. Her ne kadar gelen göçmenler Müslüman olsa da son yıllardan gelen Suriyeli sayısının milyonları bulması ve Türkiye ekonomisinin içinde olduğu darboğaz tahammül eşiğini oldukça düşürmüştür. Dolayısıyla ayrımcılık iki toplum arasındaki entegrasyonda önemli bir engel olarak durmaktadır. Yapılan pek çok uluslararası çalışma buna işaret etmektedir.

Çilingir (2016), İngiltere örneği üzerinden Kopenhag ekolü güvenlik protokolleri çerçevesinde Müslüman göçmenlerin entegrasyonu ele almıştır. 2001-2015 yıllarını kapsayan analiz sonucunda güvenlikçi söylemlerin ön yargıları artırdığını ve uyumu geciktirdiğini belirtilmiştir. Yanlış politikaların Müslümanların topluma kabulünü tek taraflı ve koşullu hale getirdiği, entegrasyon modelinin çok kültürcülükten asimilasyonculuğa doğru kaydığı ve güvenikleştirmenin huzursuzluk siyaseti çerçevesinde yeniden üretildiği belirlenmiştir. Müslümanların kuşaklarda içinde yaşadıkları toplumlara entegre olabilmeleri için onlara yönelik şüphe, düşmanlık ve

teyakkuz haline yol açan güvenlik dilinin bırakılması lazımdır. Bu, ancak güvenliksizleştirme ile gerçekleşebilir.

İkinci olarak uyum sürecinde ekonomik faktörler öne çıkmaktadır. Suriyeli girişimcilerin ele alındığı bu noktada, Suriye sermayesinin Türk ekonomik sistemine entegrasyonunun pek çok problemi çözebileceği düşünülmektedir.

Dengiz (2018)'in çalışmasında, Hatay'da yaşayan Suriyelilerin girişimcilik özellikleri ile demografik değişkenleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Hatay'da yerleşik göçmelerin neden girişimcilik faaliyetlerine başladıklarını ve bu durumun Hatay ekonomisi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Göçmen girişimcilerin yatırım miktarını, cinsiyet, medeni durum, işletmenin aileye ait olup olmama durumu ve ciro gibi sebeplerin etkilediği sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra yerli halka istihdam sağlamada; medeni halin, yaşadığı yerin, Türkçe hâkimiyetinin, aile işletmesi olmanın, diğer göçmenlerle iş birliğinde olmanın, istihdam sayısının ve cironun etkili olduğu belirlenmiştir. Suriyeli girişimcilerin sayısının artması, daha yüksek ciro rakamları ve daha çok istihdam uyum sürecini hızlandıracaktır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyeli işletmecilerin uyum konusundaki en büyük problemleri dil (Türkçe bilmemek), farklı uyruktan oldukları için kendilerine karşı ayrımcılık yapılması, ön yargıların kırılmaması, yeni yatırımlar için sermaye desteği, iyi iş ortamı, Türk toplumunun kendilerini halen kabullenememeleridir. Onlara göre dil probleminin çözülmesi ve kendilerine vatandaşlık verilmesi, uyum sorununun çözülebilmesi adına atılacak en önemli adımlardır.

4.5.3. Devlet Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Yapılan Mülakat

İzmir'de Suriyelilere destek veren devlete bağlı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve alanında uzman akademisyenler ile de yüz yüze mülakat soruları yöneltilmiş; cevaplar tek tek verilmiş ve sonunda yorumlanmıştır. Yerel aktörlerin gözünden de Suriyelilerin ekonomik durumları tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışma; ekonomik entegrasyonu tek taraflı değil çift taraflı ele alarak güvenilir bir tablo çizme noktasında literatüre katkı yapacaktır. Suriyelilere destek veren devlete bağlı kuruluşlar, STK'ler ve alanında uzman akademisyenler isimlerinin baş harfleriyle kodlanmışlardır.

Tablo 21: Katılımcı Profili

Katılımcılar	Uyruğu	Cinsiyet	İl	Mesleği	Yöntem	Yaş	Mülakat Yapılan Tarih Aralığı	Görüşülen Dakika
İ.G.İ.M.	Türk	Bay	İzmir	G.i.M. Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	62dk.
A.G.İ.M.:	Türk	Bay	Aydın	G.i.M. Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	82dk.
İ.K.D.	Türk	Bay	İzmir	İzmir Kızılayda Yönetici	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	44 dk.
İ.H.H.	Türk	Bay	İzmir	Dernek Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	67 dk.
D.F.D.	Türk	Bay	İzmir	Dernek Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	115 dk.
İ.D.D.	Türk	Bay	İzmir	Dernek Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	95 dk.
İ.H.D.	Türk	Bay	İzmir	Dernek Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	64 dk.
K.P.D.	Türk	Bay	İzmir	Dernek Müdürü	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	39 dk.
E.A.Y.	Türk	Bay	İzmir	Akademisyen	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	49 dk.
S.K.	Türk	Bay	Antalya	Akademisyen	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	35 dk.
K.A.	Türk	Bay	Adıyaman	Akademisyen	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	39 dk.
E.S.A.	Türk	Bayan	Ankara	Akademisyen+Mv.	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	45 dk.
M.R.	Suriyeli	Bay	İzmir	Uzman	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	55 dk.
A.B.	Suriyeli	Bay	Aydın	Memur	Mülakat	25 yaş üzeri	01.06.2020- 05.01.2021	52 dk.

Yukarıdaki tabloda, çoğunluğu İzmir ilinde ikamet etmekte olan devlete bağlı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve alanında uzman akademisyenler ile yapılan mülakatlara yer verilmiştir. Toplam 14 kişi ile mülakat yapılmış olup cinsiyet olarak 13 kişi erkek, 1 kişi kadındır. Yaş olarak ise katılımcıların tamamının 25 yaş üzerinde olduğu bir profil vardır. Mülakat yapılan kişilerden 12'si Türk uyruklu, 2'si ise Suriye uyrukludur. Mülakatlar ortalama 6 ay sürmüştür, en kısa mülakat süresi 35 dakika, en uzun mülakat süresi ise 115 dakika tutmuştur. Bizzat sahada çalışan ve Suriyelilerle temas halinde olan derneklerin ve uzmanların mülakata dâhil edilmesi, çalışmanın güvenilirliği ve özgünlüğü açısından önemlidir.

1. Suriyeli Göçmenlerin Hanehalkı Nüfusuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Çalışma kapsamında, Suriyeli göçmenlerin hane halkı bilgileri elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcılara “Suriyelilerin hane halkı sayısı kaçtır?” sorusu yöneltilmiştir. Mülakata katılımcılar sırasıyla şu ifadeleri kullanmıştır:

İGİM: Hane halkı sayıları değişiklik göstermekle birlikte genellikle geniş aile yapısına sahiptir.

AGİM: İlimizde Geçici Koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancıların hane halkı sayılarını iki farklı açıdan değerlendirmek daha doğru olacaktır. Verilen hizmet esnasında yapılan gözlemlerden; yaş itibarıyla daha ileri yaşlarda olan ve aile birlikteliğini ülkelerinde kurmuş olan yabancıların kendi ülkelerinde olsun ya da

Türkiye’de olsun çocuk sahibi olma oranlarının daha yüksek olduğu, bu kapsamda değerlendirilen ailelerin hane halkı sayılarının da yüksek olduğu ve ortalama 8 ile 10 olduğu gözlemlendiği, yaş itibarıyla daha genç olup aile birlikteliklerini Türkiye’de kuran yabancıların çocuk sahibi olma oranlarının daha düşük olduğu, bu kapsamda değerlendirilen ailelerin hane halkı sayılarının da düşük olduğu ve ortalama 3 ile 5 olduğu gözlemlenmektedir.

İKD: Hane halkı sayıları ortalama 4-8 arasında değişmektedir.

İHH: Hane halkı olarak ortalama 8 ile 9 kişi.

DFD: En az 3 olmak üzere çeşitli yaş gruplarından ortalama 7-8 diyebiliriz.

İDD: Ortalama 8 kişi yaşıyorlar.

İHD: Genel olarak en az 3 olmak üzere 4, 5, 6 veya daha fazla kişilik ailelerde yaşıyorlar. 6 aylık bebekler 2-4 yaşında çocuklar veya daha büyük olmak üzere çeşitli yaş gruplarından bir sürü çocuk var. Birleşmiş Milletler ve diğer kurum veya kuruluşlardan aldıkları yardım yüzünden hala çocuk yapmaya devam ediyorlar.

KPD: Ortalama 6 kişi yaşıyorlar.

EAY: Suriyeliler genellikle kalabalık olarak yaşamaktadır. Çok çocuklu aile yapısına sahip olan Suriyelilerde en az 4 çocuk olmakla birlikte, hane halkı sayısı genel olarak 6 ve üstü olarak değişmektedir. Akrabaları ile birlikte yaşayan Suriyeliler de vardır. Bu durumda sayı 10’u aşmaktadır.

AB: Genellikle 8 kişi yaşıyorlar.

MR: Genel olarak hane halkı sayıları 4 ve 8 arasında değişiyor.

SK: Suriyeli misafirlerin hane bazlı kişi sayıları değişim göstermekle beraber, 5-7 kişi olarak belirlenmiştir.

KA: Genel olarak hane halkı sayıları 3-9 arasında değişmektedir.

ESA: Ortalama olarak 6 kişiden oluşmaktadır.

İzmir’de yaşayan Suriyeli misafirler için sosyal ve ekonomik destek sağlayan kamu kurumları ve sivil toplum organizasyonlarıyla yapılan görüşmelerde, misafirlerin

demografik yapıları ve sosyo-ekonomik yaşam koşulları hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Hane halkına nüfusuna ilişkin elde edilen bulgular; ortalama olarak ailelerin geniş aile tanımına uygun oldukları, çocuk sayılarının ortalama olarak 4 ila 7 olduğu, ailelerin kendi çocuklarının yanı sıra kendi anne ve babalarının da birlikte yaşadıklarına yönelik değerlendirmeler ortaya konulmuştur. Ortalama hane nüfusu 7-8 kişiden oluşmakta ve Suriye’de evlenmiş olup göç edenlerin Türkiye’de iken evlenenlere göre daha yüksek hane nüfusuna sahip oldukları görülmüştür. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyelilerin hane nüfusu 7 veya 8 kişiden oluşmaktadır.

2. Suriyeli Göçmenlerin Hanehalkı Çalışan Sayıları ve Buna İlişkin Değerlendirmeler:

Çalışma kapsamında, mülakat yapılanlara Suriyeli göçmenlerin hane halkında çalışan sayıları sorulmuştur. Mülakata katılanlar sırasıyla şu ifadeleri kullanmıştır:

İGİM: Çekirdek aile sayıları ortalama 5-6 civarında bu sayının 10 civarı olduğu da görülüyor. Geniş aile olarak 8-10 kişilik hane sayıları mevcut. Çalışan kişi olarak baktığımızda baba ve okula gitmeyen veya gidemeyen erkek çocuklar çalışıyor. Çocukların yaş ve cinsiyet dağılımına göre çalışan kişi sayısı değişkenlik göstermektedir.

AGİM: İlimizde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancıların yaşadığı bölgelerdeki geçim kaynağına göre farklılık göstermektedir. Tarım ve hayvancılık işçiliğinin geçim kaynağı olan bölgelerde yaşayan ailelerde genellikle 10 ile 50 yaş arasındaki tüm aile fertlerinin çalıştığı; şehir merkezi ya da sanayi bölgelerinde ise yaşayan ailelerde genellikle genç, yetişkin ve gerekli becerilere sahip bireyler (kadınlar hariç) çalıştığı gözlenmiştir.

İKD: Haneden haneye farklılık göstermekle birlikte ebeveynlerden baba çalışmakta, baba çalışmıyor ise evin en büyük oğlu çalışmaktadır. Ortalama 2 kişi çalışmaktadır.

İHH: En az 1 kişi çalışıyor. Hane sayısına göre 3 kişiye kadar çıkabiliyor.

DFD: Son yıllarda eğitime biraz daha önem verilmesiyle beraber 14-50 yaş arasında olan erkekler çalışıyor. Kadınlar da zorunda kaldıkça çalışıyor.

İDD: Tam kesin bir şey söyleyememekle birlikte hane halkındaki erkekler sanayide ve marangozluk, demircilik gibi yerlerde çalışıyorlar. Ortalama 2 kişi diyebiliriz.

İHD: 1 kişi çalışan da var. Belirli bir sektörde ya da çeşitli sektörlerde çalışan insanlar olmak üzere burada herhangi bir sigortaları olmadan çoğunlukla kayıt dışı çalıştırılmaktalar.

KPD: Genellikle bir hanede 2 kişi çalışıyor.

EAY: Suriyelilerde kadınlar pek fazla çalışma hayatına katılmamaktadır. 12 yaş üzeri erkek bireyler çalışma hayatına katılmaktadır ama net bir sayı vermek zordur.

AB: Çalışan sayısı 1- 3 arasında değişmektedir.

MR: Aileye göre değişiyor. Eğer ailede yetişkin sayısı fazla ise 2-3 kişi, yetişkin sayısı az ise 1 kişi (Baba) çalışır eğer baba yoksa anne çalışır.

SK: Hane içerisinde en az 1 çalışan olduğu, bu sayının 3'e kadar çıktığı görülmüştür.

KA: Aileye göre değişir. Mevsimlik olarak 8-9 yaş altı hariç hepsi çalışıyor. Ancak sürekli olarak baba ve yetişkin erkek çocuklar çalışmaktadır.

ESA: 2-3 kişi çalışmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin yaşama tutunmaları için ekonomik durumları önem arz etmektedir. Yeni bir ülkede yaşam koşullarına ayak uydurmanın zorluğunun yanı sıra iş bulma süreci, gelir ve çalışma koşulları da oldukça güçtür. Bahis konu; kurum ve organizasyonlar göçmenlerin ekonomik durumlarını da gözlemlemektedir. Ailede genellikle erkeklerin çalıştığı görülmektedir. Eğitim çağında olmalarına karşın çocukların da vasıfsız günlük işlerde çalıştığı görülmekte olup yetişkinlerin de çoğunun para kazanmaya yönelik çaba gösterdiği görülmektedir. Ailede baba çalışmıyor olsa da muhakkak erkek çocukların çalıştığı ve ortalama bir ailede 2-3 kişinin çalıştığı bilinmektedir. Ekonomik kaygıların ön planda olduğu bir süreç sosyal ve ekonomik entegrasyon için yaşama tutunma zorunluluğu gibi nedenlerden ötürü avantaj olarak algılanırken ağırlıklı görüş, ekonomik kaygıların entegrasyonu zorlaştırdığı yönündedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli ailelerde baba çalışmıyor olsa da muhakkak erkek çocukların çalıştığı ve ortalama bir ailede 2-3 kişinin çalıştığı bilinmektedir.

3. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Seviyelerine İlişkin Bulgular ve Değerlendirilmeler:

Bu maddede mülakata katılan kurum yöneticileri ve uzmanlarla Suriyelilerin eğitim durumları incelenmiştir. Bu amaçla katılımcıların Suriye'deki eğitim süreci dâhil olmak üzere örgün öğretimde hangi aşamaya geldiği sorularak eğitim seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplar şöyledir:

İGİM. : Orta yetişkin dönem ilkokul düzeyinde, genç yetişkinler ortaokul ve lise. Küçük bir kesim yüksekokul ve üniversite mezunu.

AGİM: İlimizde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancıların genelde eğitim durumu "ilkokul ve dengi" olduğu gözlemlenmiştir.

İKD: Yetişkinlerin Türkiye'de eğitime katılımları neredeyse hiç yoktur. Genel olarak Suriye'den mezuniyetleri ilköğretim düzeyindedir.

İHH: Genel itibarıyla ortaokul mezunular.

DFD: Çoğunlukta ortaokul ve lise mezunu insanlar var. Ama azınlıkta üniversite mezunu olanlar da var.

İDD: Eğitim durumları yaş ortalaması 20 üzeri olanların eğitim durumu oldukça yüksek. Geri kalanlarınsa eğitim yönünden biraz daha zayıf.

İHD: Çok fazla eğitim görmüş kişi yok. Sadece bir ya da iki kişi İngilizce biliyor.

KPD: Çoğunlukla ortaöğretim düzeyi.

EAY: Yaptığım araştırmaya katılanların eğitim durumları. Suriyeli misafirlerin %11,1 oranında okuma-yazma bilmediği, %11,9 oranında lise mezunu, %12,4 oranında üniversite mezunu olduğu, %0,4 oranında ise yüksek lisans veya doktora eğitimi aldıkları görülmektedir. İlkokul ve ortaokul mezunları araştırmaya katılanların yarısından fazlasını (%64,1) oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre ilkokul mezunu 71 kişi ankete katılanların %31,4'üne, ortaokul mezunu 74 kişi ise katılımcıların %32,7'sine tekabül etmektedir. Dolayısıyla Suriyelilerin eğitim seviyelerinin yeterince yüksek olduğunu söyleyemeyiz. Araştırma sürecinde lise ve üniversite mezunu olanların sorulara daha bilinçli şekilde yanıt verdikleri, yanıt verirken daha hassas davrandıkları gözlenmiştir. Okuma yazması olmayanlara ise sahaya çıkılan tercüman aracılığı ile sorular sesli olarak okunmuş ancak o şekilde cevap alınabilmiştir.

AB: Genellikle eğitimsizler. Çoğu ilkokulu bitirmemiş. Az sayıda lise ve üniversite mezunu vardır.

MR: Üniversite oranı %15, lise oranı %25, ortaokul oranı %30, ilkokul oranı %90'dır.

SK: Eğitim düzeyi özelliklerine göre Suriyeli misafirlerin %37,0'ı ilkokul mezunudur. Ancak hiçbir mezuniyeti olmayıp okuma-yazma bilmeyen % 23,4'lük oran bu bölümdeki en çarpıcı istatistiktir. Nitekim yaklaşık "Her dört-beş kişiden birisi okuma-yazma bilmiyor." diyebileceğimiz bu veri, Suriye'den Türkiye'ye göç eden nüfusun eğitim durumunu anlama noktasında son derece önemlidir. Öte taraftan diğer seçenekler içerisinde eğitim düzeyi; okuryazar olan 61 kişi (%17,2), ilkokul terk 9 kişi (%2,5), ortaokul mezunu 21 kişi (%5,9), ortaokul terk 12 kişi (%3,4), lise mezunu 19 kişi (%5,4), lise terk 10 kişi (%2,8), üniversite mezunu 5 kişi (%1,4), üniversite terk 2 kişi (%0,6) ve yüksek lisans/doktora mezunu 1 kişi (%0,3) yer almıştır.

KA : %65 - %75 arası eğitilidir. Üniversite oranı %15, lise oranı %25, ortaokul oranı %30, ilkokul oranı %90'dır.

ESA: Ortaokul seviyesindedir.

İlde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin ortalama eğitim düzeyi ilkokul-ortaokul seviyesindedir. Yükseköğretim görmüş ve görmekte olan göçmenlerin oranı ise oldukça düşüktür. Türkiye'de eğitime devam eden gençlerin sayısı da oldukça azdır. Genç yetişkinlerin eğitimlerini genelde Suriye'de aldıkları ve göç sonrası Türkiye'de eğitime fazla devam etmedikleri görülmektedir. Kadınlar ve yaşlılar ağırlıklı olmak üzere göçmenlerin yaklaşık %10'u eğitim almamış olup lisansüstü eğitim yapanların oranı da %0,4 gibi oldukça düşük bir düzeydedir. Ekonomik kaygı birincil öncelik ve aciliyet arz ettiğinden eğitime nispeten daha az önem verilmesi uzun vadede nitelikli beşeri sermaye yetersizliği ortaya koyacaktır. Bu sorunun, sosyal güvence yetersizliği nedeniyle göçün getireceği diğer sorunların ortadan kaldırılmasına yeterli katkısı olmayacaktır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin verilerine göre Aralık 2017 itibarıyla Türkiye'de kayıtlı 3.424.237 kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır. Bunların 1.109.453'ü okul yaşındaki (5-17 yaş) çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların 573.104'ü resmi okullara kayıtlı, 14.528'i resmi olmayan okullara kayıtlıdır. Bu çocukların 521.821'inin ise okullarda kayıtları bulunmamaktadır. Okullara kayıtları

bulunmayan çocuklar buradaki çocukların %47'sini oluşturmaktadır. Okula kayıtlı olmayanların oranı bir önceki yıl yani 2016'da %42, 2015 yılında ise %60 olarak kayıtlarda yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre yürütülen eğitim hizmetlerinden 459.521 kişi yararlanmıştır. Suriyeli göçmenlerin 166.482'si devlet okullarında, 293.039'u ise geçici eğitim merkezlerinde eğitim almışlardır. (Türkiye Göç Raporu, 2016 s.82). Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyeli göçmenlerin ortalama eğitim düzeyi ilköğretim-ortaokul seviyesindedir. Yükseköğretim görmüş ve görmekte olan göçmenlerin oranı ise oldukça düşüktür.

4. Suriyeli Göçmenlerin Çocuklarını Okula Gönderme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda mülakata katılan kurum yöneticileri ve uzmanlara Suriyeli göçmenlerin eğitim sürecine dâhil olup olmadıkları sorusu yönetilmiştir. Olanların hangi derecede eğitim sisteminin içinde olduğu, eğitim faaliyetlerinin kız ve erkek çocuklar bağlamında nasıl ilerlediği incelenmiştir. Buna göre verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

AGİM: İlimizde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancılarından genelde ilköğretim ve ortaokul çağındakilerin ilimizdeki okullara kayıtlı olduğu ancak devamsızlık durumlarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

İKD: Değişkenlik göstermektedir. 14-18 yaş arası okula devam oranı düşüktür. İlkokula devamlılık yüksektir.

İHH: Türkiye'ye gelenlerin çocuklarında şu an okuma oranları %60 civarında.

DFD: Erkek çocukları okutmaktan ziyade çalıştırmayı tercih edebiliyorlar. Bunun yanında kız çocuklarını okutmayı daha çok tercih ediyorlar.

İDD: Erkek çocukları okutmaktan ziyade çalıştırmayı tercih edebiliyorlar. Bunun yanında kız çocuklarını okutmayı daha çok tercih ediyorlar.

İHD: Derneğe gelen kıyafetleri dağıtırken fark edildi ki insanlar çocuklarının okula gitmeleri konusunda istekli değiller. Eğitime çok fazla önem vermiyorlar.

KPD: 12 yaşından küçük olanlar okula giderler.

EAY: Araştırma neticesinde 100 kişinin çocuğunun eğitim çağında olduğu saptanmıştır. 126 kişinin çocuğu eğitim çağında olmadığından dolayı 100 birey üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu 100 kişinin 66'sının çocuğu okula gitmekteyken, okula gitmeyen çocuklar 34 olarak ifade edilebilir.

AB: Okul çağındaki çocukların okula gitme oranı düşük olmakla beraber eğitime önem veren aileler de vardır.

MR: Hane halkında şu an okula gitme oranı maddi ve manevi durumlardan dolayı değişiklik göstermektedir.

SK: Araştırmalarda elde edilen en önemli verilerden birisi okuryazar olmayan nüfus oranının yüksekliğidir. Görüşülenlerin %11,5'i okuryazar değildir. Diğer taraftan görüşülenlerden ilkokul mezunu olanların oranı %41,8, ortaöğretim mezunu olanların oranı %29,5, üniversite mezunu olanların oranı %17,2'dir.

ESA: Şu an okula gitme oranları %75 civarındadır.

Suriyeli göçmenlerin birincil öncelikleri Türkiye'de sosyal ve ekonomik yaşama entegre olmaktır. Bu nedenle ekonomik olarak kendilerini güvencede hissetmeye daha eğilimli görünmektedirler. Bu nedenle eğitim alanına nispeten ağırlık verilmediği anlaşılmaktadır. 18 yaş altı gençlerin yarısına yakını eğitime devam etmektedir. Erkek çocukların ekonomik kaygılar nedeniyle daha az eğitime yöneldikleri ağırlıklı olarak kız çocukların okula gittiği anlaşılmaktadır. Eğitim çağındaki çocukların okula gitme oranı %60'lar düzeyinde görülmektedir. Göçmenlere yönelik sağlıklı bir eğitim hareketine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Orta vadede bu eğitim yetersizliğinin, sosyal ve ekonomik sorunların azaltılmasında engel teşkil edeceğine yönelik görüşler ileri sürülmektedir.

Çalhan (2020), Suriyeli misafirlerin eğitim durumu özelliklerine göre annelerinin %1'i okuma-yazma bilmeyen, %24,2'si ilkokul, %38,4'ü ortaokul, %17,2'si lise, %2'si ön lisans ve %17,2'si üniversite; babaların ise %2'si okuma-yazma bilmeyen, %14,1'i ilkokul, %32,3'ü ortaokul, %22,2'si lise, %1'i önlisans ve %27,3'ü de üniversite mezunlarından oluşmuştur. Bu manada babaların eğitim düzeyi annelerin eğitim düzeyinden yüksektir. Araştırmamızda ailelerin Türkiye'de geçirdikleri süre de sorulmuş olup her 10 öğrenciden 7'sinin ortalaması 4 yıldır, genel ortalama ise 5

yıldır Türkiye’de ikamet ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Suriyeli göçmen çocukların Türkiye’deki okullaşmalarının tespit edilebilmesi açısından görüşülenlere Türkiye’de eğitim hayatlarında geçirdikleri toplam süre de sorulmuş ve her 10 çocuktan 8’inin ortalama 3 yıldır Türkiye’de eğitim sistemi içinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, eğitim çağındaki çocukların okula gitme oranı %60’lar düzeyinde görülmektedir.

5. Suriyeli Göçmenlerin Türkçe Bilip Bilmedikleri, Türkçe Öğrenme Girişimleri ve Genelde Hangi Dili Kullanmayı Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli göçmenlerin dil sorunu yaşayıp yaşamadığı Türkçe veya başka diller bilip bilmemesi ile incelenmiş ve sorun yaşayanların ne gibi önlemler aldıkları, dil engelini aşmak için neler yaptıkları sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda verilen yanıtlar aşağıdaki verilmektedir:

İGİM: Türkiye’de doğan ve okul çağında olan çocuklar, gençler Türkçeyi biliyorlar. Halk Eğitim Merkezleri ve Sivil Toplum Örgütleri tarafından açılan Türkçe öğrenme kurslarına talep yoğun ve dolayısıyla öğrenme girişimleri var. Ancak Arapça konuşmayı daha çok tercih ediyorlar.

AGİM: İlimizde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancılar genelde A1 seviyesinde yani ana kavramları bildiği gözlenmektedir. Bu kapsamda dil öğrenmek için yetişkinler çok fazla uğraşmak istemiyorlar; gençler ise çalıştıkları yerlerden, televizyon programlarından daha akıcı olarak konuşmayı öğreniyorlar ve okula giden çocuklar ise kendi yaşlılarıyla aynı seviyede Türkçe konuşabilecek durumda oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca kendi aralarında Arapça konuşmaktadırlar.

İKD: Türkmenler Türkçeyi bilmektedir. Araplar ise dil kurslarına gitmektedir. Oturulan mahallelerde halk eğitim merkezleri, dil kursları var ise imkân dâhilinde faydalanmaktadırlar. Arapça, Türkçe ve Kürtçe konuşmaktadırlar.

İHH: Türkçeyi öğreniyorlar. Çocuklar %90 öğrendi. Genelde Kürtçe, Arapça konuşuyorlar.

DFD: Türkçe bilmeyen Suriyeliler de var. Çalışmak zorunda kalanlar Türkçe öğreniyorlar. Konuşabilecekleri kadar öğreniyor. Çocuklarsa özellikle de okula gidenler çok iyi Türkçe konuşuyorlar.

İDD: Türkçe bilmeyen Suriyeliler de var. Türkçe öğreniyorlar. Konuşabilecekler, kadar öğreniyor. Çocuklarsa özellikle de okula gidenler çok iyi Türkçe konuşuyorlar. Bunların yanında Halk Eğitim Müdürlüğünün Türkçe kurslarına çocuklarını gönderiyorlar.

İHD: Türkçeyi öğrenmemekte direnen insanlar var. Hala sadece Arapça kullanıyorlar.

KPD: 12 yaşından küçük olanlar, okula gittikleri için biliyorlar. Ama 12 yaşından büyüklerin çoğu bilmiyor ve öğrenmek için çaba göstermiyorlar. Kendi aralarında Arapça konuşuyorlar.

EAY: 2012 yılının başlarında gelenler Türkçeyi biliyorlar. Fakat son 2-3 yıldır gelenler yeterince Türkçe konuşamıyorlar. Suriyelilere yönelik TÖMER öncülüğünde geliştirilen Türkçe kursları var. Öğrenme girişimlerinde bazı faktörler etkili olabiliyor. Mesela yaş faktörü önemli. 60 yaş üzerindeki Suriyelilerin dil öğrenme gibi çabaları çok fazla yok. Çevrelerinde Türkçeyi bilen insanların olması ve belli bir yaştan sonra dil öğrenmenin zorluğu gibi sebeplerle Türkçeye meyilli değiller. Daha çok genç ve orta yaşlı gruplarda dil öğrenmeye olan meyillilik daha fazla. Onun dışında kalıcılık-geçicilik durumu önemli. Türkiye’de kalıcı olmak istemeyen, burayı transit geçiş noktası kullanarak Avrupa’ya geçmek isteyen ya da Suriye’de savaş bittiğinde dönmek isteyen kişiler Türkçe öğrenmek istemiyor. Fakat Türkiye’de kalıcı olmak isteyen ve vatandaşlık statüsüne geçmek isteyen kişiler zorunlu olarak Türkçe öğrenmeye sıcak bakıyorlar. Batı orijinli dilleri bilmiyorlar. Anadil olarak Arapça kullanılıyor, onun dışında Kürtçe ve az da olsa Süryanice bilenler var.

AB: Genellikle Arapça konuşuyorlar. Kürtçe konuşanlar da var. Dil öğrenmek için ciddi bir gayret yok. Ciddi bir şekilde dil öğrenmek isteyenler %40 civarında.

MR: Türkçeyi az biliyorlar ama küçük yaştaki çocukların (0-10 yaş arası) Türkçeleri gelişmiştir. Evet, öğrenme girişiminde bulunuyorlar. Yetişkinler genellikle Arapça (ana dil) konuşurlar ama küçük yaştaki çocuklar genellikle Türkçe konuşurlar.

KA: Türkçeyi az biliyorlar ama küçük yaştaki çocuklar (0-15 yaş arası) çocuklar Türkçeleri daha iyi durumdadır. Evet, öğrenme girişiminde bulunuyorlar. Yetişkinler

genellikle Arapça konuşurlar, ama küçük yaştaki çocuklar ise hem Arapça hem de Türkçe konuşurlar.

ESA: Türkçe bilmiyorlar. Öğrenme talepleri var. Ev içinde Arapça konuşuluyor.

Suriyeli göçmenlerin yaş durumları ile dil bilme durumları arasında paralellik görülmektedir. İleri yaştaki göçmenlerin Türkçe bilme düzeyleri oldukça düşüktür. Ekonomik hayatta daha aktif olmak zorunda olan gençlerin buna paralel olarak Türkçe konuşabildikleri görülmektedir. İlköğretim çağındaki çocukların hemen hemen tamamına yakını Türkçe konuşabilmektedir. Buna karşın, kendi aralarında ve sosyal ortamlarında ağırlıklı olarak Arapça konuşmayı tercih etmektedirler. İleri yaştaki göçmenlerin dil öğrenmeye yönelik kurs ve benzeri organizasyonlara katılımı son derece düşüktür. 12 yaş altı çocuklar okula gittikleri için dili kullanabilmekte, genç ve orta yaş grup ise sosyal ve ekonomik hayatta kullanmak zorunda oldukları kadar dili öğrenmeye çalışmaktadırlar.

Erdoğan, (2019) Halk Eğitimi Merkezlerinde Türkçe dersleri için “Yabancılara Türkçe Öğretimi” sistemi bulunmaktadır. “Yabancılara Türkçe Öğretimi” kurslarında Bakanlığın geliştirdiği “Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi Modülleri” 6-12, 13-17 yaş gruplarına ve yetişkinlere yönelik olarak düzenlenmiş; A1, A2 ve B1 seviyelerinde uygulanmıştır. 2014-2019 arasında Türkçe kurslarına 302.906 Suriyeli kursiyer katılmıştır. Bu kursiyerlerin 126.019’u erkek (%41,60), 176.887 kadındır (%58,40).

Yıldırım (2017), uyumu sağlama sürecinin temel eksikliği olarak kendilerinin dil konusundaki yetersizliklerinden kaynaklandığını vurgulayarak dil sorunu sebebiyle kendilerini doğru ifade edemediklerini ve iletişim kuramadıklarını belirtmektedirler. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, ilköğretim çağındaki çocukların hemen hemen tamamına yakını Türkçe konuşabilmektedir.

6. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki Yasal Statüleri, Vatandaşlık Talepleri, Avrupa’ya Gitme Arzuları ve Suriye’ye Geri Dönme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Çalışmanın bu kısmında mülakat katılanlara kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli göçmenlerin yasal statüleri yani oturma izni, vatandaşlık, geçici izin gibi hakları olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Ayrıca Avrupa’ya yoğun göç göz önünde

bulundurularak Avrupa'ya gitmek isteyip istemedikleri de sorulmuştur. Böylelikle örneklem bazında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kalıp kalmayacaklarına dair eğilimler incelenmiştir. Bu noktada verilen cevaplar şöyledir:

İGİM: Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yasal statüsü "Geçici Koruma"dır. Geçici koruma statüsü Suriyelilere direkt vatandaşlık hakkı sağlamıyor. Kanuni şartları sağlayıp diğer yabancılar gibi vatandaşlığı kazananlar olmakla birlikte vatandaş olma talebi olan Suriyeliler de bulunmakta. Avrupa ülkelerine geçiş yapma isteklerinde ise içinde buldukları şartlar, ülkesindeki durum, Avrupa ülkelerinde yakınları varsa karar vermelerinde büyük etken. Kimi Avrupa Müslüman olmadığı için gitmek istemiyor kimi belli bir düzen içinde tekrar o düzeni değiştirmek istemiyor, değişimden korkabiliyor. Kimi ekonomik refahın Avrupa ülkelerinde daha iyi olduğunu düşünebiliyor ve Avrupa ülkelerine geçmek için teşebbüste bulunabiliyorlar. Ülkelerine dönmek isteyenler var. Genellikle ülkesindeki toprağı, evi olan ve aile büyükleri hala Suriye'de bulunanlar dönmek istiyor.

AGİM: Suriyelilerin hemen hemen hepsi geçici koruma kapsamındadırlar. İlimizdeki Suriye uyruklu yabancılardan gerekli şartları taşıyan ve gerekli güvenlik soruşturmalarından geçenlerden, Türk vatandaşı olanlar bulunmaktadır. Ayrıca vatandaşlık almaya isteyenlerin sayısı da oldukça fazladır. Ancak vatandaşlık verilmemesi durumunda ise yasal olması koşuluyla Avrupa ülkelerine gitmek isteyenlerin oranı da ortalamanın çok üstünde olmakla birlikte Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun ülkelerindeki savaş ve kaos ortamının devam ettiği gerekçesiyle ülkesine dönmek istemediği gözlenmektedir.

İKD: Türkiye'de geçici koruma statüleri vardır. Vatandaşlık alanlar mevcuttur almak isteyenler de vardır. Avrupa'ya geçmek isteyenler de mevcuttur ülkesine dönmek isteyenler de vardır. İzmir konum itibari ile Suriyeliler için uzun bir dönem Avrupa'ya geçiş durağı olarak değerlendirilmiştir. Bu durum sosyal uyum, eğitim ve kayıtlı istihdamı engellemiştir. Son iki yıldır artık insanların İzmir'de kalıcı olduklarını düşündüklerini ve büyük bir çoğunluk için geleceğin bu şehirde planlandığını söyleyebiliriz. Ülkelerine geri dönseler bile eski hayatlarını yeniden kurmalarının mümkün olmadığını farkındadırlar. Sahadaki veriler son iki senede Suriyelilerin ülkelerine dönme eğilimlerinin büyük oranda azaldığını göstermektedir. Bir kısım için

şu anda dilini öğrendikleri; çalışma ve eğitim haklarına ulaşmış oldukları ve aynı dini paylaştıkları bir ülkede yaşamak, Avrupa ülkesinde yaşamaktan daha cazip gelmektedir. Diğer kesim ise mülteci statüsüne erişecekleri ve daha rahat koşullar sunacağına inandıkları Avrupa'ya gitmek istemektedirler.

İHH: Geçici kimlik almışlar. Vatandaşlık alanlar genelde üniversite mezunu ve maddi imkânı yüksek olanlar. Avrupa'ya geçmek isteyenler var. Vatandaşlık almaları halinde Türkiye'de kalmayı daha çok istiyorlar.

DFD: Şu anda neredeyse hepsi geçici koruma statüsündeler. Vatandaşlık alanlar azınlıktalar. Eskiden Avrupa'ya geçmeyi istiyorlardı ama bu dönemde bu daha da azaldı. Savaş sonrasında dönmek isteyenlerin sayısı az.

İDD: Şu anda neredeyse hepsi geçici koruma statüsündeler. Vatandaşlık alanlar azınlıktalar. Ama vatandaşlık almak isteyen de çok kişi var. Avrupa'ya geçmek isteyenler de var. Savaş sonrasında dönmek isteyenlerin sayısı az.

İHD: Vatandaşlık alabilen Suriyeli bir kişiyle karşılaştık. Sanıyorum ki o kişinin Türkçe ve Arapça bilmesinden faydalanmak istemişler. Avrupa'ya geçmek isteyen de birçok insan var. Avrupa'ya gidip gelmiş insanlar da var. Genellikle Türkiye'de kalmayı tercih ediyorlar. Bir kısmı dönmek isterken çoğunluğu Türkiye'de kalmak istiyor.

KPD: Okumuş meslek gruplarında vatandaşlık alanlar var. Büyük bir çoğunluk geçici koruma statüsünde. Avrupa'ya gitmeyi istiyorlar. Eğer savaş biterse Suriye'ye de dönmek isteyen büyük bir çoğunluk var.

EAY: Şu an geçici koruma statüsündeler. Vatandaşlık alan Suriyeli sayısını 30 Aralık 2019 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığı 110.000 olarak açıkladı. Vatandaşlığa geçmeyi düşünenlerin sayısı her geçen gün artıyor. Son dönemlerde Türkiye'nin sınırlarını açmasıyla birlikte başta Yunanistan olmak üzere AB ülkelerine düzensiz yollardan göç etmek isteyen Suriyeliler var. Fakat burada Afganların, Suriyelilere göre daha fazla olduğu söyleniyor. Ülkelerine dönme isteği gönüllü olarak olmasa da hükümet ya da yerel yönetimlerin çabaları ile olabiliyor. Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Bahar Kalkanı gibi operasyonların da Suriyelilerin geri dönüşlerinde etkisi oluyor. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay'ın birkaç ay önce yaptığı açıklamada 370 bin Suriyeli terörden temizlenen bölgelere dönmüş.

AB: Genellikle geçici koruma altındalar. Vatandaşlık alanlar çok az İzmir ili bazında binde biri geçmez. Vatandaşlık alanlar üniversite mezunları, bir kısım üniversite öğrencisi veya büyük şirketlerde çalışma izni olan kalifiye kişilerdir. Birçoğu Türkiye vatandaşı olmak ister. İmkân sahibi olanlar da Avrupa'ya geçiş yapmak ister. Önemli bir kısmı ise Suriye'de durum düzelirse dönmek ister.

MR: Yasal statüleri misafirdir. Eğitimli olanlar (üniversite mezunları) ve iş adamları vatandaşlık alabilirler. Diğer insanlar ise almayı düşünüyorlar fakat bazı yardım (Kızılay, Sosyal Hizmet Merkezi) avantajlarını kaybetme korkusundan vatandaşlık istemiyorlar. Aynı zamanda eğer vatandaşlık alırlarsa Birleşmiş Milletlere 3. ülkeye gitme haklarını kaybederler. Ülkelerine dönmek isteyen kişiler %80 oranındadır. Fakat ülkenin güvenli olması şartıyla geri dönmek isterler.

SK: Bilindiği üzere Suriyeli misafirlerin tamamına yakını geçici koruma statüsündedir. Tabii ki vatandaşlık almak istiyorlar. Suriyeli misafirlerin ülkelerine dönme isteğine ilişkin olarak görüşülenlerin %66'sı geri dönüş istemektedir. Geri dönüş isteyenler çoğunlukla evim, ailem orada ve vatanım orası ifadelerini paylaşanlardır. Türkiye'de kalmak isteyen %28'lik bir grup ise Suriye'de gidecek bir yerlerinin kalmadığını ve Türkiye'ye alıştıklarını ifade etmektedirler. Türkiye'ye alıştık, diyen görüşülenler Suriye'de yeni bir düzenin kurulacağına inanmadıklarını ve çocuklarının eğitim ve geleceğini düşündükleri için kalmak istediklerini vurgulayanlardır.

KA: Yasal statüleri geçici kimlik ile sürdürmektedirler. Çoğunluğunun fırsat olursa Avrupa ülkelerine geçiş yapma istekleri var. Bunun en büyük etkeni daha iyi koşullarda barınma ve yaşam olanakları. Güvenli olması şartıyla geri dönmek isterler.

ESA: Vatandaşlık almayı istiyorlar. Avrupa'ya gitme istekleri çok yoğun. Ülkelerine dönmeyi düşünmüyorlar.

Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin çok önemli bir kısmı geçici koruma kapsamındaki göçmenler statüsündedir. İldeki göçmenlerin önemli bir kısmı Türkiye'de kalmayı Avrupa'ya gitmeye tercih etmektedir. Uluslararası konjonktürdeki gelişmelere ve dünya ekonomisindeki sıkıntılara bağlı olarak zaten alışmış oldukları bir yerden yeniden göç süreci yaşamamak için ayrılmayı tercih etmeme eğilimi yükselmiştir. Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, çalışma hayatına alışmış olmaları, sosyal hayattaki

alışkanlıklar, Avrupa'ya gidiş umutlarının azalması gibi unsurlar nedeniyle artık kalıcı olduklarını düşünmeye başlayan göçmenler geleceklerini İzmir'de planlamaktadırlar. Ülkesine dönmek isteyen göçmen sayısı oldukça azdır. Buna karşın vatandaşlık alma konusunda çok istekli görünmemektedirler. Genelde üniversite ve üstü eğitilmişler vatandaşlık almaya eğilimlidir. Son dönemde Türkiye'de kalıcı olduklarını düşünen ve buna göre vatandaşlık talebinde bulunanların sayısında artış gözlenmektedir. Suriye'ye dönme ve Avrupa'ya göç etme umutları azaldıkça vatandaşlık alma isteğinde göreceli artış yaşanmaktadır.

Erdoğan (2014), araştırmasında mültecilerden kadınların belirsizlikten hoşlanmadıkları, gelecek gördükleri ülkede yaşama isteğinde oldukları ve ülkelerine dönmeyi istemedikleri bulgularına ulaşılmıştır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Avrupa'ya gidiş umutlarının azalması gibi unsurlar nedeniyle artık kalıcı olduklarını düşünmeye başlayan göçmenler geleceklerini İzmir'de planlamaktadırlar.

7. Suriyeli Göçmenlerin Meslek Dağılımları, Kendi İşlerinde mi Yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıkları ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik profilini çıkarmaya ve istihdam piyasasında yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ait oldukları meslek grupları, iş sahipliği ve iş bulmada yaşadığı sorunlar araştırılmıştır. Bu bağlamda verilen cevaplar şöyledir:

İGİM: Ayakkabı, tekstil, mobilya, katı atık toplama, tarım işlerinde yoğunlukla çalışıyorlar. Kendi mesleklerini Türkiye'de devam ettirenler bulunmakla birlikte kendi iş yerini açıp istihdam sağlayan Suriyeli işletme sahipleri de bulunmakta.

AGİM: İlimizde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancılar genellikle "tarım işçisi, mevsimlik işçi, nitelik gerektirmeyen inşaat sektörü işçileri, küçük işletmelerde götür-getir işleri, oto tamir-yıkama, boyacılık, hurda ve kâğıt toplayıcılığı vb." işleri yaptığı bilinmektedir. Bu kapsamda kendi işlerini yapan yabancılara (Fırıncılık, ayakkabıcılık, kuaför, terzilik, Suriyelilerin yoğun olduğu yerlerde dükkan açıp Suriyeliler özgü ürünler satanlar vb.) rastlanmış olsa da bu oranın çalışan genel sayı baz alındığında çok düşük kaldığı yabancıların buldukları her işte çalışarak geçimlerini sağlamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

İKD: Suriyeliler önemli ölçüde inşaat, üretim ve hizmet sektöründe etkin istihdam edilmektedir. Suriye’de lisans eğitimi almış olanların bir kısmı eğitim geçmişini belgelendirmekte güçlük yaşamaktadır. Bu nedenle mesleklerini icra edemeyenler bulunmaktadır. Türkiye’de ve Suriye’deki çalışma koşullarının farklı olması nedeniyle uyum sağlamakta güçlük çekilmektedir. İş bulmak konusunda karşılaştığımız en büyük sorun yetersiz Türkçe bilgisi ve işverenlerin Suriyeliler hakkındaki olumsuz algıdır.

İHH: Her meslek grubundan var. Genelde günlük işçi olarak çalışıyorlar.

DFD: Kendi işini kuran kişilerin daha çok unlu mamüller sektöründe faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bahsi geçen işler de küçük çapta dükkânlar ve eğitim almamış zanaatkârlıklardan oluşuyor.

KA: Genel olarak Suriyeliler; tekstil, inşaat, ayakkabı, tuhafiyeye ve tarım gibi meslek gruplarında vardır. Hayır, genelde işçi olarak çalışmaktadırlar. Bazen emek sömürüsüne maruz kalıyorlar.

İDD: Pek bir meslek grubuna yoğunlaşma durumları yok. Ne iş bulsalar onları yaptıkları için meslek seçme gibi durumları da söz konusu değil. Dil bilmemeleri büyük sorun oluşturuyor.

İHD: Kendi işini kuran kişilerin daha çok unlu mamüller sektöründe faaliyet gösterdiği görülmektedir. Burada meslek edinimleriyle ilgili derneğimizin ve tarım müdürlüğünün ortak bir etkinliği vardı. Aynı şekilde Birleşmiş Milletler destek paketleri ile teşvikler veriliyor.

KPD: Genel olarak beden işçisi olarak çalışıyorlar. En büyük problemleri ise dil.

EAY: Benim yapmış olduğum çalışmada daha çok tarım, inşaat ve kâğıt toplayıcılık sektörlerinde çalışan Suriyeliler vardı. Ama bu durum metropollerde değişebiliyor. Kendi iş yerini kuran hatta kamuda çalışan Suriyeliler de mevcut. Emek sömürüsüne maruz kalma oranının fazla olduğunu düşünüyorum. Aylarca ücretlerini alamayanlar, “ucuz iş gücü” diye tabir ettiğimiz düşük yevmiye ile sigortasız ve uzun saatler çalışanlar “Eğer söylediğim koşullarda çalışmazsan seni işten çıkarırım.” tehdidine maruz kalanlar vs. çok fazla. Bu noktada çalışma izinlerinin ve sigortalarının olmaması onlar için büyük handikapı.

AB: İzmir ili bazında genellikle mesleksizler. Çobanlık, tarım, inşaat veya hurdacılık yaparlar. Kendi mesleğini icra edenlerin sayısı aşırı düşük. Emek sömürüsü had safhada.

MR: Tekstil, ayakkabı, eğitim, sağlık, tarım gibi meslek grupları vardır. Hayır, maalesef kendi işlerini yapamıyorlar. Bazen emek sömürüsüne maruz kalıyorlar.

SK: Araştırma grubunu oluşturan göçmenlerin Suriye'deki iş ve meslek dağılımları incelendiğinde %36,1'i ev hanımıdır. Görüşülenlerin %31,1'i serbest meslek sahibi; esnaf, mobilyacı, ayakkabıcı, balıkçı, boyacı, terzi ve tesisatçı gibi işlere sahiptirler. Ayrıca görüşülenlerin % 17,2'si işçi, %8,2'si memur, %4,9'u öğrenci ve %2,5'i de çiftçidir. Suriye'de esnaflık ya da ticaret yapmış olan görüşülenler dışındaki nüfus gündelik işler ya da bulabildikleri işlerde çalışmaktadır.

ESA: Emek sömürüsüne maruz kalıyorlar. Kendi işlerini yapmıyorlar. Hizmet sektörü yoğunluktadır.

Suriyeli göçmenlerin İzmir genelinde çalışma alanları genelde yoğun emek ve çok fazla eğitim ve nitelik gerektirmeyen meslekler. Bunların içinde yoğunluk tarım işçiliği, inşaat sektörü, hurdacılık, ayakkabıcılık, terzilik, unlu mamuller gibi alanlar öne çıkmaktadır. Suriye'de almış oldukları eğitim ve teknik yeterliliklere bağlı olarak kendi mesleklerini icra edenler olmasına karşın ticarete küçük dükkânlar ve el sanatları gibi alanlara eğilim görülmektedir. Türkiye'de kalıcı olmayı planlayan ancak nitelikli olmayan bu iş gücünün çok hızlı bir meslek yeterlilik kursları, çıraklık eğitimi ve benzeri eğitim programlarına alınmaları gerekmektedir. Aksi takdirde çalışma hayatında emek sömürüsü ve çalışma barışını sekteye uğraticı bir sonucun ortaya çıkması muhtemeldir. Korunma statüleri nedeniyle sosyal güvence ve sürdürülebilirlik sorunları yaşamakta olan göçmenler gerek kendi işini yapanlar gerekse de ücretli çalışanlar açısından her halükarda Türk vatandaşları ile eşit statüye gelmek zorundadırlar. Ücretini alamayan, ucuza çalıştırılan, sosyal güvencesi olmayan, baskıya maruz kalan, sendikal faaliyetlere katılmayan, örgütlenemeyen bir emek piyasasının uzun dönemde sorun yaşama olasılığı yüksektir. Uzun vadede karşılaşılması muhtemel bir sorunun proaktif davranılarak çözüme yönelik tavır alınması gerekmektedir.

Aslantürk (2020), Suriyeli göçmenlerin büyük oranda kayıt dışı, niteliksiz, düzensiz ve güvensiz işlerde düşük ücretlerle çalıştırıldıklarını ifade etmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli misafirlerin İzmir genelinde çalışma alanları genelde yoğun emek ve çok fazla eğitim ve nitelik gerektirmeyen mesleklerdir.

8. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki Barınma Koşullarına, İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli göçmenlerin demografik özelliklerini ortaya koymaya dönük; konut sahipliği ve lokasyon tercihleri üzerinden incelenmiştir. Böylelikle katılımcıların sosyo-ekonomik profili belli ölçüde ortaya konulacak ve uyum politikalarında veri olarak kullanılacaktır. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

İGİM: Genelde sosyo-ekonomik düzeyi düşük semtlerde yaşamayı tercih ediyorlar. Çok az bir kesim orta ve üzeri sosyo ekonomik standartlara sahip evlerde oturmakta.

AGİM: Türkiye’de bulunan Suriye uyruklu yabancıların kendi adlarına taşınmaz mal edinilmeleri yasak olduğundan kiracı olarak barınmaktadırlar. Ayrıca ilimizde kiraların yüksek olması sebebiyle genellikle eski ve küçük evlerde bazen çok nadir de olsa iki üç aile birlikte kalmaktadırlar.

İKD: İzmir ilinde akrabalarının olması, iş imkânının olması, sanayinin ve tarımın gelişmiş olması gibi nedenlerle tercih etmişlerdir.

DFD: Genellikle banliyölerde yaşam daha ucuz olduğu için o kesimleri tercih ediyorlar.

İDD: Çok kötü şartlarda yaşıyorlar. Binaların bodrum katlarında çok fazla kişi kalıyorlar.

KA: Suriyeliler genel olarak şehirlerde yaşamaktadırlar. Tamamına yakını kirada kalıyor.

EAY: İlk geldikleri yıllarda Geçici Barınma Merkezlerinde kalan Suriyeliler, artık metropollere göç etmeye başladı. Yaptığım çalışmada Suriyelilerin çoğu yoksul bölgelerde kalıyordu. Kaldıkları evler derme çatma, eski ve depreme dayanıksız evler. Bir evde 8-10 kişi birlikte yaşayan Suriyeli çok fazla. Ama büyükşehirlerde durum farklı olabilir. Bu biraz da ekonomik durum ile ilgili. Suriye’den gelen varlıklı, orta ya da yüksek gelirli aileler daha iyi evlerde, apartmanlarda yaşıyorlar.

AB: Suriyelilerin mahallelerde ve apartmanlarda ev bulmaları adeta imkânsızdır. Ancak varoşlarda veya kentsel dönüşüme tabi tutulacak eski ve yıkık dökük evleri düşük fiyatlarla kiralayabiliyorlar. Apartmanlarda ve temiz evlerde kalan Suriyelilerin sayısı aşırı düşük. Apartman dairesinde veya temiz evlerde kalan Suriyeliler ya yüksek kira bedeli ödedikleri ya da ev sahibi onları sevip yardım etmek istediği için bu tür konutlarda oturuyorlar.

MR: Suriyeliler çok büyük oranda kiradalar.

SK: Suriyeli misafirlerin ailelerin neredeyse tamamı ev kiralyorlar. Kiralanan konutların kirası aylık 400-600 TL arasında değişmektedir. Ev sahipleri kirayı belirlerken evde yaşayan kişi sayısını hesap etmektedir.

ESA: Pahalı ve bakımsız evlerde yaşıyorlar.

Korunma statüleri ve ortalama ekonomik refah standartları nedeniyle Suriyeli göçmenlerin barınma koşulları oldukça sorunlu gözükmektedir. Daha çok kenar mahallelerde ve kırsal alanlarda barınma imkânı bulabilmekteler. Yine çoğunlukla Suriyeli göçmenlerin birlikte yaşadığı getto benzeri mahalle oluşumları ile karşılaşmakta. Ev kiralamada sorun yaşayan göçmen sayısı oldukça fazla. Ekonomik durumu iyi olmasına karşın ev kiralamada sorun yaşayan göçmenler de mevcut. Buna rağmen geliri yüksek olan göçmenlerin merkezi konumları ve apartman yaşamını tercih ettikleri görülmektedir. Ekonomik durumun kötülüğü ile sosyal refah standartlarının kötülüğü arasında doğrudan bir ilişki görülmektedir. Uzun vadede kentlerin belirli bölgelerinin göçmen mahallelerine dönüşmesi, suç oluşumuna uygun zeminlerin oluşması, güvenlik kaygılarının oluşma ihtimali ve kent yaşamında dışlanan bölgelerin ortaya çıkartacağı sorunların önceden tahmin edilebilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde uluslararasılaşmış bir sorunun derinleşmesi kaçınılmaz görülmektedir.

Suriyelilerin Barometresi (2019), çalışmasında apartmanda kalanların oranı %80,3 olarak oldukça yüksek olduğu görünmektedir. Buna karşılık müstakil evde kalanların oranı ise %16,8 olarak tespit edilmiştir. Bu durumun apartman dairesi veya müstakil ev değişkeninin münferit olarak belirleyici olmadığını göstermektedir.

Koyuncu (2014), evlerin zemin katında yaşanan bir kısmı penceresiz ve havalandırmasız olmakla birlikte odalar genellikle 3 yatağın yan yana zor sığacağı

büyükölüktedir. Yüksek olan ev kiralarını karşılayamayan sığınmacılar ise iş hanlarında kalmaktadırlar. Katları oda haline getirilen ve bir katta 10–12 odanın olduğu iş hanlarında, temizlik ve hijyenin yetersiz olduğu ve her katta sadece bir tuvaletin olduğu tespit edilmiştir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin birlikte yaşadığı getto benzeri mahalle oluşumları ile karşılaşmaktadır.

9. Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu kısımda katılımcılara Suriyeli göçmenlerin gelir düzeyini belirleyebilmek için yardım kuruluşlarından veya STK’lerden aynı veya nakdi yardım alıp alamadıkları sorulmuştur. Buna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

İGİM: İlimizde mültecilere yönelik faaliyet gösteren dernekler tarafından aynı veya nakdi yardımlar (kira ödemesi, kış yardımı vs.) yapılmakta. Ayrıca Avrupa Birliği tarafından fonlanan Sosyal Uyum Yardım Programı kapsamında yardım ve muhtaçlık durumuna göre kriterleri taşıyan ve durumu uygun görülen kişilere her bir aile bireyi için 120 TL nakit yardımı SYDV aracılığı ile ödenmektedir.

AGİM: Belli koşulları sağlayan ailelerin büyük bir çoğunluğunun yardım kuruluşları ve STK’lerden nakdi yardım aldıkları bilinmektedir.

İKD: Dünyada bilinen en kapsamlı nakit desteğine dönüşen AB tarafından finanse edilen, Kızılay’ın uygulayıcılarından olduğu Sosyal Uyum Yardımı (SUY), Suriyeliler için düzenli bir mali kaynağa dönüşmüştür. SUY Programı kapsamında kamp dışında yaşayan ve belirli kriterleri karşılayan Suriyeliler için kişi başına ayda 120 TL destek sağlanmaktadır. Bu destek; temel ihtiyaçların yanında birtakım düzenli giderleri karşılamak noktasında büyük önem taşımaktadır. Suriyeli mültecilerin eğitim anlamında aldığı desteklerden biri de Şartlı Eğitim Yardımı’dır (ŞEY). Programın hedefi; ekonomik sıkıntı çeken ailelerin çocuklarının düzenli olarak okula gidebilmelerine olanak sağlamaktır. ŞEY programında ödemeler kız çocuklarına pozitif ayrımcılık yapılmak suretiyle anaokulu çağından 12. sınıfa kadar düzenli olarak okula gitmek şartıyla her çocuk için iki ayda bir yapılmaktadır. Burada kız çocuklarına daha fazla destek verilmektedir. Zaman zaman sahadan gelen ihtiyaçlara göre şekillenen yardımlar STK’ler ve belediyeler aracılığı ile sağlanmaktadır. Kira, ev eşyası, medikal malzeme,

üniforma vb. Bu yardımlar düzenli olarak gerçekleşmemekte ve genellikle tek seferlik olmaktadır.

KA: Devlet Türkiye’de yaşayan tüm Suriyeli misafirlere sağlık konusunda yardım ediliyor. Aile ve sosyal politikalar bakanlığı dul kadınların çocukları okula gönderilip ayda 900-1.400 TL arasında destek yapılıyor ama çok az sayıda aileye yapılıyor. Kızılay eğer 3 çocuktan fazla çocuk varsa aracı oluyor. Kişi başına 120 TL veriliyor. Aynı zamanda öğrencilere aylık 35-55 TL arası maaş veriliyor. Yardım kuruluşları; yetimlere, öksüzlere, çok ihtiyaç sahibi kalan ailelere aynı yardım desteği (Gıda, giyim, yakıt) sağlıyor.

İHH: STK’lerden yardım alıyorlar. Aynı zamanda Sosyal Hizmetler ve Kızılay’dan da alıyorlar.

DFD: BM, Kızılay ve derneklerden yardım alıyorlar. Derneklerden genellikle gıda yardımı alıyorlar. Bazı zamanlar da nakdi yardım aldıkları oluyor.

İDD: STK’lerden yardım alıyorlar. Bu yardımları yaparken de acil ihtiyaçları seçmek için evin erkeğinin olmaması, hasta vatandaşların olması gibi durumları göz önünde bulunduruyoruz.

İHD: Daha çok erzak yardımı alıyorlar. Ama bunu yaparken suistimal ediyor. Kendilerini acındırıyor ya da aldıklarını satmaya çalışıyor. Kaymakamlar, BM ve Kızılay tarafından nakdi yardım alıyorlar.

KPD: BM ve AB çeşitli yardımlarda bulunuyorlar. STK’ler de eskiden bu konu hakkında duyarlıydı ama artık eskisi kadar duyarlı değil.

EAY: Sivil toplum kuruluşları ara sıra gıda ve kıyafet yardımı yapıyor. Onun dışında bazı belediyeler yine hem nakdi yardım hem de gıda, yakacak, kıyafet yardımı yapıyorlar. Kızılay’ın bazı asgari koşullara bağlı olarak vermiş olduğu 120 TL’lik yardımlar var ayrıca.

AB: Alıyorlar. Yardım kuruluşları ve STK’ler aynı yardım yapmaktadır. Nakdi yardımlar ise hayır seven insanlar tarafından yapılmaktadır (Zekât, fitre ve sadaka gibi).

MR: Devlet Türkiye’de yaşayan tüm Suriyelilere sağlık konusunda (muayene, ameliyat doğum ve ilaç) yardım ediyor. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (sosyal hizmet

merkezleri) dul kadınların çocuklarını okula gönderip ayda 900-1.400 TL arasında destek yapıyor (sadece 1 yıl süre ile) ama çok az sayıda aileye yapıyor. STK, Kızılay eğer 3 çocuktan fazla çocuk varsa aracı oluyor. Kişi başına 120 TL veriliyor. Aynı zamanda öğrencilere aylık 35-55 TL arası maaş veriliyor. Yardım kuruluşları yetimlere, öksüzlere, çok ihtiyaç sahibi kalan ailelere (dul, boşanmış kadınlara) ayni yardım desteği (gıda, giyim, yakıt) sağlıyor.

SK: Suriyeli ailelerin %58,5 oranında ayni ve nakdi yardım aldığı, geri kalanların ise hiçbir yardım almadığı belirlenmiştir.

Avrupa Birliği Sosyal Uyum Programı kapsamında verilen yardımlar, eğitim desteği yardımları, elektrik, su, gaz vb. fatura destekleri, kömür, kış yardımı, medikal destekler, Kızılay başta olmak üzere gönüllü yardım kuruluşlarının destekleri bu yardımlar içinde öne çıkanlardır. Ulusal ve uluslararası yardımların uzun vadeli olma imkânı yoktur. Bu yardımların kesilmesinden önce, sonraki durumlar için ne yapılması gerektiğine dair bir makro plan henüz hazırlanmamıştır. Yardım ve destek uygulamalarının, uzun dönemde kamu maliyesi üzerindeki baskısı başkaca sosyal ve ekonomik sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Bu sorunlar ortaya çıkmadan önlem alınmasına yönelik girişimlerin tamamlanması gerekmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmı ulusal ve uluslararası kamusal ve gönüllü kurum ve kuruluşlardan gelen ayni ve nakdi desteklerden yararlanmaktadır.

10. Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane Halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli sığınmacıların gelir düzeyini belirlemeye dönük hane halklarının ortalama gelirleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kesimin insani hayat standartlarında yaşam sürüp sürmediği, ihtiyaçlarının ne derece karşılandığı gelir düzeyi ile yakından ilgilidir. Mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli sığınmacıların gelir düzeylerini belirlemeye dönük soru yöneltilmiştir. Gelir düzeyi mevcut sosyo-ekonomik statülerini etkilediğinden önemli bir değişkendir. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

İGİM: Hane halkların aylık ortalama gelirleri 1.500-2.500 TL arasında değişmektedir.

AGİM: Hane halklarında çalışan sayısına göre gelirler değişmektedir. Ama Suriyelilerin beyanına göre ortalama gelirin 1.250-2.400 TL arasında olduğu belirtilmiştir.

İKD: Genellikle yardımlar haricinde asgari ücret veya altında kalmaktadır.

İHH: Suriyelilerin aylık gelirleri ortalama asgari ücret.

KA: Ortalama geliri 1.000–3.000 TL arasındadır.

DFD: Hane halklarının ortalama gelirleri 1.500-2.000 TL civarında.

İDD: Hane halkının ortalama gelirleri 1.500-2.500 TL arasındadır.

İHD: Tam olarak bilmiyorum ama 1.300-2.500 TL arası olabilir.

KPD: Hane halklarının ortalama aylık geliri 2.000 TL civarında.

EAY: Yapılan araştırma uyarınca Suriyeli mültecilerin % 28,3'ünün 0-500 TL arasında gelire sahip oldukları ifade edilebilir. Bireylerin % 61,1 oranında 501-1.600 TL geliri olduğu belirlenmiştir. Asgari ücretin üzerinde kazananlar ise % 10,2 oranıyla 23 kişiden ibarettir.

AB: Hane halkının ortalama geliri 2.500–3.000 TL dolaylarındadır.

MR: Ortalama gelir 1.500 TL seviyesindedir.

SK: Suriyeli göçmenlerin aylık iş gücü geliri asgari ücret seviyesindedir.

Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmı nitelik gerektirmeyen zorlu çalışma şartları altında uzun saatler çalışmaktadır. Buna karşın örgütlü bir yapılarının olmaması nedeniyle emek sömürüsüne de en fazla maruz kalan çalışanlar göçmenler olmaktadır. Ortaya çıkan bu şartlar, Suriyeli göçmenlerin düşük ücretler alarak çalışmasına mümkün kılmaktadır. Türkiye'deki yaşam standartlarına göre yaşamak için elde edilmesi gereken geliri tek bir birey elde edememektedir. Hane halkı içinde birkaç kişinin bir araya gelerek elde ettiği gelir bazen bir asgari ücrete karşılık gelebilmektedir. Dolayısıyla hane halkı ortalama gelirlerine bakıldığında niteliksiz işlerde çalışanların 1.500 TL ile 2.500 gibi bir ücret aldıkları görülmektedir. Ancak göçmenlerin %30'a yakını 500 TL altındaki bir gelirle yaşamaktayken 500 ile 1.500 TL arasında gelir elde eden grup %62 civarındadır. Bu da ortalama olarak hane halkı refahının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. İş gücü piyasasında aktif olarak çalışan göçmenlerin sömürüye maruz

kalmalarının engellenmesi, sosyal ve ekonomik entegrasyonda önemli bir aşamadır. Diğer bir ifade ile aile reisinin evini geçindirecek bir gelir elde edebiliyor olması çocukların çalışmasına gerek bırakmayacak ve eğitimleri aksamayacaktır.

ILO, (2017) raporunda Suriyeli misafirlerin ortalama kazancı asgari ücretin altındadır. 2017’de Suriyeli erkeklerin ortalama aylık kazancı 1.337 TL, kadınların ise 1.083 TL’dir.

Akın’a (2020) göre hane geliri ortalaması 1.942,58 TL olarak belirlenmiştir. Mülakata katılanların yaklaşık %72’si hane gelirinin 2.000 TL’nin altında olduğunu ifade etmişlerdir.

11. Suriyeli Göçmenlerin İş Bulma Konusunda Yardım Aldıkları Kişi ve Kuruluşlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede mülakata katılan uzman ve kurum yöneticilerine Suriyeli göçmenlerin istihdam piyasası konusunda yaşadıkları sıkıntıları gidermeye dönük hangi kurum ve kuruluşların ne gibi faaliyetlerde bulunduğu araştırılmıştır. Verilen cevaplar şu şekildedir:

İGİM: İşkur bağlantılı projeler mevcut ama çoğunlukla sosyal çevresi aracılığı ile iş buluyorlar.

AGİM: İlimizde geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu genelde kendi imkânları dâhilinde ve yakın çevresinin yardımıyla iş bulabildikleri bilinmektedir.

İKD: Türk Kızılay İzmir Toplum Merkezi, MUDEM, United Work, İŞKUR.

İHH: Genelde kendileri. Dolaylı olarak STK’ler vasıtası veya buldukları mahallelerin sakinleri tarafından iş bulma imkânı buluyorlar.

DFD: İş bulmalarında bazen İŞKUR yardımcı oluyor. Fakat genel bazda yardımcı kurum veya kuruluş mevcut değil.

İDD: Tavsiye üzerine dernekler yardımcı oluyor.

KA: Hiçbir kuruluş yardım etmiyor. Bazen bazı kişiler yardımcı oluyor.

İHD: Şahsın kendi çevresi, arkadaşları yardımcı oluyor.

KPD: Sadece tanıdıkları ya da akrabaları iş bulma konusunda yardımcı oluyor.

EAY: İŞKUR, STK'ler veya yakın akrabaları yardımcı oluyor genelde. Ama tanıdık, eş-dost vasıtasıyla iş bulanların sayısı daha fazla bildiğim kadarıyla. Çünkü gettolaşma var ve daha önceden Türkiye'ye göç eden Suriyeliler birkaç farklı işte çalıştıkları için çevre yapmışlar ve kendinden sonra gelen akrabalarına/arkadaşlarına iş bulma konusunda destek oluyorlar.

AB: Sivil toplum kuruluşları Suriyelilere iş bulmuyor. Genellikle tanıdık Türkler veya daha önce gelen Suriyeli arkadaşları iş bulmada yardımcı oluyorlar.

ESA: Milli Eğitim, İŞKUR, şahsi atölyeler.

Suriyeli göçmenlerin İzmir ili için iş bulma vesileleri farklılık göstermektedir. İŞKUR, United Work, MUDEM, Kızılay gibi kurumların nispeten daha düşük etkisi söz konusudur. Ağırlıklı olarak, iş bulma aracılığını sosyal çevre sağlamaktadır. Bu noktada bazı sorunların ortaya çıkması mümkündür. Göçmenlerin sosyal entegrasyonunu sağlamada kendi sosyal çevrelerini kullanıyor olmaları kapalı devre bir çevre yapısı ortaya çıkarmakta ve grup içi bağımlılığı artırmaktadır. Bu durumda göçmenlerin kendi aralarında da suistimale maruz kalmaları ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Kendi mahallesi veya sosyal çevresine bağımlı yaşayan göçmenin bireysel özgürlüğünü kısıtlayan bu durumun her yönden olumsuz kullanılma potansiyeli dikkate alınarak politika üretilmelidir. Devletin doğrudan veya kontrollü resmi ve yarı resmi yapılarla emek sürecini yönetmesi daha sağlıklı görünmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin ağırlıklı olarak iş bulma aracılığını sosyal çevre sağlamaktadır. Bu noktada bazı sorunların ortaya çıkması mümkündür.

12. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Yukarıdaki maddelerle benzer şekilde 12. soruda mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin istihdam piyasasına ne derece eğitim tecrübeleri uyum sağladığı sorusu yönetilmiştir. İstihdam piyasasının ihtiyaçları ile yani emek talebi ile Suriyelilerin emek arzı ne kadar uyuyorsa gelir düzeyi, işsizliğin azalması ve verimliliğin artması bakımından o kadar olumlu sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bu noktada verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

İGİM: Ülkesinde de bu tarz işler yapıyorsa (tarım, ayakkabıcılık, tekstil) sorun olmuyor. Bu kişiler sadece paralarını alamadıkları veya Türklerden daha fazla çalışmak zorunda kaldıkları durumlarda memnun olmuyorlar. Ülkesinde avukat, öğretmen, mühendis olan için durum hayli zor. Mesleklerini icra edemedikleri için psikolojik olarak zorlanıyorlar.

AGİM: Türkiye’de gerekli önlemler ve tedbir alınmasına rağmen halen kayıt dışı istihdamın fazla olduğu ve dolayısıyla kayıt dışı çalıştırılanların başını çektiği yabancılar olarak Suriye’den geldikleri bilinmektedir. Yabancıların ücret, sigorta, çalışma saatleri gibi konularda memnuniyetsiz oldukları söylenmektedir. İlimizde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancılar genelde kendi ülkelerindeki mesleklere uygun yerlerde çalışıyorlar. Örneğin tarım da çalışanlar tarımda, inşaatta çalışanlar yine inşaatta çalışıyor.

İKD: Her zaman mümkün olmamaktadır. Örneğin bilgisayar mühendisliği mezunu ve bu alanda deneyimli kişi için İzmir’de istihdam şartları kısıtlı kalmaktadır. Arapça ve İngilizce seviyesi yüksek, alanında deneyimli kişiler için iş fırsatlarını İzmir’den ziyade İstanbul sunmaktadır. Belirli yaşın üzerinde Türkçesi yetersiz Suriye diplomaları olan kişiler için kendi alanlarında çalışmak neredeyse imkânsızdır. Ancak sağlık personellerinin istihdamı için kolaylaştırıcı ve yaygınlaştırıcı çalışmalar yapılmaktadır. Denklik sorununu çözen bir hemşire ya da doktor İzmir’de mesleğini yapabilmektedir.

İHH: Eğitime göre iş bulan olsa da genel anlamda işsiz kalamamak için her yerde çalışıyorlar.

DFD: Kendi işlerini yapabilenler tecrübelerine uygun alanda çalışabiliyorlar. Ama genellikle iş ayırt etmeden çalışıyorlar.

İDD: Ne iş bulurlarsa çalıştıkları için eğitim veya tecrübelerine uygun işlerde çalışmıyorlar.

İHD: Suriyeliler genellikle ne iş bulurlarsa yaptıkları için belirli bir alanda çalışmıyorlar.

KPD: Hayır.

KA: Hayır, herhangi bir alanda çalışıyorlar. Her türlü işlerde çalışmaktalar.

EAY: Bu konuda genelleme yapmak zor ama ben kendi yapmış olduğum araştırmada Suriye’de mühendislik okuyup da Türkiye’de inşaatta çalışan, öğretmenlik mezunu olup kâğıt toplayıcılık yapan Suriyelilere rastladım. Bu durum diploma denkliği ile ilgili de bir sorun. İlk geldikleri zamanlar diploma denklikleri sayılmıyordu ama son zamanlarda bu konuda bazı adımlar atıldı. Suriye’de doktorluk yapıp da Türkiye’de devlet hastanelerinde çalışan kişiler de mevcut.

AB: Hayır. Genellikle tarım ve inşaatlarda çalışıyorlar.

ESA: Hayır. Ne iş bulurlarsalar çalışıyorlar.

Kurumların ortak görüşlerine bakıldığında ağırlıklı olarak vasıfsız göçmenlerin vasıfsız işlerde çalıştığı öne çıkmaktadır. Ancak mühendis veya öğretmen olmasına karşın dil ve denklik gibi nedenlerden ötürü vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kalan göçmenlere de rastlanmaktadır. Yükseköğretim Kurulu, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve diğer ilgili kurumların kendi alanlarına yönelik düzenlemeleri yapması sonrasında çok sayıda göçmenin kendi vasfına uygun işte çalışması mümkün görülmektedir. Buna ek olarak meslek odaları tarafından yapılması gereken çalışmalar sonrasında zanaatkârların ara eleman olarak veya kendi işlerini kurma gibi girişimlerde bulunmasının önü açılmalıdır. Belirli bir süre sonra ülkelerine geri gitmeleri beklendiğinden yahut diğer gerekçelerle yeterince üzerinde durulmayan girişimler nedeniyle yeteneklerin israf edilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem Türkiye için hem de göçmenler için kazan-kazan durumuna getirilebilir.

Erdoğan (2017)’a göre Türkiye’de çalışan Suriyelilerin %9’unun kendi iş yeri bulunmakta; %43,1’i gününbirlik çalışırken %40,7’sinin düzenli bir işi bulunmaktadır. Buna ilaveten %6,2’sinin de mevsimlik işlerde çalıştığı ifade edilmiştir.

TBMM, (2018) raporunda kendi iş yerlerini açan Suriyeli misafirlerin kayıt dışı çalışanlara göre birçok konuda daha avantajlı olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, Suriyeli göçmenlerin genellikle vasıfsız eleman olarak çalıştıkları görülmektedir. Kendi ülkelerinde yapmış oldukları mesleklerini devam ettiren göçmenler olduğu gibi vasıflı olmasına karşın İzmir’de diploma denklik veya diğer nedenlerden dolayı günlük işlerde çalışanlar da bulunmaktadır.

13. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda sığınmacıların kayıt dışı istihdamı besleyip beslemediği ve örneklem dâhilindeki sığınmacıların ne kadarının yasal olarak istihdam piyasasında yer aldığı incelenmiştir. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıda verilmiştir:

İGİM: Yapılan düzenlemeler neticesinde çalışma izni ile çalışan sayısında artış var olmayanların daha çok işverenlerden kaynaklanmaktadır.

AGİM: İlimizde ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu mevsimlik tarım ve hayvancılıkta çalıştığından bu yabancıların valiliklere müracaat ederek çalışma izni muafiyet belgesi aldıkları ve bu kapsamında çalıştıkları, diğer sektörde çalışanların ise genelde birçoğunun kayıt dışı çalıştığı bilinmektedir. Kayıt dışı çalışan yabancılara işverenlerin çalışma izni alma eğilimlerinin az olduğu bilinmekte olup bunun sebebinin ise daha düşük ücret ödeme ve sigorta gibi giderlerini azaltmaya çalıştıkları düşünülmektedir. Ayrıca işverenler tarafından ilimizde çalışma izni alarak çalıştırılan Suriyelilerde bulunmaktadır.

İKD: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Hala bazı işverenler Suriyeli çalıştırmak için çalışma izni gerekliliğini bilmemektedir. Suriyelilerin çalıştırılması yasak olan bazı alanlar içinse ek izin gerekmektedir. Çalışma izni başvuruları işveren tarafından yapılmaktadır. Türk Kızılay Toplum Merkezi işverene danışmanlık desteği vermektedir. Kota (%10) ve sınırlamalar (kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler) çerçevesinde çalışma izni başvuruları yapılabilir. İşverenler için çalışma izni, maliyeti ve sonrasında ödemesi gereken minimum asgari ücret ve sigorta masrafları çalışma izninden kaçınmalarına, Suriyeliler içinse kısa dönemli kayıtsız çalışmalara ve en önemlisi belirsiz bir iş ve iş yeri için düzenli yardım SUY'dan vazgeçme anlamına geldiği için gerekli görülmemektedir.

İHH: Genelde çalışma izinleri yok.

KA: Genellikle yok. Onlar da çalışma izinleri istemiyor çünkü çalışma izinleri alırlarsa sigortaları olacak, eğer sigortası varsa STK ve Sosyal Hizmetler maaşları kesilecektir.

DFD: Genel itibarıyla yok. Çalışma izinleri çıkarması işveren için çok külfetli olduğu için çıkartmak istemiyor.

İDD: Çalışma izinleri yok. Çalışma izni almak kolay olmadığı için alamıyorlar.

İHD: Çalışma izinleri çıkarması işveren için çok külfetli olduğu için çıkartmak istemiyor.

KPD: Çoğu zaman kayıt dışı çalıştırılıyorlar. Çalışma izni almaları da zor.

EAY: Çalışma izni zorunluluğu getirildi, bunun yaptırımları da var ama maalesef birçok işveren halen çalışma izni yapmıyor ve kayıt dışı olarak çalıştırıyor. Özellikle Güneydoğu ve Doğu illerinde henüz 12 yaşında tekstil atölyelerinde çalışan çocuklar var.

AB: Tarım ve hayvancılık sektörleri dışında çalışma izni gerekli. Diğer sektörlerde ağırlıklı olarak kaçak çalışıyorlar. Çok az sayıda çalışma izni alarak çalışanlar vardır. Bu da işverenin isteği üzerine yapılmaktadır. Kızılay kartı alanlar, “Çalışma izni alırsak Kızılay yardımı kesilir.” diye endişe ettikleri için bu yolu tercih etmiyorlar. Suriyelilerin geleceğe dönük planları olmadığı için günlük yaşadıkları için sosyal güvenceyi önemsemiyorlar.

MR: Genellikle yok. Onlarda çalışma izinleri istemiyor çünkü çalışma izinleri alırlarsa sigortaları olacak eğer sigortası varsa STK ve Sosyal Hizmetler maaşları kesilecektir.

SK: Suriyelilerin yasal çalışma izinleri ve sigortaları yoktur. Aktif gelirleri olmayan aileler, dernek ve vakıfların yardımlarıyla hayatlarını idame ettirmektedirler.

ESA: Genel olarak yok.

Suriyeli göçmenlerin bazı alanlarda istihdam edilmeleri kanunen yasak veya ek izne tabidir. Göçmenlerin istihdamına ilişkin Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe giren yönetmelik çerçevesinde çalışma şartları ve alanları belirlenmiştir. Birçok işletme ya mevzuatı bilmedikleri için yahut mali sorumluluk üstlenmemek için kaçak istihdamı tercih etmektedir. Kontrolü güç olan alanlarda faaliyet gösteren firmaların asgari ücretin altında bir ücret ödemesi yapması için mevzuattan kaçınması söz konusudur. En önemli etkenlerden biri de resmi olarak çalışan göçmenlerin ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların yardımlarından mahrum kalması gibi bir durumun varlığı söz konusudur.

Bu durumda da en azından garanti görülen yardım paralarından mahrum kalmak istemeyen göçmenler de kendi talepleri doğrultusunda kayıt dışı kalmayı tercih etmektedirler. Ağırlıklı olarak çalışma izni olmadan faaliyet gösteren göçmenlerin ekonomik hayattaki entegrasyonunun önündeki en büyük engel örgütlü bir yapı ve muhataplık sağlanamamasıdır. Sadece bu alana matuf resmi bir kurumun yine sadece göçmenlerin sosyal, ekonomik, hukuki, uluslararası ilişkiler ve diplomatik şartlarının takibine eğilmesi hakkında girişimlerin yapılması önemlidir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Bakanlık statüsüne çevrilmesi önemli bir gelişme olarak görülebilir.

Bu konuda ILO, (2019) tarafından yapılan bir çalışmada da Türkiye'de çalışan 15 yaş ve üzeri Suriyelilerin sayısı %97'si kayıt dışı olmak üzere 930 bin olarak verilmektedir. Türkiye'deki Suriyeliler içinde çalışanların sayısının 900 bin ile 1 milyon arası olduğu tahmin edilmektedir. UNHCR (2020)'de yayınlanan belgesinde Suriyelilerin çalışma izni sayıları 132.497 bin olarak açıklanmıştır.

14. Suriyeli Göçmenlerin Göç Sonrası Mesleki Eğitime Tabi Tutulup Tutulmadıkları ve Mesleki Eğitim Alanların İş Bulma Kolaylığı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki istihdam piyasasına entegrasyonu noktasında yaşadığı sorunlar incelenmiştir. Meslek sahibi ve yeterli donanımı almış bireylerin iş bulma ihtimali de artmaktadır. Bu noktada tespit edilecek eksikliklerin giderilmesi ve uyum sürecinde ne gibi eğitimler verileceği oldukça yardımcı olacaktır. Bu amaca dönük yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

İGİM: İŞKUR ve halk eğitim merkezleri tarafından verilen eğitimlere katılıp iş piyasasında yer alanlar var ama sayı az. Zaten hâlihazırda yaptıkları işlere devam etme eğiliminde oldukları için de durumda çarpıcı bir değişim görülüyor, küçük değişimler var.

AGİM: İlimizde ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılara yönelik Aydın Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü ile bazı STK'lerin mesleki eğitim verdikleri bilinmektedir. Yabancıların ise bu mesleki eğitim kapsamında da iş bulabildikleri düşünülmektedir.

İKD: Suriyelilerin ülkelerinde aldıkları mesleki eğitimler genellikle Türkiye’de aynı nitelikteki meslekler için yeterli değildir. Türkiye’de aldıkları mesleki eğitimler ise kısa süreli olduğu için sürdürülebilir bir iş hayatı Suriyeliler için sağlanamamaktadır. Ancak yine de mesleki kurslar ile istihdam edilenlerin sayıları az değildir. Bu mesleki eğitimler genellikle mavi yakalı kişilere istihdam olanağı sağlamakta ve beyaz yakalı Suriyelere yönelik çalışmalar yetersiz kalmaktadır.

İHH: Meslek sahiplerinin yeterli donanımları vardır. Sorun şu ki savaşın uzun zamandır sürmesinden gençlik yaşına gelenler okul okuyamadıklarından birçoğu yeterli meslek tecrübesine sahip değiller. Çalıştıkları yerlerde tecrübe ederek öğreniyorlar.

DFD: Yeterli meslek ve donanıma sahip değildirlen. Türkiye’de Tarım İlçe Müdürlüğünün de fırıncılık eğitimi verdiğini biliyoruz. Bu verilen eğitimleri ilerde denetlenen yerde çeşitli fırın ve pastanelere müsait durumu olan işletmelere tavsiye ediliyorlar.

İDD: Bazı zanaatkârlık eğitimi olanlar var. Bu da onlara iş bulma konusunda yardımcı oluyor. Ama daha ziyade ne iş bulurlarsa çalışıyorlar.

İHD: Yeterli meslek ve donanıma sahip değiller. Türkiye’de Tarım İlçe Müdürlüğünde fırıncılık eğitimi verildiğini biliyoruz. Bu verilen eğitimleri ilerde denetlenen yerde çeşitli fırın ve pastanelere müsait durumu olan işletmelere tavsiye ediliyorlar.

KPD: Malesef İzmir’e gelenlerin çoğunun eğitimleri yeterli değildir. Burada da eğitim almalarının bir yolu yok.

KA: Çoğunluk almamış ama bir kısmı kuaför, terzi ve tuhafiyeye açmak için mesleki eğitim almışlar.

EAY: Suriyelilere yönelik meslek kursları (bilgisayar, pazarlama, halka ilişkiler, sekreterlik, çocuk gelişimi vs.) açılıyor ve bu kurslar vasıtasıyla iş bulanlar da mevcut ama sayı olarak bir tahminim yok maalesef.

AB: Mesleki eğitim alanlar yoktur. Bunun sebebi de Kızılay kartının iptal meselesidir. İzmir ili bazı STK’ler İŞKUR iş birliği ile bazı meslek eğitim kursları düzenlediler. Günlük 40 TL ücret verilecek demelerine rağmen katılım az oldu. Çünkü eğitime

katılanların kimlik bilgileri İŞKUR'a verilecek ve bu sebeple Kızılay kartları iptal edilecek diye düşünüyorlar.

MR: Hayır, mesleki bir eğitim almamışlardır.

ESA: Mesleki eğitim alanlar var. İş bulmalarında kolaylık sağlıyor.

İzmir'de ikamet eden Suriyeli göçmenlerin mesleki eğitimle ilgili donanımları farklılık göstermektedir. Yapılan görüşmelerde elde edilen bulgulara bakıldığında göçmenlerin önemli bir kısmının Suriye'de iken sahip oldukları işlerini burada da devam ettirmeye çalıştıkları görülmektedir. Özellikle zanaatkâr olan göçmenlerin Türkiye'ye geldikten sonra da aynı mesleklerini sürdürme eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Ancak bununla birlikte eğitimsiz olmakla beraber herhangi bir mesleki donanıma sahip olmayan özellikle genç nesil söz konusudur. Türkiye'de mesleki eğitim kursları olarak belirli mesleklere yönelen göçmenler de mevcuttur. Türkiye'nin geçici görmekle birlikte başta fazlaca eğilmediği meslek eğitimi son dönemlerde gelişmeye başlamıştır. Entegrasyonun önemli aşamalarından biri olarak görülmesi gereken bir durum söz konusudur. Göçmenlerin kendi ayakları üzerinde durmalarının sağlanması için ulusal bir politika olarak sürdürülebilir meslek eğitimi kurslarının ihmal edilmemesi gerekmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin zanaatkâr olanları Türkiye'ye geldikten sonra da aynı mesleklerini sürdürme eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir.

15. Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli göçmenlerin istihdam piyasasında yaşadığı çeşitli sorunlar hakkında sorular sorulmuştur. Suriyeli sığınmacıların ekonomik faaliyetlere uyumunu zorlaştıran emek sömürüsüne maruz kalıp kalmadıkları sorulmuştur. Bu noktada verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır:

İGİM: Bu, ilk başlarda çok yaygındı ancak şu anda durum biraz daha iyi Suriyeliler için. Yine de sigorta ve fazla mesai gibi durumları hesaba kattığımızda daha düşük ücretlere çalışıyorlar.

AGİM: Türkiye'de gerekli önlemler ve tedbir alınmasına rağmen hala kayıt dışı istihdamın fazla olduğu ve dolayısıyla kayıt dışı çalıştırılanların başını çektiği yabancılar

olarak Suriye geldiği bilinmektedir. Bu sebeple kayıt dışı çalışan yabancılara işverenlerin çalışma izni alma eğilimlerinin az olduğu bilinmekte olup bunun sebebinin ise daha düşük ücret ödeme ve sigorta gibi giderlerini azaltmaya çalıştıkları düşünülmektedir. Ayrıca işverenler tarafından ilimizde çalışma izni alarak çalıştırılan Suriyelilerde bulunmaktadır.

İKD: Suriyeliler eğitim ve tecrübelerine uygun olan işlerde genellikle çalışmadıkları için çalıştıkları işlerden memnun değillerdir. Çalışma izni çıkarmadan kaçak olarak çalıştıkları için de emek sömürüsüne maruz kalmaktadırlar. Bu durum daha uzun süreli ve güvencesiz olarak çalışmayı ve emeğinin karşılığını her zaman talep edememeye neden olmaktadır.

İHH: Genelde memnun değiller. Çalıştıkları yerlerde iş gücü olarak karşılığını alamıyorlar. Ucuz işçi olarak çalışıyorlar.

DFD: İnsanlar genellikle ne iş bulurlarsa yaptıkları için belirli bir alanda çalışmıyorlar. Bu yüzden de kayıt dışı çalışmak zorunda kalıyorlar. Dolayısıyla emek sömürüsü gibi durumlarla karşılaşılıyorlar.

İDD: Maalesef emek sömürüsüne maruz kalıyorlar. Bu sebepler de memnuniyetsizliğe sebep oluyor. Bazı işverenler de işçi ücretleri konusunda mobbing uyguluyor. Ama son zamanlarda haklarını öğrenmeye başlamaları daha çok çalıştırılmaları ya da düşük ücret almalarının önüne geçmeye başlıyor.

İHD: Ne iş bulurlarsa yaptıkları için emek sömürüsüne maruz kalıyorlar. Kimisi memnun iken kimisi memnun değil.

KPD: Suriyeli mülteciler işlerinden memnun değiller. Çalışma saatleri ve iş yükleri fazla. Bunun yanında verdikleri emekle karşılaştırıldığında ücretleri az. Çokça emek sömürüsüne maruz kalıyorlar.

EAY: Çoğu iş yeri vergiden muaf olmak için Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyor. İç İşleri Bakanlığı rakamları da bunu doğruluyor zaten. İşverenin işine gelen bir durumdur bu. Türk'e vereceği maaşın ya da yevmiyenin yarısını veriyor hem de Suriyeli'ye sigorta da yapmıyor, devlete vergi ödemiyor. Suriyeliler durumdan memnun değiller.

MR: Az sayıda insan memnun, çoğunlukla memnun değildirler. Fakat o işte çalışmaya mecburlar. Çünkü kendi mesleklerini yapmadıkları için mesai saatlerinin çok uzun olması, çalıştıkları yerde dil sıkıntısı yaşamaları, düşük bir ücretle çalıştıkları ve emeklilik gibi bir durum olmadığından dolayı endişeliler. Bazen emek sömürüsüne maruz kalıyorlar.

SK: Suriyeli nüfusun kayıt dışı istihdam alanlarında; tarım, tekstil, inşaat ve geri dönüşüm toplayıcılığı gibi mevsimlik ve geçici işleri yapıyor oluşunun emek sömürüsüne yol açtığına dikkat edilmelidir.

KA: Tamamına yakını memnun değildir. Fakat çalışmaya mecburlar. Emek sömürüsüne maruz kalıyorlar.

ESA: Memnun değildirler. Emek sömürüsüne maruz kalınıyor özellikle maaş konusunda Türk işçilerden daha az maaş alıp sigortasız bir şekilde çalıştırılıyorlar.

Göçmenlerin özellikle meslek eğitimi almamış ve zanaatkâr olmayan kesimi ile ilgili olarak işlerinden memnuniyetsizlik derecesi yüksek görünmektedir. Ancak belirli niteliklere sahip olan eğitilmiş göçmenlerin çalışma koşullarından fazlaca bir memnuniyetsizlikleri görülmemektedir. En önemli sorunların başında niteliksiz işlerde istihdam edilen göçmenlerin emek sömürüsüne fazlaca maruz kalmaları gelmektedir. Ağır işlerde çalışmak, yeterli gelir elde edememek, ücretlerinin düzenli olarak ödenmemesi, iş güvencesinin olmaması gibi sorunlar öne çıkan sorunlar olarak görülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin niteliksiz işlerde istihdam edilenlerin emek sömürüsüne fazlaca maruz kalmaları gelmektedir.

16. Suriyeli Göçmenler, Türk Halkının İşlerini Ellerinden Alacaklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu soruda mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara “Suriyeli göçmenler Türk halkının işlerini ellerinden mi alıyor?” sorusu sorulmuştur. Bu noktada verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır:

İĞİM: Suriyelilerin çalıştıkları alanlara baktığımızda nitelik gerektirmeyen, beden gücüne dayalı işlerde çalışmaktalar. Aslında Türk vatandaşlarının çalışmak istemediği alanlardaki boşluğu doldurdular. Buna rağmen Suriyelilerin Türk vatandaşlarının işlerini ellerinden aldıklarına ilişkin algı yaratılmak isteniyor.

AGİM: İlimizde ikamet eden vatandaşlarımızın Suriye uyruklu yabancılara yönelik böyle bir düşüncesinin ya da eğilimlerinin bulunmadığı bilinmektedir.

KA: Öyle bir düşünce yok. Çünkü Suriyelilerin çalıştığı birçok işte Türkiye vatandaşları çalışmak istemiyorlar.

EAY: Evet, bugüne kadar yapılan anketler ve mülakatlar onu gösteriyor. İş bulamama ve işten çıkarılma kaygısı var yerel halkta. Doğu ve Güneydoğu'da Suriyeliler geldiği için işten çıkarıldığını söyleyen yerel halkın sayısı az değil. Fakat bunun gerçeklik payı ne kadar emin değilim. Suriyeliler ülkeden gitsin diye algı operasyonu da yapılıyor olabilir.

AB: Genel olarak böyle bir düşünce vardır.

MR: Bizce öyle bir düşünce yok.

ESA: Evet, düşünüyorlar.

Suriyeli göçmenlerin özellikle niteliksiz ve belirli bir vasıf gerektirmeyen işlerde çalışmalarının, emek yoğun alanlarda faaliyet gösteren benzer özellikli Türk vatandaşları haricinde çok fazla kesimi etkilemediği anlaşılmaktadır. Hatta Türk vatandaşlarının pek fazla alaka göstermediği alanlarda ağır koşullar altında çalışmaları belirli bir boşluğu doldurmaları anlamına gelmektedir. Türkiye'deki Suriyeli nüfusun fazlalığı İzmir için de belirli rahatsızlıkların dillendirilmesine neden olmaktadır. Ancak basına yansıdığı kadar endişelenen bir kesimin varlığı ve ağırlığı görülmemektedir. Bu, göçmenlerden rahatsız olunmadığı anlamına gelmemekle birlikte kamuoyunda dile getirildiği kadar endişenin olmadığı şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu algının kırılmasına yönelik kamuoyu bilgilendirmelerinin ve istatistiki verilerin paylaşılmasının, yanlış anlamaların ve dezenformasyonun önüne geçmek için önemli olduğu görüşü hâkimdir.

Karasu (2016), çalışma hayatına uyum konusunda beklentilerini ifade eden Suriyeliler, Türk toplumunun kendilerine hak kaybına sebep olan kişiler şeklinde bakmalarından duydukları rahatsızlığa ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlarının pek fazla alaka göstermediği alanlarda ağır koşullar altında çalışmaları belirli bir boşluğu doldurmaları anlamına gelmektedir.

17. Suriyeli Göçmenlere Yapılan Ulusal ve Uluslararası Yardımların Göçmenlerin İş Aramamasına Etkisi Olup Olmadığına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Mülakata katılan uzman ve kurum yöneticilerine Suriyeli göçmenler arasındaki işsizliğin yüksek oluşu ve sosyal yardımlar arasında ilişki olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Pek çok sığınmacı eğer çalışmaya başlarsa sosyal yardımlarının kesileceğinden korkmaktadır. Bu noktada soruya verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

İGİM: Almış oldukları sosyal yardım temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde bile değil. Bu durumda iken Suriyelilerin iş aramadıklarını söylemek doğru bir cümle değil.

AGİM: İkamet eden Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun mevsimlik tarım ve hayvancılıkta çalıştığı diğer kesimin ise nitelik gerektirmeyen inşaat sektöründe, küçük işletmelerde götür-getir işlerinde, oto tamir-yıkamada, boyacılıkta, hurda ve kâğıt toplayıcılığı gibi işlerde çalıştığı bilinmektedir. Bu sebeple Suriye uyruklu yabancıların geçimleri için iş aradıkları ancak iş bulmada zorlandıkları da göz önünde bulundurulmalıdır.

İKD: Büyük bir kesim için sadece sosyal yardımlarla geçinmek mümkün değildir. Kişiler kayıtsız çalışarak gelir elde etmekte ve yardımlardan yararlanmaya devam etmektedirler. Ancak kayıtlı istihdam edildiklerinde yardımların kesileceğini bilmektedirler ve bu nedenle kayıtsız çalışmayı tercih edenler bulunmaktadır. Yardımların sürekli olamayacağını bilen Suriyeliler ise sigortalı ve düzenli bir işte çalışmak istemektedirler.

EAY: Tek sebep bu değil tabii ama bu da sebeplerden bir tanesi. Diğer yandan mesela Kızılay yardımında bildiğim kadarıyla işsizlik kriteri aranmıyor yani Suriyeli çalışsa bile en az dört çocuğu varsa o yardımı alabiliyor. Demek istediğim sosyal yardımın işsizlikle ilgisi olmayabiliyor.

AB: Verilen sosyal yardım semboliktir. Bir ailenin geçimini sağlayacak miktarda değil ve şartlıdır. Bir ailenin yardım alabilmesi için aile fertlerinin yetişkin olmayan ve 60 yaşından büyük olanların sayısı en az yetişkin kişilerin 1,5 katı olmalıdır. Bu şartı gerçekleştiren aileler kişi başına 120 TL alabilir. Yani üç çocuklu bir aile 600 TL yardım alır. $120*5=600$ TL bu da en kötü evin kirasını zor karşılıyor. Ancak çalışma izni

çıkarıldığı takdirde bu yardımın kesilmesi söz konusu olduğu için kaçak çalışmayı tercih ederler.

MR: Hayır, sosyal yardımlar bir aile giderleri (kira, elektrik, su, ev interneti, yiyecek) için yeterli değildir.

ESA: Hayır, böyle bir durum söz konusu değil.

Suriyeli göçmenlere yönelik gerek uluslararası kuruluşların gerek Türkiye'nin belirli kamu kurum ve kuruluşları aracılığı ile yapılan yardım ve destekler kişi başına büyük rakamlara tekabül etmemektedir. Buna ek olarak gönüllü yardım kuruluşlarının destekleri de asgari yaşam koşullarının sağlanmasına yöneliktir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin sadece yardım ve destekler ile hayatlarını idame ettirmeleri mümkün değildir. Bu yardımlar, sadece asgari yaşam koşullarının sağlanmasına yöneliktir. Dolayısıyla burada bir refah standardından bahsetmek söz konusu değildir. Suriyeli göçmenlerin yardım ve desteklerin kesilmemesi için kayıt dışı çalışmak zorunda kalmaları ayrı bir konu sadece nakdi ve ayni destek ve yardımlarla geçinip boş gezdiklerini iddia etmek başka bir şeydir. Dolayısıyla ikisi arasındaki hassas farkı ayırt edebilmek ve toplumun belirli kesimlerinin göçmenler üzerindeki algılarını negatif etkilememeleri için dikkatli olunması gerekmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin sadece yardım ve destekler ile hayatlarını idame ettirmeleri mümkün değildir.

18. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki İşverenler Tarafından Kayıt Dışı Çalıştırılıp Çalıştırılmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdamdır. Bu sorun yıllardır devam etmekte ve her sene büyük kayıplara neden olmaktadır. Gelen hükümetler kayıt dışı istihdamın bitirilmesi için kararlılıkla mücadele etmektedir. Bu noktada kayıt dışı istihdamı besleyen en önemli kaynaklardan birinin kaçak işçiler olduğu bilinmektedir. Türkiye'de de son yıllarda ekonomik performansın kötü gitmesi ve işsizliğin artması nedeniyle gözler Suriyelilere çevrilmişken Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı istihdamı ne derece beslediği incelenmelidir. Bu kapsamda verilen cevaplar şöyledir:

İGİM: Kayıttan kasıt kimlik belgesi ise Türkiye’de bulunan Suriyeliler kayıtlı ve hepsinin biyometrik verileri alınmış durumda. Kayıtsız kişi sayısı çok az. Eğer kayıttan kasıt çalışma izni olmadan çalıştırılmaları ise çalışma izni almadan çalıştıran işverenler var.

AGİM: Türkiye’de gerekli önlemler ve tedbir alınmasına rağmen halen kayıt dışı istihdamın fazla olduğu ve dolayısıyla kayıt dışı çalıştırılanların başını çektiği yabancılar olarak Suriye geldiği bilinmektedir. Bu sebeple kayıt dışı çalışan yabancılara işverenlerin çalışma izni alma eğilimlerinin az olduğu bilinmekte olup bunun sebebinin ise daha düşük ücret ödeme ve sigorta gibi giderlerini azaltmaya çalıştıkları düşünülmektedir. Ayrıca işverenler tarafından ilimizde çalışma izni alarak çalıştırılan Suriyelilerde bulunmaktadır.

EAY: Çoğu iş yeri vergiden muaf olmak için Suriyelileri kayıt dışı çalıştırıyor. İçişleri Bakanlığı rakamları da bunu doğruluyor zaten. İşverenin işine gelen bir durumdur. Türk’e vereceği maaşın ya da yevmiyenin yarısını veriyor Suriyeli’ye sigorta da yapmıyor, devlete vergi ödemiyor.

KA: Evet, Suriyeli misafirlerin tamamına yakını kayıtsız çalışıyorlar.

AB: Tarım ve hayvancılıkta çalışma izni gerekmez. Diğer sektörlerde ise çalışma izni gerekli. Önceki soruları cevaplarırken bahsettiğim sebeplerden dolayı bazen Suriyeli kendi isteği ile kayıtsız çalıştırılıyor bazen de işveren maliyet ve benzeri sebeplerden ötürü kayıtsız çalıştırılıyor. Ancak kayıtlı olarak çalışanlar da vardır.

MR: Evet, kayıtsız çalıştırıyor.

SK: Kayıt dışı istihdam neticesinde Suriyeliler önemli ölçüde emek sömürüsüne uğramaktadırlar.

ESA: İşverenler Suriyelilerin tamamına yakını kayıtsız çalıştırıyorlar.

Niteliksiz sektörlerin belirli kısmında çalışma izni aranmamaktadır. Kâğıt toplayıcılığı, tarım ve hayvancılık gibi alanlarda kayıtlı istihdama gerek görülmemektedir. Ancak belirli kurumsal yapısı bulunan alanlarda ve sektörlerde çalışanların kayıtlı ve sigortalı çalıştırılması gerekmektedir. Gerek yardım ve desteklerden mahrum kalmak istemeyen göçmenlerin kayıtlı olmak istememeleri gerek işverenlerin yükümlülükten kaçmak ve

düşük maliyetle işçi çalıştırmak istemesinden kaynaklanan bir kayıt dışılık olduğu bilinmekte ve fakat önlenememektedir. İşverenin sigortalı işçi çalıştırmaması nedeniyle mali sorumluluktan kaçınması, göçmenlerin sigorta maliyetinin belirli bir kısmının ücrete yansıtılması nedeniyle kabullendiği bir mecburiyet olarak görülmektedir. Devletin tüm göçmenlerin çalışma süreçlerini detaylıca kontrol etmesinin hem işverenler için hem de göçmenler için var olan durumdan daha kötü bir durum ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Aksi takdirde Suriyeli göçmenler düşük ücretle de olsa iş bulamayacaklar ve işveren de Suriyeli işçi çalıştırmak istemeyeceklerdir. Bu nedenle bir nevi göz yumma durumu olduğu anlaşılmaktadır. Her iki durum da istenilen bir durum olmamasına karşın zımnen kabullenme söz konusudur. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin sigorta maliyetinin belirli bir kısmının ücrete yansıtılması nedeniyle kabullendiği bir mecburiyet olarak görülmektedir.

19. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Ekonomisine Sağlamış Oldukları Katkılar Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli göçmenlerin ekonomiye ne gibi katma değer yarattıkları ve ekonomik yapıya ne derece entegre oldukları sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

İGİM: Her birey mikro sosyo-ekonomik parçadır. Dolayısıyla katkı sağlamış oluyorlar.

AGİM: Türkiye’de gerekli önlemler ve tedbir alınmasına rağmen halen kayıt dışı istihdamın fazla olduğu ve dolayısıyla kayıt dışı çalıştırılanların başını çektiği yabancılar olarak Suriye geldiği bilinmektedir. Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin kayıt dışı çalıştırılma oranları her ne kadar fazla olsa da ilimizde ikamet eden bu yabancıların oluşturduğu genç ve dinamik iş gücü, tarım sektörü ve hayvancılık başta olmak üzere birçok alandaki üretim kapasitelerinin artırılmasında kuşkusuz önemli bir role sahiptir. Özellikle İzmir ilinde ikamet eden vatandaşlarımızın yapmak istemedikleri merdiven altı işler, beden işi gerektiren işler, hurdacılık, kâğıt toplayıcılığı vb. alanlarda çalışan yabancıların ekonomiye katkıda bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

EAY: Muhakkak bulunuyor. Özellikle ara elaman açığının kapatılmasında önemli rol oynuyorlar. Daha çok hizmet sektöründe ucuz çalıştıkları için Türklerin çalışmak istemeyecekleri işlerdeki boşlukları dolduruyorlar.

KA: Suriyeli misafirler ucuz işçiliklerde çalışıp Türkiye ekonomisine katkıda bulunuyorlar bu sayede fabrikalarda üretim artıyor özellikle tekstil ve ayakkabı fabrikalarında üretim artıyor.

AB: Bence evet. Bir kısım insana çalışarak katkıda bulunuyor mesela Aydın'da onlarca Suriyeli hurda topluyor ve hurdaları geri dönüşümcülere satıyor. Kazandıkları para ile evlerine ekmek götürüyorlar. Tabir caizse İzmir'in Basmane ilçesinde bir mukavva veya demir parçası ziyan olmamaktadır. Bir kısım Suriyeli ailenin çocukları ya da yakınları Avrupa'da ya da Körfez ülkelerinde çalışmaktadır. Türkiye'de bulunan ailelerine para gönderiyorlar. Bu şekilde ekonomiye katkıda bulunmaktadırlar. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin onlar için yaptığı harcamalar daha yüksek.

MR: Çok sayıda Suriyeli iş adamları yanlarında para ve altın getirdiler. Türkiye'de çok fabrikalar kurdular ve Suriyeli halk ucuz miktarda çalışıp Türkiye ekonomisine katkıda bulunuyorlar bu sayede fabrikalarda üretim artıyor özellikle tekstil ve ayakkabı fabrikalarında üretim artıyor.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisine kısıtlı da olsa ekonomik katkıları mevcuttur. Özellikle niteliksiz işlerde ortaya çıkartılan belirli bir ekonomik değer söz konusudur. Tarım ve hayvancılık, atık toplama benzeri alanlarda önemli bir faaliyet yürütmektedirler. Buna ek olarak Türkiye ile Suriye arasında kısıtlı da olsa ticaret faaliyetleri yürütülmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisinde yük gibi görülmelerinin önüne geçilebilmesi için nitelikli göçmenlerin resmi çalışma prosedürlerinin yeniden gözden geçirilmesi ve üretime teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Bu bireylerin irtibatla oldukları yakınlarının bir kısmı halen Suriye'de yaşamakta bir kısmı da Avrupa ülkelerine gitmiş durumdadırlar. Bu durumun ekonomik aktivite için fırsata dönüştürülmesine yönelik bir uygulamalar bütünü hayata geçirilirse Türkiye ekonomisine katkı sağlama imkânları artırılmış olacaktır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de en fazla şirket kuran ve şirket sermayesi getiren millettir.

20. Devlet Kurumları ve STK' ların Suriyeli Göçmenlere Yönelik Faaliyetlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli göçmenlere karşı görev ve sorumlulukları sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

İGİM: Suriyeli insanların yasal hak ve hizmetlere erişimlerinin olabilmesi için onlara yasal statü tanımlaması yapılmasını sağlamak. Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı kamu kurum ve kuruluşlarından etkin şekilde yararlanmaları için kolaylaştırıcı olmak. Yasal sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda bilgilendirmelerde bulunmak. Özel ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını tespit edip gerekli kurumlara yönlendirmelerini yapmak gerekmektedir.

AGİM: İlimizde ikamet eden Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılara yönelik görevlerimiz; Geçici Koruma kapsamında olup olmadıklarının değerlendirilmesi, kayıt işlemlerini yaparak Geçici Koruma Kimlik Belgesi vermektir.

İKD: Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları'nın ana gayesi; Suriye krizinin neden olduğu ağır tahribatın giderilmesine yönelik uluslararası ve geçici koruma altında bulunan insanların ve yerel halkın sosyal ve ekonomik iyilik hallerinin sağlanması, yeniden toparlanma ve yerel toplum ile uyum içerisinde birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesini sağlamaktır. Toplum Merkezleri çatısı altında; Türkiye'ye uyum eğitimi (yasal hakları ve insani hizmetlerle ilgili bilgilendirme), Türkçe dil eğitimi, mesleki eğitimler, istihdam çalışmaları, bireysel ve grup psikososyal destek aktiviteleri, grup terapileri, bireysel terapiler, çocuklar için drama, müzik ve atölye çalışmaları, çocuk ve genç dostu alan faaliyetleri, sağlık bilgilendirme ve yönlendirme çalışmaları, kadınlar için bilgilendirme toplantıları, el sanatları, giyim üretim, sanat ve tasarım eğitimleri, işe yönlendirme, saha çalışmaları (ihtiyaç tespiti vb.), vaka takibi gibi faaliyetler yürütülmektedir (<http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr/hakkimizda>).

İHH: İHH olarak görevlerimiz. Nereden gelirlerse gelsinler savaş ve yoksulluktan dolayı ülkemize göç etmek zorunda kalan tüm insanlara dil, din, ırk ve mezhep ayrımı yapmadan bu insanların temel ihtiyaçlarını maddi manevi karşılamak. Onlar için yaşanabilir bir gelecek umudu yeşertmektir.

DFD: İnsanlara ihtiyaçları doğrultusunda kıyafet, gıda ve nadiren nakdi yardım sağlıyoruz.

İDD: İnsanlara sıcak yemek yardımında bulunuyoruz. İnsanlara diğer ihtiyaçlarında da gücümüze göre yardımcı oluyoruz. Bağışların tipi ve büyüklüğü ölçüsünde kıyafet, gıda, ulaşım gibi yardımlarda bulunuyoruz.

İHD: Karnı aç olan ırkına ve konuştuğu dile bakmaksızın herkese yemek veriyoruz. Bunun yanında elimizde eğer kıyafetler var ise kıyafet yardımları da yapıyoruz.

KPD: Suriyeli mülteciler işlerinden memnun değiller. Çalışma saatleri ve iş yükleri fazla. Bunun yanında verdikleri emekle karşılaştırıldığında ücretleri az. Çokça emek sömürüsüne maruz kalıyorlar.

ESA: Kendisini gösterebilmek için çok fazla çaba sarf etmek durumunda kalmış bir halk.

Suriyeli göçmenlere yönelik çalışmalar yapan çok sayıda kurum ve kuruluşun yanı sıra sivil toplum örgütü olarak faaliyet gösteren yapılar da mevcuttur. Doktora tezi çalışması içerisinde Suriyeli göçmenlere yönelik faaliyetler yürüten kurumlar ile yapılan görüşmelerde bu faaliyetlerin neler olduğu hakkında bilgi talep edilmiştir. Bazı kuruluşlar, göçmenlerin yasal statülerine ilişkin ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Bazı organizasyonlar ise sadece göçmenlerin günlük geçimlerinin sağlanmasına yönelik gıda ve giyecek gibi ihtiyaçlara odaklanmış durumdadırlar. Bazı kurumlar göçmenlerin kimlik, ehliyet, çalışma izni, Avrupa'ya gitme ve kamu düzenine yönelik faaliyetleri sürdürmektedirler. Çalışmada görüşlerine başvuru alan bazı kurum ve kuruluşlar, Suriyeli göçmenlerin entegrasyon süreci, istihdam sağlamaya yönelik çabalar, sağlık, eğitim süreçleri gibi alanlarda faaliyet göstermektedirler. Buradaki çoklu ve entegre organizasyonların işleyişlerinin sıkı bir denetim altında olduğu ve koordinasyonun olabildiğince güçlü tutulmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Aksi takdirde göçmenlerin sosyal hayatlarında suiistimale maruz kalmaları uzun dönemde ülke içindeki sosyal ve ekonomik refahı olumsuz etkileyebilir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, güvenlikten ekonomiye kadar her alanda kontrol ve destek mekanizmalarının işletiliyor olması olumlu bir durum olarak kabul edilebilir.

21. Devlet Kurumları ve STK' Yöneticilerinin Sahadaki Gözlemlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler:

Mülakata katılan kurum yöneticisi ve uzmanlara Suriyeli göçmenler hakkında sahadaki gözlemleri sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar aşağıda sıralanmıştır:

İGİM: İlimizde gelen Suriyeliler sosyoekonomik düzeyi ve eğitim düzeyi düşük insanlar. Yaklaşık yedi yıldır ilimizde yaşıyorlar ve nüfus dağılımına baktığımızda çocuk ve genç yetişkinlerin sayısı yüksek. Bir kısım halen kendi kültürlerini devam ettirirken bir kısım da Türkiye'deki yaşama adapte olmak için çaba sarf ediyor. İlkokul düzeyinde çocukların okullaşma oranı oldukça yüksek. Ortaokul ve lisede okullaşma oranı düşüyor. Türkiye'de özellikle kırsal kesimde karşılaşılan çocuk yaşta evlilikler Suriyeliler arasında da yaygın.

AGİM: Müdürlüğümüzce, ilimizde ikamet eden Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeli yabancıların kurumumuzdan talep ettikleri tüm hizmetlere cevap verebilmek için 7/24 çalışmaktayız. İlimiz genelinde verdiğimiz bu hizmetlerin yanı sıra müdürlüğümüzce gerekli çalışmalar ve anketler yapılarak ilimizde ikamet eden Suriye uyruklu ve diğer yabancıların talep ve ihtiyaçları tespit edilmektedir. Tespit edilen talep ve ihtiyaç Valiliğimiz başkanlığında kamu kurum ve kuruluşlarınca en kısa sürede çözüme kavuşması için takip edilmektedir. Ayrıca ilimizde yaşayan yabancılara yönelik uyum çalışmalarına önem verilmektedir.

İKD: Genel olarak Suriyelilerin Türkiye alışma süreçlerini tamamladıklarını belirtebiliriz. Eğitim, sosyal hayat, yasal süreçler ve istihdama yönelik Suriyelilerin uyumunun desteklenmesi konusunda gerek Kızılay gerek çeşitli kurum ve STK'lerin kolaylaştırıcı olduğu gözlemlenmektedir. Dil sorunları devam etmekte ve sağlık erişiminde sorunlar (farklı ile kayıtlı kimlik sorunları) yaşadıkları gözlemlenmektedir.

İHH: Bu insanlar ülkelerini, evlerini ve birçoğu yakınlarını kaybetti. Ülkemize yaşamak, ayakta kalmak için göç ettiler. Ne yazık ki İzmir'de ırkçılığa maruz kalıyorlar. Buralarda toplumla uyumsuzluk yaşayanların tespit edilip sınır bölgelerinde üretime yardımcı olacak alanlarda değerlendirilmeleri ve yetiştirilmeleri gerekiyor.

DFD: İnsanlardan çekiniyorlar. Bunu bir eve girdiğinizde kapıyı açarlarken de fark ediyoruz. Kişiyeye özel yardımlarda diğere insanlar da olağanüstü bir yoğunlukta talepte bulunuyorlar.

İDD: Kültürel açıdan Türklerden çok farklılar. Çalışmamaya meyilliler. Sadece gençler aileleri için para kazanırken çalışıyorlar ve çalışırken meslek kaygısı da taşıyorlar.

İHD: En başta çok sorunları vardı, kalacakları yer, yiyecek konusunda. Ama artık böyle sıkıntıları kaldığını düşünmüyorum. Çünkü biraz lükse kaçıyorlar. Şu an gayet de iyi şartlarda yaşıyorlar.

KPD: Suriyeli kardeşlerimizin uyum sağlamaları için en önemli unsur dil. Ayrıca kendi içlerine kapalı kalmış bir toplum grubu olarak kaldıkça entegrasyonları gecikecektir. Bunların yanında eğitim eksiklikleri de mevcut.

SK: Suriyeli nüfus açısından konut ve dil problemleri ön plana çıkmaktadır.

ESA: Eğitimsizlik. Dil sorunu. Sorumluluk almayan yeni nesiller.

İzmir kentinde yaşayan Suriyeli göçmenlerin tamamına yakını sosyal refah standartları oldukça düşük olan ve eğitimsiz insanlardan oluşmaktadır. Türkiye’de yaşamak onlar için önemli. Hem kendilerini çok yabancı bir kültürde görmüyorlar hem de kısmen sosyal yardımlardan yararlanabiliyorlar. Okul çağındaki çocukların önemli bir kısmı eğitim alıyor ancak yaş ilerledikçe eğitim alma oranı düşüyor. Önemli bir orandaki göçmenlerin entegrasyona yönelik alışma aşamasını geçtiği söylenebilir. Ancak bazı durumlarda halen olumsuzluk yaşanmaktadır. Özellikle ırkçılığa varan söylemlere maruz kalanların az olmadığı söylenebilir. Bu türlü yaklaşımlara maruz kalanların genelde kendi içlerine kapalı kaldıkları ve Suriyeli göçmenlerden başkalarıyla irtibattan kaçındıkları görülmektedir. Özellikle çalışma ve iş disiplini ile ilgili davranış ve alışkanlıkları farklı olduğu için yanlış anlaşılmalara söz konusu olabiliyor. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli göçmenlerin tamamına yakını entegrasyona yönelik alışma aşamasını geçtiği söylenebilir.

22. Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bazı Suriyeli sığınmacılar kendilerine hem sosyal hayatta hem de iş hayatında ön yargı ile yaklaşıldığını ve ayrımcılık yapıldığını savunmaktadır. Bu konunun daha açıklığa kavuşturulabilmesi için katılımcılardan alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

İGİM: Türk vatandaşlarının Suriyeliler hakkında doğru bildikleri yanlışlar karşılaştığımız en büyük sorun. Çünkü olumsuz algı üzerine bir de yalan yanlış medyaya servis edilen bilgiler toplumsal tansiyonun yükselmesine neden oluyor. Doğru bilinen yanlışları anlatmak için 2019 yılı boyunca farkındalık faaliyetleri yürüttük. Toplumun farklı kesimlerini bu sürece dâhil ederek (muhtarlar, imamlar, öğretmenler gibi) bilgilendirme faaliyetleri ile bunu aşmaya çalıştık. Geçici Koruma Statüsü ile ilimizde yaşayan Suriyelilerin Türkiye’de uymak zorunda oldukları yükümlülükleri ve Türkiye’de yaşadıkları süre boyunca sahip oldukları bazı haklar bulunmakta. Haklarını yeterince bilmediklerinden ve yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden kaynaklanan sorunlar yaşanmakta.

AGİM: Türkiye’de Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik tüm kamu kurum ve kuruluşların genelde karşılaştıkları en önemli sorun olarak “Dil ve Uyum” problemleri öne çıkmakta olduğu gibi ilimizde de bu problemler yaşanmaktadır. Ayrıca İl Göç İdaresi Müdürlüğü olarak Suriye uyruklu yabancıların iş ve işlemlerini yürütürken karşılaştığımız temel sorunlardan biri de yabancıların yükümlülüklerini yerine getirmede zorluk çekmeleri ve yabancıların belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmek istememeleridir.

İKD: Kurum ve kuruluşların Suriyelilere yönelik faaliyetlerde çekimser davranmaları ve Suriyelileri kapsayan projelerin maliyetlerinin devlet bütçesinden harcandığı algısı karşılaştığımız en büyük ve en sık sorun olmaktadır.

KA: İş aramak, dil sıkıntısı, mesai saatlerin uzun olması, pahalı ev kiralari sıkça karşılaşılan sorunlardır.

İHH: Genel çerçevede diğer maddelerde anlattıklarımız göz önünde tutulabilir.

İDD: İletişim problemini sık sık yaşıyoruz. Dil bilmemeleri bizim için iletişim kurarken zorluk oluşturuyor.

İHD: İlk olarak dil ve bu konuda sıkıntıların gidermeye çalıştıklarını düşünmüyorum. İkincisi eğitim, üçüncü olarak kurallara uyulmaması, dördüncüsü cezai yaptırımların eksikliği.

KPD: En büyük sorun gerek sosyal gerek konveksiyonel medyanın yazılı ve sözlü olarak Suriyelilerin gerçek sorunlarını dile getirmemesi.

MR: İş aramak, dil sıkıntısı, mesai saatlerin uzun olması, pahalı ev kiralari sıkça karşılaşılan sorunlardır.

SK: Suriyelilerin iş konusunda düşük ücret, çalışma şartlarının ağırlığı ve kayıt dışı çalışma gibi olumsuz etkenlerden bahsettikleri söylenebilir.

Suriyeli göçmenler ile ilgili karşılaşılan en önemli sorun iletişim ve dil sorunu. Uyum sağlamakta güçlük çekenlerin sayısı az değil. Göçmen statüsünde oldukları için hak ve sorumluluklarına ilişkin bilgilendirmelerinde eksiklik söz konusu. Genelde öğretmen, imam, muhtar gibi kamu görevlileri aracılığı ile bilgilendirmeler gerçekleştiriliyor. Bununla birlikte saha çalışmalarında Türk vatandaşlarının göçmenlere yönelik faaliyetlere verdiği tepki de sorun olarak ortaya çıkıyor. Yanlış bilginin her iki tarafta da bazı sorunların ortadan kaldırılmasında eksik kalmasına yol açtığı göstermektedir. İzmir'in tercih edilmesinin önemli nedenlerinden biri Avrupa'ya göç imkânının yüksek olduğuna inanılması. Göç edenlerin önemli bir kısmının kırsaldan gelmiş olması neticesinde İzmir'in sosyal yaşamında dışlanma gibi durumları söz konusu olabiliyor. Suriyeli göçmenlere ilişkin ön yargının kırılması oldukça zor görülmektedir. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgu, Suriyeli misafirlerle ilgili karşılaşılan en önemli sorunun iletişim ve dil sorunu olduğudur.

23. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Barınma Koşulları, Göç Öncesi Yaşadıkları Koşullar ve Türkiye'de Neden İzmir Kentini Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede Suriyeli göçmenlerin demografik özelliklerini ortaya koymaya dönük konut sahipliği ve lokasyon tercihleri üzerinden incelenmiştir. Böylelikle Suriyeli misafirlerin sosyoekonomik profili belli ölçüde ortaya konulacak ve uyum

politikalarında veri olarak kullanılabilir. Bu kapsamda verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

İGİM: Burada karşılaştığımız kesim feodal bir düzen içinden geliyor, toprak ve küçük işletmeler. Köy, kasaba yaşamı daha fazladır.

AGİM: İlimizde ikamet eden Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılar genelde ülkesinde “kırsal kesim”de (köy, kasaba ve ilçelerde) yaşadığı bilinmektedir.

İHH: Şehirden göç edenler de var. Köy ve kasabalardan gelenler de. İzmir ilini tercih sebepleri iş bulma olasılıkları daha yüksek. Fırsat bulmaları halinde Avrupa’ya geçişleri daha kolay olarak görüyorlar.

İDD: Göç etmeden önce genellikle şehir merkezlerinde oturuyorlardı. Gelenlerin de İzmir’i tercih etmelerinin sebebi İzmir’in transit yollar üzerinde olması. İnsan kaçakçılarının yoğunlukta olması da tercih sebepleri olarak verilebilir.

AB: İzmir Basmane bazında ağırlıklı olarak banliyölerden ve köylerden gelenler vardır. Şehir merkezlerinden gelenlerin sayısı çok azdır. İzmir ilini tercihleri ticaret şehri olmasının yanında İzmir’in Avrupa’ya geçiş güzergâhında olmasıdır.

İHD: İzmir’i tercih etmelerinin sebebi genellikle akraba ya da tanıdık kişilerin tavsiye etmesi. Bunun yanında İzmir’e gelenlerin çoğu Suriye’nin çeşitli köylerinden göç etmişler.

MR: Türkiye’ye göç etmeden önce Suriyeliler daha çok şehir merkezlerinde yaşıyorlardı. Suriye’nin sınırında en yakın Türkiye olduğu için aynı kültür ve İslam ülke olduğu için paylaşılan bir geçmiş tarihi nedeniyle ve güvenilir bir ülke olduğu için tercih edilmiştir.

SK: Suriyelilerin mekân tercihinin en önemli sebebi coğrafi yakınlıktır. Ayrıca göç edenlerin yaklaşık %68’i Halep şehirden gelmişlerdir. Din, etnik köken ve kültürel gelenekler de etkilidir.

ESA: Şehirlerden göç edilmiştir. Yakın olması, Müslüman ülke olması, kültür benzerliği, insanların samimiyeti sebepleri olmuştur.

İzmir'e göç eden Suriyelilerin ağırlıklı kısmı köy ve kırsal alanlardan gelenlerden oluşmaktadır. Az sayıda kentli göçmen vardır. Eğitimli ve kendi işini kurup kendi mesleğini sürdürmeye çalışanların sayısı fazla değildir. Bazı göçmenlerin, Suriye'deki feodal yapısını koruduğu görülmektedir. Aile, eş, dost, akraba ilişkileri içerisinde gelip toplu şekilde tanıdıkları ile yaşayanlar söz konusudur. Bu durumda uyum sorununun çözülme imkânı ortadan kalkmaktadır. Suriye'deki alışkanlıkları ve yaşam tarzı doğrudan İzmir'e aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu durum, yerli halkın bazen tepki vermesine neden olmaktadır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular, İzmir ilinin tercih edilmesinin birkaç farklı nedeni vardır. Bunlardan ilki büyükşehir olması ve iş bulup çalışma imkânının diğer küçük illere oranla daha fazla olmasıdır. İkinci neden daha önce İzmir'e gelmiş olan tanıdık ve akrabaların yanına gelmek istenmesidir. Üçüncü olarak İzmir liman kenti olduğu için buradan Avrupa'ya geçebilmenin daha kolay olduğu düşüncesidir.

24. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Sosyal Hayata Uyumları Konusundaki Eksiklikleri, Bunun Telafi Edilebilirliği ve Türkiye'den Beklentiler Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler:

Bu maddede en kritik sorulardan biri yöneltilmiştir. Artık misafir olmaktan kalıcı olmaya doğru ilerleyen Suriyeliler konusunda yürütülecek uyum programlarının ve projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında nelere dikkat edilmesi gerektiğine yönelik bazı sorular sorulmuştur. Cevaplar aşağıda verilmiştir:

İGİM: Uyumun gerçekleştirilmesi tek tarafın çabası ile mümkün değil. Karşılıklı olmalıdır. Yaptığımız tüm çalışmalarda vurguladığımız en önemli husus; iki toplumun bir arada yaşama kültürünün oluşmasına katkı sağlamak olduğu. Bu cümle ile de uyumunu çok boyutlu olduğunu anlıyoruz. Son olarak ta tüm bunların gerçekleşmesi için insanların gönüllü olarak uyum sağlamayı istemesi gerekmektedir. İzmir Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verdiği cevaplar doğrultusunda Suriyelilere yönelik birkaç noktaya vurgu yapılabilir. Göç İdaresinin görev ve hizmetleri bakımından bakıldığında Suriyelilerin yasal statülerinin tanımlanması, onlara bilgilendirme yapılması, özel ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve gerekli kurumlara yönlendirilmesi gibi başlıklardan bahsedilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlükleri Suriyeliler ile ilgili her türlü resmi işlemlerin yapılmasından ve onların ilgili kurumlara yönlendirilmesinden

sorumludur. Bu kurum tarafından Suriyelilerle ilgili sahada gözlemlenen durumlar ve sorunlar incelendiğinde ise nüfusu çoğunlukla çocuk ve gençlerin oluşturduğu, Suriyelilerin eğitim ve ekonomik seviyelerinin düşük olduğu, çocuk evliliklerin fazla olduğu, ilkökul düzeyinde okullaşma durumunun fazla olduğu, çok fazla asparagas haberlerin ve doğru bilinen yanlışların mevcut olduğu sonuçlarına varılabilir.

AGİM: Türkçe öğrenme oranının arttırılması, okullaşma oranının arttırılması, kültürel etkinlikler planlamak ve yürütmek, kamu kurum ve kuruluşlarla birlikte vatandaşların yazılı, görsel, işitsel ve sosyal medyada bilgilendirilmesi, yabancıların iş gücü piyasasına erişimlerinin arttırılması, yabancılara Sosyal Destek (Sosyal Hizmetler ve Yardımlar) sağlanması gibi birçok alanda çalışmalar ve projeler yürütülmektedir. Aydın Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile yapılan mülakatlar doğrultusunda Suriyelilere yönelik birkaç olarak bazı durumları şöyle özetlemek mümkündür: Öncelikle vatandaşlığa geçiş oranı yüksektir ve Suriyelilerin çoğu ülkesine dönmek istememektedir. Ayrıca Avrupa'ya geçmek isteyen Suriyeliler de epey fazladır. Bunun dışında ücretler, sigorta, çalışma saatleri konularında genel bir memnuniyetsizlik vardır. Kayıt dışı çalışan oranının fazla olması, emek sömürsünü de beraberinde getirmektedir. Suriyelilerin en büyük sorunlarından birisi dil sorunudur. Dil bilmedikleri için topluma uyum sağlama noktasında zorluklar yaşamaktadırlar. Ayrıca yabancıların çoğu da kendilerine belirtilen yasal yükümlülükleri yerine getirmek istememektedirler. Uyum noktasında atılacak en önemli adımlar ise Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri, okullaşma oranının artması, kültürel etkinliklerin yaygınlaşması, sosyal hizmet sağlanması ve yazılı/görsel medya üzerinden doğru bilgilendirmelerin yapılmasıdır.

İKD: Türk toplumunun uyum konusunda engelleri; ön yargı, yoğun göç ile gelen kültürel ve kimliksel farklılıkları içselleştirememe, ekonomik sıkıntılar ile yükselen yabancı karşıtlığı, medya dilinin olumsuz etkisi, göçmenlerin bir yük olarak görülmesi, uzun zamandır göçmenlerin misafir olarak görülmesi sebebi ile uyum fikrine alışılmaması olarak gözlemlenmektedir. Suriyelilerin uyum konusunda engelleri; dil bilmeme, gettolar halinde yaşama ve yerel halk ile sosyalleşmekten çekinme, geçim sıkıntısı sebebi ile sosyal ihtiyaçların ilk sırada bulunmaması gerek çalışma gerek sosyal hayatta bulunulan ülkenin şartlarına uyum konusundaki isteksizlik, Türkiye'nin geçiş ülkesi olarak görülmesi, erken yaşta evlilik, eğitimden yoksun kalma veya yoksun bırakılma olarak çeşitlendirilebilir. Uyumun sağlanabilmesi için öncelikli olarak medya

üzerinden göçmenlerin olumsuz algı inşası azaltılmalıdır. Göçün siyasi yanından çok insani boyutları ele alınmalı ve ön plana çıkarılmalıdır. Göçmenlerin sosyal uyumunu arttırmak için dil, hak ve yükümlülükler gibi eğitimleri alması yaygınlaştırılmalıdır. Mahalle bazlı uyum faaliyetleri artırılmalı, ortak paydalar saptanarak benzerliklere odaklanılmalı ve farklılıkların bir tehdit değil bir zenginlik olabileceğinin anlaşılması sağlanmalıdır. Tüm bunların yapılması için iş birlikleri ve fırsatların artırılması gerekmektedir. Sonuç olarak Kızılay hem sosyal hem de maddi olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik önemli çalışmalar yürütmekte ve entegrasyon sürecinde önemli yararlılıklarda bulunmaktadır. Özellikle eğitim faaliyetleri, mesleki kurslar, atölye çalışmaları, sanatsal faaliyetler, yerel halkla kaynaştırıcı programlar maddi yardımların çok ötesinde Suriyeli nüfusun bedenen ve ruhen sağlıklı seyir izlemesine ve entegrasyon sürecinde daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olacaktır.

İHH: Dil, kültür ve ön yargı konularında uyumsuzluk yaşanıyor. Ön yargı diğerlerinden daha önemli bir sorun. Eğitim ve üretime daha çok katılımları sağlanmalı. Ayrıca yoklukların getireceği sebeplerden dolayı yasa dışı işlere düşme ve kullanılmanın önüne geçilmeli. Özellikle kız çocukların korunmasına yönelik çalışmalar yapılmalı. İzmir İHH, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan tüm mültecilere dil, din, ırk ve mezhep ayrımı yapmadan bu insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak gibi bir misyona sahiptir. Savaşta yetim kalmış çocuklara burs vermek, ev eşyası temini konusunda yoksul durumdakilere yardımcı olmak, okula gidemeyen çocuklara kayıtlarını yapmalarında, gerekli araç ve gereçleri temin etmede yardım etmek, ayrıca yabancılara danışmanlık hizmeti sunmak gibi görevleri vardır. İHH'ye göre en büyük sorunlar ırkçılık ve ayrımcılıktır. Ayrıca dil bilmemek ve Suriyelilere karşı Türkler tarafından geliştirilen ön yargılar uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Ekonomik anlamda ise en önemli sorunlar; ucuz iş gücü, sigortasız çalışmak veya çalışma izni alamamaktır. Uyumu kolaylaştırmak için atılması gereken adımlar; Suriyelilerin eğitim ve üretime katkı yapmalarını sağlayabilmek, yasa dışı işlere katılmalarını önlemek, kız çocuklarının korunmasına yönelik çalışmalar yapmaktır.

DFD: Yardımların daha organize olması sağlanmalı, kişilere gerekli eğitimlerin verilmesi sağlanmalı ve dil eğitimi verilmesi gerekir. Öncelikle Türk kültürünü öğrenmeleri sağlanmalı. Kendi aralarında yaşamalarını bıraktırmalıyız. Türklerle daha çok vakit geçirmeleri sağlanmalı. Dil kursları verilmeli. İlkokul seviyesindeki temel

bilgiler de bu kapsamda öğretilmeli. Deniz Feneri Derneği ise Suriyelilere kıyafet, gıda veya nakit yardımı sağlayan bir STK'dir. Derneğin sahada karşılaştığı sorunların en önemlileri; Suriyeli ailelerin halen çekingen ve güvensizlik içinde olmaları, Türkçe bilmemeleri, işsizlik ve emek sömürsüdür. Özellikle istihdam noktasında İzmir'deki Suriyelilerin çoğu kayıt dışı çalışmaktadır. Zira bu durum işverenler için çok külfetlidir. Suriyelilerin topluma uyum sağlayabilmeleri için ise ön koşul Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmeleridir. Bunun için ise kendi aralarında yaşamayı yani gettolaştırmayı bıraktırmak, onları Türklerin arasına karıştırmak ve meslek kursları açmak gerekmektedir.

KA: Dil öğrenmek için eğitim almak, herkes kendi mesleğinde çalışması, emeklilik konusunda bir çözüm yolu aramak, vatandaş olmak isteyenlerin işlerini Türkiye yasalarına uymak şartıyla kolaylaştırmak, en önemlisinde misafir değil gerçek bir vatandaş olarak görülmek istenmeli ve sürekli Türk insanının rızkını elinden alan millet olarak anılmamasını sağlamak.

İDD: Suriyeli kişilerde bencillik söz konusu ve bu durum birlikte yaşamayı zorlaştırıyor. Bunun yanında dil de önemli bir faktör. Türk dilinin yaygınlaşması uyumun sağlanması yardımcı olacaktır. Türk dili öğrenmeleri gerekiyor. Çünkü çalıştıkları yerde, alışveriş yaptıkları yerlerde Türkçe konuşmaları gerekiyor. Türkçe öğrenmenin yanında da Türk kültürü ve ahlakını da öğrenmeleri gereklidir. İnsan-Der ise İzmir'de yaşayan Suriyeliler başta olmak üzere yabancı kökenlilere sıcak yemek, kıyafet, gıda ve ulaşım yardımı yapan bir STK'dir. Yine diğer STK'ler ve kurumlara benzer olarak, onların da sahada gözlemledikleri en büyük sorunlar; Suriyelilerin çalışma izinlerinin olmaması, düşük ücretle çalıştırılmaları, yani emek sömürsüdür. Dil problemi de en çok karşılaşılan sorunlar arasında gelmektedir. Dernek yetkililerine göre uyum noktasında ise Suriyelilerin Türkçe öğrenmelerinin yanı sıra Türk kültürü ve ahlakını da öğrenmeleri gerekmektedir.

İHD: Eğitim ve ahlak bakımından zayıflar. İnsanlara Türk gelenek ve görenekleri öğretilmeli. Suriyeli vatandaşlar Türk kültürüne yakın olmaya çalışmalıdır. Bu ahlaksızlık ve eğitimsizlik çeşitli suçları işlemelerine sebep oluyor. Suriyelilerin Türklerle doğrudan ilişkiye geçmeleri sağlanmalıdır. Türk halkının yardım etmesi gerekir. Bu yardımlaşma sırasında Suriyelilerin de anlayışlı yaklaşımları gerektiği

öğretilmelidir. Hatuniye Derneği ise İzmir’de yaşayan tüm mültecilere din, dil, ırk ayrımı yapmadan sıcak yemek ve kıyafet hizmeti sunan bir kurumdur. Dernek yetkilisi; Suriyelilerin dil bilmemeleri dışında farklı olarak Türk kültür ve geleneklerine uyum sağlayamadıkları için özellikle Suriyeli gençlerin ahlaki yozlaşma içinde olduklarını ve kurallara uymadıklarını ifade etmiştir. Hatta şu anda Suriyelilerin lüks içinde bile yaşadıklarını vurgulamıştır. Toplumda uyum sağlanabilmesi için ise dil öğrenmenin yanı sıra Türklerin ve Suriyelilerin birbirlerine karşı anlayışlı olmaları ve Türklerin ön yargıdan arınarak Suriyelilere karşı yardım etmesi elzemdir.

KPD: En büyük eksiklikleri dil. İkinci olarak da en büyük eksikleri T.C. kanun ve kurallarına uyum sağlayamıyorlar. Bu eksiklikler giderilirse uyum sağlayabileceklerine inanıyoruz. İlk olarak Suriyelilere Türk dili öğretilmeli, bu dil öğrenim sürecinde Türk gelenek ve görenekleri de anlatılmalı. Sonrasında Suriyelilerin belirli bölgelerde kapalı bir grup özeliği ile toplanmalarını engelleyerek homojen olmaları engellenmeli. Bunun yanında tüm eğitim fırsatları herkese koşulsuz olarak sunulmalıdır. Kestane Pazarı Derneği İzmir’deki Suriyelilere kur’an kursu vermenin yanı sıra onlara erzak, yakacak, kıyafet desteği ve okullaşma konusunda destek vermektedir. Dernek yetkililerinin ifade ettiği en önemli sorunlar; eğitim eksikliği, dil sorunu ve gettolaşmadır. Özellikle kapalı toplum yapısına sahip Suriyelilerin entegrasyon süreci sorunlu olmaktadır. Uyumun sağlanabilmesi için ise derneğin görüşüne göre Türkçenin bilinmesi, Türk örf ve âdetlerinin öğrenilmesi, gettolaşmanın önüne geçilmesi ve her mültecinin eşit eğitim hakkından yararlanılması gerekmektedir.

AB: Entegrasyonun sağlanması için ciddi projeler yapmak gerekir. Yerel yönetimler tarafından erişilmesi kolay Türkçe eğitim merkezlerinin açılması sağlanmalıdır. Üniversite mezunu olanların (mühendis, doktor vs.) denklik işlemleri adeta işkenceye dönüştürülmüş durumda bunun daha makul bir hale getirilmesi gerekmektedir.

MR: Dil öğrenmek için eğitim almak, herkes kendi mesleğinde çalışması, emeklilik konusunda bir çözüm yolu aramak, vatandaş olmak isteyenlerin işlerini Türkiye yasalarına uymak şartıyla kolaylaştırmak.

SK: Suriyelilerin eğitimsizlik ve dil sorunu kayıt dışı istihdam probleminin çözümsüzlüğünü arttırmaktadır.

ESA: Dil eğitimi verilmesi, maddi durum desteklenmesi. Yardımların adil bir düzen ile dağıtılması.

Tablo 22: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Destek Veren Devlete Bağlı Kuruluşlar, Sivil Toplum Örgütleri ve Alanında Uzman Akademisyenler Görüşleri :

Tema	Kod	Sayı	Örnek İfadeler
Göçmenlerin Hane Halkı Çalışan Sayıları	Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkında 1 Kişi ve Üzeri Çalışan Sayıları	12	Aileye göre değişir. Mevsimlik olarak 8-9 yaş altı hariç hepsi çalışıyor. Ancak sürekli olarak baba ve yetişkin erkek çocuklar çalışmaktadır (K.A.).
	Suriyeli Göçmenlerin Hane Halkında Çalışmayan Sayıları	0	Hane içerisinde en az 1 çalışan olduğu, bu sayının 3'e kadar çıktığı görülmüştür (S.K.).
Suriyeli Göçmenler Kendi İşlerinde mi yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenler Kendi İşyerlerinde mi Çalışıyor?	3	Kendi işini kuran kişilerin daha çok unlu mamüller sektöründe faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bahsi geçen işler de küçük çapta dükkanlar ve eğitimi almamış zanaatkarlıklardan oluşuyor(D.F.D.).
	Suriyeli Göçmenler Başkalarının Yanında mı Çalışıyor?	11	Kendi işlerini yapmıyorlar. Hizmet sektörü yoğunluğunda çalışıyorlar (E.S.A.). Genel olarak beden işçisi olarak çalışıyorlar. En büyük problemleri ise dil (K.P.D.).
Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenler Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yardım Alıyor mu?	12	İlimizde Mültecilere yönelik faaliyet gösteren dernekler tarafından aynı veya nakdi yardımlar (kira ödemesi, kış yardımı vs) yapılmakta. Ayrıca Avrupa birliği tarafından fonlanan Sosyal Uyum Yardım Programı kapsamında yardım ve muhtaçlık durumuna göre kriterleri taşıyan ve durumu uygun görülen kişilere her bir aile bireyi için 120 TL nakit yardımı SYDV aracılığı ile ödenmektedir (İ.G.İ.M.).
			STK'lardan yardım alıyorlar. Aynı zamanda Sosyal Hizmetler ve Kızılay dan da alıyorlar (İ.H.H.).

	Suriyeli Göçmenler Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yardım Almıyor mu?	0	
Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane Halkı Gelirleri Asgari Ücretin Üzerinde mi?	3	Hane halkının ortalama geliri 2500 - 3000 TL dolaylarındadır (A.B.). Suriyelilerin aylık gelirleri ortalama asgari ücret (İ.H.H.).
	Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelirleri Asgari Ücretin Altında mı ?	8	Hanehalkların aylık ortalama gelirleri 1500-2500TL arasında değişmektedir(İ.G.İ.M.). Hanehalkının ortalama gelirleri 1500-2500TL arasındadır(İ.D.D.).
Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygun Mu ?	3	Ülkesinde de bu tarz işler yapıyorsa (tarım, ayakkabıcılık, tekstil) sorun olmuyor (İ.G.İ.M.). Kendi işlerini yapabilenler tecrübelerine uygun alanda çalışabiliyorlar. Ama genellikle iş ayırt etmeden çalışıyorlar (D.F.D.).
	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygun Değil Mi ?	8	Genellikle tarım ve inşaatlarda çalışıyorlar (A.B.). Suriyeliler genellikle ne iş bulurlarsa yaptıkları için belirli bir alanda çalışmıyorlar(İ.H.D.).
Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri Var Mı ?	1	Yapılan düzenlemeler neticesinde çalışma izni ile çalışan sayısında artış var olmayanların daha çok işverenlerden kaynaklanmaktadır (İ.G.İ.M.).
	Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri Yok Mu ?	12	Genel itibarıyla yok. Çalışma izinleri çıkarması işveren için çok külfetli olduğu için çıkartmak istemiyor (D.F.D.). Çalışma izinleri çıkarması işveren için çok külfetli olduğu için çıkartmak istemiyor (İ.H.D.).
Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler	Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıyorlar Mı?	10	Genelde memnun değiller. Çalıştıkları yerlerde iş gücü olarak karşılığını alamıyorlar. Ucuz işçi olarak çalışıyorlar (İ.H.H.). İnsanlar genellikle ne iş bulurlarsa yaptıkları için

			belirli bir alanda çalışmıyorlar. Bu yüzden de kayıt dışı çalışmak zorunda kalıyorlar. Dolayısıyla emek sömürsü gibi durumlarla karşılaşılıyorlar (D.F.D.).
	Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürsüne Maruz Kalmıyorlar Mı?	1	Bu ilk başlarda çok yaygındı ancak şu anda durum biraz daha iyi Suriyeliler için (İ.G.İ.M.).

Göçmenlerin uyumunun sağlanması kolay bir süreç değildir. Öncelikle her iki tarafın da bu konuda irade göstermesi ve kendilerine düşün sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Türkiye, göçmenlere ilişkin gerek uluslararası hukuktan gerek kendi politikaları çerçevesinde birtakım adımlar atmakta ve göçmenlerin yaşamının kolaylaştırılması amacıyla eğitimden sağlığa, ekonomiden sosyal hayatın diğer alanlarına kadar çok sayıda düzenleme yapmaktadır. Bunun yanı sıra Bakanlıklar nezdinde ilgili kurumlar ve sivil toplum gönüllüleri önemli katkılar sağlamışlardır. Buna rağmen belirli alanlarda yetersiz kalındığı da görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin de kanunlara ve sosyal hayatın teamüllerine uyumlarının geliştirilmesine yönelik adımlar atması sağlanmalıdır. Bu soruda öne çıkan en önemli bulgular; okullaşma oranının artırılması, zorunlu eğitimin belirli bir düzeye kadar uygulanması, meslek eğitimlerinin yaygınlaştırılması, çalışma koşulları ve emek sömürsünün önüne geçilmesi, diğer ülkelere gitmek isteyenlere izinlerin kolaylaştırılması, ırkçı davranışların engellenmesi ve hukuki yaptırımların caydırıcı hale getirilmesi gibi uygulamalar önemli görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye gerek coğrafi konumu ve tarihsel, kültürel bağları gerek bölgesinde istikrarlı bir ülke olması nedeniyle tarihte birçok kez göç hareketlerine maruz kalmıştır. Ancak Suriye iç savaşının patlak vermesi ve ardından gelişen olaylar neticesinde ilk kez bu boyutta bir göç hareketliliği ile karşı karşıya kalınmıştır. Savaşın ilk yıllarında uluslararası koruma altındaki Suriyeli göçmenler on binlerle ifade edilirken iç savaşın uzaması, Arap Baharı'nın tüm Orta Doğu'yu etkilemesi, Türkiye'nin çevresindeki ülkelerde yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik problemlerin artarak devam etmesi ve Avrupa'ya göç yolunda Türkiye'nin köprü görevi görmesi gibi nedenlerle 2011'den itibaren göçmen sayısı milyonlara ulaşmıştır. Günümüzde Türkiye legal ya da illegal göç hareketlerinde sadece Suriyeliler için değil diğer ülke vatandaşları için de en büyük geçiş noktası durumundadır.

Türkiye'ye savaştan kaçarak gelen Suriyeliler diğer göçmenlerden farklı olarak pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Günümüzde yaklaşık 100.000'ine vatandaşlık hakkı verilmiş 3.500.000'den fazla Suriyeli "geçici koruma" statüsündedir. Türkiye'de ilk başlarda geçici misafir olarak görülen bu kişilerin artık kalıcı hale geldiği anlaşılmıştır. Diğer yandan yürütme üzerindeki kamuoyu baskısı, Türkiye'nin ekonomik koşullarının son yıllarda kötüleşmesi, gelen Suriyeliler için selefi veya cihatçı grupların olması bu kişilerin de Türkiye'de kalmasını güçleştirmektedir.

Bu zorlukların en başında göçmenlerin Türk toplumuna "uyum" süreci, "birlikte yaşam" ve "ekonomik" konularıdır. Göçün başladığı dönemde tüm aktörler tarafından "geçici bir süreç" olarak düşünülmüştür. Ancak iç savaşın uzaması, Esad rejiminin yıkılmaması, rejimin Türkiye'ye gidenleri muhalif olarak görmesi, rejimin göçmenleri Türkiye'ye karşı silah olarak kullanmak istemesi, Suriye'nin harap olmuş alt yapısı, Irak ve İran'daki istikrarsızlıklar nedeniyle bu insanlar ülkelerine dönmemişlerdir. Geçen dönemde Suriyeli sığınmacılar geçici misafirlikten kalıcı bir statüye doğru geçmişlerdir. Zira bir taraftan ülkede doğan Suriyeli sayısında artış gözlenirken bir taraftan da Suriyelilerle Türk vatandaşları arasındaki izdivaçların artışı bu kanaati destekler niteliktedir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye sosyoekonomik uyum sürecinde bilimsel yaklaşımla hazırlanmış tüm akademik çalışmaların değerli katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında ilk olarak kavramsal açıdan göç olgusu üzerinde durulmuş, göç türlerine vurgu yapılarak uluslararası göçe dair güncel istatistikler verilmiştir. Uluslararası hukuk alanında Suriyeli göçmenlerin statülerinin “geçici koruma” şeklinde ifade edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Buradaki kavramsal çerçevenin net şekilde ortaya konulması ve gerekli hukuki tanımlamaların yapılması; devlet mekanizmasının temel haklara, sosyal devlet ilkelerine ve bütçeye uygun hareket etmesi bakımından önemlidir. Çünkü devlet işleyişi Anayasa ve yasalar çerçevesinin dışına çıkamaz.

Çalışma dâhilinde göç teorilerine yer verilmiştir. Teorik alt yapıyı anlamak, bilimsel yöntem ve metotlar açısından önemlidir. Bu bağlamda İzmir’de yaşayan Suriyelilerin yaşam durumlarını ve uyum süreçlerini daha iyi anlayabilmek açısından “uyum” kavramı ve “uyum teorileri” üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda sosyal kimlik teorisine göre bireylerin kendi kültürlerine üstün bir önem verdikleri, iç grup kayırmacılığı yoluyla kendi gruplarına karşı pozitif ayrımcılık yaptıkları ifade edilebilir. Suriyeliler Türkiye’ye geldikleri ilk zamanlarda ülkeye yabancılık çekmişlerdir. Bu süreçte kendi vatandaşları ile iletişim kurma yoluna giderek toplumdan ayrı kalmayı tercih etmişler; kendi kültürlerini daha üstün bir konumda tasavvur etmişlerdir.

Berry, çeşitli modeller altında iki veya daha fazla kültür arasındaki etkileşimden kaynaklanan uyum durumlarını, Türkiye’deki Suriyelilerin kültürleşme kavramı çerçevesinde uyumlaştırma süreci bağlamında değerlendirmiştir. Bunlar kısaca “ayrılma”, “ayrımcılık” ve “bütünleşme” olarak ifade edilebilir.

“Ayrılma stratejisi” açısından bakıldığında özellikle 2011 başlarından itibaren gelen Suriyeliler; ön yargıları, güvensizlik duyguları, Türklerden talepte bulunmama gibi davranışları nedeniyle kapalı bir hayatı tercih ederek sosyal çevrelerinin dışına pek açılmak istememekteydi. Zamanla özellikle tarım sektöründe yaşanan emek sömürüsü de buna eklendiğinde ayrılık durumu daha net hissedilmeye başlandı. “Ayrıştırma stratejisi”nde baskın grup olan Türklerin azınlık grupları olan Suriyelilere yönelik ön yargılarının ve olumsuz bakış açılarının da etkili olduğu söylenebilir. Özellikle işlerinin ellerinden alındığını düşünen Türklerin Suriyelilere karşı mesafeli ve ayırıcı bir tavır aldıkları söylenebilir.

Zamanla Suriyeliler; halkın ılımlı ve hoşgörülü tutumları, yerel aktörlerin ve hükümetin kapsayıcı ve bütünleştirici politikaları gibi faktörlerin etkisiyle hem sistemik ve kültürel

adaptasyon sürecinde olgunlaşarak uyum sürecine girdiler. Suriyelilere ilişkin eğitim politikalarında ve hukuki mevzuatta yapılan iyileştirici çalışmalarla “entegrasyon” sürecine geçildiği söylenebilir. Bu durumda Suriyeliler bir taraftan kültürlerini devam ettirmiş bir taraftan yabancı bir kültüre uyum sağlamaya başlamışlardır. Son dönemlerde Suriyelilere verilen vatandaşlık; uyum süreçlerini hızlandırmakta ve yaşadıkları topluma aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.

Son bölümde saha çalışması yürütülmüş ve araştırmanın bulguları değerlendirilmiştir. Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak mülakat ve gözlem metodu kullanılmıştır. Mülakat yöntemine göre araştırmada kullanılacak mülakat soruları oluşturulurken konu ile ilgili farklı illerde uygulanan bazı mülakatlar önceden taranmış, sorulan sorular İzmir özeline uyarlanmış, bu sorulara ek olarak İzmir’deki Suriyelilerin ihtiyaç ve sorunlarını ortaya çıkarabilecek yeni sorular eklenmiştir. Bu kapsamda Suriyeli nüfusun demografik özellikleri, uyum süreci, içinde oldukları sosyoekonomik koşullar ve gelecek planları ile ilgili sorular sorulmuştur. Çalışmada mekânlar İzmir Basmane, Agora Mahallesi gibi mahalleler ile kısıtlanmış, yaş sınırı da 25 şeklinde belirlenmiştir.

Veri toplamada öncelikle literatür taraması yapılmış ve teorik çerçeve belirlenmiş, devamında evren ve örneklem belirlenerek yüz yüze görüşme yapılmıştır. Ayrıca gözlem sürecinde Suriyelilerin yaşadığı mahalleler, evleri ve Suriyeli vatandaşların kendileri de dâhil olmak üzere çalışmayı zenginleştirmek ve tezde kullanılmak üzere fotoğraflanmıştır.

Saha çalışma sürecinde, gözlem metodundan da faydalanılmıştır. Bu metot vesilesiyle Suriyelilerin yaşadıkları koşullar, birbirleriyle münasebetleri, dışarıyla ilişkileri gözlenmiştir. Bu yöntemin en önemli avantajı, sadece mülakatla anlaşılamayacak bazı durumlar hakkında daha net tespitler yapılmasını sağlamak olarak ifade edilebilir.

Çalışmanın amacı İzmir iline 2011 sonrası zorunlu olarak göç eden ve Türkiye devleti tarafından “geçici koruma” statüsü verilen Suriyelilerin, buldukları kente ve birlikte yaşadıkları topluma uyum süreçlerini belirlemek, Suriyelilerin sosyal ve ekonomik sorunlarını belirlemek ve uyum sürecindeki sorunlarına ilişkin çözümler sunmaktır.

Suriyelilerin kalıcı olacağını anlaşılmaması ile devlet tarafından başlatılan uyum sürecindeki problemlerin, İzmir’in sosyal ve ekonomik hayatına ne oranda uyum

sağladıklarının ve onların beklentilerinin, algı düzeylerinin tespiti önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda yapılacak bilimsel analizlerin, bu zorlu süreçte karşılaşılan problemlerin çözümünde yerel ve merkezi aktörlerin politika süreçlerine katkıda bulunması beklenmektedir. Böylelikle daha kalıcı ve uzun vadeli politikalar oluşturulabilecektir. Öte yandan İzmir’i yerleşenler açısından cazibe merkezi haline getiren unsurlar da değerlendirilmiştir. İzmir ilindeki çalışma olanakları, hayat pahalılığının yüksek olmaması, uygun iklim şartları, coğrafi konum vs. unsurların etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Böylelikle İzmir ilinde uyum politikalarında rol oynayan aktörlerin geliştirilmesi gereken güçlü ve zayıf yönleri belirlenecektir.

Öncelikle İzmir konum itibari ile Suriyeliler için uzun bir dönem Avrupa’ya geçiş durağı olarak değerlendirilmiştir. Bu durum sosyal uyum, eğitim ve kayıtlı istihdamı engellemiştir. Son iki yıldır insanların İzmir’de kalıcı olduklarını düşündükleri ve büyük kısmının uzun vadeli planlar yapmaya başladıkları söylenebilir.

Bulgular kısmında ilk göze çarpan İzmir ilindeki Suriyelilerin demografik yapısıdır. Nüfus dağılımına baktığımızda çocuk ve genç yetişkinlerin sayısı yüksektir. Aile yapısına bakıldığında mülakat yapılan Suriyelilerin en az iki çocuğu olmakla birlikte çocuk sayısı sekize kadar yükselebilmektedir. Tek eşli olan aile yapısında baba ve yetişkin çocuklar çalışmaktayken anne ev işleri ile uğraşmaktadır.

Türkiye’deki Suriyeliler içinde oldukları kötü ekonomik koşullar altında çocuklarının eğitimini aksatmakta, çoğu temel düzeyde eğitim bile alamadan iş hayatına atılmaktadır. 15 yaş altında okula devamlılık oranı %50 ve üzerindeyken, 15 yaş üstü çok düşüktür. Bu çocuklar genelde çalışma sistemine dâhil olmaktadır. Bunun üstüne ebeveynlerin düşük eğitim seviyesi de eklenince genel olarak Suriyelilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu söylenebilir. Yüksekokul mezunlarının diploma geçerlilikleri yoktur. Bu yüzden avukat, öğretmen ve mühendis gibi mesleklerden olanlar zorluk yaşamaktadır. İzmir özelinde örneklem kapsamında hane halkında okula gitme oranı diğer illere göre yüksektir. Ama yükseköğretimde bu oran düşüktür. Okula gitme çağında olan Suriyelilerin birçoğu kendi aileleri tarafından okutulmamaktadır. İlkokul ve ortaokul çoğunluk olmak üzere lise ve üniversiteye devam eden Suriyeliler de vardır.

Suriyelilerin önündeki en büyük problemlerden biri “dil”dir. Mülakat yapılan Suriyelilerin çoğunluğu Türkçe bilmektedir. Daha doğrusu dil konusunda gençler değil

yaşlılar sıkıntı çekmektedir. Genellikle çocuklar okula gittiği için Türkçeyi iyi konuşmakta, yetişkinler ise Türkçeyi az bilmektedirler. Fakat kendi aralarında Arapça konuşan ailelerin sayısı yüksektir. Yani dil konusunda genç kuşak bu sorunu daha az yaşarken anne ve babanın yeterince Türkçe bilmedikleri, kendi aralarında Arapça konuştukları tespit edilmiştir. Türkiye’de doğan ve okul çağında olan çocuklar, gençler doğal olarak Türkçeyi bilmekte fakat üst yaş ve çalışan insan grubu önemli zorluklar yaşamaktadır. Özellikle 12 yaşından küçük olanlar, okula gittikleri için Türkçe konuşabilmekte ama 12 yaşından büyüklerin çoğu Türkçe bilmemektedir. Zaten Türkiye’de kalıcı olmak istemeyen, burayı transit geçiş noktası kullanarak Avrupa’ya geçmek isteyen ya da Suriye’de savaş bittiğinde dönmek isteyen kişiler Türkçe öğrenmek istememektedir.

Suriyeliler yasal olarak “Geçici Koruma Statüsü” altındadırlar. Bu kişilerden gerekli şartları taşıyan ve gerekli güvenlik soruşturmalarından geçenlerden Türk vatandaşı olanlar da bulunmaktadır. Vatandaşlık alan Suriyeli sayısını 30 Aralık 2019 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından açıklanan sayı 110.000’dir. Vatandaşlık almayı isteyenlerin sayısı da oldukça fazladır. Ancak vatandaşlık verilmemesi durumunda ise yasal olma koşuluyla Avrupa ülkelerine gitmek isteyenlerin oranı da ortalamanın çok üstündedir. Vatandaşlığa geçmemiş olmakla birlikte çoğunluk vatandaş olmak istemektedir. Ancak Avrupa’ya gitmek isteyenlerin sayısı da az değildir. Sadece küçük bir kısmı savaş bittiğinde evine dönmeyi düşünmektedir.

Suriyelilerin barınma durumlarına baktığımızda çoğunluğu kötü, düşük sosyoekonomik profile sahip semtlerde, yüksek kira bedelleriyle oturmaktadır. Türkiye’de bulunan Suriye uyruklu yabancılar kiracı olarak barınmaktadır ve çocuk sayılarına istinaden kalabalık bir şekilde yaşamaktadır. Hatta iki üç ailenin yaşadığı hane halkları da mevcuttur. Kendi evi olan Suriyeli sayısı ise çok azdır. Ekonomik zorluklar, Avrupa hayalleri ve önceki yaşam deneyimleri Suriyelileri bahsettiğimiz semtlerde (Basmane, Agora, Kadifekale) yoğunlaştırmıştır. Bu noktada kültürel farklılıklar ve dil problemleri giderilemezse, ekonomik koşulları iyileşmezse, istihdam piyasasına entegre olamazlarsa ve genel olarak uyum çalışmalarında yeteri kadar başarılı olmazlarsa bu semtlerde Suriyelilerin gettolaşması oldukça muhtemeldir.

Katılımcıların yaş ortalamalarının büyük oranda 26-50 arasında olduğu, kadınların yine büyük oranda okuma yazma bilmedikleri ve evli oldukları, eğitim seviyesinin önemli derecede ilkokul ve ortaokul mezunu seviyesinde dahi olmadığı, gelir seviyesinin hayli düşük olduğu dikkat çekmektedir. Yani demografik açıdan genç, eğitim seviyesi düşük ve yoksul bir kitle ile karşı karşıya olunduğu göz önüne alınmalıdır.

İzmir'in çok renkli sosyoekonomik profili, eğitilmiş nüfusu, kişi başı ekonomik gelirin Türkiye ortalamasının üstünde olması, ticari hayatın canlılığı, dışa dönük yapısı ile Suriyelilerin uyum sürecinde daha az zorluk çektiği illerden biridir. Dolayısıyla sosyal çatışma riskinin düşük olduğu söylenebilir. Bunlar uyum sürecinin kolaylaştırıcı faktörlerindedir.

Uyum sürecinde en çok baş ağrıtabilecek konu Suriyeli iş gücünün dönüşümü ve istihdam piyasasına entegrasyonudur. Öncelikle işverenin Suriyelilere bakışı konusunda da farklı görüşler vardır; kimisi kendilerine karşı ayrımcılık olduğunu kimisi herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını ifade etmiştir. İzmir'de geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriye uyruklu yabancıların genelde eğitim durumu "ilkokul ve dengi" olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi düşük bu kitle; genellikle Suriye'de yaptığı işleri yapmamakta, Türkiye'de nerede iş bulursa orada çalışmaktadırlar. Bir mühendisin bakkalda çalıştığı bile görülmektedir. Tarım ve hayvancılık işçiliğinin geçim kaynağı olan bölgelerde yaşayan ailelerde genellikle 10 ile 50 yaş arasındaki tüm aile fertleri çalışmaktadır. Dolayısıyla çoğunluğu eğitim ve tecrübelerine uygun sektörlerde çalışmamaktadırlar. İşletme açan Suriyelilerin genel olarak çalıştıkları sektörler daha çok telefonculuk, bakkallık ve toptancılıktır. Kısacası mülakat yapılan kitle; daha çok küçük esnaftır. Sağlık personellerinin istihdamı için kolaylaştırıcı ve yaygınlaştırıcı çalışmalar yapılmaktadır. Denklik sorununu çözen bir hemşire ya da doktor İzmir'de de mesleğini yapabilmektedir.

Mülakat yapılan Suriyelilerin tamamına yakınının çalışma izni yoktur. Özellikle işverenin çalışma izni çıkartmadıklarını ifade etmektedirler. Çünkü işverenler için çalışma izni; artan maliyet, sonrasında ödemesi gereken minimum asgari ücret ve sigorta masrafları demektir. Suriyeli işçi için devlet yardımlarının kesilmesi demektir. Sonuç olarak Türk işveren, işçinin sigorta primini ödememek ve devlete vergi vermemek için Suriyelileri kayıt dışı olarak çalıştırmaktadır. Ücret konusunda Türklere

göre daha az maaş ya da yevmiye aldıklarını söyleyen Suriyelilerin sayısı epey fazladır. Yine bu kişilerin neredeyse tamamına yakını kayıt dışı yani sigortasız çalışmaktadır. İzmir’de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük çoğunluğunun emeklerinin karşılığını günlük ya da haftalık yevmiye olarak aldığı ve nadiren de olsa aylık maaşlı olarak aldıkları bilinmektedir.

Bu durum Suriyeliler arasında ciddi bir kayıt dışı istihdam yaratmıştır. Bu cevaplar, Türk işverenler tarafından Suriyelilere karşı çifte standart uygulandığını kanıtlar niteliktedir. Suriyelilerin birçoğu emek sömürüsüne maruz kaldıklarını, çalışma sürelerinin yüksek ve ücretlerinin düşük olduğunu, ayrıca kayıt dışı çalıştırıldıklarını ifade etmektedir. Kayıt dışı çalışan yabancılara Türk işverenlerin çalışma izni alma eğilimleri azdır. Bunun sebebi ise daha düşük ücret ödeme ve sigorta gibi giderlerini azaltmaya çalışmalarıdır. Sadece önceden bir mesleği veya yeteneği olanların Türkiye’de meslek bulma ve ücret konusunda bir adım önde olduklarını vurgulamışlardır. İş bulma konusunda devletin ve özel sektörün yeterli desteği vermediği belirtilmiştir.

Suriyeli işletmelerin profili de pek farklı değildir. Suriyeli işletmecilerin hane halklarında genellikle bir kişi çalışmaktadır. Çalışan kişi ya evin babası ya da hanedeki erkek çocuklardan biridir. Dil problemi, işletmelerin önündeki en büyük engellerden biridir. Bunların içlerinde üniversite mezunu sayısı çok azdır. Bu da Suriyeli işverenlerin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Tıpkı emekçi ailelerde olduğu gibi Suriyeli işletmecilerin hane halkı içinde okula gitmeyenlerin sayısı epey fazladır. Mülakat yapılan kişilerden çoğunu okula gönderenler yalnızca dört kişidir. Diğer kişiler gerek maddi imkânsızlıklar gerek çocuklarının çalışma hayatına girmelerinden ötürü çocuklarını okula gönderememektedirler. Ancak diğer Suriyelilerden farklı olarak bu işletmecilerin neredeyse tamamına yakını herhangi bir yardım kuruluşu veya STK’dan nakdi veya ayni destek almamaktadır. Çünkü ortalama gelirleri değişken olmakla birlikte, genellikle 2.000-4.000 TL arasındadır. Bunun dışında 7.000 TL ve 10.000 TL gibi rakamlarla diğerlerine nispeten daha çok kazanan kişiler de vardır. Suriyelilerin iş yeri kurmalarında herhangi bir kurum veya kişi yardımcı olmamıştır, çoğunlukla kendi bireysel çabaları ile iş yeri kurmuşlardır. İşletme kuruluş sürecinde neredeyse tamamına yakını teşvik almamış, kendi sermayeleri ile iş yerlerini kurmuşlardır. Konuşulan Suriyeli işletmecilerin çoğunun çalışma izni olmadığı için çalışma izni prosedürlerinin süresini ve kriterlerini bilmemektedirler. Bilenler ise

bu sürecin uzun ve ruhsatların pahalı olduğunu söylemişlerdir. Zaten kayıt dışı, sigortasız olarak çalışmalarının en önemli nedeni ruhsat alamamalarıdır.

İzmir’de yaşayan Suriyeli nüfusun sosyo-ekonomik profilini, göç sürecinde yaşadığı sorunları ve geleceğe dönük planlarını/beklentilerini saha çalışması ve mülakat yoluyla ortaya koyduğumuz bu çalışmada; mevcut kitlenin Türkiye’ye uyum sürecinde politika yapıcıların dikkat etmesi gereken pek çok nokta vardır. Eldeki fırsatlar ve tehditlere göre,- zayıf yanlar ve güçlü yanlara göre entegrasyon çalışmaları şekillendirilebilir.

Türkiye’deki Suriyeliler düzenlerini zaten kurmuşlar, genç-çocuk nüfus dil öğrenmiş, yerel mahallelerinde arkadaşlıkları ve komşulukları sayesinde ilişkilerini belli bir seviyeye getirmişler bazıları meslek sahibi olmuşlar, Türklerle evlilikler yapıp kaynaşmışlar hatta vatandaşlık alarak gelecek planlarını Türkiye’de kalma üzerine kurmaya başlamışlardır. Yani uyum süreci zaten başlamıştır. Burada devlete düşen süreci profesyonelce yürütmektir.

Diğer önemli bir husus oryantasyon çalışmaları, yürütülen projelerin ölçülebilir olması, rakamlarla ifade edilebilmesi ve sıkı bir veri kontrolünün/takibinin yapılmasıdır. Tutulacak istatistiklerin doğruluğu; politikaların dozunun ve zamanının belirlenmesinde, yürütülen politikaların aksayan yanlarının ve ne kadar başarılı olduğunun bilimsel yöntemlerle ölçülmesinde önemlidir. Yani ölçülebilirlik mümkün olduğu kadar sağlanmalıdır.

Uyum sürecinin sistemsel ve sosyoekonomik uyum şeklinde ifade edilebilecek iki aşaması bulunmaktadır. Sistemsel uyum; göçmenlerin yaşadıkları toplumun hukuki süreçlerine dâhil olmasını ifade eder. Diğer taraftan sosyoekonomik uyum ise göçmenlerin yaşadıkları topluma karşı aidiyet duyguları geliştirmelerini, o toplumun kültürünü ve değerlerini kabullenmelerini, istihdam edilmelerini ifade etmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere uyum sürecinde öne çıkan başlıklar; yasal düzenlemeler, mevzuat, eğitim, kültür, ön yargılar, dil, barınma, ekonomik koşullar, istihdam ve kayıt dışılığın önlenmesi gibi konulardır.

Eğitim alanında yasal düzenlemelerin ve iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir. Araştırmalar Suriyeli göçmenlerin karşılaştığı en önemli problemin eğitime ulaşamama olduğunu göstermektedir. UNICEF’e göre Suriyeli göçmen çocukların %73’ü okula

gidememektedir. Şehir merkezlerinde yaşayan çocukların ancak onda biri okula gidebilmektedir. Kamplarda ise çocukların eğitim anlamında nispeten şanslı olduğu ifade edilebilir. Diğer çocukların ekonomik problemler nedeniyle çalışmaya zorlanması, eğitimlerinin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Bu konuda İzmir; Türkiye'nin diğer illerine göre daha öndedir. Suriyeli çocukların büyük bir kısmının okula gittiği, okullaşma oranının yüksek olduğu ve okullarda eğitim-öğretim aldığı düşünülürse İzmir'in diğer illere göre daha iyi yerde olduğu değerlendirilebilir. Bu noktada eğitim konusunda atılacak adımlar; Suriyeli nüfusun Türk sosyal ve ekonomik hayatına, yasalarına uyumunu kolaylaştıracaktır. İletişim daha sağlıklı hale gelecek ve entegrasyon konusunda daha bilinçli nesiller yetişecektir.

Ülkelerinin şartları normalleştiğinde de dönmek istemeyen ve Türkiye'de daha iyi eğitim, kariyer olanaklarını ve mesleki fırsatları değerlendirmek isteyen gençler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle halihazırda öğrenim gören Suriyelilere daha kaliteli eğitim olanakları sağlanmalı, Türk çocuklara verilen eğitim kriterleri doğrultusunda teknolojinin ve bilimin sağladığı olanaklar dahilinde Suriyelileri sistem ve topluma entegre eden bir eğitim politikası izlenmelidir. Yükseköğretimde Suriyeli pek çok mühendis, avukat ve öğretmenin diploma denkliği olmadığı için Türkiye'de mesleklerini icra edememekte ve bu kişiler sıradan işlerde de çalışmadığı için daha fazla mağdur olmaktadır. Türkiye ekonomisine kazandırılacak yetişmiş ve nitelikli insan gücünden faydalanmak için gerekli düzenlemeler mutlaka yapılmalıdır.

Eğitiminin sadece Suriyeli çocukların değil Suriyeli öğretmen ve akademisyenlerin de uyum süreçlerini ilgilendiren bir konu olduğu göz önüne alınmalıdır. Suriye'den gelen eğitimcilere Türkiye'de diplomalarının ve uzmanlıklarının denkliği olmadığından bilim alanlarında faaliyet gösteremeyen bilim insanlarına ve uzmanlara fırsat tanınmalıdır. Eğitim ve öğretim alanında nitelikli Suriyelilerin çalıştırılmasının özellikle İzmir'in ve ülke genelinin üretim sürecine katkı vereceği iddia edilebilir.

İkinci olarak mesleki eğitime de önem verilmelidir. Suriyelilerin ülkelerinde aldıkları mesleki eğitimler genellikle Türkiye'de aynı nitelikteki meslekler için yeterli değildir. Türkiye'de aldıkları mesleki eğitimler ise kısa süreli olduğu için sürdürülebilir bir iş hayatı Suriyeliler için sağlanamamaktadır. Ancak yine de mesleki kurslar ile istihdam edilenlerin sayıları az değildir. Bu mesleki eğitimler genellikle mavi yakalı kişilere

istihdam olanağı sağlamakta ve beyaz yakalı Suriyelere yönelik çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Uyum sürecinde STK'ler, İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezlerinin düzenlediği meslek edindirme kursları ile istihdam piyasasında ihtiyaç duyulan ara eleman açığı giderilirken Suriyeli sığınmacıların ekonomik entegrasyonu daha başarılı olacaktır.

Bir taraftan Türkiye'de Arap Baharı akabinde göç eksenli yasal düzenlemeler hususunda önemli adımlar atıldığı söylenebilir. 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Söz konusu kanunda “uyum” konusu da yer almıştır. Kanun uyarınca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kapsamında Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı kurulmuştur. Uyum süreçlerine ilişkin işlemleri yürütmek bu daire başkanlığının görevi olarak tanımlanmıştır. Öte yandan Türkiye Ekim 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeliler “geçici koruma statüsü” kapsamına alınmıştır. Yönetmelik uyarınca “geçici koruma kimlik belgesi” verilen Suriyelilere sağlık, eğitim, sosyal yardım ve sosyal hizmetler, tercümanlık gibi hizmetler de sağlanmaktadır.

Suriyelilerle birlikte Suriye'den kaçan vatansız kimselerle ilgili yönetmeliklerde de birtakım hukuki düzenlemeler yapılmış ve Suriyeliler çalışma izni almaya hak kazanmışlardır. Göçle ilgili yasal düzenlemelere rağmen Türkiye'nin entegrasyonunun diğer ülkelerin gerisinde kaldığı, Göç ve Entegrasyon Politika İndeksi Araştırması'na göre 38. sırada olduğu ifade edilmektedir.

Uyum sürecini destekleyen istihdam meselesi de hayati önem arz etmektedir. Yukarıda söylenilen “çalışma izni” serbestine rağmen Suriyeliler büyük ölçüde kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Bu durum da ciddi bir fırsat eşitsizliğine neden olmakta ve iş gücünün fiyatını önemli ölçüde düşürerek tepkilere neden olmaktadır. Bu durumun da önünün alınması tavsiye edilmektedir.

Yine Suriyeli göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerde iş kapasitelerinin artırılması önemlidir. Bu konuda kamu politikaları geliştirilerek sorunun müzminleşmeden çözümü yolunda adımlar atılmalıdır. İzmir'de tarım alanlarının geliştiği düşünülürse İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ile özel kuruluşlar ortaklığında zeytin, incir ve pamuk gibi ürünlerden bölgeye özgü ürünlerin üretilmesi ve piyasaya sürülmesi odaklı projelere hem Türk hem de Suriyeli işçilerin dâhil edilmesi önerilmektedir.

Suriyelilerin varlığı, emek piyasası ve Türkiye ekonomisine entegrasyonu bazında bazı fırsatlar yaratmaktadır. Bunlar uyum sürecinde öne çıkarılabilir. Özellikle ara eleman açığının kapanması noktasında Suriyeliler, Türk ekonomisine katkı verdiklerini düşünmektedirler. Suriyeli işverenler Türk ekonomisine katkı sağladıklarını, üretim sürecine katkı sağladıklarını hatta bazıları vergi yükümlülüklerini yerine getirdiklerini savunmaktadır. Daha çok hizmet sektöründe ucuza çalıştıkları için Türklerin çalışmak istemeyecekleri işlerdeki boşlukları doldurmaktadırlar.

Kültürel uyum süreci oldukça önemlidir çünkü Türk toplumunda son zamanlarda Suriyelilere karşı gelişen nefret söylemleri, şiddet gösterileri görülmektedir. Burada öncelikle Suriye'den göç eden göçmenlerin kültürel adaptasyon yönünden ne aşamada oldukları ve bu uyumu kolaylaştıran ya da zorlaştıran faktörlerin neler olduğu ortaya konulmalıdır. Bu sayede kültürel uyum sürecinde atılacak adımlar daha doğru belirlenebilir. Örneğin bazı çalışmalarda Suriyeli göçmenlerin en büyük sorunlarından birinin dil olduğu belirlenmiştir. Dil bilmeyen göçmenlerin beşeri sermaye noktasında da geriledikleri ifade edilebilir. Kadınların sosyal sermayelerindeki eksilmeler de ilave olarak belirtilmelidir. Dolayısıyla dil probleminin çözülmesi hem sistemsel hem de kültürel uyumu kolaylaştıracaktır. Türkiye ile dinsel ve kültürel yakınlık, tarihsel bağlar ve Türkiye'nin güvenli bir ülke olması uyum sürecinde avantaj oluşturacaktır. Dolayısıyla oryantasyon çalışmalarında tarihsel, kültürel ve dini bağlar merkeze alınabilir.

Kültürel uyum sürecinde iskân konusu da önemlidir. Zaman zaman yaşanan göçmenlere yönelik şiddet olaylarının tekrar etmemesi adına; göçmenler için yapılan yerleştirme ve iskân planları durumun hassasiyetine uygun bir biçimde düzenlenmeli, sınırlarda kaçak geçişlere kesinlikle izin verilmemelidir. Büyük şehirlerdeki tepki ve kötü muamelelerden kaçan Suriyeliler fazla dikkat çekmek istemeden iş ve alışveriş dışında yerli halkla gerekmedikçe iletişim kurmaktan çekinmektedirler. Ancak içe kapanma uyum sürecini baltalar. Kendi içlerine kapalı kalmış bir toplum grubu olarak kaldıkça entegrasyonları gecikecektir. Gözlemlere göre kendi aralarında yaşanan komşuluk ilişkileri; ilçede kendi mahallelerini oluşturmaya başlatmıştır. Bu bakımdan kültürel uyum sürecinde iskan düzenlemeleri buna göre yapılmalıdır.

Uyum sürecinde ön yargılar mutlaka kırılmalıdır. Ortak dil paydasında doğru iletişim ön yargıların en büyük düşmanıdır. Ön yargıların kaynaklarından biri de sosyal medyadır. Sosyal medya; olumlu etkiye bulunduğu kadar özellikle dezenformasyon konusunda yıkıcı etkileri olabilen bir mecradır. Bu konuda toplumun bilgilendirilerek bilgi kirliliğinin önüne geçilmesi yine hükümetin ve medyanın sorumluluğundaki bir husus olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda vatandaşların şeffaf olarak bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Suriyeli göçmenlere yapılan ekonomik ve sosyal destekler hakkında net bilgiler verilerek soru işaretlerinin kaldırılması, vatandaşlar nezdinde de uyum sorunlarını ortadan kaldırmada etkin rol oynayacaktır.

Suriyeli göçmenlerin nüfus planlaması sorunu da uyum sürecini güçleştiren başka bir mesele olarak ortada durmaktadır. Türk vatandaşlarının Suriyelilerin doğum oranlarından tedirgin oldukları muhakkaktır. 450.000'den fazla çocuğun Türkiye'de doğması vatandaşları ürküten bir durumdur. Bu konuda hükümete düşen görev, Sağlık Bakanlığı vasıtasıyla aile planlaması çalışmalarına hız verilmesinin sağlanması ve etkili bilgilendirme faaliyetleri yapılması olarak ifade edilebilir. Çocuk yapmak, temel insanlık hakkıdır ve Suriyeliler de bu hakka sahiptir. Ancak oryantasyon sürecinde nüfus politikaları; Türkiye'nin ekonomik imkanlarına, bütçe gücüne, eğitim ve sağlık kapasitesine göre ayarlanmak zorundadır.

Uyum sürecinde çocuk-genç nüfus için ayrı bir başlık açılmalıdır. Suriyeli nüfusun büyük kısmı çocuk-genç nüfustur. Bunların büyük kısmının düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden geldikleri ve ailelerin de çoğunun iç savaş nedeniyle göç ettikleri bilinmektedir. Çocukların çoğunun çalışmaya başladıktan sonra okul başarılarının bu durumdan olumsuz etkilendiği veya eğitimden büyük ölçüde uzak kaldıkları tespit edilmiştir. Çalışma alanları irdelendiğinde sanayi ve hizmet sektörlerinin yanı sıra herhangi bir yetenek ve süreklilik gerektirmeyen işlere yöneldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma koşulları ele alındığında ise çocukların düşük ücretle ve uzun çalışma saatleriyle emek sömürsüne maruz kaldıkları, iş yerlerindeki temizlik koşullarının sağlıksız ve tehlike arz edebildiği, sokakta çalışanların ise çevredekiler tarafından şiddete maruz kalabildikleri ortaya çıkan bulgular arasındadır. Sistemsel uyum sürecinde eğitim faaliyetlerinin Suriyeli çocuk nüfusunun büyük çoğunluğunu kapsamaması şarttır.

Bu süreçte Suriyeli göçmenlerin de toplumun huzurunu bozmayacak şekilde davranmalarının sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda suç örgütleri, dilencilik, fuhuş örgütleri ve çete faaliyetleri gibi örgütsel faaliyetler veya münferit hukuk dışı olayların engellenmesi için hassas davranılması gerekmektedir. Suriyeliler'in "güvenliği tehdit edici bir tehlike" gibi görülmemesi, uyum sürecinin sağlıklı işlemesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Mali yardımlar sadece İzmir ili kapsamında değil Türkiye genelinde bile yeterli değildir. İzmir'de mültecilere yönelik faaliyet gösteren dernekler tarafından aynı veya nakdi yardımlar (kira ödemesi, kış yardımı vs.) yapılmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği tarafından fonlanan Sosyal Uyum Yardım Programı kapsamında yardım ve muhtaçlık durumuna göre kriterleri taşıyan ve durumu uygun görülen kişilere her bir aile bireyi için 120 TL nakit yardımı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile verilmektedir. Dünyanın en büyük nakit para destek programına dönüşen Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Kızılayın uygulayıcılarından olduğu Sosyal Uyum Yardımı (SUY), Suriyeliler için düzenli bir mali kaynağa dönüşmüştür. SUY Programı kapsamında kamp dışında yaşayan ve belirli kriterleri karşılayan Suriyeliler için kişi başına ayda 120 TL destek sağlanmaktadır. Bu destek; temel ihtiyaçların yanında kira, elektrik, su, ulaşım vb. giderleri ödemek için oldukça önemlidir. Belediyeler yine hem nakdi yardım hem de gıda, yakacak, kıyafet yardımı yapmakta ve Kızılayın bazı asgari koşullara bağlı olarak vermiş olduğu 120 TL'lik yardımları verilmektedir. Ancak saha çalışmasında sosyal yardımların düşük olması, Suriyeliler tarafından muzdarip olunan konuların başında gelmektedir. Bu sebeple ayrılan maddi kaynağın artırılması gerekmektedir.

Uyum sürecinde yerel aktörlere de insiyatif verilmesi öne çıkarılmalıdır. Yerel yönetimler ve STK'ler, Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarını ve beklentilerini merkezi hükümetten daha iyi bilir ve daha iyi çözümler üretebilir. Hatta Suriyeli kanaat önderleri ve onların temsilcilerinin sürece dâhil edilmesi daha sağlıklı olacaktır. Böylelikle onların ne düşündükleri ne hissettikleri ve ne bekledikleri daha iyi bilenecek; politikalar daha başarılı olacaktır. Her ilin dinamikleri, sorunları farklıdır. Uyum politikaları, politika süresi ve dozu her ilden aynı olamaz. Bu noktada esneklik şarttır. Yerel yönetimler, STK'ler, İl Göç İdaresi vb. kurumların koordinasyon içerisinde çalışabilmesine olanak sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

Uyum sürecinin AB ayağı unutulmamalıdır. AB'nin geri kabul anlaşması gereği üstlenmesi gereken sorumluluklarını tam olarak yerine getirmediği ve konuya Türkiye Cumhuriyeti kadar duyarlı yaklaşmadığı bilinmektedir. Bu noktada AB ile yapılan uluslararası anlaşmaların maddelerinin etkin şekilde uygulanması; AB nezdinde yapılacak siyasi ve diplomatik girişimlerle sağlanmalıdır.

Son olarak unutulmamalıdır ki ekonomik olarak memnun edilemeyen Türk halkı, en başarılı oryantasyon çalışması uygulansa bile sürecin önündeki en büyük engel olacaktır. Suriyelilerin toplumsal kabul ve eğitim noktasında önemli sıkıntıları olmasa da Türkiye'deki ekonomik koşulların zorluğu, Türkiye ekonomisinin içinde olduğu ekonomik sorun doğal olarak onlara da yansımakta ve uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Ekonomik olarak refah içinde yaşamak, yeterli iş gücü fırsatlarına sahip olmak; Türkiye ekonomisinin, Türk halkının kabul etme ve uyum sağlama kapasitesini artıracaktır. Yurt içi ekonomik sorunlar çözülmeden, işsizlik düşürülmeden, Türk halkı memnun edilmeden uyum çalışmalarının başarılı olması zordur.

Suriyeli mültecilere göre adaptasyonlarının ilk adımı Türk toplumu tarafından kabul edilmektir. "Misafir" kelimesinin kendilerini rahatsız ettiğini ifade ederek misafirlik boyutunu aştıklarını ancak yine de Türk toplumu ile yeterince bütünleşemediklerini ifade etmektedirler. Bu sürecin temel eksikliğinin dil yetersizliği olduğunu vurgulayarak kendilerini doğru ifade edemediklerini ve dil sorunu nedeniyle iletişim kuramadıklarını söylemektedirler.

Kültür ve dil sorunlarına rağmen Suriyelilerin Türkiye'ye karşı daha olumlu algıları olduğu ve Türkiye'de kalıcı olarak çalışmak istedikleri; genel araştırmalar kapsamında görülmektedir. Ayrıca yıllardır devam eden savaş nedeniyle Suriye'nin durumu ortadadır. Bu durumda Suriye'deki koşullar normalleşse bile ülkelerine dönme istekleri sınırlı olacaktır. Bu noktada Türkiye için ülkelerine dönmelerini beklemek, gerçekçi olmayabilir. Bu nedenle geri dönüş beklentisinden vazgeçip bunun yerine uyum sürecini hızlandırıp krizi fırsata çevirmenin daha gerçekçi bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Eğitimli, genç ve dinamik Suriyeli nüfusu Türkiye'ye maddi ve manevi çok şey katabilir. Bu süreçte gerek ulusal gerekse uluslararası bütün aktörlere çok önemli roller düşmektedir. Bu süreçte ihtiyaç duyulan en önemli iki unsurdan birinin empati kabiliyeti diğerinin ise sağduyu olduğu akıllarda tutulmalıdır.

KAYNAKLAR

- 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçesi. (2019).
Erişim Tarihi: 12.07.2019
http://gib.icisleri.gov.tr/default_B0.aspx?content=1036.
(Çevrimiçihttp://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free/index_en.htm,09 temmuz 2019).
- Abacı, C. (2016). Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri: Mardin örneği. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Abadan Unat N. (2017). Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa. 3. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N. (2002). Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abrams, D. & Hogg, M. A.(1988). Social Identifications: A Social Psychology Of Intergroup Relations And Group Processes. Taylor & Frances/Routledge.
- Acer, Y., Kaya, İ., ve Gümüş, M. (2005). Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi. Ankara: Uşak Yayınları.
- Açıkgöz, M. (2008). Türkiye'nin göç ve sığınma politikası: İnsan hakları ve güvenlik ikilemi. Yüksek Lisans tezi. Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Adıgüzel, Y. (2018), Göç Sosyolojisi, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara. s.86.
- Adıgüzel, Y. (2018), Göç Sosyolojisi, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara: s.200.
- Afad (2009-2018) , Uluslararası İnsani Yardım Faaliyetleri
- AFŞAR, M. (2004), "Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü" Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt;4, Sayı: 1-2A
- Agosin, M. R. ve R. Mayer (2000). Foreign Investment In Developing Countries: Does It Crowd in Domestic Investment?, UNCTAD Discussion Paper, No: 146
- Ak, B. U. (2021) Türkiye'de Farklı Koruma Statüsündeki Göçmenlerin İstihdam Deneyimleri. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). Göç Ekonomisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Akbaba, E. (2018). Ahıska'dan Anadolu'ya göçler (1828-1921). Yüksek Lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı.
- Akbulat, E. F. (2017). Uluslararası Göç Ağları Ve Dayanışma Türkiye Ve Suriye Çerkesleri Buluşması: İstanbul Ve Balıkesir Orhanlı Ve Atköy Yerleşim Birimleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
- Akcan, F. E. (1998). İstanbulda Suç Zanlısı Kadınlarda Kişilik Özelliklerinin Saptanması; Bunların Göç Ve Suç Özellikleri İle İlişkilendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü,
- Akdeniz, E. (2014). Suriye savaşının gölgesinde: Mülteci işçiler. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Akgül Yılmaz, G. (1998), “Yeraltı Ekonomisinin Doğurduğu Vergi Kaybının Hesabı ile İlgili Yaklaşımlar ve Türkiye’de Yeraltı Ekonomisinin Doğurduğu Vergi Kaybı”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 1998, s.486.
- Akgün E. (2012). Yasadışı göç çerçevesinde Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Akın, N. (1991). Bulgaristan'dan Zorunlu Göç Eden Soydaş Ailelerin Altı Yaş Grubu Çocuklarının Psiko-Sosyal Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikoloji.
- Akkaya, B. (2006). Almanya'daki Türk Medyası Ve Türk Medyasının Türk Göçmenlerin Kültürel Yapısına Ve Entegrasyon Çabalarına Etkisi. Yüksek Lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20): 292-303.
- Akter, A. (2006). Tehcir Öncesi Vilayet-I Sitteden Amerika'ya Ermeni göçü. Doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Türk İnkılap Tarihi.
- Alabbas, M. (2018). Suriyeli göçmenlerin iş gücü piyasasına yönelik algılarının analizi: Gaziantep örneği. Yüksek Lisans tezi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Alakuş, E. (2018). Türkiye'de göç yönetimi ve uygulaması. Yüksek Lisans tezi Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

- Alan, B. P. (2016). Türkiye'nin göç yönetimine yaklaşımı: Mevzuat ve uygulama. Yüksek Lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
- Alkan, A. F. (2007). XIII. yüzyılda Anadolu'dan Mısır ve Suriye'ye yaşanan karşılıklı göçler. Yüksek Lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Alu, P. (2018). Türkiye'de siyasi partilerin göç politdoikaları. Yüksek Lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Amsterdam Antlaşması, (2000) , Haziran ss. 18-19.
- Amnesty International. (2014). Syrian Refugees in Turkey. Erişim Tarihi: 06.10.2020 <https://www.amnesty.org/download/Documents/208000/eur440172014tr.pdf>
- Andiç, H. (2018). Kamu çalışanlarında göçmen algısı toplumsal kabul ve psikolojik entegrasyon üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans tezi. Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Apak, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri: Mardin örneği. Mardin Artuklu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aracı, D. T. (2018). Evaluating the impact of syrian refugees on Turkey's labor market: A synthetic control approach. Yüksek Lisans tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ari, Y. O. (2018). Döngüsel göç hareketinin ekonomik belirleyicileri: Gürcistan-Türkiye örneği. Yüksek Lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bilim Dalı.
- Arslan, M. İ. (2012). Avrupa Birliği göç politikasının paradoksları ve Türk-AB ilişkilerine yansımaları. Yüksek Lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Arslan, N. (2016). Beyin göçü ve kalkınma: Türkiye'nin kalkınmasında Türk bilim diaspora ağlarının rolü. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Arwen. (2008). Dünyadaki Göçlerin Nedenleri, <https://www.delinetciler.org>
- Askerzoy, R. (2017). Uluslararası göçün güvenlikleştirme politikalarına etkisi: Almanya örneği. Yüksek Lisans tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Ata, S. (2008). Avrupa Birliği'nde STK yönetimi: İspanya'da göç örneği. Yüksek Lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı.

- Ataç, I. (2005). Avrupa Birliği'nde göçmen işçilerin çalışma hakları. , Yüksek Lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı.
- Atım, R. (2016). Yasadışı göç olayında transit ülke Türkiye. Yüksek Lisans tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
- Avcu, T. (2018). Avrupa'da aşırı sağ'ın yükselişinin göç politikalarına etkileri: Hollanda örneği. Yüksek Lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Ay, Y. (2004). İç göç-suç ilişkisi: Mersin örneği. Yüksek Lisans tezi. Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı.
- Ayaşlı, E. (2018). Mass migration movements to Turkey: The cases of Turks of Bulgaria, Northern Iraqis, and Syrians. Yüksek Lisans tezi. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Aybey, R./ Kibar, E.D. (2011). Yabancılar Hukuku, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; s. 83.
- Aydeniz, Y. (2018). Suriyeli sığınmacılar toplumsal uzamında zorunlu göç nedeni ile sınıf habitusunun aşınması: Muğla-Ortaca örneği. Yüksek Lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi.
- Aydın, G. (2016). Uluslararası Hukukta Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Yasa Dışı Göç İle Mücadele. Yüksek Lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Aydın, İ. (2016). Dış göçlerin Türk Ekonomisine Etkileri: Suriye Kaynaklı Dış Göçün İktisadi Açısından İncelenmesi Ve Değerlendirilmesi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Aydın, O. (2018). Sultanbeyli'de yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyeli göçmenlerin
- Aydın, Ö. F. (2015). Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı Suçu İle Mücadelede Yasal Düzenlemelerin Rolü. Yüksek Lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
- Aygül Hasan Hüseyin (2018). Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Yıl: 2018, Cilt: 9, Sayı: 20, ss.68-82.
- Aytekin, S. T. (2018). Suriyeli Göçmen Ergenlerin Dayanıklılık Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı,

- Banazılı, A. M. (2018). Avrupa Birliği ve Türkiye'de düzensiz göç yönetiminin geri kabul anlaşmaları üzerinden değerlendirilmesi. Yüksek Lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Bartram, D., Poros, M. V. ve Monforte, P. (2017), Göç Meselesinde Temel Kavramlar (Çev. I. A. Tuncay), Hece Yayınlar, Ankara.
- Basa, N. (1989). Ekonomik gelişme ve göç olgusu -F. Almanya'da yabancı işçi istihdamı politikası. Doktora tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi Anabilim Dalı.
- Başel, H. (2003). Sosyal Politika Açısından İç Göçler Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği. 1 (56): 316-390 dergipark.gov.tr/@halisbasel
- Battal, K. (2018). Suriyeli göçmenlerin temsili: Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere Dönük Yapılan Haberlerin Analizi. Yüksek Lisans tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı.
- Baykal, M. (2005). Uluslararası göçün soğuk savaş sonrası aldığı şekil ve bunun Türkiye ve Avrupa güvenliğine etkileri. Yüksek Lisans tezi. Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Baykul, B. P. (2012). Avrupa Birliği'nin yasa dışı göç politikası ve bu politikanın Türkiye'nin üyelik sürecine etkileri. Yüksek Lisans tezi. Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı..
- Bayraklı, C.(2007).Dış Göçün Sosyo- Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenler Örneği, 1-174.
- Bayraktar, H. (2007). Kırım ve Kafkasya'dan Adana Vilayeti'ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869-1907). Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı: 405. ss. 405-434.
- Bayraktar, I. (2011). Ulus ötesi evlilikler: Türkiye'den Almanya'ya aile birleşimi göçü. , Yüksek Lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Anabilim Dalı.
- Baysan, Ç. (2018). Arap Baharı sonrası Türkiye'ye yerleşen göçmenlerin kariyer değişimleri. Yüksek Lisans tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Beijcr, G. (1969). Modern Patterns of International Migratory Movements. Migration. Der. J. A . Jukson. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bektaş, H. (1994). Ermeni isyanları göç ettirilme nedenleri ve uygulamada devletin rolü. , Yüksek Lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İnkılap Tarihi.

- Beth B. Hess; Elizabeth W. Markson ; Peter J. Stein, 1988 Sociology, MacMillan Publishing Company, New York, s. 505.
- Bhagwati, J.(1985). International Migration And Investment, The Brain Drain İnternational Resource Flow Acconty Compsation Taxation and Related Propasals Black Well, Oxford, 1985 s.301).
- Bilgili, M. (2006). Doğu Akdeniz kıyısında (Suriye, Lübnan, İsrail) yaşanan göçler ve devlet oluşum süreçlerine etkileri. Yüksek Lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Coğrafyası Anabilim Dalı,
- Bilgin, B. (2001). Türkiye'de Din Ve Laiklik. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 42 (1) , 41-58
- Bilir, M. (2014). Avrupa Birliği istihdam politikaları ve niteliksiz işgücü göçü. Yüksek Lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Bilim Dalı.
- Bingöl, A. S. (2006). Almanya ve Hollanda'da Türk göçmen işçi çocuklarına dönük eğitim politikaları ve uygulamaları. Yüksek Lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Birleşmiş Milletler, (1951) Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme, md. 1-36.
- BMMYK (1998). Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler. Ankara: BMMYK
- BMMYK, (1997). Sığınma İkilemi, Dünya Mültecilerinin Durumu, BMMYK.,
- Boed, R. (1994-1995), “The State Of The Right Of Asylum In International Law”, Duke Journal Of Comparative & International Law, Vol: 5, s. 1-34.
- Bozkaya, G. (2001). Göçmenlerin sosyal bütünleşme sorunları (Karapınar köyü örneği). Yüksek Lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı,
- Bozkurt, Enver Mehmet ÖZCAN, Arif KÖKTAŞ,(2008), Avrupa Birliği Mevzuatı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2. Baskı
- Bulkan, D. (2018). Avrupa Birliği göç politikası ve Suriyeli göçmenler. Yüksek Lisans tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Büyükçalık, M.E.(2015) Mülteci Hukukunun Gelişimi ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları, İstanbul, On İki Levha Yayınları.
- Çağaptay, S., and Menekşe, B. (2014). The impact of syria’s refugees on southern Turkey. Washington Institute for Near East Policy. Washington: <http://www.washingtoninstitute.org/> (Erişim tarihi: 25.10.2019).

- Canyurt, D. (2015). “Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye’de Riskler”, Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi sayı:48 Mart- Nisan 2015.
- Castles, S. M. ve Miller, M. J. (2008). Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CAŞIN, Mesut Hakkı,(2013) Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları, Legal Yayıncılık, İstanbul
- Cengiz, F. B. (2013). Türkiye’de sendikaların düzensiz emek göçüne bakışı: İstanbul örneği. Yüksek Lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı.
- Civelek, İ. (1951). Tarihi Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar, Cilt 10, Sayı 35.
- Condor, S. (1990) ‘Social Stereotypes and Social Identity’ in D. Abrams and M. Hogg (eds) Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Courbage, Y. and Fargues, P. 1997 Christians and Jews Under Islam, London I.B. Tauris
- Czaika, M. (2013) The Effectiveness of Immigration Policies. Population and Development Review, 39 (3), 487-508
- Çağlayan, S. (2016). Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçler (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nin ilanından günümüze). Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Çakı, A. (2018). Geçmişten Bugüne Türkiye’nin Göç Politikası Ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi. Yüksek Lisans tezi Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,.
- Çakmak, S. (2018). Türkiye’nin göç politikaları: Suriyelilerin yerleştirilmesi örneği. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Çanak, E.(2015). İkinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanların İşgalinin Türkiye’ye Etkisi: Yahudi Mülteciler Meselesi. Turkish Studies, C. 10, S. 9, ss. 127-144.
- Çavuşoğlu, H. (2006). Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler. Folklor/Edebiyat Dergisi, 12 (48), 1-7.

- Çayan, O. (2018). Uluslararası işgücü göçü ve işsizlik üzerine etkisi: 2009-2015 yılları arası Türkiye incelemesi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Çelebi, Ö. (2011). Kuramların sessizliği: liberalizm, realizm ve iltica rejiminin kuruluşu. Ö. Çelebi, S. Özçürümez ve Ş. Türkay (Der.), İltica, uluslararası göç ve vatansızlık: Kuram, gözlem ve politika içinde(s. 9-26). Ankara: UNHCR
- Çelik Fatih, (1999), Ekonomik Yönleriyle İç Göç Olgusu, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, s. 141
- Çelik, D. Ş. (2018). Koşulluluk Bağlamında Düzensiz Göçle Mücadelede Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmaları Ve Türkiye'ye Yansımaları. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.27, ss.149-170
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.27, ss.149-170
- Çerçi, R. (2017). Uluslararası göç ve entegrasyonda yerel yönetimler: Hatay örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Çetin, S. (2016). “Jiletli Teller” veya Batı Balkanlar'da Mültecileri Durdurma Stratejisinin Sonuçları. Liberal Düşünce Dergisi , (81) , 23-26
- Çetiner, Ö. (2018). Göçün güvenlikleştirilmesi: Suriye krizi ve Avrupa Birliği. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Çetiner, S. (2020). Suriye krizi özelinde uluslararası göç sorunu, yönetimi ve uluslararası göç sorununun ev sahibi ülkeye sosyo-ekonomik etkileri: Türkiye örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı.
- Çiçekli, B. (2014). Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayıncılık. İstanbul
- Çilingir, S. (2016). Müslüman göçmenlerin ötekileştirilmesi, güvenlikleştirilmesi ve entegrasyon çelişkisi: İngiltere örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora tezi.
- Çobangil, O. (2017). Türkiye'ye dış göçle gelen nüfus hareketlerinin (Mülteciler ve sığınma arayanlar), kıyı-sınır kent yönetimine etkileri: İzmir-Basmane örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.

- Çoltu, S, Öztürk, S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (13) , 188-198.
- Dalak, Ö. (2018). Güncel gelişmeler ışığında AB göç politikası. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Değirmenci, G. (2011). Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa'nın Göç Politikası, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Demirtaş, H. (2009). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mülteci Sorunu ve Türkiye – AB ilişkilerine etkisi, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya
- Demirtaş, H. A. (2003), “Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar”, İletişim Araştırmaları Dergisi,1(1), 123-144.
- Dengiz, S. (2018). Göç hareketlerinin girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkisi: Hatay ili üzerine bir inceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Docquier, F. ve Rapoport, H. (2006), “The Brain Drain”, New Palgrave Dictionary of Economic, s.2
- Doğan, G. (2018). Mültecilerin göç durumu ve STK'ların bu duruma etkisi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Doğan, İ. (2012).Sosyolojik Kavramlar ve Sorunlar, Pagem, Ankara
- Doğan, K. (2008). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dönmez Kara., C. Ö. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları”, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Durmaz, A. (2017). Beşeri Sermaye Kaynağı Olarak Diaspora: Almanya'daki Türkiye Kökenli Bilim İnsanlarının Türkiye İle Olan Bağlarının Tersine Beyin Göçü Üzerine Etkileri. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Dustmann C. and Glitz, A. (2005). “Immigration, Jobs and Wages: Theory, Evidence and Opinion”, Centre for Research and Analysis of Migration, CEPR, London.
- Dündar, F. (2008) İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskânı Politikası. İletişim Yayınları. İstanbul. S.251
- Dündar, Fuat, (2008)Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği 1913–1918, ed. Kerem Ünüvar, İletişim, İstanbul. s.32

- Düzgün, A. N. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Ekici, N. (2003). "Migration and Political Intervention: Diasporas in Transition Countries." In Migration and Political Intervention: Diasporas in Transition Countries, Berlin.
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), (2018), Uluslararası Göç Görünümü 2018 , OECD Yayınları, Paris, https://doi.org/10.1787/migr_outlook-2019-en .
- Ekşi Nuray ve Bülent Çiçekli,(2012), Yabancı ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları, İstanbul: Beta, s. 185-186.
- Ekşi, Nuray,(2016), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları, 4. Baskı, s. 169
- Ellemers, N., Spears, R., & Doosje, B. (1997). Sticking together or falling apart: In-group identification as a psychological determinant of group commitment versus individual mobility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(3), 70.
- Elmas, Ş. (2016). Türkiye'de kaçak işgücü göçü yönetimi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- entegrasyon süreçlerine ilişkin niteliksel bir araştırma. Yüksek Lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Erbaş, S. (2013). Göçün yeniliğe katkısı: Almanya'daki Türkler üzerine bir değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Erdemir, G.D (2013). Türkiyenin Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinde Yasa Dışı Göç Ve Mülteci Sorunları. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Erdoğan, F. (2018). Türkiye'ye yönelik yabancı göçün nedenleri üzerine bir değerlendirme (2000 ve sonrası). Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Erdoğan, M. (2017) "Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, Şehir ve Toplum (Göç Özel Sayısı), Marmara Belediyeler Birliği, Sayı:6, 13
- Erdoğan, M. M. & Ünver, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri. Ankara: Matsa BasımeviTürkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

- Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Erdoğan, S. & Yazıcıoğlu, Y. (2014). Bilimsel Araştırma Nasıl Yapılır, Nasıl Yazılır, Beta Yayınları. İstanbul ss. 84
- Ergüven, N, Sarp, ÖZTURANLI, Beyza (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. (International Refugee Law and Turkey.). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt: 62 Sayı: 4 Sf: 1007-1061
- Erten, S. (2018). Türkiye'de göç sorunsalı Suriye'den göçün etkileri Reyhanlı örneği. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Esenlikci, A. E. (2016). Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de göçmenlere yönelik sosyal politika düzenlemeleri. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Eş, M. ve Ateş, H, (2004). Kent yönetimi, kentleşme ve göç: sorunlar ve çözüm önerileri, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (48), 206-246.
- Euronews.com (2020). ab-den-6-milyar-euroluk-s-g-nmac-yard-m-anlasm-n-n-400-milyonluk-k-sm-na-imza, Erişim Tarihi: 17Mart 2019.
- Farrokhzad, A. (2018). İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı suçları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bilim Dalı, Doktora tezi.
- Firik, (2010). TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2010). İnsan Hakları Işığında Türkiye'de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları. (M. FİRİK, Dü.) Ankara: TBMM Basımevi s. 223.
- Fortney, J. (1972). Immigrant Professionals a Brief Historical Survey (Vol. 6, Ser. 1). Duke University, North Carolina: Center for the Study of Aging and Human Development, Duke University. S.52
- Geçici Koruma Yönetmeliği, (2014), s.6213.
- Geçici Koruma. (2018). Erişim Tarihi: 11.07.2019 http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_409_546_552_icerik
- Genç, D. (2005). Çokkültürlülük ve Avrupa toplumlarında göçmen entegrasyonu. Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, Siyasal Bilimler, Yüksek Lisans tezi.
- Gençağa Kaya, N. (2002). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyo-ekonomik gelişimi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi, Yüksek Lisans tezi.

- Gençler, A. (2002). Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği. Tühis İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 17(3), 28-46.
- Gençler, Ayhan. (2004). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı, sayı: 49.
- Georgeon, F. (2005). Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Giddens A. and Sutton P.W. (2014). Sosyolojide Temel Kavramlar. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2016). Sosyoloji (Çev: Mesut Şenol), (7.edisyon). İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2016), "2016 Türkiye Göç Raporu"
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi" Erişim Tarihi: 07.10.2020
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik/butce_308_4606, Erişim Tarihi: 13.05.2020
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). Türkiye ve Göç. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gögebakan, A. (2018). The impact of syrian immigrants on the wages of unskilled natives in Turkey. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi.
- Göğer, E. (1979). Yabancılar Hukuku, 3. Bası, Ankara, s. 31
- Göğer, E. (1979). Yabancılar Hukuku, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. C:3, s. 31.
- Gül, K.O..(2007).Doğu Türkistan Türkiye Göç İdaresi, www.goc.gov.tr
- Güleç C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları Ve Türkiye'ye Yansımaları, Tesam Akademi Dergisi - Turkish Journal Of Tesam Academy. 2 (2). 81 – 100.
- Güllüpnar, F.. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi- Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
- Güloğlu, T. (2005). The Reality of Informal Employment in Turkey. Ithaca, NY: Cornell University, School of Industrial and Labor Relations, International Programs.
- Güloğlu, T.,. (2012). Türkiye'de kayıt dışı istihdam gerçeğine bir bakış. ss.51-95

- Gümüş, A. K. (2018). Suriye'den Türkiye'ye göçün sosyo-ekonomik ve kültürel yansımaları (Gaziantep örneği). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Gündoğdu, A, Dizman, A. (2012). İstanbul Finans Merkezi Projesinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi Ve Dünya Finans Merkezleri İle Kıyaslanması. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 5 (1) , 1-15
- Güner, C.(2007). “İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı”, AÜHFD, C. 56, Ss. 4.
- Güneş, M. (2013). Uluslararası göçün tetikleyicileri: Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göçün Cilvegözü örneği ile yansımaları. Turgut Özal Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, N. D. (2003). Türkiye'den yurt dışına beyin göçü: Yurt Dışında Okuyan Öğrencilerin Ve Yüksek Öğrenimli İşgücünün Dönme Niyetleri Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi, Doktora tezi.
- Gürkaynak, H.(1970). “Beyin Göçü ve Sömürgecilik”, Yeni Gazete, 18 Ekim 1970, s. 2., ve Doğan Atılğan, “Beyin Göçü”, Türkiye Kütüphaneciler Derneği, C. 35, S. 3, 1986, s. 27)
- Güvenç, B.(1999). İnsan ve Kültür, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Haug, S. (2008). “Migration Networks and Migration Decision-Making”. Journal of Ethnic and Migration Studies. 34(4), p.588.
- Hayter, T. (2004). Open borders: the case against immigration controls (2th edition). London: Pluto Press.
- Hinkle, S., & Brown, R. J. (1990). Intergroup comparisons and social identity. In D. Abrams, & M. A. Hogg (Eds.), Social identity theory: Constructive and critical advances (pp. 48-70). New York: Springer Verlag.
- Hogg, M. A. and McGarty, C. (1990), Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances. London: Harvester Wheatsheaf.
- Hogg, M. A., & Williams, K. D. (2000). From I to we: Social identity and the collective self. Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 4(1), 81–97.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (1995). Social psychology: An introduction. Prentice-Hall, Inc; Harvester Wheatsheaf.

Hugo G. (2011). “Changing Spatial Patterns of Immigrant Settlement”. Multiculturalism and Integration: A Harmonious Relationship (Michael CLYNE ve James JUPP Eds.) Australia 2011.

<http://aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842..>,
Erişim Tarihi: 10.07.2019.

[http://www.tcmb.gov.tr/\(2014\)kurlarTemmuzTarihli2,12OrtalamaKuruUzerinden:462TL,/kur2014_tr.html,Erş.Tar.15.02.2020](http://www.tcmb.gov.tr/(2014)kurlarTemmuzTarihli2,12OrtalamaKuruUzerinden:462TL,/kur2014_tr.html,Erş.Tar.15.02.2020)
”[http://www.hurriyet.com.tr/\(2014\),ekonomi/27005301.asp,10.02.2020](http://www.hurriyet.com.tr/(2014),ekonomi/27005301.asp,10.02.2020)).

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842erş.tar.15.02.2019>

<https://www.cnnturk.com/ajanda/cernobilde-ne-oldu-iste-chernobyl-dizisinde-anlatilan-facianin-detaylari>” Erişim Tarihi: 08.10.2019.

IOM (2020). History International Organization for Migration. Erişim Tarihi: 04.03.2020 <https://www.iom.int/iom-history>

IOM (2020). World Migration Report 2020: Chapter 2. Migration and Migrants: A Global Overview. International Organization for Migration. Erişim Tarihi: 21.10.2020.
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020_en_ch_2.pdf.

IOM, (2009). International Organization for Migration. Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü. İsviçre. s.22.

İçduygu, A. (2004). Demographic Mobility and Turkey: Migration Experiences and Government Responses. Mediterranean Quarterly, Fall.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı, 249-268.

İçduygu, A. ve Toktaş, S. (2005). Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar. Ankara: TUBA Raporları, Sayı 12.

İçduygu, A., fi. Toktafl and B. A. Soner, 2008, “The Politics of Population in a Nation Building Process: Emigration of Non-Muslims from Turkey”, Ethnic and Racial Studies, 31(2): 358-389

İstanbul Sanayi Odası (İSO), 2001, Türkiye Ekonomisi, İstanbul: İSO Yayını

İşçan ve Çakır , (2019), Türkiye ’deki Sığınmacı ve Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkisi : Bir Saha Araştırması Yıl: 19 Sayı: 43 Tarih: Nisan - Haziran 2019 ISSN: 2148-9424 s. 184.

https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/suriyeli-vatandaslara-turkce-dil-egitimleri-basliyor_2020

- Jean Baptise Meyer, Merey Brown, “Scientific Diasporas: A New Approach to the Brain Drain”, Paper Prepared for the UNESCO-ICSU world Conference on Science, Budapest, June 1999, s. 2
- Kahraman, S. (2016). Türkiye’de Göç Yönetişimi ve Suriyeli Sığınmacılar Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 2 Sayı: 11 ss. 299-305
- Kandemir Orhan, (2010), İktisadi Gelişme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, (Doktora Tezi) s.123
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları. Akademik Perspektif. ss 30-35.
- Karabaş, B. (2018). Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye’ye Uyum Süreçlerinde Çocukluk Deneyimleri. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Karakayalı, T. (2010). Avrupa Birliği göç ve sığınma politikası ve Türkiye. Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Karakuş, M. (2007). Türk göçmen gençlerin Almanya’ya uyumu. Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Karavaşin, M. (2012). Avrupa birliği’nde ortak göç politikası oluşturma çabaları ve ulusal farklılıklar sorunu. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi
- Kartal, H.(2008) Avrupa Birliğinin Yasadışı Göç Politikası ve Türkiye’ye Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasdemir, B. (2010). Türkiye’de Sığınma Hareketi: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaya, E.(2018). Avrupa Birliği’nde göçmen öğrencilerin eğitime entegrasyonu: Katalonya örneği. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi.
- Kaya, S. (2015). İstanbul’a Göç Eden Ailelerde Gençlerin Adaptasyon Sorunları Ve İstihdam Etkileri. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Kaya, Y. Ve Eren, Y. E. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. İstanbul.

- Kaygısız, İ. (2017). “Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri”, Friedrich Ebert Stiftung, <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/> (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2019).
- Kılıç, S. (2008). Çevre Etiği, Orion Kitabevi, Ankara
- Kirişçi, K. (2014), “Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı” Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (Usak) Haziran 2014.
- Kirişçi, K. (2000). Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices, Middle Eastern Studies, Volume 36-3, s. 1-22’den aktaran Aslı Didem Danış, Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, Birikim, No 184-185, s. 216-22,
- Kirişçi, K. ve Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları, Ed. Erdoğan, M. M. ve Kaya, A., Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 295-314.
- Koser, K. and Pinkerton, C. (2002). The Social Networks of Aylum Seekers and the Dimensions of Information about Countries of Asylum. UK Home Office Research, Development and Statics Directorate, London. s.36
- Köse, S. C. (2012). Çokkültürcülük politikalarından entegrasyon politikalarına geçiş: Hollanda’daki Türkiye kökenli göçmenler üzerine bir inceleme. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Kramer, R. M., & Brewer, M. B. (1984). Effects Of Group Identity On Resource Use In A Simulated Commons Dilemma. Journal of Personality and Social Psychology, 46(5), 1044–1057. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.5.1044>
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1. ss.148-178.
- Kuzucu, R. (2018). Türkiye’ye gelen Suriyelilerin ekonomiye etkisi: Gaziantep örneği.
- Küle, C. (2018). Zorunlu Göçün Mekândaki Toplumsal Ve Ekonomik Etkileri: Bağcılar İlçesindeki Suriyeliler Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Kymlicka, W. (2015). Çok kültürlü yurttaşlık (Çev: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Lee, Everett S. (1969). “A Theory Of Migration”, Migration, ed. J.A. Jackson, Cambridge University Press, London, S. 282-297
- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2015). Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014. Göç Dergisi, 2(2), 249-267.

- Malkara, F. (2015). Arap Baharı sonrası Akdeniz'de yaşanan düzensiz göçün Avrupa Birliği kapsamında güvenlik boyutu ve uluslararası hukuk açısından incelenmesi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Massey Douglas; Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino ,J. Edward Taylor (2014), Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi, çev; S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, M. M.Yüceşahin, Cilt: 1, Sayı: 1, sf. 11 – 46 ISSN: 2054-7110 | e-ISSN: 2
- Massey, D.S. Arango , J. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. Taylor, J.E. (1993). Population and Development Review. S.440054-7129.
- Mcknown, A. (2004). “Global Migration 1846-1940”. Journal of World History. Cilt: 15 (Adam Mckown2004.pdf, 19 Temmuz 2019)
- Mummendey, A., & Schreiber, H.-J. (1983). Better or just different? Positive social identity by discrimination against, or by differentiation from outgroups. European Journal of Social Psychology, 13(4), 389–397.
- Mutluer, K.(1990). Türk Vergi Sistemi-Yorum Çeşitli Açılardan Vergileme ve Sorunları. VI. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, Ankara.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı, BMMYK, Yeniden Gözden Geçirilmiş Baskı, Ağustos 1998.
- <https://multeciler.org.tr/,2020>
- Newman, E. , and J. Van Selm.(2003). Refugees and forced displacement: International security, human vulnerability, and the state. New York: United Nations University Press.
- Odman, T. (1995). Mülteci Hukuku. Ankara:Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Oğuzkan, T. (1971). Yurt Dışında Çalışan Doktoralı Türkler; Türkiye'den Başka Ülkelere Yüksek Seviyede Eleman Göçü Üzerinde Bir Araştırma. ODTÜ, Fen ve Edebiyat Fakültesi Yayını, No. 23, Ankara, Başnur Matbaası, 1971, s. 2
- Oktik, N. (1997), “Köyün Çekiciliği Kentin İticiliği”, Toplum ve Göç II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Sosyoloji Derneği, Ankara.
- Öner, O. (2015). Bazı Türk Fabrikalarında Yapararak Öğrenme . Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 37 (1).
- Özaydın, A. Ve İlğazi, A. (2019). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Açısından Suriyeli Sığınmacılar. Gaziantep Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:1, sayı: 1, ss.131-134.

- Özcan, M. (2018). Göç eden kadınların aile geçim stratejilerindeki rol değişimleri: İstanbul'da yaşayan suriyeliler örneği. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Özcan, O. (2013). Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye'ye Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı. Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Özdek, E. Yasemin (1993), "1990'larda İnsan Hakları: Sorunlar ve Yönelimler", İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 15, s. 3-44.
- Özdemir, I. (2003) "Toward an Understanding of Environmental Ethics from a Qur'anic Perspective" Foltz, R. C. Denny, F. M. Baharuddin A (Eds) Islam and Ecology Harvard University Press Cambridge, ss. 3-37
- Özdemir, N, G. (2015). Suriye'den 2010 yılı sonrası süreçte Türkiye'ye zorunlu göçün sosyolojik etkileri.
- Özdemir, T. Van İlinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne İltica Talebinde Bulunan Mültecilerin Sorunları Üzerine Bir Çalışma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada'da Çokkültürlülük. Journal of Academic Inquiries. Cilt: 7, Sayı: 1.
- Özer, Y. Y. (2007). Avrupa Birliği'nde göçmenler ve yabancı düşmanlığı. Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora tezi.
- Özgür, O. (2013). Avrupa Birliği ve yasadışı göçmen/mülteci sorunu: Sınır güvenliği ve Türkiye'ye etkileri. Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Özgür-Baklavacıoğlu, N. (2010). Dış politika ve göç: Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçlerde Arnavutlar (1920-1990). Derin Yayınları. İstanbul. S. 34
- Özkarlı, F. (2014). Suriye'den Türkiye'ye göç ve Suriyelilerin enformel istihdamı (Mardin örneği) . Mardin Artuklu Üniversitesi . Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztekin, G. (2013). Aynı yönde, Çiçekli, Yabancılar, s. 41; Çelikel/ s. 59, s.84
- Özyakışır, D. (2013). Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Parla, A., Danış, D., (2007-2008), "Yeni Göçmenlerin Örgütlenme Biçimleri: Bulgaristan Türkleri, Irak Türkleri ve Moldovalılar Üzerine Karşılaştırmalı Analiz, TÜBİTAK Projesi.GE
- Pazarıcı, H.(2011). Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.

- Petersen, W. (1958), "A General Typology of Migration", *Amerikan Sociological Review*, Vol: 23. s.256-266.
- Petersen, W. (1958). A General Typology Of Migration. *American Sociological Review*,23, 259
- Portes and Bach. (1985). *Latin Journey: Cuban and Mexican Immigrants in the United States*. University of California Press, California.
- Ravenstein, E. G. (1885) "The Laws of Migration", *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 42 - 43.
- Ray, Brian (2003), "The Role of Cities in Immigrant Integration" <http://www.migrationpolicy.org/article/role-cities-immigrant-integration> (24.11.2019)
- Reicher, S. D., Spears, R., & Haslam, S. A. (2010). The social identity approach in social psychology. In M. Wetherell, & C. T. Mohanty (Eds.), *The Sage Handbook of Identities* Sage.
- Resmi Gazetede (2013), "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" 28615 sayılı 11/04/2013
- Sarıdoğan, S. (2018). Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde göçün güvenlikleştirilmesi: Suriye mülteci krizi örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Sarıoğlu, G. (2018). Türkiye'nin Misafirleri Suriyeli Mültecilerin Öteki Bağlamında Göçmen Deneyimi: Esenyurt Örneği. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Yönetimi Anabilim Dalı / İletişim Bilimleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Saydam, A. (2010), *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Saygın, S, Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımla* , 10 (3) , 312-333.
- Sayın, Ö. (2001). Gezegennemizin Küreselleşmesi. *Sosyoloji Dergisi*, (8) , 0-0 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosder/issue/40979/495040>.
- Sengstock, C. M. (2009). *Voices of diversity multi-culturalism in America*, Springer Media.
- Sert, D. (2012) "Integration and/or transnationalism? The case of Turkish-German transnational space", *Perceptions*, 17(2), 85-102.
- Sert, D. (2016) "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", Gülfer İhlamur-Öner ve Aslı Şirin öner (der.) *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* (3. Baskı) içinde İstanbul: İletişim Yayınları, 29-47.

- Sığınmacı Krizi Dublin Sözleşmesi'ni Askıya aldırdı. (2019). Erişim Tarihi: 10.07.2019
<http://aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842>.
- Sönmez, Z. (2014), “Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler” İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. Aralık 2014.
- Stalker P., (1994), “The work of strangers: A survey of international labour migration”, Geneva, ILO.
- Statistisches Bundesamt 2011, Statistics. Wiesbaden
- Stouffer, S.A. (1940) “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, American Sociological Review, 5(6), 847-848.
- Sutcliffe, B. (1998). Nacido en otra parte. Un ensayo sobre la migración internacional, el desarrollo y la equidad. Bilbao: Hegoa
- Sümer, R. M. (2021). Suriyeli göçmenlerin toplumsal algılanışı (Şanlıurfa ili merkez ilçeleri örneği). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Şengül, E. (2015). 2005-2014 yıllarında Federal Almanya göç ve entegrasyon politikaları. Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (02 Ocak 2020). http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (02.01.2020).
- T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, No: 28615.
- T.C. Resmi Gazete, 15 Ocak 2016, No: 29594.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. Annual Review of Psychology, 33, 1–39.
- Tartanoğlu, Ş.(2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramlaştırma Çabası.
- Taşkın, K. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Göç Süreçleri, Mekansal Etkileri Ve Yerli Halkla Uyumları: Ayvacık örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Tavas, O.E. (2015). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi: Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Thomas, I. (1938). Coal In The Commons.

- ThoughtCo.(2019).<https://www.thoughtco.com/what-is-multiculturalism-4689285>
(adresinden 20.10.2019 tarihinde indirilmiştir).
- K.D.K, (2018), TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KAMU DENETÇİLİĞİ
KURUMU s.238
- Toi, M., & Batson, C. D. (1982). More evidence that empathy is a source of altruistic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(2), 281–292.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.2.281>
- Toksöz, G. (2006), *Uluslar Arası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Topal A.H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 2: s.14.
- Toprak, A. (2018). Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin kültürel adaptasyonu Siirt örneği. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Tunç, A. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme, *Tesam Akademi Dergisi*, Sayı 2, Cilt 2, 42-45.
- Tunç, A. Ş. (2015), “Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme”, *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 29-63.
- Turner, J. (1982). Toward a cognitive definition of the group. In H. Tajfel (Ed.), *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge Cambridge University Press. s.33
- Turner, J. (1987). *Rediscovering the social group: A self categorization theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Turner, J. (1991). *Mapping social psychology series. Social influence*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co. California.
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5(1), 5–34.
- Turner, J. ve Brovvn, R. (1978). "Social status, cognitive alternatives and intergroup relations." *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. (Der.) H. Tajfel. London: Academic Press. 201-300.
- Türker, D. & Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde sosyo-psikolojik entegrasyon analizi, Betül Dilruba Şeker, İbrahim Sirkeci ve M. Murat Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum*, içinde (ss. 23-31). Transnational Press. Londra.
- Türkiye Göç Raporu, 2016: 38-39

- Ulan, M. Ö. (2015). Avrupa Birliği'nde yasadışı göçün önlenmesi ve ülke uygulamaları. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora tezi.
- Unat, B. D. (2015). Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri: Mardin örneği. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- UNHCR (2004) An Introduction to International Protection. (Metin içinde yok !!)
- UNHCR (2017) metinde var kaynakçada yok !!!!
- UNHCR (2019). Dünya Çapında Yerinden Edilmiş Kişi Sayısı 70 Milyonu Geçerken, Bm Mülteciler Yüksek Komiseri Duruma Müdahale İçin Daha Güçlü Bir Dayanışma Çağrısında Bulunuyor. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html>
- UNHCR (2020) Global Trends: Forced Displacement in 2018. Erişim Tarihi: 07.10.2019 <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html>.
- UNHCR. (1997-1998). Dünya Mültecilerinin Durumu: Bir İnsanlık Sorunu, s. 210-212.
- Uzun, Elif, (2012), “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 8, Sayı:30, s. 25-58.
- Üçgöz, P. (2003). Kültürlerarası İletişim, Üstün Eserler Neşriyatı, İstanbul.
- Ünlü, H. G. (2009). Avrupa Birliği vatandaşlığı ve göçmenlik. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- GÜNAY, Ünver, (2003). “XV. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapı, Din ve Değişme”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, Kayseri.
- Vardar, E. (2018). Soğuk savaş sonrası dönemde Avrupa Birliği - Türkiye ilişkilerinde göç olgusunun analizi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Vatandaş, S. (2016). Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları. İlke İlim Kültür Eğitim Derneği(3), s.4.
- Vertovec, S. (2002) “Transnational Networks and Skilled Labor Immigration”, Working Paper for Ladenburger Diskurs “Migration” Gottlieb Daimler- und Karl BenzStiftung, Ladenburg, 14-15 February.

- Wetherell, M. (1996). Group Conflict And The Social Psychology Of Racism. In M. Wetherell (Ed.), *Identities, Groups And Social Issues* (p. 175–238). Sage Publications, Inc; Open University Press.
- White ve Woods. (2017). Zorunlu Göçler: Yerel Çatışmalar ve Uluslararası İkiilemler. (Çev: Özcan G). *Annals of the Association of American Geographers*, (Orijiinal makalenin yayın tarihi: 1980).
- www.tuik.gov.tr (son erişim tarihi:20.05.2019)
- Yalçın C. (2010). Türkiye’de Kentlileşme Sorunları Üzerine Bir Tartışma, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2010, s. 225-245.
- Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, F. (2018). Almanya'da çocukları koruma altına alınan göçmen ailelere yönelik koruma hizmetlerinin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Yardımcı, Ş. (2018). Çalışma Hayatı Uluslararası Düzensiz Göçle Karşılaştığında: Şanlıurfa İlindeki Suriyeli Göçmenlerin Durumu. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı / Uluslararası İşletmecilik Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Yavuz, D. G. (2007). Türkiyenin Avrupa Birliğine katılımı: Göçün olası rolü. Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Yavuz, Ö. & Yavaş, H. (2015). Türk Afet Yönetiminde Merkezileşme Sorunu ve Yerelleşme Çabası. Erişim Tarihi: 06.10.2020 https://www.researchgate.net/publication/282848904_Turk_Afet_Yonetiminde_Merkezilesme_Sorunu_ve_Yerellesme_Cabaları
- Yavuz, S. (2013),“Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 26, 610-622.
- Yayak, A. (2015). Göçmenlerin ayrımcılık ve kimlik algılarının nefret suçları kapsamında incelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora tezi.
- Yaylagül, C.. (2011). Göç Sorunu ve Yeni Göç Politikalarının Uygulamasında Kent Konseylerinin Birleşimi, www.academia.edu.tr
- Yazan, Y. (2014). İnsan hakları bağlamında Avrupa Birliği'nin yasadışı göç politikası: Türkiye örneği. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.

- Yazıcı, A. (2010). Türk göçmenlerin Almanca öğretiminde yöntem ve öğretim boyutu. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Yeğenağa, M. (2010). Avrupa Birliği ortak göç ve sığınma politikasına doğru. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi
- Yelutaş, N. (2001). Alman milli kimliğinin Almanya'daki Türk göçmenlerin kimlik oluşumundaki belirleyici rolü. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji, Yüksek Lisans tezi.
- Yenigül, Sevinç Bahar (2005), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı ,06570, ISSN 1303-9709 :273-288.
- Yereli, A. N., & Özdoğan, B. (2009). Genel kabul görmüş denetim standartlarının Türkiye açısından değerlendirilmesi. Celal Bayar'a Üniversitesi matbaası. s.13.
- Yıldız T. ve Yıldız İ. (2017), "Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri Ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme", İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2017, Cilt: 2, Sayı: 3, ss.30-46.
- Yıldız, A. (2017). Yıldız Ramazanoğlu'nun Hikâyelerinde Değişen Hikâye Boyutları. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12 (1) , 207-216.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. Electronic Turkish Studies, 9(2),1685-1704.
- Yılmaz, E.A. (2019) , 2011 Sonrası Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Toplumsal Uyum Süreci Ve Sorunları: AYDIN İLİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI s.41. Doktora Tezi
- Yılmaz, H. (2017). Nükleer Afetlerde Kriz Yönetimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez: Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Yiğit, R. (2017). Türkiye'nin Yeni Dönem Göç Politikaları Kapsamında Sivil Toplumun Yeri (Suriye Örneği), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

EKLER

EK 1: İHH İzmir Şube Müdürü Rasim Beyle Mülakatdan Bir Kare.

EK 2: İzmir Deniz Feneri Şube Müdürü Harun Beyle Mülakattan Bir Kare.

EK 3: İzmir İnsan – Der Derneği M¼d¼r¼ İhsan Beyle M¼lakatdan Bir Kare.

EK 4: İzmir Hatuniye Derneği M¼d¼r¼ M¼jdat Beyle M¼lakatdan Bir Kare.

EK 5: Suriyeli Bir Aile ile Mülakatdan Bir Kare.

EK 6: Suriyelilere Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler :

1. Suriyeli Göçmenlerin Hane halkı Nüfusuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
2. Suriyeli Göçmenlerin Hane halkı Çalışan Sayıları ve Buna İlişkin Değerlendirmeler
3. Suriyeli göçmenlerin eğitim seviyelerine ilişkin bulgular ve değerlendirilmeler
4. Suriyeli Göçmenlerin Çocuklarını Okula Gönderme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
5. Suriyeli Göçmenlerin Türkçe Bilip Bilmedikleri, Türkçe Öğrenme Girişimleri ve Genelde Hangi Dili Kullanmayı Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
6. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki Yasal Statüleri, Vatandaşlık Talepleri, Avrupa’ya Gitme Arzuları ve Suriye’ye Geri Dönme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
7. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki Barınma Koşulları, Göç Öncesi Yaşadıkları Koşullar ve Türkiye’de Neden İzmir Kentini Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
8. Suriyeli Göçmenlerin Meslek Dağılımları, Kendi İşlerinde mi Yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıkları ve Genelde Ne tür İşlerde Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
9. Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
10. Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
11. Suriyeli Göçmenlerin İzmir Kentinde İş Olanakları ve Karşılaştıkları Durumlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler
12. Suriyeli Göçmenlerin İş Bulma Konusunda Yardım Aldıkları Kişi ve Kuruluşlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler
13. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
14. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
15. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Prosedürlere İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
16. Suriyeli Göçmenlerin Göç Öncesi Mesleki Durum ve Donanımları, Göç Sonrası Mesleki Eğitime Tabi Tutulup Tutulmadıkları ve Mesleki Eğitim Alanların İş Bulma Kolaylığı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler

17. Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
18. Suriyeli Göçmenlere Yönelik İşveren Bakış Açısı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
19. Suriyeli Göçmenlerin Maaş ve Ücretlerinde Türk Vatandaşlarına Oranla Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
20. Suriyeli Göçmenlere Yapılan Ulusal ve Uluslararası Yardımların Göçmenlerin İş Aramamasına Etkisi Olup Olmadığına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
21. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki İşverenler Tarafından Kayıt Dışı Çalıştırılıp Çalıştırılmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
22. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Ekonomisine Sağlamış Oldukları Katkılar Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
23. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Sosyal Hayata Uyumları Konusundaki Eksiklikleri, Bunun Telafi Edilebilirliği ve Türkiye'den Beklentiler Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler

EK 7: Suriyeli İşletme Sahiplerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler :

1. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Hane halkı Nüfusuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
2. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Hane halkı Çalışan Sayıları ve Buna İlişkin Değerlendirmeler
3. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Eğitim Seviyelerine İlişkin Bulgular ve Değerlendirilmeler
4. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çocuklarını Okula Gönderme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
5. Suriyeli İşletme Sahipleri Türkçe Bilip Bilmedikleri, Türkçe Öğrenme Girişimleri ve Genelde Hangi Dili Kullanmayı Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
6. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye'deki Yasal Statüleri, Vatandaşlık Talepleri Eğilimlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
7. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye'deki Barınma Koşulları, Göç Öncesi Yaşadıkları Koşullar ve Türkiye'de Neden İzmir Kentini Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
8. Suriyeli Göçmenlerin Meslek Dağılımları, Kendi İşlerinde mi Yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıkları ve Genelde Ne tür İşlerde Çalıştıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
9. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
10. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Ortalama Hane halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
11. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İzmir Kentindeki İş Olanakları ve Karşılaştıkları Durumlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler
12. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Yardım Aldıkları Kişi ve Kuruluşlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler
13. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çalışma Alanları ve Koşulları Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
14. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler

15. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Çalışma İzinlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
16. Suriyeli İşletme Sahipleri Göç Öncesi Mesleki Durumu ve Donanımları, Göç Sonrası Mesleki Eğitime Tabi Tutulup Tutulmadıkları ve Mesleki Eğitim Alanların İş Kurmada Kolaylığı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
17. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İş Memnuniyetlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
18. Suriyeli Göçmenlere Yönelik İşveren Bakış Açısı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
19. Suriyeli Göçmenlerin Maaş ve Ücretlerinde Türk Vatandaşlarına Oranla Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
20. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki İşverenler Tarafından Kayıt Dışı Çalıştırılıp Çalıştırılmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
21. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye Ekonomisine Sağlamış Oldukları Katkıları Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
22. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletme Kurmasındaki Yasal Statüler ve Prosedürlere İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
23. Suriyeli Göçmenlerin İşletme Kurma Noktasında Karşılaştıkları Durumlar Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
24. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletme Kurmasında Vergi Muafiyeti Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
25. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletme Kurmasında Teşvik Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
26. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletmelerinde Çalıştırdıkları Türk ve Suriyeli Sayılarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
27. Suriyeli İşletme Sahiplerinin İşletmelerinin Aylık Gelir Durumuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
28. Suriyeli İşletme Sahiplerinin Türkiye'deki Sosyal Hayata Uyumları Konusundaki Eksiklikleri, Bunun Telafi Edilebilirliği ve Türkiye'den Beklentiler Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler

EK 8: Devlet Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler :

1. Suriyeli Göçmenlerin Hane halkı Nüfusuna İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
2. Suriyeli Göçmenlerin Hane halkı Çalışan Sayıları ve Buna İlişkin Değerlendirmeler
3. Suriyeli göçmenlerin eğitim seviyelerine ilişkin bulgular ve değerlendirilmeler
4. Suriyeli Göçmenlerin Çocuklarını Okula Gönderme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
5. Suriyeli Göçmenlerin Türkçe Bilip Bilmedikleri, Türkçe Öğrenme Girişimleri ve Genelde Hangi Dili Kullanmayı Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
6. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Yasal Statüleri, Vatandaşlık Talepleri, Avrupa'ya Gitme Arzuları ve Suriye'ye Geri Dönme Eğilimlerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
7. Suriyeli Göçmenlerin Meslek Dağılımları, Kendi İşlerinde mi Yoksa Başkalarının Yanında mı Çalıştıkları ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
8. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Barınma Koşullarına, İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
9. Suriyeli Göçmenlerin Ulusal ve Uluslararası Yardım Kuruluşlarından Yararlanma Durumlarına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
10. Suriyeli Göçmenlerin Ortalama Hane halkı Gelir Düzeyine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
11. Suriyeli Göçmenlerin İş Bulma Konusunda Yardım Aldıkları Kişi ve Kuruluşlar Hakkındaki Bulgu ve Değerlendirmeler
12. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Alan ve Koşullarının Eğitim ve Tecrübelerine Uygunluğuna Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
13. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri ve Bu Konudaki Sorunlarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
14. Suriyeli Göçmenlerin Göç Sonrası Mesleki Eğitime Tabi Tutulup Tutulmadıkları ve Mesleki Eğitim Alanların İş Bulma Kolaylığı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler

15. Suriyeli Göçmenlerin İş Memnuniyetleri ve Emek Sömürüsüne Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
16. Suriyeli Göçmenler, Türk Halkının İşlerini Ellerinden Alacaklarına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
17. Suriyeli Göçmenlere Yapılan Ulusal ve Uluslararası Yardımların Göçmenlerin İş Aramamasına Etkisi Olup Olmadığına Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
18. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki İşverenler Tarafından Kayıt Dışı Çalıştırılıp Çalıştırılmadığına İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
19. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Ekonomisine Sağlamış Oldukları Katkıları Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
20. Devlet Kurumları ve STK' ların Suriyeli Göçmenlere Yönelik Faaliyetlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
21. Devlet Kurumları ve STK' Yöneticilerinin Sahadaki Gözlemlerine İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler
22. Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısı Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler
23. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Barınma Koşulları, Göç Öncesi Yaşadıkları Koşullar ve Türkiye'de Neden İzmir Kentini Tercih Ettiklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler
24. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Sosyal Hayata Uyumları Konusundaki Eksiklikleri, Bunun Telafi Edilebilirliği ve Türkiye'den Beklentiler Hakkında Bulgu ve Değerlendirmeler

ÖZGEÇMİŞ

Araştırma Görevlisi Ahmet Akbulut, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü'nde görev yapmaktadır. İlkokul, ortaokul ve liseyi Beyoğlu'nda okumuştur. 2014 yılında Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüde yüksek lisansını tamamlamış olup, senesinde 2018 Sakarya Üniversitesi Maliye Bölümü'nde doktora başlamıştır ve halen doktorasına devam etmektedir. İleri düzeyde İngilizce bilen Akbulut'un çalışma alanları Göç, Entegrasyon, Kayıt dışı .